

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΡ. ΛΟΥΒΡΟΥ Καθηγητού

ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΕΜΗΜΕΝΟΙ

1825

1826

Ιωάννης Γακ. Μαγερ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἐμὲ δέκαθιστα ὕπε
ρήφανον ἢ ἐκέψις
ὅτι τὸ αἶμα ἑνὸς
Ἑλβετοῦ, ἑνὸς ἀπο
γόνου τοῦ Γουλιέλ
μου Τέλλου μέλλει
νὰ συμμειχθῆ μὲ
τὸ αἶμα τῆς
ΕΛΛΑΔΟΣ.

J. Louvrou

ΚΑΙ ΜΕ ΤΟ ΜΑΓΕΡ ΕΣΤΕΙΛΕ ΚΟΝΤΥΛΙ ΚΑΙ
ΜΑΧΑΙΡΙ ΤΟΥ ΤΕΛΛΟΥ Η ΠΑΤΡΙΔΑ...Κ.ΠΑΛΑΜΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΡΑΜΑ ΣΕ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΡΕΙΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΔΗΜΟΣ Ι. Π. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ :

Προσφορά

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ : 19-6-84.

Α. Ε. 424 Β

Α. Τ. 889. 20 ΛΟΥ

ΔΗΜΟΣ. Π. Σ. ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΑΡΧΙΜΕΤΡΗΣ ΜΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

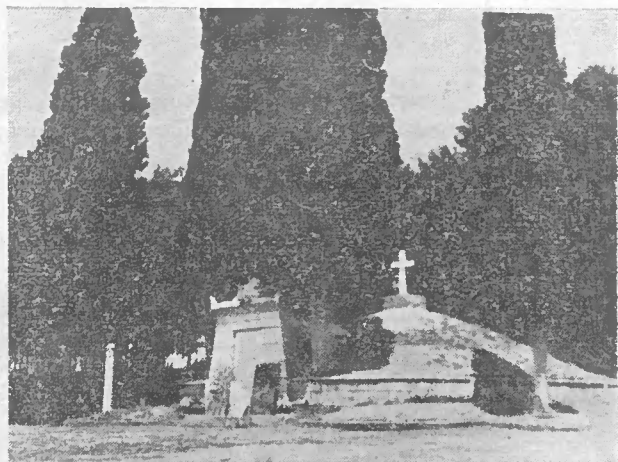
Α.Ε. 4248-2

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΡΗΓ. ΛΟΥΒΡΟΥ
ΘΕΟΛΟΓΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ "ΠΑΛΑΜΑΪΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ,, Ι. Π. ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

"ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ,,

(1825 - 10 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1826)

(ΙΩΑΝΝΗΣ ΙΑΚ. ΜΑΓΕΡ)

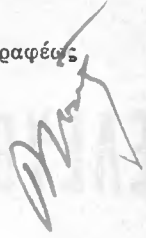

Ίστορικό Έθνικό Δράμα σε πράξεις τρείς

- Έμπνευσμένο απ' την Άθάνατη Έποποιία τής Βας πολιορκίας και τής Έξόδου τών «ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΩΝ» του ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΟΥ. (Είκόνες και μουσικά κείμενα).
- Προλεγόμενα και Ίστορική μονογραφία περί του Ένδόξου Έλληνοελβετού Φιλέλληνος Ίωάννου Ίακ. Μαγερ
- Βιογραφικά σημειώσεις ήρωϊκών μορφών του Άγώνος

ΑΘΗΝΑΙ 1955

Πάν γνήσιον αντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως

Ἀπαγορεύεται ἡ ἀνατύπωσις, ἰδιασκευή, μερική ἢ ὅλική
συμφώνως πρὸς τὸν νόμον περὶ πνευματικῆς ἰδιοκτησίας

Ἡ εἰκόνα τοῦ ἐξωφύλλου εἶναι ἔργο τοῦ Συγγραφέως, αἱ εἰκόνες καὶ σκιτσογρα-
φίαι τοῦ βιβλίου ἐφιλοτεχνήθησαν ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη Κ. Σταθῆ φιλικῇ προσφορᾷ

ΤΗ ΙΕΡΑ ΣΚΙΑ ΤΩΝ ΑΘΑΝΑΤΩΝ ΗΡΩΩΝ
«ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΩΝ»
ΠΡΩΤΕΡΓΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ
ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΩΝ ΠΡΟΜΑΧΩΝ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΠΟΛΕΩΣ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΕΥΓΝΩΜΟΝΩΣ ΤΟ ΠΑΡΟΝ
ΑΝΑΤΙΘΕΜΑΙ

«Τὸ Εὐδαιμον τὸ ἐλεύθερον,
τὸ δ' ἐλεύθερον τὸ εὐψυχον»

ΠΕΡΙΚΛΗΣ

«Ὅδὲ Κύριος τὸ Πνεῦμα ἔστιν·
οὗ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου,
ἐκεῖ Ἔλευθερία»

(Β'. Κορινθ. 3,17)

Σκηνή από την έξοδο του Μεσολογγίου
(Πίναξ του Delansac)

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τῆ κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τῆ τρομερῆ
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τῆρ ὄψι
ποὺ μὲ βία μετροῦει τῆ γῆ.

Ὁ στρατηγὸς Κίτσος Τζαβέλας
ὁ ἀθάνατος ἥρωας τῆς Κλεισῶνας
— Ἀρχηγὸς τοῦ Γ' Ἰώματος τῆς Ἐξόδου

— Υἱὸς τοῦ Φώτου Τζαβέλα. Ἐγεννήθη τὸ 1801 εἰς τὸ ἔνδοξο Σοῦλι. Ἐπολέμησε ἀπὸ τοῦ 1822 μέχρι τῆς Ἐξόδου εἰς τὸ Μεσολόγγι. Κατὰ τὴν μάχην τῆς Κλεισῶνης ὁ Κίτσος Τζαβέλας ἐπολέμησε μετ' ἡρωϊσμὸν ἐφάμιλλον τοῦ Φρουράρχου τῆς νησίδος Παναγιωτάκη Σωτηροπούλου εὐρισκόμενος ἐν τῇ πόλει καὶ ἰδὼν τὰς κηλοτικὰς κινήσεις τῶν ἀράβων ἔσπευσε εἰς τὴν Κλεισῶναν μετ' ἔνδεκα παλληκάρια εἰς ἐνίσχυσιν τῆς Φρουρᾶς. Μόλις ἐπάτησε ἐπὶ τῆς Κλεισῶνης ὁ Τζαβέλλας σφαῖρα πυροβόλου ἐφόνευσε τὸν γραμματέα τοῦ Μεσολογγίτην Σπύρον Παναγιώτου Μπακανδρέαν καὶ ἔθραυσε εἰς δύο τὸ ξίφος αὐτοῦ ὅπερ ἔφερε ἐφ' αὐτοῦ ὁ φονευθεὶς. Τὸ θραυσμένο αὐτὸ ξίφος ὁ Κίτσος Τζαβέλας ἀφίερωσε εἰς τὰς εἰκόνας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Τριάδος ὅπου ἀμέσως μετέβη διὰ τὰ προσευχηθῆναι. Κατὰ τὴν ἔξοδον ἠγέρθη τῆς πρώτης φάλαγγος ἣτις ἐξῆλθε ἐκ τοῦ προμαχώνος τοῦ Ρῆγα Φεραίου. Διεσώθη καὶ ἐπὶ Κοποδιασίου διωρίσθη χιλιάρχος. Ἐπὶ Ὄθωνος ἐγένετο ὑποστράτηγος καὶ ὑπασπιστὴς αὐτοῦ. Ἀπέθανε τὴν 9 Μαρτίου 1855 εἰς Ἀθήνας.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

«Ἴτε παῖδες Ἑλλήνων . . .»

Θάμβος καὶ δέος προστά στήν Ἱερότητα τῆς ἀθάνατης μνήμης τῶν Ἑλευθέρων πολιορκημένων ἦταν ὁ κρυφός, ὁ ἐνδόμυχος τῆς λατρείας μου πόθος, τὸ ἱερὸ χρέος πού με παρεκίνησε νὰ προσφέρω στοὺς Ἕλληνας ἀναγνώστες καὶ πρὸ πάντων σὴ χρυσὴ νεότητι, στοὺς ἑλληνοπαῖδες, τὸ ἱστορικὸ ἐθνικὸ τοῦτο δράμα. Ἀπὸ ἐκεῖ πού λευκάζον «τὰ ἅγια κόκκαλα ἀπὸ τὰ ὅποια βγήκε ἡ Ἑλευθερία καὶ μετεωρίστηκε στοὺς αἰωνίους ἀθανάτους κόσμους τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀρετῆς, ἡ ἀνυπέροβλητη σὲ μεγαλεῖο καὶ δόξα Ἑλληνικὴ ψυχὴ—ἡ ἀδούλωτη ψυχὴ τοῦ Γένους.—Πρὸς τὴν Στεινὴν καὶ Τεθλιμμένην Ὠραίαν Πύλιν τῆς Ἐξόδου τῶν ἀθανάτων ἡρώων τῆς Φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου. Ἀπὸ τὸ δρόσημον ἐκεῖνο τῆς θείας φεγγοβολῆς, τῶν προμάχων τοῦ Μεσολογγίου, ξεκινήσαμεν. Ἡ παλιγγενεσία δὲν ἦταν κατόρθωμα ραγιαδῶν, ἦταν ἓνα συνταρακτικὸ ἀστραπόκαμα ὀρμῆς, ἀκτινοβολία ἡμιθέων πὸν ἐπάνω τους κρατοῦσαν, τὴν βαρεῖα ἀτίμητη πνευματικὴ παράδοσι τοῦ ἔθνους. Ἦταν παγκόσμιο γεγονός ἡ ἐκτυφλωτικὴ λάμψη μιᾶς μυστικῆς ἰδέας πὸν μετεωρίστηκε σὶν ἀιθέρα, παίρνοντας τὸν δρόμο τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκοντος ἐνσαρκωμένη σὶς ἐξαῦλωμένες μορφὰς τῶν λεοντοθύμων ἡρώων τοῦ Μεσολογγίου. Εἶναι θαῦμα τὸ ὀλοκαύτωμά του σελαγίζει ἐκτυφλωτικὸ σὶτὸ στερέωμα τῆς ἱστορίας.

Ἀναδρομὴ πρὸς τὴν Ἱερὰν Ἐθνικὴν Βίβλον λοιπὸν εἶναι τὸ σύνθημά μας, στοὺς συμμερινοὺς χαλαίπους καιροὺς. Ἐπιστροφὴ πρὸς τὴν αἰωνόβιο ἐθνικὴν παράδοσιν. Ἐρωτας γιὰ τὴν ἑλευθερία καὶ πίστι σὶτὸ Θεὸ—Ὅπως πάντοτε ὑπῆρξε εὐσυνείδητος ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἔθνους, ὡς διαδόχον τοῦ πολιτισμοῦ, καθ' ὅλην τὴν τρισχιλιετῆ τρισέβδοξο Ἱστορίᾳ του. Μιὰ φύχια ἡρώων μὲ τίς Θεσπέσιες τόλμες καὶ τίς ἐκρήξεις τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τους κράτησαν ταπεινωμένα τ' ἀσκήρια μιᾶς πανίσχυρης αὐτοκρατορίας.

Ἄν εἶναι νὰ πεθάνης γιὰ τὴν Ἑλλάδα
ἅγια ἢ δάφνη
μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει . . .

Ἄπο τὸ μεγάλο Ἐκεῖνο Σχολεῖο τῶν δευτέρων Θερμοπυλῶν τὸ ἀθάνατο φρούριο τῆς ἔνδοξης πόλεως θὰ πρόπη πάντοτε νὰ ἀντλή ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ τὸ ἠθικὸ σθένος καὶ νὰ δονεῖται ἀπὸ κραδασμοὺς ἱερῆς φλόγας, γιὰ τὴν ἐπιβίωσίν της, γιὰ τὴ δόξα της, γιὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν μεγάλων ἐνδόξων πεπωμένων της. Τὸ ἔθνος τὴν μεγάλην ἐκείνην νύχτα ποὺ τὴν τρέμει ὁ λογισμὸς, «κατὰ τὸν ποιητὴ ἀφυπνίσθη ἀπὸ τὸν κρότο τῶν ἀνατινάξεων τοῦ Μεσολογγίου». Ἡ Ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου δὲν ἐρμηνεύεται μὲ λόγια κατανοεῖται μὲ τὴ ψυχὴ, ζαλίζει μὲ ἀπροσπέλαστα Θάμβη, μετέωρο αἴγλης ἔξω ἀπ' τοὺς νόμους καὶ τὰ ὕλικὰ δεδομένα.

Ἡ Ὑπεράνθρωπη Θυσία τοὺς σιὸ βωμὸ τῆς ἑλευθερίας συνετάραξε τὶς ἑλληνικὰς καρδιὰς, καὶ ἐπέσυρε τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ κόσμου τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν συμπάθειαν. Ἡ 10ῃ Ἀπριλίου τοῦ 1826 εἶναι τὸ αἰώνιο καὶ προνομιοιοῦχο τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς «ᾧ ξεῖν ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις» καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους εἶχεν ἀντικαταστήσει ἡ οἰκουμένη ὀλοκλήρους. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ, μία καὶ μόνη λέξις ἐκφράζει τὸν Ἑλληνισμόν ὡς Ἱστορίαν, ὡς Ἐπιβίωσιν, ὡς Προορισμόν, ὡς Καύχημα, ὡς Δόξα καὶ κυρίως ὡς ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ—βγαλμένη ἀπ' τῶν ἐλλήνων τὰ ἱερὰ κόκκαλα. Ἐλευθερία καὶ Δημοκρατία Ἰδανική, Ἄνθρωπος καὶ Ἀνθρωπισμός—Πνεῦμα καὶ Ψυχὴ. Δικαιοσύνη καὶ ἀξιοπρέπεια, τιμὴ καὶ θυσία. Ἔξοδος ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα καὶ τὰ μένοντα τοῦ στενοῦ παρόντος πρὸς τὸ ἀνέσπερο φῶς τῆς ἀθανασίας. Ἄπο ἐκεῖ ὅλοι μας μεταλάβαμε τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τῆς Ἑλλάδος. Ἄπο ἐκείνη τὴν Ἱερὰ τοῦ Γένους Κολυμβήθρα ξεπήδησε ἀκατάλυτη ἡ ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων. Χωρὶς τὸ ὀλοκαύτωμα τῶν Ἐλευθέρων Πολιορκημένων δὲν θὰ λύγιζε σὰν τὸ καλάμι ἡ δολία Ἱερὰ Συμμαχία καὶ δὲν θὰ ὑπῆρχε Ναναρίον. Ἄπο τὸν ἱερὸ ἐκεῖνο βωμόν τῶν ἀθανάτων προμάχων, θὰ πρόπη νὰ ἀντλῶμεν τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας, καὶ νὰ ἐμπνεώμεθα ἀπὸ τὴν ἀνυπέροβλητη δόξαν τοὺς, δύναμιν καὶ ἀποφασιστικότητα γιὰ ἠθικὰς ἐθνικὰς καὶ πνευματικὰς ἐξόδους γιὰ τὰ μεγάλα καὶ ἀθάνατα πεπωμένα τῆς φυλῆς μας.—Τὸ στήθος κάθε Ἑλληνοσ ἄς γίγη δεύτερο Μεσολόγγι.

Ἡ Ἱστορία καὶ ὁ Θορῖλος εἶναι ἡ δραματικὴ ἔκφρασις σὰν καλλιτεχνικὸ ἐπίτευγμα. Εἶναι ὁ καρπὸς καὶ ἡ δικαίωσις τῆς ζωῆς τοῦ ἰδίου ἥρωος μετουσιουμένου σὲ μιὰ αὐτόνομη καὶ αὐτάρκη θεατρικὴ μορφή. Τὸ καλὸ καὶ ψυχολογημένο θέατρο εἶναι πιστεύομεν συντελεστῆς μεγάλος ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως. Ὅταν προσφέρῃ χρηστὰ καὶ ὠφέλιμα βιώματα στὴ ψυχὴ συγκινεῖ καὶ δημιουργεῖ συναισθήματα ἀνωτέρας πνοῆς: Ἡ οὐσιαστικὴ δρᾶσις τῶν προσώπων ἡρώων τῆς πολιορκημένης Ἱερῆς Πολιτείας εἶναι ἡ ἐπικὴ μεγαλοπρέπεια τῶν μεγάλων ἱστορικῶν κρισίμων στιγμῶν. Τὸ παλληκάρι νικαεῖ τοῦ πειρασμοῦ τὴν ὥρα καὶ πηδαεῖ πρὸς τὸ θάνατο καὶ στὴ δόξα. Μέσα ἀπὸ τὴ συγκρούσεως ἡ θυσία, ὄχι ἀπὸ ἀνάγκη, ἀλλ' ἀπὸ πίστη στὴ λευτεριά σὰ λύτρωσι.

Ἡ ἐπικὴ μεγαλοπρέπεια γύρω ἀπὸ ἓνα μόνιμο θεϊκὸ σκοπὸ ἐνσαρκωμέ-

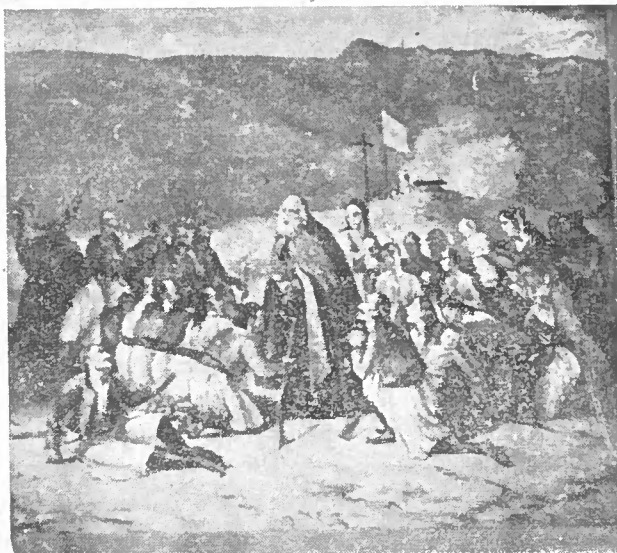
νο μέσα στο ύποσυνείδητο τῆς ἐλληνικῆς ἀδάμαστης παλληκαριᾶς. Τὸ «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος ἔνδοξος». Δὲν θελήσαμεν νὰ ἀντιστρατευθοῦμε μὲ τὴν ψυχολογικὴ ἀλήθεια τῆς ιστορικῆς ἀξιοπιστίας δημιουργώντας γιὰ καλλιτεχνικούς λόγους θρυλικὰς ἐξάρσεις. Ὁχι. Ἡ τέχνη διὰ τὸν ἄνθρωπον ὅμως χωρὶς παραποίηση καὶ ἠθικὰς ἢ ἐθνικὰς ἀβαρῖες. Ἐδῶ θρύλος εἶναι μονάχος τοῦ ὁ Διγενῆς ὁ «ἠμίθεος» μὲ τὰ λόγια του, μὲ τὴν ἀφθαστη παλληκαριά του φωτοστεφανομένος ἔχει ἐκλέξει τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς, τοῦ ἱεροῦ καθήκοντος. Ὁ φρουρὸς τῶ ἐθνικῶν ἰδανικῶν τιμωρὸς τῆς βίας καὶ τοῦ δόλου, ἐρωτευμένος μὲ τὸ θάνατο γιὰ τὴ τιμὴ καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια, Ἐμεῖς... Ἄν ἰσαριθμούς τῇ ψάμμῳ ὠδὰς Σοὶ προσφέρωμεν οὐδὲν τελοῦμεν ἄξιον. Ἡ ἱστορία στὸ θέατρο εἶναι καθὼς λέγει ὁ Λέσσιγκ ἓνα ἀπλὸ πρόσχημα γιὰ τὴ δημιουργία τῆς καλλιτεχνικῆς ἀπάτης καὶ γιὰ νὰ δημιουργηθῇ αὐτὴ ἢ καλῶς ἐννοουμένη καλλιτεχνικὴ ἀπάτη ποὺ ἔχει τὸ χάρισμα νὰ προκαλῆ τὴν αἴσθησι τῆς πραγματικῆς ζωῆς ἀρκεῖ τὰ πρόσωπα ἐνὸς ἔργου ἱστορικοῦ ἢ μὴ νὰ μᾶς πείθουν γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ συνέπεια τῆς ὑπάρξεώς των καὶ τὴν ἀληθινὰ ψυχολογημένη ἀναπαράστασι ἀρκεῖ ἢ ἀποθέωσι καὶ ἐξιδανίκευσι στὴ δρᾶσι τῶν προσώπων νὰ ἔχει ἐξ ἀντικειμένου πειστικότητα μὲ ψυχολογικὴ ἀλήθεια. Τὴν προσπάθειά μου αὐτὴν ἀφήνω εἰς τὴν κρίσιν τῶν «Ἐπαϊόντων».

Ἀθήνα 10 Ἀπριλίου 1955

Σάββατο, ἡμέρα πέρασαν ἀπὸ τὸ Μεσολλόγγι
Τὴν Κυριακ' ἦταν τῶν Βαριῶν, Σάββατο τοῦ Λαζάρου
κι' ἄκουσα μέσα κλάματα, δάκρυα καὶ μοιρολόγια
δὲν ἔκλαιγαν τὸ σκοτωμό, κι' οὔτε γιὰ τὰ κουφάρια
μον' ἔκλαιγαν γιὰ τὸ φῶμι δπώλειψε τ' ἀλεῦρι
Κι' ἓνας παπᾶς ἐχοῦγιαζεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία
— Παιδιά, μεγάλοι καὶ μικροὶ ἐδῶ στὸν Ἅϊ Νικόλα
τὴν ὕστερη μεταλαβιά, ἔλατε γιὰ νὰ βρῆτε.
Κι' ὁ Μπότσαρης ἐχοῦγιαζεν ἀπὸ τὸ μετεορίζι.
— Ποιὸς εἶν' ἄξιός καὶ γοήγορος καὶ ἄξιο παλληκάρι,
νὰ πάει μὲ γράμμα στὰ νησιά, στὴν Ὑδρα καὶ ταῖς Σπέτσαις
γιὰ νὰ μᾶς φέρουν ζαῖρέ, νὰ διώξουμε τὴν πείνα
νὰ διώξουμε τὸ Ἄραπηδες, τὸ στόλο τοῦ Μπραῖμμη.
— Ποῦ πᾶς μωρὲ Μπραῖμπασα, μὲ τοὺς παληαραπάδες ;
ἐδῶ τὸ λένε Κάρολι, τὸ λένε Μεσολλόγγι.
ποῦ πολεμοῦν οἱ Ἕλληνες, σὰν ἄξια Παλληκάρια.

(ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ)

ΙΩΣΗΦ ΡΩΓΩΝ

Τέκνα μου ἀγαπητά,

Ἦρωες καὶ μάρτυρες τῆς πίστεως καὶ τῆς Ἐλευθερίας.

Ὡς ἀρχιερεὺς ταπεινὸς ὁποῦ εὐρέθην ἐδῶ καὶ ἐκινδύνευσα μαζί σας ὡς τὸ ἠξεύρετε κατὰ χρέος σᾶς συμβουλεύω αὐριον μετὰ τὸ τέλος τῆς Θείας λειτουργίας οἱ μὲν ἱερεῖς, ἱερομόναχοι, μοναχοὶ νὰ συναχθῆτε εἰς τὴν κατοικίαν μου ὅλοι διὰ νὰ πηγαίνωμεν εἰς τὴν μεγάλην τάμπιαν, οἱ δὲ πρόκριτοι ἐντόπιοι καὶ ξένοι μαζί μὲ ὅλον τὸν λαὸν χωρὶς νὰ φροντίσουν καφέδες καὶ ρακιά, νὰ τρέξουν εἰς τὴν ἰδίαν τάμπιαν μὲ ὄλην τὴν προθυμίαν ὁ μὲν τσαπὶ καὶ ἄλλος μὲ φτυᾶρι καὶ ἄλλος μὲ καλάθι νὰ δουλεύσωμεν ὅλοι μὲ πατριωτισμὸν καὶ ἡρωϊσμὸν διὰ νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὸν κίνδυνον.

«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ»

Στὴ σκοτεινὰ τόσων χρόνων σκλαβιάς, ἡ ἀδούλωτη Ἑλληνικὴ ψυχὴ σὰν τὸ λαμπερὸ ξέφωτο τῆς ἀγιασμένης χαραυγῆς ζύγωσε, πετάχθη ρακένδυτη ἀπ' τὸ σωρὸ τῆς στάχτης κι' ἀπ' τὰ αἰσθήματα, γιὰ νὰ ζητήσῃ τὴ λευτεριά της. Κι' ὅταν τὸ ἡρωϊκὸ χέρι τοῦ Δεσπότη οἰήκασε τὸ λάβρο γιὰ νὰ ὀρκίσῃ τὰ παλληκάρια στὸν ἱερὸ ἀγῶνα, ὅταν ἡ γενναία φωνὴ του «Ἀναστήτω τὸ Ἔθνος» γινόταν σύνθημα κι' ἀστραπὴ καὶ μήνυμα χαρωπὸ, τόσους οἱ αὔρες καὶ τόφεραν στὰ πέρατα τῆς γῆς, τὸ ράσο πρωτοπόρο στὸν ἀγῶνα, ξανεμίζεται καὶ ὑψώνει μαζί μὲ τὸ σταυρὸ καὶ τὸ καρυοφύλλι εὐλογῶντας το, γιὰτὶ πίστεψε ἀπ' τὴν ἀρχὴ στὴν ἱερότητα τοῦ ἀγῶνος. Ἀνα-

ρίθμητοι εἶναι, οἱ ρασοφορεμένοι πολεμιστὲς ποῦ ἔτρεξαν στὸ μεγάλο προσκλήτηριο τῆς Ἑλλάδας, νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴν πίστη καὶ γιὰ τὴν πατρίδα, ὅπως ἀμέτρητα εἶναι τὰ κατορθώματά τους καὶ οἱ θυσίες τους. Μέσα στὴν πολεμική τους ψυχὴ λάμπει ἀκοίμητο τὸ κανδήλι τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδας καὶ αὐτὸ τοὺς χαλυβδώνει τὰ νεῦρα. Ὁ πατριάρχης, σὰν Ἐθναρχὴς τοῦ Γένους, πρωτοστατεῖ. Ἡ Ἐκκλησία περιθάλλει, παρηγορεῖ, ἐνισχύει καὶ ἐμψυχώνει τὶς καρδιὲς τῶν ξεσηκωμένων Ἑλλήνων καὶ βαδίζει μαζί μὲ τὴν Πατρίδα τὸ δρόμο τῆς νίκης καὶ τῆς τιμῆς. Ἐξέρι πὼς τὰ Ἑλληνοπούλα δὲν θὰ καταπατήσουν τὸν ὄρκο ποῦ ἔδωκαν στὸ κρυφὸ σχολειό, κάτω ἀπ' τὸ θαμπὸ καὶ τρεμάμενο φῶς τοῦ κελλιοῦ ἐνὸς ἀσπρομάλλη καλόγερου, ποῦ τοὺς γαλούχησε στὰ ἄγνά τῆς Ἑλλάδος ἰδανικά. Μὰ καὶ στίς ὑπεράνθρωπες θυσίες πρῶτοι οἱ ρασοφόροι διακρίνονται. Παράδειγμα φωτεινὸ ἰδανικοῦ ποιμένος μέσα στὸ πάνθεο τῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων τοῦ Γένους εἶναι ἡ σεβάσιμα μορφή τοῦ Ἐθνομάρτυρα Ἐπισκόπου Ρωγῶν καὶ Κοζύλης Ἰωσήφ. Ἡ ψυχὴ τῆς ἀμύνης τῶν «ἐλευθέρων πολιτορρημένων». Νὰ τι ἀναφέρει ὁ στρατηγὸς Ἀρτέμις Μίχος στ' ἀπομνημονεύματά του γιὰ τὸν ἕξοχο τοῦτον Ἱεράρχην.

«Τίς δύναται νὰ περιγράψῃ τὸν ἀκραιφνῆ πατριωτισμὸν τοῦ Ποιμενάρχου τούτου; Ὁποῦδήποτε καὶ ἐν οἰοδηποτε χρόνον ἐγένοντο ἐργασίαι πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ φρουρίου, ὁ ἀείμνηστος οὗτος λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου παρίστατο μετὰ τοῦ κλήρου προτρέπων τοὺς ἐργαζομένους καὶ μετακομίζων, ὁ ἴδιος ἐπὶ τῶν ὤμων του πέτρας, ξύλα καὶ χῶμα καὶ λοιπὸν ὑλικόν. Εἰς πᾶσαν ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων δοξολογίαν πρὸς τὸν Ὑψιστον ἦτο πρῶτος. Ἐκατοντάκις δὲ εἶδομεν αὐτὸν ἐν καιρῷ μαχῶν περιερχόμενον τοὺς προμαχῶνας τοῦ φρουρίου καὶ εὐλογοῦντα καὶ ἐνθαρρύνοντα τοὺς πολεμιστάς. Κατὰ τὴν ὀλεθρίαν στιγμήν τῆς εἰσόδου τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὴν πόλιν ἔπεσε καὶ οὗτος θῦμα τοῦ πατριωτισμοῦ του θέσας ὁ ἴδιος τὸ πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα ἐντὸς τοῦ ἀνεμομύλου».

Ἄλλὰ καὶ τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ τοῦ Μάγερ δὲν παύουν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξυμνοῦν τὸ πνεῦμα τῆς αὐτοθυσίας καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως τοῦ Ἐπισκόπου Ρωγῶν καὶ Κοζύλης Ἰωσήφ. Τὸ σύνθημά του καθ' ὅλη τὴν πολιορκίαν ἦτο νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του ὑπὲρ τῶν προβάτων. Εἶναι ὁ στοργικὸς καὶ πονόψυχος πατέρας ὄλων τῶν μαρτύρων μέσα στὸ πολιορκημένο Μεσολόγγι, «κλαίει μετὰ κλαιόντων καὶ χαίρει μετὰ χαιρόντων», ἡ πίστις του εἶναι ἀκλόνητη καὶ ἔχει συναίσθησιν τῆς ὑψηλῆς του ἀποστολῆς. Δὲν ξεχνάει τὰ λόγια τοῦ Παύλου «τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς πάσχει καὶ οὐ φλέγομαι;» Ἴδου τί γράφουν περὶ αὐτοῦ. «Σήμερον ἐτελειοποιήθη καὶ τὸ κανονοστάσιον τοῦ Μιαούλη. Μέγα πλῆθος λαοῦ, γυναῖκες καὶ παιδιὰ προπορευομένου τοῦ ἀρχιερέως μας Ἰωσήφ μεθ' ὄλου τοῦ κλήρου ἔσπευσαν προθυμότατα καὶ ἐφορτώνοντο χῶμα, μετακομίζοντάς το διὰ τὴν ταχείαν τοῦ ἔργου περιάωσιν». Ἦτο ἀπὸ τοὺς προμάχους τῆς ἡρωϊκῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου. Γεννήθηκε στὴ Τσαρίτσανη τῆς Θεσσαλίας, εἰς τὸ Μεσο-

λόγγι ἦτο ἀπὸ τὴν ἡμέρα πὺ ἐκηρύχθη ἡ Ἐπανάστασις καὶ δὲν ἀπομακρύνθηκε ποτὲ ἀπὸ τὴν πόλιν. Ἦτο Ἐπίσκοπος καὶ διηύθυνε τὴν μητροπόλιν Ναυπακτίας καὶ Ἄρτης, κατὰ τὴν ἐποχὴν πὺ ὁ μητροπολίτης Πορφύριος ἔμενε εἰς τὸ Ναύπλιον ὡς ἀντιπρόσωπος ἐκεῖ τοῦ Μεσολογγίου. Ἔφερε τὸν τίτλο τοῦ Ἐπισκόπου τῶν ἀρχαίων κοντὰ στὴ Πρέβεζα πόλεων Ρωγῶν καὶ Κοζύλης. Ἡ δρᾶσις τοῦ Ἐπισκόπου Ρωγῶν Ἰωσήφ ἰδιαιτέρως ἐπαινεῖται ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν. Ἰδού.

Πρὸς τὸν Θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον
Ρωγῶν Κύριον Ἰωσήφ

«Ἐκ τῶν ἀποδεικτικῶν τῶν διαφορῶν ἐν Μεσολογγίῳ ὀπλαρχηγῶν καὶ ἐκ τοῦ μαρτυρικοῦ τῆς διευθυνούσης τὸν τῆς Ἀντικῆς Ἑλλάδος Ἐπιτροπῆς ἐπληροφορήθη ἡ διοίκησις τὰς ἀπ' ἀρχῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεις σας, καὶ ἐξαιρέτως τὴν καρτερίαν σας καὶ τοὺς ἀκαμάτους κόπους ὅσους καταβάλετε εἰς τὴν παροῦσαν καὶ εἰς τὰς προλαβούσας πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. Ὅθεν ἐπαινοῦσα τὸν ἐνθρονον πατριωτισμόν σας καὶ τὰ γενναῖα αἰσθήματα σᾶς εἰδοποιεῖ ὅτι δι' ἀνταμοιβὴν αὐτῶν καὶ διὰ σημείων τῆς πρὸς τὴν Θεοφιλίαν σας εὐνοίας τῆς καὶ τῆς προνοίας, τὴν ὁποῖαν λαμβάνει διὰ τὰ γνήσια τέκνα τῆς, διώρισε τὸ ὑπουργεῖον τῆς οἰκονομίας νὰ σᾶς δίδει ἀνὰ διακόσια χρόνια κατὰ μῆνα ἐλπίζουσα δι' αὐτῶν νὰ ἐξοικονομητε τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας σας καὶ μὴν ἀμφιβάλλουσα, ὅτι καὶ τοῦ λοιποῦ θέλει ἀγωνίζεσθε μὲ τὸν αὐτὸν ζῆλον ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος. Ἀξίζει δὲ νὰ μνημονενθῆ ἡ θρυλικὴ διὰ τὸν φλογερὸν πατριωτισμόν του στάσις καὶ ἡ χρυσοστόμιος παρρησία του μέσα εἰς τὸ συμβούλιον τοῦ θανάτου τῆς ἀποφάσεως τῆς ἐξόδου. Τὴν παραμονὴν τῆς ἐξόδου, σὲ μιὰ ὀλονύκτιο συνεδρίασι, σκηνὲς ἀσύλληπτης δραματικότητος πὺ μόνον ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος ξεπερνᾷ καὶ οἱ μορφὲς τῶν μελλοθανάτων ἡρώων ἀκτινοβολοῦν σὰν ἀπὸ οὐράνιο μεγαλεῖο θεομόρφων ἡρώων καὶ ἀγγέλων πλέον. Ἐγείρεται ὁ Δεσπότης κλαίων διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν ἀπάνθρωπον ἀπόφασιν τῶν στρατηγῶν κατόπιν προτάσεως τοῦ ἀρχιπυροβολητοῦ Γουρνάρα ὅτι πρέπει νὰ σφαγοῦν ὅλες οἱ γυναῖκες καὶ ὅλοι δραπετεύσαντες ἀπὸ τὸ τουρκικὸ στρατόπεδο χριστιανοί, πρᾶγμα πὺ ἐπέτυχε νὰ μαλλάξῃ τίς καρδιὰς τῶν λεοντοθύμων παλληκαριῶν τῆς φρουρᾶς μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα ἐκείνη τοῦ ἱεροῦ δέους καὶ τῆς ψυχικῆς ὑπερδιεγέρσεως μὲ τὰ παρακάτω λόγια.

«Ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶμαι ἀρχιερεὺς, ἂν τολμήσετε νὰ κάμετε τέτοιο πρᾶγμα, πρῶτον νὰ μὲ θυσιάσετε ἐμένα καὶ σᾶς ἀφίνω τὴν κατάρα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Παναγίας καὶ ὅλων τῶν Ἁγίων καὶ τὸ αἷμα τῶν ἀθῶων νὰ πέσῃ στὰ κεφάλια σας».

(Ν. Κασομούλη ἐνθ. Τόμ. Β.)

Ὁ Ἐπίσκοπος Ἰωσήφ δύναται νὰ θεωρηθῆ κι' ὁ πρωταίτιος τοῦ ἐν Μεσολογγίῳ παρασταθέντος τραγικοῦ θεάματος καὶ ὡς ὁ σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος, γράφει ὁ στρατηγὸς Σπυρομήλιος στὰ ἀπομνημονεύματά του, τὸ 1822 βλέπων ὁ Μάρκος Μπότσαρης τὸ ἀνεπαρκὲς τῆς φρουρᾶς καὶ τὴν ἔλλειψιν τῶν πρὸς πολιορκίαν μέσων διενεώθη νὰ παραδώσῃ τὸ Μεσολόγγιον καὶ ἤρχισεν μετὰ τῶν Τούρκων διαπραγματεύσεις μέχρις ὅτου τὸν Νοέμβριον τοῦ 1822 ἔφθασαν εἰς τὸ Μεσολόγγι περὶ τοὺς 2000 Πελοποννήσιοι ὑπὸ τὸν Π. Μαυρομιχάλην, Ἀνδρέαν Ζαΐμην καὶ Κανέλλον Δελήγιάννην καὶ λοιποὺς καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐμταϊώθη κάθε σχέδιον παραδόσεως. Ὅταν δὲ τὸ Μεσολόγγι ἐπολιορκεῖτο στενὰ καὶ ὁ «κλεισμός» εἶχε γίνει πολὺ στενός, ὁ Ἐπίσκοπος Ρωγῶν «ράκη περιβεβλημένος καὶ κρητῶν εἰς τὰς χεῖρας του τὸν Τίμιον Σταυρόν, ἔτρεχεν ἀπανταχοῦ τῆς πόλεως, ἐμψυχώνων τὴν φρουρὰν καὶ ἐνθαρρύνων τὰ πεινῶντα καὶ γυμνητεύοντα πλήθη». (Ν. Μ α κ ρ ῆ Ἱστορ. τῆς πολιορκίας καὶ τῆς ἐξόδου τοῦ Μεσολογγίου). Τελευταῖος ἐξῆλθεν τῆς πόλεως κατὰ τὴν Ἐξοδὸν ἀκολουθῶν τὸ σῶμα τοῦ Νότη Μπότσαρη μὲ τὸν Τίμιον Σταυρόν εἰς τὰς χεῖρας. Μὲ τὴν ὀπισθοχώρησιν ἐπανῆλθεν ὀπίσω εἰς τὴν πόλιν μετὰ τοῦ πλήθους καὶ τοῦ Γεωργίου Τζαβέλα καὶ ἰδὼν ὅτι πᾶσα ἐλπίς ἦτο ματαία, κατέφυγεν μετ' ὀλίγων Μεσολογγιτῶν εἰς τὸ ἐπὶ τῆς νησίδος Ἀνεμόμυλος μικρὸν πυροβολεῖον. Ἀντίστη ἠρωϊκώτατα καὶ τέλος τὴν 12 Ἀπριλίου ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν ἐναπομείναςαν πυρίτιδα καὶ ἐτινάχθη μετὰ τῶν ἄλλων. Οἱ πολιορκοῦντες Τούρκοι μισοκαμμένον ὅπως ἦτο ὁ Ἅγιος Ἱεράρχης Ἐθνομάρτυς Ἰωσήφ προτοῦ ἀκόμη ἐκπνεύσει τὸν ἐκρέμασαν ἐπὶ τῶν ἔρειπίων τοῦ μύλου ἐμπύζαντες μιὰν καραμβίναν διὰ νὰ δέσωσι τὸ σχοινίον τοῦ ἰσαξίου τοῦ Ἐθνομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου, γενναίου τῆς πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος ἀγωνιστοῦ Ἐπισκόπου Ἰωσήφ. Τὸ ἀγιασμένο σχοινὶ τοῦ Ἐθνομάρτυρα Δεσπότη ζωντανεῖ ἀργότερα καὶ γίνεται φεῖδι γιὰ νὰ πνίξῃ τὸν δράκοντα δυνάστη. Ἔτσι πολέμησε τὸ θάσο, ἔτσι ἔλαβε μέρος σ' ὅλα τὰ τρόπαια τῆς Πατρίδος, ἔτσι ματωμένο καὶ ἠρωϊκὸ στάθηκε καὶ στέκεται δεμένο σφιχτὰ στὸ ἱερὸ τρίπτυχο τῆς Θρησκείας, τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Οἰκογένειας. Αἰθέριο σύμβολο ἐλευθερίας, μετεωρίζεται ἡ παντοδυναμία τῆς ἰδέας τῆς πατρίδος πάνω ἀπ' τὰ πρόσκαιρα καὶ τὰ μένοντα κτῆμα ἕσαι ἐσμενώτερον καὶ ἀγιώτερον πάντων, μέσα στὸν ἀκατάλυτο κόσμον τῶν αἰωνίων ἀξιών τοῦ «πιστεύω» τῆς ἀθάνατης Ἑλληνικῆς φυλῆς.

... Τοιαῦτα δ' εἶπεν ὁ Ρωγῶν Ἐπίσκοπος ὑψῶνων σημαίαν εἰκονίζουσαν εἰς ὕφασμα μετὰξῆς τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ λυτρωτοῦ τοῦ κόσμου. — Ἀγλύκαντε, σεβάσμιε λενίτα, τῆς πατρίδος... διὸ σὺ πρέπει σήμερον νὰ φέρῃς τὴν σημαίαν τὴν μέλλουσαν τὴν ἐξοδὸν ἡμῶν νὰ ὀδηγήσῃ.

(Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴ «Μεσολογγιάδα» Ἀντ. Ἀντωνιάδου).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Ἐπεσεσ καὶ στὰ στήθη σου τὰ καταματωμένα
μὲ τῶνα χέρι σφίγγοντας τὰ θάκη τῆς χλαμύδας
τὰ παλληκάρια ἀναζητῆσ τ' ἀλλόφυλα τὰ ξένα
καὶ πρὶν ἀκόμα στοχαστεῖσ τὰ τέκνα τὰ δικά σου
πλέκεισ μὲ τᾶλλο χέρι σου μαγιάτικα στεφάνια
γιὰ τὰ παιδιὰ μιᾶσ ἄλλης γῆσ μιᾶσ μακροννῆσ πατριίδασ
ποὺν τρέξαν κι' ἀπαρνήθησαν τὰ πατρικὰ λιμάνια
γιὰ νὰ δεχτοῦν κατάστηθα σὰν εὐλογία οὐράνια
τὸ βόλι γιὰ τὴ δόξα σου καὶ γιὰ τὸν ἔρωτά σου.»

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

(Ἀπὸ τὸν «Χαιρετισμὸ τῶν Νεκρῶν Φιλελλήνων»)

ΙΩΑΝΝΗΣ ΙΑΚΩΒΟΣ ΜΑΓΕΡ

Ἡ Ἑλβετία ὑπῆρξε σπουδαῖο φιλελληνικὸ κέντρο. Ὁ Φιλελληνικὸς πυρετὸς γιὰ τὴν Ἑλλάδα διέτρεχε ἅπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Εὐρώπη. Ὁ Πρόεδρος τῆσ Ἀμερικανικῆσ Ὀμοσπονδίας Μονρόε στὸ ἐτήσιο διάγγελμά του, (1822) πρὸς τὰς βουλὰς ἔγραφε. «Τὸ ὄνομα τῆσ Ἑλλάδος πληροῖ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μου μὲ τὰ ὑψηλότερα καὶ εὐγενέστερα αἰσθήματα...» Ὁ Κάρολος Θείρσιος καὶ ὁ καθηγητῆς Κρίγιος συνέταξαν προκήρυξιν διὰ τὴν ἐνέργειαν ἐράνων στὴ Γερμανία ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων. Οἱ μεγάλοι ἱστορικοὶ καὶ συγγραφεῖς Νέανδρος καὶ Νεΐβουρ καὶ ὁ Καθηγητῆς

τῆς Ἱατρικῆς Χύφελανδ ἦσαν οἱ δημιουργοὶ τῆς μεγάλης Φιλελληνικῆς κινήσεως εἰς τὴν Γερμανίαν.

Ὁ Κούρτιος Ρόσνερ ἀναβιβάζει τοὺς Γερμανοὺς Φιλέλληνας 150 τὸν δὲ γενικὸν ἀριθμὸν ὄλων τῶν ἐλθόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν ἀγῶνα εἰς 423. Ἐνῶ δὲ οἱ ἀθάνατοι Φιλέλληνες ἀγωνισθέντες τόσον ἥρωϊκῶς ἔπεσαν εἰς τὸ Πέτα, εἰς τὴν Γερμανίαν, Ἀγγλίαν, Γαλλίαν, Ἑλβετίαν καὶ Ἀμερικὴν ἐσχηματίζοντο Φιλελληνικά κομιτάτα ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ὁ Ἄγγλος συνταγματάρχης Στάνχωπ φίλος τοῦ Βύρωνος ὅταν μετέβη, ὡς ἀντιπρόσωπος, τοῦ Φιλελληνικοῦ κομιτάτου εἰς τὴν Ἑλβετίαν συνήντησε τὸν μεγάλον Ἑλληνολάτρην Εὐνάρδον Τραπεζίτην, ἔτοιμον νὰ εἰσφέρει μεγάλα χρηματικά ποσὰ ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων. Εἰς τὸν Εὐνάρδον ὀφείλεται ἡ δημιουργία καὶ συγκρότησις Φιλελληνικῶν σωματείων καὶ ὀργανώσεων εἰς τὴν Ζυρίχην, τὴν Βέρνην καὶ κυρίως τὴν Γενεύην εἰς τὰ Φιλελληνικά αὐτὰ κέντρα τῆς Ἑλβετίας ὀφείλεται ἡ κἀθοδος εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Ἰωάννου Ἰακώβου Μάγερ καθὼς καὶ τῶν 14 Φιλελλήνων ποὺ ἦρθαν κι' ἔπεσαν στὸ Μεσολόγγι διασωθέντος μόνον ἑνὸς κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μύλλερ.

*Οὐδέποτε θὰ παύσω
νὰ ἐργάζωμαι γιὰ τὴν εὐτυχία
τοῦ πλήθους γιὰ τὴν ἀληθινὴ ἐλευθερία
θὰ προιμήσω νὰ πεθάνω παρὰ νὰ παύσω
ν' ἀνοίξω τὰ μάτια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ*

I. ΜΑΓΙΕΡ

*(Ραψωδὸς τῆς ἀθάνατης Ἐποποιίας τῶν ἐλευθέρων
πολιορκημένων, καὶ ὁ Πολύβιος τῆς πολιορκίας του)*

Δεύτερος Τσάιλδ Χάρολδ. Φλογερός Φιλέλληνας. Πατέρας τῆς Ἑλληνικῆς δημοσιογραφίας στὴν Ἑλλάδα χωρὶς ὑπερβολή. Μὲ τὴν πέννα καὶ μὲ τὸ καριοφύλλι. Γιατρός, δημοσιογράφος, ἀγωνιστὴς στὴ πρώτη γραμμῇ. Γιὰ τὰ τρανὰ καὶ τὰ ἥρωϊκὰ πλασμένος, εὐγενικὸς στοὺς τρόπους, εἰλικρινὴς εὐθύς καὶ τίμιος ἀγωνιστὴς ὅσον ὀλίγοι ἀπ' τοὺς Φιλέλληνας. Σεμνὸ παλληκάρι μὲ ἀδάμαστη παλληκαριὰ κι' ἀτσάλινη θέλησι.

Γεννήθηκε στὴν Ἑλβετία τὸ 1798 στὴ πόλι Σεφλινστορφ τοῦ καντονίου τῆς Ζυρίχης. Σύγχρονος μὲ τὸ βάρδο τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας τὸ Διονύσιο Σωλομὸ «παιδὶ τῶν Ἑλβετικῶν Βουνῶν ὅπως ὁ ἴδιος διαλαλεῖ τὴν καταγωγή του σ' ἓνα του γράμμα, κι' ὅπως ἐπίσημα αὐτοτιτλοφορεῖται μὲ περηφάνεια στὸ τελευταῖο θυρικὸ του μήνυμα, τὸ ἀπόσπασμα τῆς ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Ἄγγλο εὐπατριδὴ καὶ φίλο του Στάνχωπ, ποὺ ἐκφράζει ὅλη τὴν ἔνθετη ἰδεοληψία τῶν ἥρωϊκῶν κατοίκων τῆς δοξασμένης πολιτείας, ἕνας «ἀπόγονος τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου, κι' ὄχι Γερμανὸς ἢ Γάλλος ὅπως πολλοὶ τὸν ἀποκαλοῦσαν. Ἔτσι προβάλλει μέσα στὸ ἀέτωμα τῆς τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀνάμεσα στοὺς μεγάλους, ὅσον ταπεινὸς στὶς ἄρετὲς τῆς τόσον πολῦτιμες, ἀγωνίστηκε στὸ πολιορκημένο Μεσολόγγι. Ἀνά-

μεσα στοὺς μεγάλους ξένους, χωρὶς ἀξιώσεις πλουσίου λόρδου, μὲ κορώνα ἰδέα—ἰδέα σπαθὶ κατὰ τὸν ἐθνικὸ ποιητὴ ἀπάνω ἀπ' ὅλα καὶ μέσα σ' ὅλα ἓνα μονάχα τῇ «κλαχτὰρα γιὰ τὴν Ἐλευθερίᾳ τῆς Ἑλλάδος». Χάρισε κι' αὐτὸς στὸ βωμὸ τῆς τρισδοξασμένης πατρίδας μας ὅ,τι πολύτιμο εἶχε, τὰ νειάτα του, τὴ δρᾶσι του, τὸ βίο του ὀλόκληρο καὶ τέλος, τὴν πρωτοφανῆ ὁμορφιὰ τοῦ θανάτου του. Ἴσιος, ὠραῖος, μειλίχιος, ἄτρομος πῆρε τὸ δρόμο τῆς Θυσίας τὴν νύχτα τὴν πεπρωμένη τὴν τρανῆ ἐκείνη τὴν εὐλογημένη νύχτα τῆς «Ἁγίας Ἐξόδου» ὅπως τὴν διηγούντο μὲ δάκρυα οἱ παλhoὶ Ἑλληγες ποὺ τὴ ζοῦσαν ἀπὸ κοντὰ καὶ τὴν θρηνολογοῦσαν ὁμορφα τὴν νύχτα τοῦ Λαζάρου πρὸς τὴν Κυριακὴ τῶν Βαγιῶνε.

Περιφρονημένο παιδὶ κάπως, στὴν πατρίδα του ἐκεῖ στὴν εὐγενικιά καὶ πολιτισμένη, μὰ τρισδοξασμένο ἅγιο λείψανο δῶ καὶ προσκυνητᾶρι λατρείας μέσα στὸ ἱερὸ ἄδυτο τῶν Ἐλευθέρων Ποριορρημένων. Ὁ Κύκλος τῆς λίμνης Λεμιάν, ἀπ' τὴ λευκὴ χώρα τῶν Ἄλπεων, κατέβηκε, γιὰ νὰ τραγουδήσῃ ἓνα κλέφτικο τραγοῦδι βαδίζοντας πρὸς τὸν ἔνδοξο θάνατο. Ὁ Ἀρτέμης Μίχος στ' ἀπομνημονεῦματά του τὸ γράφει «τὸν συναντήσαμε ἐξερχόμενον μετ' ἄλλων δύο Φιλελλήνων, ὀλίγα λεπτὰ πρὸ τοῦ θανάτου του ζωηρὸν καὶ εὐθυμον», ὁ δὲ Τερτζέτης τονίζει. «Ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἔξοδον, ἐνῶ ἐβάδιζεν εὐθυμος καὶ ἄδων ἓνα κλέφτικο τραγοῦδι». Τραγουδώντας τον ὁ Παλαμάς λέγει ὅτι κράταγε κοντύλι καὶ μαχαίρι. Εὐστοχος χαρακτηρισμὸς κι' ἀληθινὸς ὅπως πραγματικὰ καὶ στάθηκε στὴ Τάμπια μὲ τὸ ντουφέκι καὶ στὸ τυπογραφεῖο μὲ τὴ πέννα—βουτώντας καὶ γράφοντας μὲ τὸ αἷμα—γιατὶ ποτάμι ἔτρεχε τὸ ἅγιο αἷμα τῶν μαρτύρων στὴ μεγάλη ἐποποιία τῶν ἀθανάτων ἡρώων τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ πάλιν λέγει γιὰ τὴν ἀπαράμιλλη ἀνδρεία του καὶ τὸ ἀκμαῖο ἠθικὸ του φρόνημα στάθηκε ἀντάξιος τοῦ μεγάλου προγόνου του ἐθνικοῦ ἥρωα Γουλιέλμου Τέλλου ἀνταλλάσσοντας τὸ βέλος καὶ τὸ τόξο ἐκείνου μὲ τὴν πέννα καὶ τὸ καρυοφίλλι. Ἀκολούθησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατέρα του σπουδάζοντας κι' αὐτὸς φαρμακολογία. Ἀκολούθησε καὶ μαθήματα Ἱατρικῆς γιατί στὰ 1820 εἶναι γραμμένος φοιτητῆς στὴν Ἱατρικὴ σχολὴ τοῦ Γερμανικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βάδης. Ἀλλὰ ὁ Μάγερ δὲν εἶναι ἓνας ψυχρὸς θεατῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Δὲν εἶναι ὄνειροπόλος καὶ φιλόδοξος. Ἡ ἀγνή νεανικὴ του καρδιά πάλλεται ἀπὸ ἡρωϊσμό, πιστεύει στὴν ἀρετὴ καὶ στὸ δίκαιο. Ἐδῶ πρέπει νὰ τονίσουμε μιὰ μεγάλη ἀλήθεια ὅτι ὁ Ἑλβετικὸς φιλελληνισμὸς ὅπως καὶ ὁ Ἀμερικανικὸς ὑπῆρξαν οἱ ἀφιλοκερδέστεροι, ἢ δόξα ἢ τιμὴ καὶ ἢ εὐγνώμοσύνη τοῦ Ἐθνους, εἶναι ἀπέραντη βέβαια πρὸς ὅλα τὰ ἔνδοξα τέκνα γενικὰ καὶ κατὰ τὸν ἐπίσημο κατάλογο ὅπως σώθηκε ὕστερα ἀπ' τὴν καταστροφὴ τοῦ Πέτα ποὺ ἔπεσεν ἡρωϊκὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπ' τοὺς φιλέλληνας καὶ τὰ λείψανα ἐπέστρεψαν καὶ συνέχισαν τὴν ἔνδοξη ἀποστολή τους γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι ἰδανικώτεροι καὶ μὲ βαθύτερη συνειδησι τῆς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας γιατί καὶ οἱ ἴδιοι αὐτοὶ λαοὶ ἐπολέμησαν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τους.

Ἐλευθερία ἠθικὴ πνευματικὴ, μ' ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἔθνισμοῦ καὶ τοὺς παράγοντας ἐκείνους ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ἰδανικὴ πολιτεία ἐνὸς ἔθνους καὶ πρὸ πάντων τὴν ἔθνικὴν παράδοσιν. Ἐμφοροῦντο ἀπὸ τὶς ὑψηλὰς ἀρχὰς τῶν ἰδανικῶν ποὺ εἶναι ἀπαράγραπτες γιὰ κάθε ἔθνος καὶ κοινωνία γιὰ τὴν πρόδοσιν καὶ τὸν πολιτισμό. Τὸ 1820 μὲν τελεσίδικον ἀπόφασιν τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Φρειβούργου τῆς Βάδης ἀποβάλλεται ὁ Μάγερ δρι-στικὰ ἀπ' τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο τῆς πόλεως. Ἡ ἀπόφασιν αὐτὴ εἶναι συν-τεταγμένη εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν καὶ εἶναι ἡ ἐξῆς: «Ἄν τυχὸν κανένα νέον διακρινόμενον διὰ τὴν ἀδιάκοπον ἐπιμέλειαν καὶ τὴν χρηστότητα τοῦ χαρακτήρος στενοχωρεῖ ἢ ἔνδεια καὶ ἀπειλὴ νὰ χάσῃ τὴν σπουδὴν του, ἢ νὰ μὴ φθάσῃ εἰς τὸ ποθητὸν τέρας, δὲν λείπουν βοηθήματα τὰ ὁποῖα ἢ εὐσέ-βεια τῶν προγόνων προσέφερε καὶ ἐνεπιστεύθη εἰς ἡμᾶς διὰ νὰ ἀνακουφί-ζωμεν δι' αὐτῶν τὴν χαλεπότητα τῆς πενίας. Εἰς ἐκείνους ὅμως, οἱ ὁποῖοι κατατρίβουν ματαίως τὸν καιρὸν των καὶ ἐνῶ εἶναι ἐνδεεῖς θέλουν νὰ φαί-νωνται πλούσιοι καταχρώμενοι τὴν εὐπιστίαν τῶν συμπολιτῶν των ἐστερημέ-νοι νὰ ἀποδώσουν τὴν δοθεῖσαν καὶ χρησιμοποιηθεῖσαν πίστιν, καταχρεώ-νονται, ἐπιβάλλομεν ἐπαξίους ποινάς, αἱ ὁποῖαι εἶναι καθωρισμέναι κατὰ τοῦ δόλου καὶ τῆς ἀπάτης». Προφανῶς τὸ παραπάνω δημοσίευμα τῆς «Νέας Ἐφημερίδος τῆς Ζυρίχης» ἐνέχει κάποιαν δηκτικότητα κινουμένην ἴσως ἀπὸ πολιτικὴν σκοπιμότητα, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ πλόκαμοι τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας τόσον ὅσον καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης εἶχαν ἐξαπλωθῆ παντοῦ καὶ μάλιστα διὰ τοῦ τύπου. Ὅσονδῆποτε λοιπὸν καὶ ἂν ἤθελε ὁ Μά-γερ χαρακτηρησθῆ ὡς «ἀνεπίδεκτος ἀγωγῆς» καὶ συνεπῶς ἀπαράδεκτος πρὸς περαιτέρω συνέχισιν τῶν σπουδῶν του, τὸ ὑπὸ τύπον «πρωτοτάκης νοουθεσίας» μᾶθημα τῶν καθηγητῶν του εἶναι κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας τῆς οἰκογενειακῆς δοκιμασίας του, κάπως ἀχαρακτήριστον, ἐνέχει πνεῦμα ὑπερβολικῆς αὐστη-ρότητος.

Ἀπὸ τὸ ἀνωτέρω κείμενον γίνεται φανερόν ὅτι ὁ Μάγερ ἦτο κατα-φορτωμένος ἀπὸ χρέη, τὰ ὁποῖα δὲν ἠμποροῦσε νὰ πληρώσῃ. Ἐνεκα τού-του ἀναγκάζεται νὰ διακόψῃ τὶς σπουδὰς του. Σπίτι πλέον δὲν ἔχει, οὔτε κανέναν ἰσχυρὸν προστάτην νὰ τὸν συνδράμῃ. Περὰ δύσκολες οἰκονομικὰς στιγμὰς, φέρνει βαρεῖα τὴν ἀποπομπὴν του ἀπ' τὸ Πανεπιστήμιον καὶ κυ-ρίως τὴν διακοπὴν τῶν σπουδῶν του. Θεωρεῖ μειωμένο ἠθικὰ τὸν ἑαυτὸν του, εἶναι εὐαίσθητος καὶ εὐγενικὰ ψυχῇ. Ὅ,τι ἀντίστροφα συνέβαινε μὲ τὸν μεγάλο Ἀγγλο φιλέλληνα μὲ τὴν πατρίδα του τὸ Βύρων. Ἄλλῃ διέ-ξοδος γι' αὐτὸν δὲν ὑπάρχει παρὰ μιὰ μονάχα: Νὰ ἀναζητήσῃ ἐκεῖνον ποὺ βαθύτερα δονοῦσε τὴν φιλελεύθερον καὶ δημοκρατικὴν ψυχὴν του μ' ὅλες τὶς ὑψηλὰς ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς ἀξίας ποὺ ἀπὸ παιδὶ τῆς ἐπαρχίας τὶς ζοῦσε, νὰ ζητήσῃ τύχην εἰς τὰ ξένα. Ἐδῶ ὁ διάσημος φιλέλληνας Ἐυνάρδος ἐπέ-δρασε, συνδαύλισε τὴν φιλελληνικὴν του φλόγα. Ὁ Ἐυνάρδος εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς φιλελληνικῆς κινήσεως στὴν Εὐρώπῃ. Μέλος βασικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ κομι-τάτου στὸ Παρίσι, τὸ ὁποῖον μετεβλήθη εἰς μέγιστον κέντρον ὅλης τῆς φι-

λελληνικῆς κινήσεως κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ μάλιστα ξεσπάθωσε παλληκαρίσια ὑποστηρίζοντας τὴν Ἑλλάδα. Ὅταν διαδραματίστηκαν οἱ φοβερῆς σφαγῆς τῆς Χίου, τότε ξεσηκώθηκαν οἱ φιλέλληνες καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἀπὸ συγκίνηση καὶ ἱερὴ ἀγανάκτηση, ζητοῦσαν Ἐλευθερίαν καὶ δικαιοσύνην γιὰ τὴν Ἑλλάδα μὲ ἀκράτητο ἐνθουσιασμό, καὶ μὲ ἀγωνία καὶ ὑπερηφάνεια ἐχαιρέτησαν τὰ δύο μεγάλα βαρυσήμαντα γεγονότα, κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων. Τὴν ἀνατίναξιν τῆς Τουρκικῆς ναυαρχίδος ἀπὸ τὸν Κανάρη καὶ τὴν πολιορκία καὶ ἔξοδο τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Ἐυνάρδος ξεσήκωσε τὰ φιλελληνικὰ σωματεῖα τοῦ Παρισιοῦ καὶ τῆς Γενεύης καὶ ἔσπευσε μάλιστα νὰ πολιτογραφηθῇ Ἕλληνας πολίτης. Συνεδέθη μὲ ἀδιάρρηκτὴν φιλίαν μὲ τὸν Καποδίστρια καὶ πολλὰς φορὰς ὑπεστήριξε τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα στὸ Λονδίνο. Παρακινούμενος λοιπὸν ἀπὸ τὸν Ἐυνάρδον ὁ Μάγερ κατέβηκε εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἦρθε κινούμενος ὄχι ἀπὸ ταπεινὰ ἐλατήρια φιλοδοξίας, ἀλλὰ νὰ προσφέρῃ πραγματικὰς ὑπηρεσίας στὸν ἀγωνιζόμενον Ἑλληνικὸ λαόν. Ἐπαλλε ἀπὸ φιλελληνικὸν πυρετό. Ἀλλὰ ἡ πολεμικὴ κατὰ τοῦ Μάγερ ἐσυνεχίσθη ὑπὸ τῆς «Νέας Ἐφημερίδος τῆς Ζυρίχης» εἰς τὸ φύλλον τῆς 29ης Σεπτεμβρίου 1821. «Εἴμεθα ἐξουσιοδοτημένοι νὰ ἀνακοινώσωμεν ὅτι ὁ ἐν Βέρνην σύνδεσμος παροχῆς βοήθειας εἰς τοὺς δεινοπαθούοντας Ἕλληνας, μόνον κατόπιν συστάσεως μιᾶς Ἑλβετικῆς ἐταιρείας ἀποστολῶν (μήπως καὶ ἔκαμε ἡ ἐταιρεία αὕτη καὶ καμμίαν σύστασιν;) Παρεπλανήθη νὰ πιστεύσῃ εἰς ἓνα δῆθεν ἰατρὸν ἐκ Ζυρίχης, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτὴν χρήματα. Κατόπιν ὅμως τῶν περὶ τοῦ προσώπου του ληφθεισῶν πληροφοριῶν διέκοψε πᾶσαν μετ' αὐτοῦ σχέσιν. Συνεπεία τούτου ὁ σύνδεσμος Βέρνης δὲν θέλει πλέον ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἀσχοληθῇ περὶ τῆς καθ' οἰονδήποτε τρόπου ὑποστηρίξεως στρατιωτικῶν μεταβαίνοντων εἰς τὴν Ἑλλάδα». Ἐδῶ περιπλέκεται περισσότερον τὸ ζήτημα. Τὸ «Γενικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ζυρίχης» μᾶς παρουσιάζει τὸν Μάγερ ἀπολύτως ἀντίθετον πρὸς τὸν Μάγερ τὸν ἥρωα, μάρτυρα τῆς ἐλευθερίας, πνευματικὸ ἀγωνιστὴ καὶ πατέρα τῆς ἐλευθεροτυπίας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Κατὰ τὸ 1931 ὁ Αἰμίλιος Ρότπλετς ἐξέδωκε πραγματεῖαν ἐπιγραφομένην «Ὁ φιλέλλην Ἰωάννης Ἰάκωβος Μάγερ (1798 - 1826)». Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς ἐν Εὐρώπῃ Φιλελληνικῆς κινήσεως κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας 1821 - 1829». Ἡ πραγματεία αὕτη ρίχνει φῶς εἰς τὴν ἄγνωστην ζωὴν τοῦ Μάγερ ἐστὶν ὁποῖον τόσα πολλὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά ὀφείλει τὸ Μεσολόγγι.

Τὸ 1817 κατὰ πληροφορίες τῆς πραγματείας τοῦ Ρότπλετς συναντᾶμε τὸν Μάγερ στὸ Παρίσι ὅπου λαμβάνει μέρος εἰς τὴν νεκροψία τὴν ὁποίαν ἐνήργησε ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς Φρίδλενδερ ἐπὶ τοῦ πτώματος τῆς περιφήμου ντὲ Στάελ. Μετὰ τὸ διαζύγιον πού ἐπῆρε ἀπὸ τὴν Σαλώμην Στάουμπ πρῶην σύζυγόν του τὸ 1817 καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου γάμου τέκνον οὐδὲν ὑπῆρχε. Ἦρθε καὶ ἐγκατεστάθηκε εἰς τὴν Γερμανικὴν πόλιν Φράϊμπουργκ ὅπου γράφηκε εἰς τὴν

ἐκεῖ Ἱατρικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου. Τὸ 1821 κατεβαίνει στὴν Ἑλλάδα. Ποίαν ἡμερομηνίαν εἶναι ἀγνωστον.

Ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα ὅταν ὁ Ἄγγλος εὐπατριδὴς συνταγματάρχης Στάνχωπ ἦλθε στὸ Μεσολόγγι ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Φιλελληνικοῦ κοιμητηρίου τοῦ Λονδίνου. Κατεβαίνοντας στὴν Ἑλλάδα ὁ Μάγερ ἤρθε ἀπ' εὐθείας στὸ Μεσολόγγι ἢ προηγουμένως παρέμεινε ἐπὶ τινα χρόνον εἰς ἄλλην πόλιν τῆς Ἑλλάδος; Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Μάγερ εὐρίσκειτο στὸ Μεσολόγγι πρὸ τῆς 27ης Ἰουλίου τοῦ 1822 ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἐπιστολὴν τοῦ Μαυροκορδάτου πρὸς τὸν Βαρνακιώτην. «Πρὸ ὀλίγου ἔφθασεν ἔξω τοῦ Βασιλαδίου ὁ γενεράλ κόνσολας Μάγερ. Εἶχε μαζί του καὶ τὸν Βίντζι Κόνσολαν τῆς Ἄρτας Λουκᾶν καὶ τὸν ἔστειλεν ἔξω καὶ ἀνταμώθη μὲ αὐτόν. «Ἴσως καὶ μὲ τὸν ἴδιον τὸν Μάγερ ἀνταμώθῃ καὶ ὁποίας ὀμιλίας λάβεις θέλεις τὰς ἡξεύρει βεβαίως». Ὁ Στάνχωπ στὸ πρόσωπο τοῦ Μάγερ βροῆκε τὸ κατάλληλον πρόσωπο (15 Δεκεμβρίου 1823) γιὰ τὴν ἔκδοσι ἐφημερίδος σὲ μιὰ χώρα ὅπως ἔλεγε ὁ Βύρων πού τότε τοῦλάχιστον εἶχε ἀνάγκη μόνον ἀπὸ στρατιῶτες κανόνια καὶ ἄρματα μόνον, καὶ ὅμως τὰ πράγματα ἀπέδειξαν τὸ ἀντίθετον γιὰτὶ ὁ τύπος ἀπεδείχθη παντοδύναμον ὄπλον τόσο στὸ ἐσωτερικὸ ὅσο καὶ στὸ ἐξωτερικόν. Εἰς τὸ Μεσολόγγι ὁ Μάγερ μὲ τὴν ἰδεολογικὴ φλογερή του ἑλληνολατρεῖαν τὴν ἀπογοστάσι του καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ χαρακτῆρος του, κέρδησε τὴν ἀγάπην τῶν Μεσολογγιτῶν καὶ κυρίως τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς Διευθυντικῆς Ἐπιτροπῆς.

Δὲν θάταν ἄσκοπο νὰ παραθέσωμεν καὶ ἄλλη ἀξιόπιστη πληροφορία περὶ τῆς καθόδου του στὸ Μεσολόγγι πρὸ τοῦ 1822 ἀλλὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1821. Τὴν πληροφορίαν αὐτὴν ἔχομεν ἀπὸ μιάν ἐγκύκλιον τῆς 15 Σεπτεμβρίου τοῦ 1821 ἐνὸς Ἑλβετικοῦ Σωματείου Περὶ συλλογῆς ἐράνων διὰ τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας. Ἐκεῖ ἀναφέρει τὸ ὄνομά του ὡς δυναμένου ἐξ Ἑλλάδος νὰ διαφωτίσῃ τοὺς συμπολίτας του Ἑλβετοὺς περὶ τῶν ἀναγκαιούτων πραγμάτων καὶ τὶς διαθέσεις τῶν ἐκάστοτε ἀποστολέων. Ἐδῶ εἶναι, λίαν ἐπιτυχῆ τὰ λόγια τοῦ ἀειμνήστου ποιητοῦ καὶ γόνου Μεσολογγίτικης ἐνδόξου οἰκογενείας Γεωργίου Δρουσῆ. «Εὐλογημένη ἄς εἶναι ἡ Σαλώμη Μάγερ τὸ γένος Στάουμπ ἢ ὁποία ἐζήτησε τὴν διάζευξίν της ἀπὸ τὸν Μάγερ, καὶ τρισευλογημένος ὁ Γερμανὸς Πρῦτανις τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Φρειβούργου, ὁ ὁποῖος τὸν ἀπέβαλεν. Ἄν δὲν συνέβαιναν τὰ δύο ταῦτα ἢ Ἑλβετία θὰ εἶχε ἓνα περισσότερον ἀγαθὸν οἰκογενειάρχην καὶ ἓνα περισσότερον Ἱατρὸν ἢ Φαρμακοποιόν. Ἄλλὰ τὸ Μεσολόγγι θὰ ἔστερεῖτο τὸν Πολύβιον τῆς πολιορκίας του, καὶ τὸ αἷμα ἐνὸς ἀπογόνου τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου—κατὰ τὴν ἰδικὴν του ἔκφρασιν—δὲν θ' ἀνεμιγνύετο μὲ τὰ αἷματα τῶν ἡρώων τῆς Ἑλλάδος». Ὁ Στάνχωπ μαζί μὲ τὸν Μάγερ ἐκυκλοφόρησάν τὴν ἐφημερίδα τοὺς στίς 2 Ἰανουαρίου τοῦ 1824.

Ο ΤΥΠΟΣ ΣΤΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΑ «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» ΚΑΙ «Ο ΤΗΛΕΓΡΑΦΟΣ»
ΜΑΓΕΡ, Ο ΙΑΤΡΟΣ, Ο ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΟΣ, Ο ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ

Εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα ἐλλείπει τυπογραφικῶν μέσων ἐξεδόθησαν κατ' ἀρχὰς πρὸς φρονιματισμὸν τῶν πληθυσμῶν, ἐφημερίδες χειρόγραφοι. Στὸ Μεσολόγγι τὴν 10ην Ἀπριλίου τοῦ 1821—ἐξεδόθη ἡ «Αἰτωλική» ὡς ἐπίσημον ὄργανον τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, συντασσομένη ἀπὸ τὸν ἀρχιγραμματέα τῆς προσωρινῆς Διοικήσεως Νικόλαον Λουριώτην. Ἄλλη ἐφημερίδα χειρόγραφος ἦτο ὁ «Ἀχελῶος» κυκλοφοροῦσε στὸ Βραχῶρι (Ἀργί-νιο) καὶ αὐτὴ ἦτο ἐπίσημον ὄργανον τῆς Διοικήσεως συντασσομένη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ν. Λουριώτου.

Ἄλλη ἐφημερίδα ἔβγαινε χειρόγραφος εἰς τὸ Γαλαξείδιον χωρὶς τίτλον, ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Σάθα ἐπωνομασθεῖσα ὑπὸ τοῦ λαοῦ «ψευτοφυλλάδα». Στὴ Αἴη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου ὑπὸ τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη ἀναφέρεται ἀπὸ στοματικὴ παράδοσι, ἀπὸ ἐπιζήσαντα λείψανα τῆς ἀθανάτου φρουρᾶς ὅτι γιὰ ἓνα μικρὸ διάστημα ἐκυκλοφόρησεν χειρόγραφος ἐφημερίδα ἐκτὸς τῆς Αἰτωλικῆς, μεταξὺ τῶν ὀπλαρχηγῶν σὲ σχῆμα μεγάλης ἐπιστολῆς, δυστυχῶς ταύτης δὲν περισώθησαν φύλλα. (Τὸ φημερίδα ἢ φελλάδα ἢ τὸ φύλλο ὅπως ὠνομάζετο ἀπὸ τοὺς πολεμιστάς). Ἡ πρώτη ἔντυπη στὴν Ἑλλάδα ἐφημερίδα ἔβγῆκε τὴν 1ην Αὐγούστου τοῦ 1821 στὴ Καλαμάτα (χορηγία καὶ ἐντολὴ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου) αὐτὴ ἔκαλεῖτο «Σάλπιγξ» συντάκτης ἦταν ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης σοφὸς λόγιος καὶ διδάσκαλος τοῦ γένους, πρῶν ἐκδότης τοῦ εἰς τὴν Βιέννην ἐκδιδομένου «Λογίου Ἑρμού». φύλλα τῆς «Σάλπιγος» τρία μόνον διεσώθησαν.

Ἡ «Σάλπιγξ» εἶχε ὡς ἔμβλημα τὸ ἀρχαῖον ἀπόφθεγμα. «Εἰς οἰωνὸς ἀριστος ἀμύνεσθαι περὶ Πάτρως». Ἡ ἔκδοσις ἐπισήμων ἐφημερίδων μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ τυπογραφείου τῆς Σάλπιγος, κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη ἀρχισε ἀπὸ τὸ ἔτος 1824 ὅταν ὁ Ἄγγλος συνταγματάρχης Στάνχωπ ἐκόμισε ἀπ' τὸ Λονδίνο τρία τυπογραφεῖα ἓνα γιὰ τὸ Μεσολόγγι, ἄλλο ἔστειλε στὸ Ναύπλιο καὶ ἄλλο εἰς Ἀθήνας κατὰ τινά ἄλλην πληροροφορίαν ὁ Στάνχωπ ἔφερε τέσσαρα τυπογραφεῖα καὶ πιεστήρια. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔστειλεν τὸ Φιλελληνικὸ Κομιτάτο τοῦ Λονδίνου μὲ φάρμακα καὶ πολεμοφόδια ἀπαραίτητα διὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα. Προηγουμένως τὸ Μεσολόγγι εἶχε δικό του μικρὸ τυπογραφεῖο τὸ ὁποῖο ἔφερε, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξεδόθησαν στὸ Μεσολόγγι «τὰ Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1824 ἀπὸ τὸν Ἑλληνοελβετὸ Φιλέλληνα Ἰωάννη Ἰάκωβο Μάγερ. Μεταφραστὴς εἰς τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν τὴν Γαλλικὴν καὶ αὐτὴν τὴν Ἀγγλικὴν ἦτο ὁ γλωσσομαθὴς λόγιος ἀπ' τὴ Ζαγορά, Παυλίδης. Στοιχειοθέτης δὲ καὶ Διευθυντὴς τῆς συντάξεως ὁ Μεν-

σθενεύς (Νικολαΐδης). Ἀπὸ τῆς 20 Ἀπριλίου 1824 διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Χρονικῶν διετεῖθη ἓνα ἐκ τῶν κομισθέντων ὑπὸ τοῦ Στάνχωπ τυπογραφείων. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου τούτου ἐξεδίδοντο τὰ «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» τοῦ Μάγερ ἢ ἐτησίαι συνδρομὴ ἦτο «δίστηλα Ἴσπανικὰ τάλ-ληρα ἕξ προπληρωτέα κατὰ τριμηνίαν». Ἐφερε δὲ καὶ ἐπικεφαλίδα εἰκονί-ζουσαν τὴν Θέμιδα κρατοῦσαν πλάστιγγα καὶ φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν. «Ἡ δημοσίευσίς εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς δικαιοσύνης», εἰς ἄλλα δὲ φύλλα τὴν ρῆσιν «τὰ πλείω ὀφέλη τοῖς πλείοσι». Τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» ἦσαν ὄργανον τῆς ἐπισήμου Διοικήσεως. Ἐπομένως εἶχαν σοβαρὸν καὶ ἐπίσημον ἔθνικὸν κῦρος. Ὁ τίτλος τῆς ἔφημερίδος εἶναι προτίμησις αὐτοῦ τοῦ Μάγερ καθὼς καὶ ἡ σύνταξις καὶ σύνθεσις τῆς δημοσιογραφικῆς ὕλης.

Ο ΣΤΑΝΧΩΠ ΚΑΙ Ο ΜΑΓΕΡ

ΩΣ ΕΚΔΟΤΑΙ ΑΙ ΠΕΡΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑΣ ΑΡΧΑΙ ΑΥΤΩΝ

Ὁ Μάγερ μὲ τὸν Στάνχωπ ἐκυκλοφόρησαν τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» ἀφοῦ προηγουμένως εἶχαν εὐρύτατα ἐκδόσει μιὰν πολὺ φιλελεύθερη προκή-ρουξι ἀπὸ τῆς 18 Δεκεμβρίου τοῦ 1823. Μεταξὺ ἄλλων ὁ Μάγερ ἔγραφε διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἐφημερίδος του. «Ἡ ἔφημερίς αὕτη θέλει λογιζέται κατὰ τὸ πλείστον αὐτῆς μέρος ἐπίσημος, θέλει εἶσθε μάρτυς ζωηρὸς καὶ ἀθάνα-τος τῶν ὑψηλῶν ἔργων τῆς, μάρτυς αὐτόπτης ὑπερόχων ἀγώνων καὶ αἱμά-των διακηρύττουσα τὴν ἀλήθειαν, δὲν θέλει παραμελήσει ποσῶς τὰ καθή-κοντά της. Ἡ εἰς ἔθνος ἐλεύθερον ἐλευθερία τοῦ τύπου εἶναι βάσις οὐσιώ-δης». Ὁ Στάνχωπ ἦταν ὑπέρμαχος τῆς Ἐλευθεροτυπίας καθὼς καὶ ὁ Μά-γερ εἰς τὸ θέμα τοῦτο διεφώνησαν μὲ τὸν Λόρδον Βύρωνα, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀντίθετος μὲ τῆς ἀρχῆς καὶ τῶν δύο... Ἴδου ποιῆς ἦσαν οἱ γνῶμες τοῦ Μά-γερ περὶ ἐλευθεροτυπίας «Μᾶς κατηγοροῦν λέγοντες ὅτι μετηλλάξαμεν σύ-στημα καὶ χαρακτῆρα, ἀφ' ὅτου πλησιέστερον ἐλάβομεν ὑπουργημα εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Διοικήσεως. Δὲν καταλαμβάνουν ὅτι οἱ συντάκται ἔφημερίδος ἐλευθέρας καὶ δι' ἐλεύθερον λαὸν γράφοντες, δὲν φοβούμεθα ποτὲ μὲ τὴν δικαιοσύνην καὶ ὀρθότητα ὁποιονδήποτε καὶ ἂν εἶναι. Νομίζουσι ὅτι ἐπειδὴ τὸ σήμερον εἴμεθα προσκολλημένοι εἰς τὰς ἰδιαιτέρας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ὑποθέσεις, θέλομεν ἀποσιωπᾶ ὅταν βλέπωμεν τοῦ μέρους τούτου τὸν Διοικῆ-τὴν ἁμαρτάνοντα... καὶ συνεχίζων λέγει, δὲν πρέπει ποτὲ νὰ κρίνωνται τὰ ἄτομα ἄλλ' αἱ πράξεις τῶν ἀτόμων. Ἡμεῖς δὲν θέλωμεν λείπει νὰ δημοσιεύ-σωμεν καὶ νὰ τὰς κρίνωμεν ὅταν ἀληθεύωσιν». Τὰς φιλελευθέρας ἀρχὰς του τὰς ἐκδηλώνει μὲ ὅλην τὴν εἰλικρίνειαν καὶ λατρείαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀκλό-νητος εἰς τὰς ἠθικὰς καὶ θρησκευτικὰς του πεποιθήσεις καὶ πιστὸς τηρητῆς τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τοῦ πολιτικοῦ Συντάγματος.—Στὸ 2 Φύλλον τῆς 12ης Νοεμβρίου.—«Τὸ πολιτικὸν μας Σύνταγμα θέλει ὑπερισχύσει κατὰ τῆς ἀσθενοῦς λύσεως τῶν πατριῶν ὅπως τὰ ἀπόρρητα φρούρια μας» (ἐννοεῖ τὰ παλληκάρια τῆς φρουρᾶς ὅπως τ' ἀποκαλοῦσαν ζωντανὰ φρούρια). (Ὁ Ὑψη-

λάντης εἶπεν κάποτε ὅτι τὸ στήθος κάθε Ἑλληνοῦ πρέπει νὰ γίνῃ δεύτερο Μεσολόγγι)—ἀνθίστανται ἀκλονήτως εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν. «Πᾶσα Συνταγματικὴ Διοίκησις ἐπιστηρίζεται εἰς τὴν κοινὴν γνώμην. Ἐὰν ὁ τύπος εἶναι περιορισμένος διὰ τίνος ἄλλου μέσου λοιπὸν (ἅπαντᾶ εἰς τὰς ἀντιρροήσεις τοῦ Βύρωνος καὶ Μαυροκορδάτου) θέλει φανεροῦται ἡ κοινὴ γνώμη;» Ἐν συνεχείᾳ καταλήγει : «Ἐψώθηκεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς ὡς θυμιάμα εὖωσμον τὸ αἷμα τῶν Πατριαρχῶν τῶν ἱερέων μας τῶν ἀγνῶν παρθένων μας, τῶν ἀδελφῶν μας, σπονδὴ πανάγια κατασφαγεῖσα ἀπὸ τὰς ἀπανθρώπους ὀμότητας τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ ἀμέσως ἀντὶ τῶν φωνῶν τῆς ἀπελπισίας καὶ τῆς λύσσης, ἠκούσθησαν αἱ φωναὶ τῆς ἐκδικήσεως τῶν Χριστιανῶν. Αἱ χεῖρες τῶν Γραιῶν αἱ ὁποῖαι τόσον καιρὸν εἶχον καταπληγωθεῖ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας ἤρπσαν μαχαίρι ἐκδικήσεως καὶ ὑπὸ κάτω ἀπὸ τὰς σημαίας τοῦ Τιμίου Σταυροῦ—ἐπάταξαν οἱ ἄνδρες οἱ πολεμισταὶ μας». Συνεχίζων τὰς περὶ ἐλευθεροτυπίας ἀρχὰς του διακηρύττει ὅτι «εἶναι χρεῖα νόμων, μάλιστα θετῶν περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐλευθερία αὐτὴ ἀρμόζει μόνον εἰς ἔθνος ἐλεύθερον, ἀλλὰ εἶναι χρεῖα καὶ ὁ νόμος νὰ χαλυνῶνῃ ἐκείνους οἵτινες θέλουσι νὰ κάμωσι κατάχρησιν τῶν ἐκ τοῦ τύπου ἀγαθῶν. Αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τοῦ πολιτικοῦ μας Συντάγματος λαμπρύνουσι εἰς νέον στάδιον τὸν καθαρὸν καὶ ἄδολον Πατριωτισμὸν τῆς Διοικήσεως».—Ὁ Μαυροκορδάτος δὲν συγχωροῦσε ποτὲ τὴν ἐλευθεροτυπίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸ διαφωνοῦσαν μεταξύ τῶν παρ' ὅλον ὅτι ὁ πρίγκηψ ἔτρεφε ἰδιαιτέραν ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν διὰ τὸν Μάγερ τῇ ἐντολῇ μάλιστα αὐτοῦ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Διευθυντικῆς Ἐπιτροπῆς Ι. Τρικούπη ἀνέλαβεν ὁ Μάγερ τὴν θέσιν ἐκείνου ὡς μέλος τῆς Διοικήσεως μὲ πρόεδρον τὸν Παπαδιαμαντόπουλον, ἐκ Πατρῶν, βουλευτὴν καὶ πρόκριτον ὁ ὁποῖος ὑψίστας ὑπηρεσίας προσέφερεν εἰς τὸν ἀγῶνα

Ὁ Στάνχωπ ἀνεχώρησε ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι τὴν 19 Μαρτίου καὶ ὁ Βύρων ἀπέθανεν τὴν 19 Ἀπριλίου τοῦ 1824 στὸ Μεσολόγγι.

Ἔτσι ὁ Μάγερ ἔμεινε μόνος ὡς συντάκτης, διευθυντὴς καὶ ἰδιοκτήτης. Εἶναι ὁ πρῶτος Ἑλλὴν δημοσιογράφος τῆς πρώτης συστηματικῆς ἐφημερίδος τῆς Ἐπαναστάσεως.—Ἐδῶ θὰ πρέπη «τὰ Ἑλληνικὰ Χρονικὰ τοῦ πατρὸς τῆς Ἐλευθεροτυπίας στὴν Ἑλλάδα νὰ χρησιμεύσουν ὡς ὑπόδειγμα φωτεινῶν καὶ κανῶν χρυσοῦς διὰ τοὺς κατέχοντας τὸ ὑψηλὸ αὐτὸ ὑπόδηγμα.

«Ὁ δημοσιογράφος πρέπει νὰ εἶναι ἕνας ἀμερόληπτος κριτὴς ἕνας πνευματικὸς ἀγωνιστὴς ἀδιάβλητος πολιτικῶν παθῶν φιλαλήθης ἐκλαϊκεύων τὰς γνώσεις πρὸς ἀποθησαυρίζει διὰ τοῦ ἀπλέτου φωτὸς τῆς ἀληθείας. Μάγερτος ἀψευδὴς καὶ προσωπικότης ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ κύρους. Ὁ δημοσιογράφος δὲν πρέπει νὰ εἶναι δημεγέρτης καὶ ἐγκληματογράφος. Οὔτε μὲ τὴν ἀχαλινωτυπίαν τῶν ἰδεῶν του, νὰ ὑποδυναίξῃ τὰ πάθη πρὸς σκανδαλοθηρίαν. Ὁ τύπος εἶναι τὸ σπουδαιότερον ὄργανον τῆς μεταδόσεως τῶν ἰδεῶν, ἐκφραστὴς φωτεινός, ὁδηγὸς τῶν ἰδεῶν καὶ ἐφέσεων

τοῦ κοινοῦ, γι' αὐτὸ θὰ πρέπη αὐτὸ τὸ τόσον πολῦτιμον καὶ σωτήριον ὄργανον ποὺ λέγεται τύπος, νὰ ἐμπνέεται πρὸ πάντων καὶ νὰ καθοδηγεῖται ἀπὸ ἀνωτέρας ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις νὰ κινεῖται ἀπὸ ἀρετὰς Χριστιανικὰς, ἀνθρωπιστικὰς, ἐθνικὰς. Νὰ ἴσταται κῆρυξ ἀληθινὸς καὶ προστάτης τοῦ δικαίου καὶ ἀληθινοῦ καὶ ἀγαθοῦ καὶ νὰ μὴν ἀποβαίνει ὅπως πολλάκις ἀνιάτος κοινωνικὴ πληγὴ. — Διότι ὁ τύπος οἰκοδομεῖ ψυχὰς καὶ διαμορφώνει χαρακτῆρας, θὰ πρέπη νὰ εἶναι ἓνας ἀληθινὸς συντελεστὴς καὶ ἀξιολογικὸς παράγων ὑψηλῶν ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ ὄχι ταπεινῶν ἐλατηρίων καὶ συμπεφρόντων, τραυματίζων ψυχικῶς τὸ κοινὸν μὲ τοὺς ἀχαλίνωτους ἐξωφρενισμούς του ὄχι μορφὴν κιντρίνου τύπου ὑποδουλίζοντος τὰ πάθη καὶ δηλητηριάζοντος τὰ πλήθη. Νὰ φρονιματίζῃ καὶ μὲ αἰσιοδοξίαν νὰ τὰ ἐμπνέῃ καὶ καθοδηγῇ πρὸς τὸ ἠθικῶς ὀφελίμον καὶ χρήσιμον μὲ γνώμονα πάντοτε τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰς ἀπαραγράπτους αἰωνίας ἀξίας τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς κειμένους νόμους τῆς πολιτείας καὶ μάλιστα τῆς ἰδανικῆς μορφῆς τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλληνικῆς ἢ ὅποια ἐκερδήθη διὰ ποταμῶν αἱμάτων μαρτύρων καὶ ἡρώων τῆς Χριστιανικῆς πίστεως».

ΤΑ «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» Θὰ πρέπη νὰ ἀποτελέσουν τὸν ἱερὸν ἠθικὸν κώδικα παντὸς δημοσιογραφικοῦ ὄργανου. Μέσα στὶς χροσὲς σελίδες των καθρεφτίζεται κατὰ τρόπον ἀξιόπιστον καὶ ἀντικειμενικὸν ἡ ὑπεράνω τῶν παθῶν ἀμερόληπτος καὶ εἰλικρινὴς στάσις του ὡς δικαίου καὶ φιλελευθέρου κήρυκος τῆς Ἑλευθερίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἀξιόπιστος εἰκόνα τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τῆς 2 Ἰανουαρίου τοῦ 1824 ποὺ ἐκυκλοφόρησαν μέχρι τὴν 20 Φεβρουαρίου τοῦ 1826. Τὰ ἑλληνικὰ χρονικὰ περιέχουν πολυτίμους πληροφορίας περὶ τοῦ ἀγῶνος καὶ παρέχουν πλήρες σχεδὸν ἡμερολόγιον τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Μάγερ τὴν λατρείαν του πρὸς τὴν νέαν πατρίδα τὴν ἔδειξε καὶ κατ' ἄλλον τρόπον παντρεύτηκε τὴν θηγατέρα τοῦ Γεωργίου Ἰγγλέζου Ἀλτάνην. Διὰ νὰ γίνῃ ὁ γάμος, ὁ Μάγερ ἔγινε ὀρθόδοξος. Ἡ Ἀλτάνη ἦτο πολῦτιμος βοηθὸς του καὶ συμπαραστάτης στενὸς στὶς πολλαπλῆς του ἀσχολίας μέσα στὸ πολιορκημένον Μεσολόγγι. Μέσα στὰ Ἑλληνικὰ Χρονικὰ ἐξαίρεται ἡ μεγάλη ἑλληνολατρεία τὸ ὑπεράνω ὅλων συμφέρον τὸ μοναδικὸν καὶ σωτήριον ἢ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη, ὁ ἔρωτάς του γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐλευθερία καὶ ἡ μέχρι θανάτου ἄμυνα κατὰ τῶν τυράννων ὁ πρὸς τοὺς ἀθανάτους προγόνους τῆς ἑλληνικῆς σοφίας θαυμασμὸς του καὶ τὸ ἔντονον θρησκευτικὸν του συναίσθημα. Ἔτσι ἀνταπέδωσε μὲ τὸ τίμιον αἷμα του τὰ τροφεῖα πρὸς τὴν μητέρα τοῦ Πολιτισμοῦ τὴν Ἑλλάδα, τὴν μητέρα τῆς τέχνης καὶ τῆς σοφίας. Ἀπὸ ἀνώτερη φιλελεύθερη πνοὴ τὸ ἱερὸν χρέος του μὲ τὶς ἀνθρωπιστικὰς του ἀξίες καὶ τὶς ἠθικὰς ἀρχάς. Πολεμοῦσε ὡς γιατρός, καὶ ὡς πολεμιστὴς στὴ πρώτη γραμμὴ τῶν μαχῶν. Ὅταν κατεστράφη τὸ τυπογραφεῖο του ἀπὸ βόμβα τῶν Αἰγυπτίων κι' ἔπαυσαν νὰ ἐκδίδονται πλέον τὰ

«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» πολεμοῦσε στις ντάπιες. Είχε ὑπὸ τὴν διοίκησίν του περὶ τοὺς τριάκοντα πολεμιστάς, οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων ἦσαν Μεσολογγίτες. Μὲ τὸν νταϊφάν του αὐτὸν ὅπως ἐλέγετο πολλὰς φορὰς ἔδειξε ἀφθαστο ἡρωϊσμό, κάποτε μάλιστα καὶ τραυματίστηκε. Στὸ Μεσολόγγι ἐκτὸς ἀπὸ τὰ «Ἑλληνικά Χρονικά» ἔβγαινε καὶ ἡ ἐφημερίδα «Τηλέγραφος» ὄργανο τοῦ Λόρδου Βύρωνος». Ἐκδότης τοῦ «Τηλεγράφου» ἦταν ὁ κόμης Πέτρος Γάμπας, γραμματεὺς τοῦ Βύρωνος στὸ Μεσολόγγι. Ἡ ἐφημερίδα αὐτὴ ἦταν τετραγλώσση. Ἐβγαινε σὲ 4 στήλες τὴν Ἀγγλικήν, τὴν Γαλλικήν, τὴν Ἰταλικήν καὶ Γερμανικήν. Κατὰ πληροφορίαν τοῦ Αὐστριακοῦ Πρόξες Ὅστεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μάγερ ἀπέθανεν ὁ Βύρων, μὴ θελήσας νὰ φλεβοτομηθῇ.

Ἐπὶ τοῦ Γερμανοῦ Ἱατροῦ Ἰωάννου Δανιὴλ Ἐλστερ, ἀρχιάτρου τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἱατρῶν τῆς πόλεως Ἀγιομανρίτη, Στεφανίτση, Λουκᾶ Βάγια, Μπροῦνο καὶ τῆς Ἀλτάνης ὁργανώθηκε καὶ συστηματοποιήθηκε τὸ Νοσοκομεῖον τοῦ Μεσολογγίου. Ἡ ἕδρυσις τοῦ Νοσοκομείου ὀφείλεται στὸν Στάνχωπ καὶ τὸν Μάγερ, ἀποκλειστικὰ αὐτοὶ πρῶτοι ἐπεμελήθησαν γιὰ τὴν προμήθειαν φαρμακευτικῶν εἰδῶν. Τὸ Νοσοκομεῖον ἦτο ἕτοιμον ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 1821. Ἦταν δὲ τὸ Νοσοκομεῖον αὐτὸ ἐκεῖ ὅπου σήμερον εἶναι τὸ Στρατολογικὸν Γραφεῖον εἰς τὸ Μεσολόγγι. Στὸ ἰσόγειο τοῦ σπιτιοῦ ἦταν τὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα πού ἔφερε ὁ Λάγκαιστερ Στάνχωπ συνταγματάρχης ἐκ μέρους τοῦ Ἀγγλικοῦ Κομιτάτου. Ὁ Μάγερ ἦτο στὴν ἀρχὴ ὁ ἴδιος Διευθυντὴς τοῦ Νοσοκομείου, κατόπιν ἀνέλαβεν τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Φαρμακείου τοῦ Νοσοκομείου τὸ ὁποῖον ἦτο ἐγκατεστημένον παραπλεύρως ἀπὸ τὸ Νοσοκομεῖον. Γιὰ τὴν Ἀλτάνη Ἰγγλέζου Μάγερ ἢ Ἀρτάνη ὅπως ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα ἀλλαχοῦ, ὁ Αἰμίλιος Ρόιπλετς ἀναφέρει στὸ βιβλίον του, «πλείστας ὕσας ὑπηρεσίας προσέφερεν ἐπίσης αὐτῇ εἰς τὴν περιθάλψιν τῶν τραυματιῶν καὶ ἀσθενῶν τοῦ πολέμου, βοηθοῦσα (ὡς ἀδελφὴ τοῦ ἐλεύου) τὸν Ἀρχιάτρου Ἐλστερ εἰς τὸ βαρὺ καὶ ἐπίμοχθον ἔργον του, ὅταν μάλιστα ὁ Ἐλστερ ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς μάχης τοῦ Πέτα τὴν 16ην Ἰουλίου 1822 ὅπου δλόκληρον τὸ τάγμα τῶν Φιλελλήνων κατεστράφη παρὰ τῶν Τούρκων, μόνον ἡ ἀνάπαισις καὶ τὰ παρὰ τοῦ Νοσοκομείου Μάγερ παρεχόμενα μέσα ἔσωσαν αὐτὸν ἀπὸ τὸν ἐξ ἐξαντλήσεως θάνατον». Στὸ τύπο ὁ Μάγερ ἔβλεπε ἓνα ὄργανο τῆς τάξεως ἀπαραίτητον γιὰ τὴν πειθαρχία καὶ τὴν ἐνότητα καὶ πρὸ πάντων εἰς τὸ νὰ στηλιτεύῃ τὰς «ἀτασθαλίαις τῶν διοικούντων καὶ διὰ τοῦ ἀπλέτου φωτός τῆς ἀληθείας ν' ἀποκαθίσταται ἡ ὁμαλότης καὶ ἡ δικαιοσύνη». Πόσον εἶχεν συνδεθῇ μὲ τὸ Μεσολόγγι ὁ Μάγερ μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἐμπιστευτικὴ ἀποστολὴ του εἰς Ζάκυνθον κατὰ τὰς κρίσιμους στιγμὰς διὰ τὴν προμήθειαν τῆς πολιορκημένης πόλεως.

Στὸ τυπογραφεῖο τοῦ Μάγερ εἰργάζετο καὶ ὁ Πατριόκιος καθὼς καὶ ὁ Μενσθρευὲς καὶ οἱ δύο αὐτοὶ εἶχαν μάθει τὴν τέχνην στὴ Γαλλία. — Ὁ Μανροκορδαῖτος ἔφερεν βαρέως τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθεροτυπίας καὶ γι' αὐτὸ ἔλεγε ὅτι, «τὸ ἔθνος πολεμᾷ καὶ δὲν τοῦ χρειάζεται ἓνα νέον ὄργανο ἀναρχίας διὰ νὰ διαγείρονται τὰ πάθη». Ὁ Μάγερ ἀντιθέτως ὅπως ἐκθέσαμεν παραπάνω ἦτο

φιλελεύθερος, δημοκρατικός και φιλόλαος εκτιμώμενος ὑπὸ τῶν προκρίτων. Ἐχομεν «χρηστὰς ἐλπίδας, ἔλεγεν, ὅτι ὁ λαὸς θέλει αἰσθανθῆ τὴν δύναμίν του καὶ τοὺς παρ' αὐτοῦ δεδομένους νόμους καὶ θέλει λάβει τὰ ἀνήκοντα μέτρα του». Δὲν παρέλειπε συγχρόνως νὰ τόνισῃ τὴν ἀκομμάτιστον καὶ ἀμερόληπτον στάσιν του. «Τὰ Ἑλληνικὰ Χρονικὰ εἰς οὐδεμίαν φατριάν ἀνήκουν ὑπολήπτονται καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὡς ἐφημερίς ἣτις ἐγκωμιάζει τὰ καλὰ καὶ στηλιτεύει ἀπ' ἐναντίας τὰ κακὰ». Ἐν κατὰ τὴν 1η πολιορκίᾳ δὲν ἀναφέρεται τὸ ὄνομά του αἰτία εἶναι ἡ ἄγνοια τῆς γλώσσης καὶ τοῦ τόπου, κατὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματός του.

Ο ΜΑΓΕΡ ΚΑΙ Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΟΔΙΚΑΙΩΝ ΣΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Ὁ Ἰάκωβος Μάγερ στὸ Μεσολόγγι μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ τάγματος τῶν Φιλελλήνων στὸ Πέτα ἴδρυσεν μετὰ τοὺς διασωθέντας Φιλέλληνας καὶ τῇ προτροπῇ τοῦ Θανάση Ραζηκώτσηκα μίαν ἐταιρείαν τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἀδελφωσύνη καὶ ἡ ὁμόνοια μεταξὺ κυρίως τῶν στρατηγῶν καὶ καπεταναίων, ἡ καθησύχασις τῶν προσωπικῶν παθῶν διὰ τὴν κοινὴν σωτηρίαν διὰ τὸ μοναδικὸν καὶ ὕψιστον συμφέρον τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων, τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος. Ἡ ἐταιρεία αὕτη δὲν εἶχε πολιτικὸν χαρακτῆρα δηλαδὴ, δὲν ἀνῆκεν οὔτε εἰς τοὺς Μαυροκορδαίσιτας ὅπως ἀποκαλοῦσαν τοὺς ὀπαδοὺς τῶν κομμάτων οὔτε εἰς τοὺς Κωλετίσιτας, ἀλλὰ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἐθνικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἔθνους. Ὁ Νικόλαος Κοσομούλης σὲ πολλὰ σημεῖα ἀναφέρει τὴν σύστασίν της στὸ Μεσολόγγι καὶ μάλιστα ὅτι ἀριθμοῦσε περὶ τὰ δύο χιλιάδας μέλη καὶ πλέον. Ἐπειδὴ ἡ Φιλαρχία καὶ ἡ δοξομανία καὶ τὰ αἰώνια πολιτικὰ πάθη πολλὰς φορὰς προκαλοῦσαν διχόνοιες καὶ ἡ ἀπειθαρχία καὶ ἡ ἀναρχία στὶς κρίσιμες ἱστορικὰς στιγμὰς ἦταν ἐπικίνδυνη ἀρρώστεια διὰ τὸ ἔθνος ποὺ πολεμοῦσε διὰ τὴν ἐλευθερίαν του δι' αὐτὸ ἰδρῦθη ἡ ἀδελφότης αὕτη.

Εἶχε ἰδρῦθῆ καὶ τὸ καταστατικὸν μετὰ 12 ἄρθρα τῆς ἐταιρείας αὐτῆς, ὅπως ἀναφέρει ὁ ἀείμνηστος ἱστορικὸς τοῦ ἀγῶνος Γιάννης Βλαχογιάννης, κατὰ τὴν δημοσίευσιν τῶν «ἀπομνημονευμάτων» ἀγνώστου στρατηγοῦ τῆς πολιορκίας καὶ τῆς ἐξόδου τοῦ Μεσολογγίου, στὴν ἐφημερίδα «Ἐμπρὸς» τοῦ ἔτους 1904 καὶ ἐξῆς. Ὑπῆρχε λοιπὸν πνευματικὴ παράδοσις καὶ ἐδίδετο ἡ δευτέρα μάχη τῶν πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους πρὸ καὶ κατὰ τὰς πολιορκίας μέχρι τῆς ἐξόδου στὸ Μεσολόγγι. Μετὰ τὸ «μολὼν λαβὲ» τῶν παληκαριῶν τῆς ἀθάνατης Φρουρᾶς ἐδίδετο καὶ μετὰ τὴν πέννα βουτηγμένη στὸ αἷμα ἡ πνευματικὴ μάχη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας ἀπὸ τοὺς λογίους καὶ πολιτικούς ἀνδρας καὶ κληρικούς μορφωμένους ποὺ ἦσαν κλεισμένοι μέσα στὸ Μεσολόγγι. Οἱ Γουλιμαῖοι, οἱ Καρμπούνηδες, οἱ Τρικουπαῖοι, οἱ Βάλβηδες, οἱ Δεληγεώργηδες, ὁ Πλυτᾶς, οἱ Καψάληδες, οἱ Κοσομούληδες Δημήτριος,

Γεώργ. και Νικ , οί Δροσίνηδες και πρό πάντων οί διδάσκαλοι τοῦ Γένους Γρηγόρ. και Ἄναστ. Παλαμᾶς πού συντηροῦσαν τήν κοινωσυντήρητη Παλαμαίᾳ Σχολή μέχρι τὸ 1824 ὅτε ἀπέθανεν ὁ διευθύνων αὐτὴν Γρηγόριος Παλαμᾶς. Στὴν ἑταιρεία τῶν Φιλοδικαίων γραμματεὺς ἦτο ὁ σωματάρχης Χριστόδουλος Χατζηπέτρος ὁ Παπλουκάς και ὁ ἀθάνατος ἥρωσ τοῦ Ντολμᾶ, (ὁ ὠραιότερος ἄνδρας τοῦ ἁγῶνος) Γρηγόριος Λιακατᾶς. Οἱ ἀδελφοὶ Ἄθανάσιος και Γιαννάκης Ραζηκώσικας ὑπεστήριζαν μετὰ τῶν ἐντοπίων θερμῶς τὴν ἑταιρείαν ταύτην ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Σουλιώτας ἀνυπότακτους πολεμιστάς, τοῦ παρεῖχον πράγματα (τί λέγει αὐτὸς ὁ φημεριδογράφος τί τσαμπουνάει (Γ. Μπακατσέλος), ὁ Νικόλαος Κασομούλης εἰς τὰ «στρατιωτικὰ ἐνθυμήματά του (τόμος Α΄ σελ. 426) γράφει διὰ τὸν διορισμὸν τοῦ Μάγερ και πάλιν». Ὁ Μάγερ συντάκτης τῶν Ἑλληνικῶν Χρονικῶν κηρύττων τὸν ἑαυτὸν του δημοκρατικώτατον, «ἐκλαμπρώτατον ἢ πρίγκιπα τὸν Μαυροκορδάτον ποτὲ δὲν τὸν ὠνόμαζεν, παρὰ ἀπλῶς «ὁ κ. Μαυροκορδάτος» και πάντοτε ἦτο ἓνας τῶν ἀντιπολιτευομένων τοῦ κ. Μαυροκορδάτου, δὲν ξέρω ὅμως πῶς ἐδέχθη νὰ γίνῃ μέλος τῆς ἐπιτροπῆς αὐτοῦ». Ἐδῶ ὁ Κασομούλης παρὰ τὴν ἀμερόληπτον κρίσιν του και εἰλικρινῆ ἐκτίμησιν πρὸς τὸν συντάκτην τῶν Ἑλληνικῶν Χρονικῶν, πού «συγκεντρώνει εἰδήσεις γιὰ τὸ ἡμερολόγιόν του» (ὅπως ἀναφέρει ὁ ἴδιος ὁ Κασομούλης γιὰ τὸν Μάγερ, ἀπὸ σοβαρὰ και ἀξιόλογα πρόσωπα) δὲν ἀποφεύγει κάποιαν προκατάληψιν.—

Κατὰ τὴν νύχτα τῆς ἀθανάτου ἐξόδου μετὰ τὴν γυναῖκα του Ἄλτάνη και τὸν Παπαδιαμαντόπουλον ἐξῆλθον και ἐνῶ προχωροῦσε μετὰ τὴν ὀπισθοφυλακὴν τοῦ σώματος τῆς Βασ κολῶνας τοῦ Μακρῆ μετὰ τοὺς Μεσολογγίτες στὸ σῶμα τοῦ Θανάση Ραζηκώσικα «Τούρκικο γιαιταγάνι, τὸν τραυμάτισε και κατόπιν τὸν κατεπάτησαν τὰ ἄτια τῶν Αἰγυπτίων, (ἡ Σάννα ἡ ψυχοκόρη του ἀναφέρει λεπτομέρειες γιὰ τὴ ζωὴ και τὸν ἐνδοξον θάνατον αὐτοῦ, και τῆς γυναίκας του διασωθεῖσα και ἐπιστρέψασα ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας εἰς τὸ Μεσολόγγι· τὸν ὠνόμαζαν Ζβίτσερο (παρατσούκλι) οἱ Μεσολογγίτες). Τὴν παραπάνω εἶδῃσι γιὰ τὸ θάνατόν του μᾶς τὴν δίνει ὁ Τερτζέτης. Ἄλλὰ ὁ Λευκάδιος Στεφανίτης γιαιτρός και αὐτὸς στὸ Μεσολόγγι ἀφηγεῖται ὅτι τὸν εἶδε «εὐθυμον και ζωηρὸν ἄδοντα ἓνα κλέφτικο τραγοῦδι ὅτε Τοῦρκος στρατιώτης τὸν ἐφόνευσε». Μαζί του ἔφερε τὸ ἡμερολόγιον τῆς πολιορκίας, ἀλήθεια τί ἐθνικὴ ἀπώλεια! νὰ χαθῆ! Ἔτσι μετὰ τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη και τὸ κλέφτικο τραγοῦδι και ποῖο νᾶταν τάχα αὐτό; τὸ πῆρε τῆς λιμνοθάλασσας ἢ αὔρα και τῶκαμε θρούλο, ὅπως θρουλικὴ ἦταν κι ἡ ζωὴ του και ὁ θάνατος τοῦ εὐγενικοῦ, φιλανθρώπου και ἡρωϊκοῦ μεγάλου Φιλέλληνα, γιὰ τὸ Μεσολόγγι πού τόσο ἀγάπησε, στὴ διπλῆ μάχη τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος και μετὰ τὴν πέννα και τὸ καριοφίλι ἄφησε τὸν κόσμον σὲ ἡλικία μόλις 27 χρονῶν.

ΑΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΙ ΤΟΥ ΜΑΓΕΡ
ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Ἡ δρᾶσις τοῦ Μάγερ στὸ Μεσολόγγι ἦτο παντοειδῆς ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν προσπάθειάν του νὰ ἰδρῦσῃ Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην, ἐπικαλούμενος τὴν εἰσφορὰ τῶν ἀπανταχοῦ λογίων, τὸν Αὐγουστον τοῦ 1824 ἀπευθύνων μακρὰν ἐπίκλησιν μαρτυροῦσαν καὶ τὸν ἔνθεον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ζῆλον, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐρυμάθειαν τοῦ ἀνδρὸς γράφει ἐκτὸς τῶν ἄλλων εἰς τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικά».

«Δὲν πρέπει ποσῶς ὁ κατὰ τῶν τυράννων πόλεμος νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Ἕλληνας τὰ παλαιὰ τῆς Παιδείας φῶτα... Διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν καὶ πάλιν ὅλας ἐκεῖνας τὰς ὠραιότητας εἶναι ἀνάγκη νὰ συστηθῇ Ἑθνικὴ βιβλιοθήκη. Εἰς διαφόρους ἐπιστολάς μας, τὰς ὁποίας ἐστείλαμεν εἰς Εὐρώπην πρὸς πολλὰ σημαντικώτατα ὑποκείμενα ἐφανερῶσαμεν αὐτὸ τὸ σχέδιόν μας, τὸ ὁποῖον καὶ ἐστάθη δεκτόν. «Δίκαιον λοιπὸν εἶναι νὰ θεωρηθῇ ὁ ἔξοχος αὐτὸς φιλέλλην ὡς ὁ πρωτεργάτης τῆς ἰδρύσεως Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης». Ἐν ἀκόμῃ κίνημα τοῦ Μάγερ τὸν τελευταῖον πρὸ τῆς ἐξόδου φέρουν αἱ διηγήσεις τῶν ἐπιζησάντων: ὅτι κατέσπειρε καὶ ἔθαψεν ὑπὸ τὸ χῶμα τὰ στοιχεῖα τοῦ τυπογραφείου. Τὴν πράξιν ἐξαίρει ὁ Ἀντωνιάδης θέτων εἰς τὸ στόμα τοῦ Μάγερ τοὺς ἐξῆς στίχους τῆς «Μεσολογγιάδος» του.

*«Τρὶς εὐτυχεῖς διὰ γνωστοὺς ἐκάμαμε τοὺς ἄθλους
τοῦ γένους τοῦ ἡρωϊκοῦ κομίσαντος ἐνταῦθα
τὴν τέχνην τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν Γουτεμβεργίου!
ὦ φίλοι μὴ ἀφήσωμεν τῶν τύπων τὰ στοιχεῖα
τὰ πανταχοῦ κηρύξαντα τὸ μέγα φρόνημά μας
βαναύσως νὰ μολύνωσι τὰ γένη τῶν βαρβάρων
μαγείαν ὑποδέτουσα τὴν θεῖαν ταύτην τέχνην
Τὸν μόλυβδον ὑπὸ τὴν γῆν ὡς κρύψωμεν βαθέως».*

Ὁ Λόρδος Βύρων με ἀλβανικὴν ἐνδυμασίαν.

ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝ

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Λονδῖνον τὴν 22 Ἰανουαρίου τοῦ 1788. Υἱὸς τοῦ ἀξιωματικοῦ Τζὼν Μπάιρον, ἀνετράφηκε καὶ μεγάλωσε ἀπὸ τὴν μητέρα του Κάθριν Γκόρτον Μπάιρον τὴν ὁποίαν ἐγκατέλειψε ὁ σύζυγός της. Εἰς τὰ 1801 γράφηκε στὸ περίφημο σχολεῖο Χάρουου καὶ ἐκεῖ παράδωκε ἀπληστα τὸν ἑαυτό του στὶς μελέτες βιβλίων περιηγήσεων καὶ κυρίως ἱστορικῶν μὲ τοὺς ἱππότες καὶ τὰ ἥρωϊκὰ κατορθώματα ἀνδρῶν μὲ παραδόσεις καὶ θρύλους. Ἐκεῖ στὸ Λύκειο τοῦ Χάρουου ἔγραψε τοὺς πρώτους του στίχους καὶ ἐξεδήλωσε γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἰσόβιο ἀγάπη του γιὰ τὴν ἐλευθερία. Δύστροπος, ἰδιόρρυθμος, ἐπαναστατικὸς ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῶν σπουδῶν του. Ἐγεννήθη χωλός, πρᾶγμα ποὺ ἐπέδρασε σοβαρὰ στὴ ζωὴ του καὶ στὸ χαρακτῆρα του. Ἐκληρονόμησε τὸν θεῖον του καὶ ἔγινε κάτοχος τεράστιας περιουσίας. Γράφηκε κατόπιν στὸ πανεπιστήμιο τοῦ Καίμπριτζ.

Ὁ Λόρδος Βύρων ὑπῆρξε ἓνα ἐξαιρετικὸ φαινόμενο στὸ κόσμον τῆς τέχνης. Ὁ δέκατος ἔνατος αἰῶνας ποὺ τὸν κατηγοροῦσαν ὡς ἄμουσο εἶδε κατὰ τὰ πρῶτα του χρόνια ἓνα ποιητὴ ποὺ ἀνυψώθηκε σὲ ἀνυπέβλητο ση-

μεῖο δόξας καὶ ρωμαντικοῦ μεγαλείου. Ἦταν αὐτὸς ὁ Βύρων. Οὐδέποτε πρὸ αὐτοῦ ἢ σύγχρονῃ δόξᾳ ποιητοῦ διέτρεξε τόσο γρήγορα τὴν Εὐρώπῃ ὅσον ἢ ἰδική του. Ἡ ζωὴ του ἦταν βραχυτάτη, ἀλλὰ κατὰ τὸ μικρὸ αὐτὸ χρονικὸ διάστημα κανεὶς δὲν ἐθαυμάσθη περισσότερο καὶ κανενὸς τὰ ποιήματα δὲν μεταφράσθησαν σὲ τόσες γλῶσσες ὅσες τὰ ἰδικά του. Βέβαια πολλοὶ λόγοι συνετέλεσαν εἰς τοῦτο. Αὐτὴ ἢ Ἀγγλικὴ του καταγωγὴ κι' ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του προσεῖλκυαν τὴ γενικὴ προσοχή. Ὁ Βύρων ἀντιπροσώπευε τὰ ἥθη, τὶς ἰδέες, τὰ πάθη, τὶς ἀπαγορευθεῖσαι τοῦ αἰῶνα του. Διότι ἂν ἦταν Ἄγγλος κατὰ τὴν ἔκφρασι καὶ τὴ μεγαλοφυΐα ὑπῆρξε ὅμως Εὐρωπαῖος κατὰ τὶς ἰδέες Ὑπῆρξε ὁ τελευταῖος τύπος, ἀλλ' εὐγλωττος τύπος τοῦ ΙΗ' αἰῶνα ποὺ ἐξύψωνε σκεπτικισμὸ μὲ τὴ μελαγχολία, τὴ φιλοσοφικὴ ἠδυσπάθεια μὲ τὴ φαντασία. Ἀπ' τὶς ποικίλες αὐτὲς ἐντυπώσεις διεμορφώθηκε μιὰ πρωτότυπη καὶ πρωτόφανη ποιητικὴ ἰδιοφυΐα, ἓνα ἀνήσυχο πνεῦμα γεμᾶτο ἀπὸ τὰ ρωμαντικὰ ὄνειροπολήματα τῆς ἐποχῆς του. Μέσα στὰ ἔργα του ἀντανανκᾶ ὀλόκληρη ἢ ἐποχὴ του. Οἱ μορφὲς τῶν ἡρώων ποὺ χάραξε μέσα στὰ ἔργα του, αὐτὴ ἢ λεπτὴ ρωμαντικὴ μετάπτωσι, αὐτὸς ὁ ἐξαιρετὸς στοχασμὸς μὲ τὴν ἀκατανίκητη ὁρμὴ του πρὸς τὴν ἐλευθερία, καὶ τὴν ἀγάπη του πρὸς τὸ ὠραῖο μ' ὄλες τὶς ἐκκεντρικότητες ποὺ ἦταν φυσικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ λεπτοῦ χαρακτῆρος του καθρεπτίζονται μέσα στὰ κλασσικὰ γιὰ τὴν ὁμορφιὰ καὶ τὴ τέχνη ποιήματά του. Ὁ ἥρωας εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἄλλοτε ἢ καρδιά του θέλει πάντα ἀνεωρότευτη νὰ ζῆ, κι' ἄλλοτε μὲ ἀσύλληπτη ρωμαντικὴ ἠδυσπάθεια ξεχύνεται λυτρωμένη στὴν ἀγάπη τῆς Ζωῆς του.

Ὁ Τσαίλδ Χάρολδ καὶ ὁ Γκιαουρ ἀποπνέουν τὸ ἄρωμα τῆς φλογερῆς λατρείας του, γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀδάμαστη Ἑλληνικὴ ψυχὴ ποὺ σπάει τὰ δεσμὰ καὶ λυτρώνεται ἀπ' τὴν τυραννία. Ὁ πειρατὴς εἶναι τὸ ἰδανικὸν ὄλων ἐκείνων τῶν θαλασσιῶν κλεφτῶν, λέγει ὁ Βιλλεμαιν ποὺ τὸ ὄνομά τους διέτρεχε τὸ Αἰγαῖο καὶ σκορποῦσε θρούλους παντοῦ πρὸ τοῦ ἢ Εὐρώπῃ. γνωρῖσι τὸν Κανάρη. Ὁ ποιητὴς ζῆ ὀλόκληρο τὸ τραγικὸ μεγαλεῖο τῶν μεγάλων θριάμβων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος μὲ ὄλες τὶς ἀνυπέρβλητες δυσχέρειες, τὶς πίκρες, τὶς δοκιμασίες καὶ ἀπαγορευθεῖσαι καὶ τρέφει ἐλπίδες γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπαναστάσεως, δὲν διστάζει νὰ ρίξῃ στὸ πόλεμο ὀλόκληρη τὴν περιουσία του ὡς προσφορὰ ἀνεκτίμητης θυσίας γιὰ τὴν ἐλευθερία της κι' αὐτὴ ἀκόμα τὴν ζωὴν του. Ὁ ἐσωτερικὸς του κόσμος ἔμενε ἓνα μυστήριον πάντοτε. Τὸ ὠραῖο μὲ τὸ ἄσχημο, τὸ κακὸ μὲ τὸ καλὸ, τὸ μῖσος μὲ τὸν ἔρωτα συμπλέκονται μέσα του. Ἀδιάκοπος ἔραστὴς τῶν περιπετειῶν καὶ τῆς ἐλευθερίας, φίλος τῶν συγκινήσεων, πνεῦμα ἄστατο κι' ἀεικίνητο μὲ ζωηρὴ καὶ ἰδιορρυθμὴ φαντασία καὶ ὑπερήφανη θλίψη. Μέσα εἰς αὐτὴν τὴν σύγκρουσιν τῶν ψυχικῶν ροπῶν καὶ συναισθημάτων μ' ὅλα της τὰ πάθη καὶ τὶς ἀδυναμίες της ὑψώνεται ἢ δύναμις τῆς ἐμπνευσεῶς του μὲ τοὺς θελκτικωτέρους ἔρωτικoὺς στίχους του. Μὲ τὴν ὑπερτέραν σκέψιν τῆς ἰσχυρᾶς ἰδιοφυΐας τὴν ὁποῖαν χαρακτηρίζει λεπτὴ καλλιτεχνικὴ ἔκφρασις ἰδεῶν καὶ συναισθημάτων. Ὁ ἱπποτικὸς χαρακτῆρας του στὸ βάθος ἀριστοκρατικὸς παιδαί-

νεται γιά τὰ μεγάλα καὶ ἡρωϊκά. Ἡ ποιητικὴ του αὐτὴ ἰδιοσυγκρασία ἐνισχύθη κατὰ τὴν ἀποδημίαν του στὴν Ἀνατολή. Ἐπανέρχεται στὰ προσφιλεῖς του θέματα μὲ τὴ Νύμφη τῆς Ἀβύδου. Ἡ φοιτητικὴ του ζωὴ ἦταν ἀκατάστατη, ἔπινε ἀπληστα κι' ἔπαιζε, μετέβαινε στὸ Λονδίνο ὅπου παραμόνευε στὰ βιβλιοπωλεῖα γιά νὰ ἀντιληφθῆ ἔαν εἶχαν ἐπιτυχία τὰ βιβλία του. Φιλελεύθερη καὶ ἰδιοσύστατη φυσιογνωμία μὲ φαντασία ζωηρὴ, δημιουργικὴ. Διάβαζε πολὺ καὶ ἔγραφε τὴ νύχτα. Ἔκανε παντὸς εἶδους ὄργια, φοροῦσε ράσο μοναχοῦ κι' ἄφηνε νὰ τὸν καλοῦνε ἀββᾶ. Πνεῦμα πολυσύνθετο καὶ πολυκύμαντο μ' ὅλα τὰ βιώματα, πολιτικά, θρησκευτικά, καλλιτεχνικά, ὑποταγμένα σὲ μιὰ ἀχαλίνωτη ἐλευθερία εἰς τὰ ἥθη του. Στὴν ἔκλυτη αὐτὴ μέχρι τρέλλας ζωὴ του πρέπει ν' ἀναζητήσουμε τὸν διαβόητο γιά τὴν ἀσωτία του ἀξιωματικὸν Τζὼν Μπαίρον πατέρα του καὶ τὴ δύστροπη κι' ἐγκαταλελειμμένη μητέρα του τὴν Κάθρην Γκόρντον Μπαίρον μέσα σ' ἓνα περιβάλλον ψυχρὸ γεμάτο ἀπὸ προλήψεις καὶ θλιβερὰ συναισθήματα. Μέσα στὴ μειονεκτικὴ αὐτὴ κληρονομικότητά του θροναίζει τὸ δαιμόνιον πνεῦμα, ἡ λεπτὴ εὐναισθησία τοῦ μεγάλου ποιητικοῦ του ταλέντου μὲ ἀποκορύφωμα τὸν ἔνθεο ζῆλο του γιά τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ καταδυναστευόμενον Ἑλληνικὸ λαό. Ἐγνωρίζε τὰ ἐλαττώματα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ γιά τὸν ὅποιον ἤρχετο νὰ θυσιάσῃ, τὸ ἡρωϊκὸ ξύπνημα τῆς Ἑλλάδος τὸν συνέχει, φλέγεται ἀπ' αὐτὸ τὸν ἱερὸ πόθο νὰ τὴ λευτερώσῃ, νὰ τῆς δώσῃ ὅ,τι τῆς ἀξίζει ὅ,τι εἶχε χάσῃ κι' ὅτι τῆς πρέπη καὶ τῆς ταιριάζει, σὰν φωτεινὴ μητέρα τῶν λαῶν. Εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῆς ψυχῆς του ἡ Ἑλλάδα. Δὲν εἶνα ἓνας ψυχρὸς δραματιστὴς καὶ ἀρχαιολάτρης καὶ θαυμαστῆς της. Εἶναι ὁ σηματοφόρος καὶ ὁ πρωτοπόρος ποὺ ζοῦσε διαρκῶς τὸ δράμα της.

Ο ΒΥΡΩΝ ΣΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Η ΔΡΑΣΙΣ ΚΑΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

Τὴ 5ην Ἰανουαρίου 1824 ἔφθασε ὁ Βύρων στὸ Μεσολόγγι, μαζί του φθάνουν καὶ πολλοὶ Φιλέλληνες ὁ ἰατροχειροῦργος Σαμουήλ Χάου περιφημὸς ἀμερικανὸς Φιλέλληνας καὶ ἄλλοι ἀπὸ διάφορες χῶρες τῆς Εὐρώπης. Στὸ Μεσολόγγι ἔφθασαν ἐπιβαίνοντες τοῦ Βρικίου «Ἄννα» τὴν 5ην Φεβρουαρίου τοῦ 1823. Τὸ βρικό αὐτὸ εἶχε ναυλωθῆ ἀπὸ τὸ Φιλελληνικὸ κομιτάτο τοῦ Λονδίνου. Ἔφερε πολεμοφόδια στὴ πόλι, φάρμακα, ἐργαλεῖα γιά τὴν ἴδρυσιν στρατιωτικοῦ ἐργαστηρίου. Τυπογραφικὰ στοιχεῖα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ τυπογραφείου τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» καὶ κανόνια.

Μεταξὺ τῶν φιλελλήνων τοὺς ὁποίους μετέφερε στὸ Μεσολόγγι ἦσαν ὁ Ἄγγλος ἀρχιτεχνίτης Πάρου καὶ ὡς ἀνέφερεν ὁ κόμης Πέτρος Γάμπας εἰς τὸ βιβλίον «ἔκθεσις τῶν κατὰ τὴν μετάβασιν τοῦ Βύρωνος στὴν Ἑλλάδα» (μεταφράστηκε ἀπ' τὴν Ἀγγλικὴν στὴ Γαλλικὴ ἀπὸ τὸν ἀξιωματικὸν τοῦ γαλ-

λικού ναυτικού 1 Β. Παριζώ), ὅτι ἡ ἀκολουθία τοῦ Πάρου ἀπετελεῖτο ἀπὸ 8 ἐργάτας καὶ τέσσαρας ἀξιωματικούς φιλέλληνας (2 ἄγγλοι καὶ ἓνας γερμανὸς καθὼς καὶ ἓνας σουηδός. Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1823 ἄρχισε ὁ Βύρων νὰ συνεννοεῖται μὲ Φιλελληνικὸ κομιτᾶτο τοῦ Λονδίνου πὸν τὸν εἶχε ἐκλέξει μέλος του. Σὲ γράμμα του στὶς 5 Μαΐου δὲν παραλείπει νὰ ἀναφέρῃ ὅτι «τὸ ταξίδι μου στὴν Ἑλλάδα ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ φιλελληνικὸ κομιτᾶτο τοῦ Λονδίνου καὶ ἀπὸ τὶς πληροφορίες πὸν κάποιοι σταλμένοι στὴν Ἑλλάδα εἶχαν τὴν καλωσύνη νὰ ὑποσχεθοῦνε πὼς θὰ μοῦ στείλουν». Ὁ Βύρων εἶναι γεγονὸς ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ὠφέλησε τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα, ὅσον κανένας ἄλλος.

Τὴν 17ην Μαρτίου 1824 ἡ Δημογεροντία μετὰ τῶν ἐπιστατῶν τῆς πόλεως εἰς ἐκδήλωσιν εὐγνωμοσύνης δι' ὅσα ὁ Βύρων ὑπὲρ τοῦ Μεσολογγίου ἔπραττε ἀνακηρύττει αὐτὸν ἐπίτιμον Δημότην τοῦ Μεσολογγίου (πολίτην τῆς ἱερᾶς πόλεως) τὸ ψήφισμα αὐτὸ μετὰ τῶν ἐπιστολῶν καὶ ἐγγράφων τοῦ Βύρωνος ἀποκεῖται τῷ Δήμῳ τῆς ἱερᾶς πόλεως (πλεῖστα ὅμως κημήλεια ἀπώλεσθησαν ἀνεκτιμήτου ἀξίας ἱστορικῆς, ἐνδυμασίας ὄπλα, ἔγγραφα, αὐτόγραφα κλπ. ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ Βύρωνος στὸ Μεσολόγγι μὴ περιωθθέντα, κατὰ τὴν ἀποφράδα ἐκείνην νύχτα τῆς καταστροφῆς τοῦ παλαιοῦ Δημαρχίου ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς ἐκείνης... ἀπεστερήθη ἡ πόλις καὶ τὸ ἔθνος πολυτίμων πραγμάτων ὑψίστης ἱστορικῆς ἀξίας.

Τὸ ψήφισμα φέρον τὰς ὑπογραφὰς καὶ τὴν σφραγίδα τῆς διοικήσεως ἔχει οὕτω. «Ἐπειδὴ ὁ Λόρδος Νόελ Βύρων βουλόμενος συμπράκτωρ τῆς Ἐλευθερίας τῇ Ἑλλάδι γενέσθαι καὶ τὴν Δυτικὴν μάλιστα τῆς λοιπῆς κινδυνεύουσαν ὄρων ἔγνω εἰς ταύτην ἀφικέσθαι τὴν πόλιν καὶ ταύτην εὐεργετῶν, ἀπάσης τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος τὴν σωτηρίαν κατεργάζεσθαι ὃ δὴ καὶ τοῖς ἔργοις ἐδήλωσεν οὐ μόνον μεγάλας δωρεαῖς μέγιστας ἐπαρκέσας ἀνάγκαις, ἀλλὰ καὶ τοὺς λόγους καὶ τῷ ἀξιώματι αὐτοῦ ὠφελιμώτατος τῆς πράγμασι γεγόμενος, ἡ πόλις Μεσολογγίῳ εὐεργετῆν αὐτὸν ἀνακηρύττει καὶ πολίτην Μεσολογγίτην ψηφίζεται, τὸν αὐτῶν αὐτοῖς ἀπολαύοντα δικαίων, καὶ ἀναγράφει τοῦτο ἐν τοῖς Ἀρχείοις τῆς πόλεως, ἵνα δῆλον γένηται πᾶσιν, ὡς οἱ Μεσολογγῖται τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας οἶδασι τιμᾶν, καὶ τοῖς εὐεργεταῖς γενομένοις αὐτῶν, εἰς εὐγνωμοσύνην πολιτείαν διδόναι.

Ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 17 Μαρτίου 1824

Ἰωάννης Τρικούπης, Γεώργιος Φαράντος, Στέργιος Παπάζογλου, Ἀποστόλης Καψάλης, Ἀναστάσιος Βαλσαμάκης, Νικόλαος Καρβούνης, Ἀθανάσιος Ραζῆς, Δημητράκης Πλατύκας, Εὐστάθιος Παλαμαῖς, Ἀναστάσιος Παλαμαῖς, Στάμος Στάϊκος, Πᾶνος Παπαλουκάς.

Κατεχωρίσθη ἐν τῷ Κώδῃκι ὑπ' ἀριθ. 1020

(τ.σ.) ὁ Γραμματεὺς τῆς Διοικήσεως

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΡΑΪΔΗΣ

Ἡ ζωὴ τοῦ Βύρωνος στὸ Μετολόγγι δὲν διήρκεσε παρὰ πάνω ἀπὸ τρεῖς μῆνες. Τὴν 19 Ἀπριλίου τοῦ 1824 παρέδωκεν τὴν ὑστάτην του πνοὴν στὸ Καφαλέϊκο σπίτι. Ὁ Μέγας ἀνὴρ ἀπέθανεν. Εἰς πένθος μετεβλήθη ἡ χαρμόσυνος ἡμέρα του Πάσχα. Εἰς τὸ Δη.αρχεῖον τῆς Ἱερᾶς Πόλεως ὑπάρχει ἀντίτυπον τῆς ἀναγγελίας τοῦ θανάτου τοῦ Βύρωνος ὑπὸ τῆς Διοικήσεως. Εἶναι πλαισιωμένον μὲ πένθος καὶ εἰς τὸ κάτω μέρος ἀναγράφει: «Ἐκ τῆς Τυπογραφίας Δ. Μενσθενέως». — (Ἄριθ. 1185 προσωρινῆ Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος). Ἡ κηδεὶα τοῦ Βύρωνος ἔγινε μὲ ὅλας τὰς τιμὰς τῆς πολιτείας καὶ τὴν συγκινητικὴν συμμετοχὴν ὄλων τῶν κατοίκων. Ἡ ἔφημερις «Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος» εἰς τὸ βον καὶ τελευταῖον φύλλον της γράφει τὸ ἑξῆς: «ὁ νεκρὸς ἐκομίσθη ἐκ τῆς οἰκίας ἐνθα κατῶκει εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου παρὰ τὰ τεῖχη. Ἡ ἐκφορὰ ἐγένετο οὕτω: δύο σειραὶ στρατιωτῶν τῆς φρουρᾶς συμποσούμεναι ἴσως εἰς 1.200 ἦσαν παρατεταγμέναι καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, προηγεῖτο ὁ ἱερὸς κλῆρος. Ἦκολούθη ὁ πρίγκηψ Α. Μαυροκορδάτος Πρόεδρος τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος καὶ Γενικὸς Διοικητὴς Δυτικῆς Ἑλλάδος συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ κόμητος Πέτρου Γάμπα ἀντισυνταγματάρχης κ.λ.π. Μετὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ἀπήγγειλε τὸν θαυμάσιον ἐπικήδειον λόγον ὁ κύριος Σπυρίδων Τρικούπης, προκαλέσας ἀφθονα δάκρυα εὐγνωμοσύνης καὶ θλίψεως εἰς τὴν ἀμήγυρον»... τὰ σπλάχνα (μετὰ τὴν ταρίχευσιν γενομένην ὑπὸ τῶν ἰατρῶν Μπροῦνο Φραγκίσκου Ἰταλοῦ, Ἰουλίου Μίλιγγεν Ὀλλανδοῦ, Λουκᾶ Βάγια χειρουργῶν τοῦ σώματος τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Μάγερ κατὰ τὴν 28 Ἀπριλίου τοῦ 1824 γινομένην ἐκθεσιν) ἐτάφησαν πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου (ὁ Νικ. Μακρῆς ἱστορία Πολιορκίας καὶ ἑξόδου)—ἀναφέρει ὅτι ἐτάφησαν πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος). Φαίνεται ὅτι ὅταν οἱ Μεσολογίτες ἐτοιμάζοντο γιὰ νὰ κάμουν τὴν ἑξοδον, τὰ λείψανα ἐξήχθησαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν διὰ νὰ ταφοῦν εἰς ἀσφαλέστερον μέρος. Ἡ κάλπη ἐτάφη ἐκεῖ ὅπου ὑποῦται ὁ ἀνδριὰς του σήμερον.

— Ἡ πατρίδα του, τὸ Μεσολόγγι, λέγει ὁ Τρικούπης, σφιχταγκαλιάζει ὡς σύμβολον τῆς ἀγάπης του τὸν πνεύμογά του, δέξου καὶ σὺ γλυκύτατε καρπὲ (ἐννοεῖ τὴν γυναῖκα του) τῆς καρδιάς του, τὸ πνεῦμα του τὴν καρδιά του καὶ τὰ ἐντόσθιά του.— Ἀλήθεια πόσον «ὠραῖος ὅποιος πεθαίνει νέος γιὰ ξένα ἰδανικά, εἰς τὴν πατρίδα τῶν ἀληθινῶν Θεῶν» λέγει ὁ ἀθάνατος συγγραφεὺς Ἀνατόλλ Φράνς καὶ χαρακτηρίζων τὸν Βύρωνα, λέγει τὰ ἑξῆς: «Ὁ Βύρων ἀνήκει εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἦταν ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους τῆς νέας ἱστορίας μέσα εἰς τοὺς ὁποίους ἀναγνωρίζομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, καὶ τοὺς ὁποίους δὲν ὀνομάζομεν περὶ ρωμαντικούς ἀλλὰ νέους κλασσικούς.— Γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνας μετὰ τῆς ποιήσεως παραμένει κάτι πλεόν: Ὁ μέγας φιλέλληνας πού προσέφερε στὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας μας θυσίαν ἀνεκτίμητον τὴν ζωὴν του. Εἶναι ὁ προσφιλέστερος μεταξὺ τῶν Φιλελλήνων. Ὁ μέγας ἀνὴρ δὲν ἀπέθανε.

Δὲν πεθαίνουν ποτὲ οἱ ἐθελούσιοι μάρτυρες τῆς ἰδέας τῆς λευτεριᾶς.

Εἶναι οἱ δημιουργοὶ καὶ οἱ ἄρχοντες τῆς ἱστορίας εἰς τὰς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ κυρίως τῶν Ἑλλήνων. Ὁ φόρος τῆς τιμῆς καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης ὑψώνεται στὸν ἱερό βωμὸ τῆς θυσίας του γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Ἔθνους, ὑψηλὸν παράδειγμα αἰωνίας λατρείας καὶ πανανθρώπινου θαυμασμοῦ. Τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικά» τοῦ Μάγερ. Ἐπιγραμματικὰ ἀναφέρουν στὴν εἶδηση τοῦ Θανάτου του. «Ἀπαρηγόρητα θρηνεῖ μεταξὺ τῶν χαρμοσύνων τοῦ Πάσχα ἡμερῶν ἡ Ἑλλάς, διότι αἰφνιδίως στερεῖται ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς τὸν πολῦτιμον αὐτῆς Εὐεργέτην, τὸν Λαμπρὸν Λόρδον Νόελ Βύρωνα.— 7 (19) Ἀπριλίου 1824.

Ἡ Μνήμη του θὰ μένη ἀβασίλευτη στοὺς αἰῶνες ἐν ὅσον ὑπάρχει κόσμος ἐλεύθερος καὶ πρὸ πάντων ἐλεύθερη Ἑλληνικὴ ψυχὴ. Γι' αὐτὴ τὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ ἔδωκε τὴ περιουσίαν του τῇ ποιησί του καὶ αὐτὴ τὴ πολῦτιμη ζωὴ του στὸ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΤΟΥ

Γράφησαν καὶ ἀπαγγέθησαν ἀπὸ τὸν Βύρωνα στὸ Μεσολόγγι
22 Ἰανουαρίου 1824.

*... Ψυχὴ ξύπνησε, ψυχὴ μου Ἑλλάδα δὲν ξυπνῶ
ἔξυπνη εἶναι ἡ Ἑλλάς μου! ψυχὴ ξύπνα ἀπ' τὸ βυθὸ
τὴν ἀθάνατη στοχάσου, τὴν οὐρανία πηγὴ
ποὺ ποτίζει τὸ κορμί σου, ὅθεν ἦλθες τρέχα ἐκεῖ.*

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ

.....Θανάσης Κότσικας φώναξε
Θανάσης Κότσικας λέγει
παιδιά μ', ἦρθε ὁ καιρὸς τοῦ χωρισμοῦ
πὸν θ' ἀποχωριστοῦμε,.....
παιδιά μ', νὰ μεταλάβουμε,
νὰ ξωμολογηθοῦμε

(Ἀπ' τὸ Δημοτικὸ Θρηνολόγημα)

Ὁ Τιμητικώτατος τίτλος τοῦ ἥρωος στὴ παλιὰ ἐποχή, ὅπως μᾶς πληροφοροῦν τ' ἀρχαῖα κλασσικὰ κείμενα, εἶδιδετο σ' ἐκείνους, πὸν παράλληλα πρὸς τὴν αὐτοθυσία εἶχαν καὶ τὰ προτερήματα, τῆς τιμιότητος, τῆς ἀρετῆς, τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἀξιοπρέπειας. Ἐνας τέτοιος στάθηκε, «διογενής» καὶ «ἡμίθεος» ὁ ἥρωϊκὸς Γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν Μεσολογγιτῶν καὶ Διοικητὴς τοῦ Μεσολογγίου ὁ Θανάσης Ραζικώτσικας. Ἡ θρυλικὴ ἀπάντησίς του πρὸς τοὺς Τούρκους ζητούντας τὴν παράδοσιν τῶν ὄπλων τῶν πολιορκημένων «ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ ἀθάνατο μολὼν λαβὲ τοῦ Λεωνίδα στὰς Θερμοπύλας πρὸς τὰ στήφη τῶν Περσῶν, τῶν Βαρβάρων προγόνων τοῦ Κιουταχῆ καὶ Ἴμπραῆμ

ποὺ κατακύλησαν ξανά ἀπ' τὴν ἀνατολή, διὰ νὰ λάβουν πάλι τὴν ἴδια ἀθά-
νατη καὶ μεγαλόστομη Ἑλληνικὴ ἀπάντησι ἀπὸ τὰ ἀντάξια παλληκάρια τῶν
καινούργιων Θερμοπυλῶν. «Τὰ κλειδιά τοῦ Μεσολογγίου εἶναι στὶς μοῦτζες
τῶν κανονιῶν τους κρεμασμένα, κόπιασε νὰ τὰ πάρης». Τὴν 5 Μαΐου 1821
ὑψωσε μὲ τὸ στρατηγὸ Δημήτρη Μακρῆ, τὸν ἀδελφὸ του ἀθάνατον ἥρωα
Γιαννάκη Ραζηκώτσικα, τοὺς προκρίτους καὶ ἄλλους Ἀκαρνάνας στρατηγούς
τῆ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως. Κατέλαβαν τὸ διοικητήριον καὶ ὑπεχρέωσαν
τὸν διοικητὴ Μπέη Μοῦστο νὰ παραδοθῆ μ' ὅλην του τὴν Ὀθωμανικὴ δύναμι.
Ἐπῆρξε ἀπὸ τὰ πρῶτα μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Προσέφερε ἀνεκτίμητες
ὑπηρεσίαι στὸν Ἐθνικὸν ἀγῶνα. Συνηργάσθη μὲ τὸν Μαυροκορδατο ὅταν
μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Φιλελλήνων στὸ Πέτα, ἐκεῖνος, προώρῃσε τὸ
Μεσολόγγι ὡς προπύργιον τῆς ἐλευθερίας καὶ κατέστρωσε μὲ τὰ ὑπολείμ-
ματα τῶν Φιλελλήνων, τὴ στρατολογία σωμάτων ἀπὸ τοὺς ἔξω καπεταναίους,
τὸ μηχανικὸ Πέτρο Μιχ. Κοκκίνη καὶ τὸ Φρούραρχο Δεληγεώργη τὰ σχέδια
τῆς ὀχυρώσεως τοῦ Μεσολογγίου δι' ἰσχυρῶν προμαχόνων. προτειχισμάτων
καὶ βαρείας ὀγκῆς κανονιῶν, βομβαρδῶν. Ἡ ψυχὴ τῆς ὅλης αὐτῆς Ὀργα-
νώσεως ὑπῆρξεν ὁ Θανάσης Ραζηκώτσικας πολιτάρχης τῶν ἐντοπίων. Προ-
σέφερε μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ φρουρίου βοηθῶντας
τὸν μηχανικὸν τειχοποιὸ Κοκκίνη εἰς τὸ ἐπίπονον ἔργον τῆς ὀχυρώσεως, διὰ
τὸν ἀριτερον ἐξοπλισμὸν τῶν προμαχόνων μὲ κανόνια καὶ πολεμοφόδια. Ὁ
ἱστορικὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ Σπυρίδων
Τρικούπης, πλέκει τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἀνδρός. «Ὁ Ἀθανάσιος Ραζηκώτσικας,
γράφει στὴν ἱστορίαν του, τὰ μέγιστα διαπρέψας διὰ τὴν πολλὴν ἰκανότητά
του, τὴν ἀκλόνητον καρτερίαν του καὶ τὸν ἀκάματον ζῆλον του». Ὁ δὲ Νι-
κόλαος Κασομούλης εἰς πολλὰ σημεῖα χαρακτηρίζει τὸν Θανάση Ραζηκώ-
τσικα ὡς «ἀνώτερον τῶν παθῶν, ἀφιλοκερδῆ, γενναιοῦτατον, ἐγγράμματον καὶ
μὲ πολλὴν φρόνησιν, ὑποστηρικτὴν τῶν ἐντοπίων ἔνθερον καὶ ὑπὸ πάντων
ἐκτιμούμενον». Πράγματι αἱ γνώμαι του καὶ αἱ ἰδέαι του ἠκούοντο μετ' ἐξαι-
ρέτου προσοχῆς εἰς τὰ πολεμικὰ συμβούλια καὶ τὰς συνάξεις. Πάντοτε μετὰ
τοῦ Ἐπισκόπου Ἰωσήφ τοῦ ὑπερέχου ἱεράρχου, τὴν ψυχὴν Αὐτῆν τῆς ἀμύ-
νης, τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ Μήτρου Δεληγεώργη χιλιάρχου, ὑπεστή-
ριξεν μὲ φανατισμὸν τὴν γνώμην, ὅπως μέχρις ἐσχάτων προασπισθοῦν τὸ
Μεσολόγγι. Κατὰ τὴν νύχτῃ τῆς ἡρωϊκῆς ἐξόδου ἠκολούθησε τὴν Φάλαγγα τοῦ
Στρατηγοῦ Δημητρίου Μακρῆ ἡγούμενος τοῦ σώματος τῶν Μεσολογγιτῶν. Ἡ
Φάλαγγα αὐτὴ δέχτηκε τὸ μεγαλύτερον τσάκισμα, ἄργησε νὰ βγῆ, κόπηκε στὴ
μέση καὶ γύρισε πίσω ἓνα μεγάλο τμήμα ἐντοπίων μὲ τὸ Δεσπότη Ἰωσήφ
μέσα στὸ ἀστραπόκαμα τῆς νύχτας ἐκείνης τοῦ χαλασμοῦ. Τράβηξαν πίσω στὸ
Μεσολόγγι στὸ ἄκουσμα τῆς ἀγνωστῆς ἐκείνης φωνῆς «πίσω πρὸς τὰ κανό-
νια καὶ τὶς κανονιοστοιχίας μας». Ἐκεῖ μεταξὺ τῶν πρώτων ἔπεσε ἡρωϊκὸς
μαχόμενος ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σώματος τῶν Μεσολογγιτῶν Θ. Ραζηκώτσικας.

Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος

**Πρωτεργάτης τῆς Ἐθνικῆς Ἐλευθερίας πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ
Βίος καὶ δρᾶσις αὐτοῦ :**

Ἐκ τῶν κορυφαίων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινῶν τῷ 1791. Ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας Φαναριωτῶν. Ἐσπούδασε εἰς τὴν Ἱταλίαν διακριθεὶς ἐνωρίτατα διὰ τὴν πολυμάθειάν του καὶ κυρίως τὴν διπλωματικὴν αὐτοῦ ὀξύτητα. 20ετῆς προσελήφθη παρὰ τῷ Θεῷ του Ἰωάννῃ τῷ Καρατζᾶ ἡγεμόνι τῆς Βλαχίας ὡς ἔμπιστος γραμματεὺς του καὶ κατόπιν ἐγένετο Πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ τοῦ Συμβουλίου. Συνεδέετο διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἀνεμείχθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, καίτοι ποσοκλήθει. ἀσαφὲς ὁ μὲν τὰς ἰδέας ἐκείνου. Τῷ 1818 ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῆ τῆς Ὀθωμανικῆς Ἐπικρατείας, καταφυγὼν δὲ εἰς Ἱταλίαν ἔζη εἰς Πίζαν μέχρι τῶν ἀπαρχῶν τοῦ ἀγῶνος. Μόλις ἐξεργάγη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, ἔσπευσε ἐκ τῶν πρώτων νὰ συνδράμῃ αὐτὴν διὰ τῶν μεγάλων καὶ ἰσχυρῶν φιλικῶν του προσώπων, καὶ τῶν μέσων αὐτὰ διαθήσει πλησίον τῶν σημανόντων ἐν Εὐρώπῃ προσώπων. Εἰς τὰς Αὐλὰς καὶ τὰ κοινοβούλια τῆς Εὐρώπης ἔχει ἰδιαιτέρας φήμης ὡς ἔμπειρότατος διπλωματικὸς ἀνὴρ. Ἐγένετο ἡ κυρία ἀφορμὴ μετὰ τοῦ Θεοδώρου Νέγγρη, τοῦ μετέπειτα ἐκδηλωθέντος διχασμοῦ τῶν ἐπαναστατῶν. Ἐν πολλοῖς ὁ Μαυροκορδάτος

είχε απόλυτον δίκαιον ὡς τὰ γεγονότα ἀπέδειξαν βασίμους τοὺς ἐκástοτε ἰσχυρισμοὺς του. Ὁ τρόπος ὅμως μὲ τὸν ὁποῖον ἐφήρμοξε τὰ προγράμματά του, ἡ δεδηλωμένη ἀντιπάθειά του πρὸς τὸν Δημ. Ὑψηλάντην τὸν Θ. Κολοκοτρῶνη καὶ τοὺς Κοτσαμπάσηδες Πελοποννησίους προύχοντας, μᾶλλον ἐξημίωσεν αὐτὸν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν. Ἡ ἐπὶ τῶν μαζῶν ἐπιβολή του ἦτο μεγίστη. Εἰς Δυτικὴν Ἑλλάδα ἐτέθη ἐπικεφαλῆς τῆς μεγάλης ἐκστρατείας τῆς Ἡπείρου, διὰ τὴν δώση τὸ παράδειγμα τῆς φιλοπατρίας καὶ τῆς αὐτοθυσίας. Κατὰ τὸ 1822, ἤτις κατέληξεν εἰς τὴν τραγωδίαν τῆς Πλάκας, καὶ τοῦ Πέτα. Καὶ ἡ μὲν ἐκστρατεία ἐκείνη εἶχεν ὡς ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα τὴν ἀπόφασιν περὶ συστηματικῆς ὀχρῶσεως τοῦ Μεσολογγίου καταστάτος τοιουτοτρόπως ἀληθοῦς προσηγορίας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Δυσαρρεστηθεὶς ἀπεσύρθη εἰς Ὑδραν ὅπου συνέτηξε τὸ μετέπειτα Ἀγγλόφιλον Κόμμα. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐστάθη ὑπεράνω τῶν παθῶν καὶ διχονοιῶν αὐτῶν καὶ πολλαῶς ἀνεμίχθη. Ὑπῆρξε φίλος τῶν Κουντουριωτῶν. Ἡ ἀπόβασίς τοῦ Ἰμπραήμ εὔρε τὸν Μαυροκορδάτον ἀγωνιζόμενον ἀνεπαρκέστατα εἰς Σφακτηρίαν καὶ τὸν λιμένα τῆς Πύλου. Ἐπανελθὼν εἰς Ναύπλιον διετέλεσεν ἀρχιγραμματεὺς τοῦ ἐκτελεστικοῦ. Ἐπὶ Καποδιστριαῦ ὁ Μ. δὲν ἐχρησιμοποιήθη. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἐμπίστων τῆς ἀντιβασιλείας καὶ τοῦ Ὄθωνος. Δὲν ἐδίστασε νὰ συστήσῃ εἰς τὸν Ὄθωνα ὡς μόνην σωτηρίαν τὴν παροχὴν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν. Ἐγένετο ἀντιπρόεδρος εἰς τὴν Συνέλευσιν ἣτις ἐθεσμοθέτησαν τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος συνταγματικὸς πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος. Τὸ 1850 ἐστάλη Πρέσβυς εἰς Παρισίους καὶ ἀπέθανε τὸ 1885 ἀδελφῆ του ἦτο ἡ Αἰκατερίνη Σπυριδωνοῦ Τρικούπη.

Νότης Μπότσαρης (1756 — 1841)

Ἦτο ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Γεωργίου Κ. Μπότσαρη (1719—1820) υἱοῦ τοῦ Κυριάκου Μπότσαρη (1680—1755). Ὁ Ὀδυσσεὺς τῆς Σουλιώτικης Ἐποποιίας καὶ ἔνδοξος μπαρουτοκαπνισμένος πολέμαρχος στρατηγὸς κατήγετο ἀπὸ τὸ δοξασμένο Σούλι γεννηθεὶς στὸ Κακοσοῦλι. Ἀπὸ 250 Μποτσαρέους ποὺ πολέμησαν γιὰ τὴν Πατρίδα οἱ 238 σκοτώθηκαν γι' αὐτήν. Διεκρίνετο διὰ τὴν σύνεσίν του τὴν στρατηγικότητα καὶ μετριοφροσύνην τοῦ χαρακτήρος του. Ἐπολέμησεν ἐκ τῶν πρώτων τραυματισθεὶς πολλακίς στοὺς μεγάλους ἀγώνας τοῦ Σουλίου κατὰ τοῦ αἰμοβόρου τυράννου τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ ἰδία εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Σέχου. Ἡ πρώτη τῶν Ἑλλήνων Ἐθνικὴ Συνέλευσις διώρισεν αὐτὸν Ὑπουργὸν τοῦ πολέμου μὲ πρόεδρον τοῦ ἐκτελεστικοῦ τὸν Α. Μαυροκορδάτον. Στρ. Μεσολογγίου διετέλεσεν ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς καὶ ἐξῆλθε ἠγούμενος τοῦ 1ου Σώματος κατὰ τὴν ἐξοδον. Ὁ Γερονότης Μπότσαρης ἐξυμνεῖται ἀπ' τὴ λαϊκὴ Μοῦσα, πηγαίνει στοῦ Μάρκου Μπότσαρη τὸ μνημα καὶ τὸν καλεῖ νὰ ξυπνήσῃ γιὰ νὰ βοηθήσῃ ἀπ' τὸν κίνδυνον ποὺ διατρέχει τὸ Μεσολόγγι :

«Ὁ Νότης Ἐτραγούδας σ' τοῦ Μάρκου τὸ κιβούρι
καὶ λῆσι τραγούδια Θλιβερὰ καὶ παραπονεμένα
— Γιὰ σὲν ἀπάνω, Μάρκο μου, καὶ μὴ βαρκοιμᾶσαι,
κ' ὁ Βάλτος ἐπροσκύνησε κι' ὄλο τὸ Σηρομέρι.
Τὸ Μεσολόγγι ἀπόμεινε, δὲν θὲ νὰ προσκυνήσῃ
στεριάς τὸ δέρον' ὁ Κίουταχῆς,
Κι' Ἀράρης τοῦ Πελάου».

— Δημήτριος Μακρῆς —

Ἄρματωλός τοῦ Ζυγοῦ

Ἄρχηγός τῆς Βας φάλαγγος κατὰ τὴν Ἑξοδον

Ὁ πρῶτος μετὰ τοῦ Ἀναστοσίου Παλαμᾶ ὑψώσας τὴν σημαίαν τῆς Ἐποναστάσεως τὴν 2ην Μαΐου ἐν Μεσολογγίῳ. Ὁ Μακρῆς ἔδρασε καθ' ὅλην τὴν Ἐπανάστασιν. Κατήγετο ἐκ Μακρυνείας. Εἰς τὰς πολιορκίας καὶ εἰς πᾶσαν τοῦ Μεσολογγίου περιπέτειαν μετέσχε. Ἐκ τῶν διακεκριμένων Ἄρματωλῶν καὶ Κλεφτῶν τῆς Ἀκαρνανίας καὶ ἰδίως τοῦ Ζυγοῦ. Κατὰ τὴν Ἑξοδον ἠγήθη τῆς δευτέρας φάλαγγος, ἣτις ἐξώρμησε ἐκ τῆς τεθείσης παρὰ τὴν ἔνδοξον Λουνέτταν γεφύρας. Τὸ σῶμα του ὑπέστη καὶ τὴν τελευταίαν ἐπίθεσιν τῶν παρὰ τὸν Ἅγιον Συμεῶνα ἐνεδρευόντων Ἄλβονων. Ὁ Μακρῆς διεσώθη καὶ ἐξηκολούθησε μέχρι τελους τοῦ ἀγῶνος προσφέρον τὰς ἐκδουλεύσεις του πρὸς τὴν Πατρίδα, γενόμενος καὶ ὑπεπιστῆς τοῦ Βασιλέως Ὁθωνος. Ἄφηκε υἱοὺς τὸν ὑποστράτηγον Νικόλαο Μακρῆν καὶ τοὺς Γεώργιον καὶ Στάμον ἀντιπροσωπεύσαντας τὸ Μεσολόγι· καὶ δειχθέντας ἀνταξίους τοῦ ἐνδόξου πατρὸς τῶν. Εἰς τὸ σῶμα τοῦ Μακρῆ ἦσαν οἱ Μακρυνώστας καὶ Μόσχος.

— **Ὁ Μάρκος Μπότσαρης** —

Ὁ ἐνδοξὸς Ἄετὸς τοῦ Σουλίου Ἀρχιστράτηγος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος

Ἐπεσε ἡρωϊκῶς στὸ Κεφαλόβρυσο τοῦ Καρπενησιοῦ τὴν 9ην Αὐγούστου τοῦ 1823

— **Ἡ ΠΑΙΔΟΥΛΑ στὸν τάφο τοῦ Μπότσαρη** —

*Πῶς ξανοίγεται σὰν κρινολούλουδο ;
Σταλαξιά πετροχάλαζου
τ' ἀλαφρόγειρε ἀπάνον στὴ γλάστρα
τὸ λευκὸ κρινολούλουδο
Κι' ὄμως ἔτσι ἀλαφρόγυρο κοῖτα
πῶς ἀπείραχτο στέκεται ὦ ; πῶς
ξεχωρίζει Κορῶνα τῆς γάστρας*

(Παράκαιρα Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ)

Ἡ δόξα Ἰστό Μεσολόγγι!
(1826 — 1926)

Στ' ἀλατόσπαρτα γῆς ἀφρολουλούδια
Γῆ, σὰ νιόβγαλτη ἀπὸ τὰ σταλωμένα
σπλάγχνα τῆς δηγοθάλασσης, πὸν τρέφει
πλούσια τὰ ψάρια.
Ὁ Ζυγὸς καὶ ἡ Βαράσοβα καὶ οἱ Βίγλες
κορφές μακράθε πὸν σὲ παραστέκουν
τὰ βουνὰ τὰ ψηλὰ νὰ εἰποῦν ταιριάζει
Γῆ, τὴν ἀντρειά σου,
Νὰ εἰποῦν τὸ φράκτη σου ἄπαρτο,
τὶς τάπιες σου ἐφτιάψυγες, τὰ καλύβια σου
κάστρα, τὶς ταπεινές σου πάσσαρες, ἀρμάδες
πὸν δὲν ψηφοῦσαν,
Νὰ εἰποῦν πὼς κράχτες σου εἶχες τὰ λαγούμια
τὶς γυναῖκες σου ἀνδρῶν λεοντόθυμων ἄρματα
ζωσμένες τῆς Δευτεριᾶς, μέσ' σιῶν παιδιῶν
τὰ χέρια τὶς πέτρες σου ὄπλα.
Τὴν Κλείσοβα πὸν ἀνάστησε τὸ Σοῦλι
πρωτοστάτες ἀγγέλους σου τοὺς ξένους,
τοὺς ψαράδες σου Ἀποστόλους γραμμένους
γιὰ νέα Βαγγέλια.

(Ἐκ τῆς συλλογῆ τοῦ Κ. Παλαμῆ).
Δειλοὶ καὶ Σκληροὶ Στίχοι

Ἡ ἐπίθεσις τοῦ Κιουταγῆ κατὰ τοῦ Μεσολογγίου

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ

ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΙΑ Α΄ ΕΙΚΟΝΑΣ

Στενά δρομάκια, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κεντρικοῦ δρόμου. Σπίτια μισοχαλασμένα μὲ ἐξαρθρωμένα παράθυρα καὶ πρὸς τὸ κέιτρον μικρὴ πλατεῖα. Στὸ βάθος διαγράφονται οἱ Τάμπιες καὶ τὰ προχώματα τοῦ Φρουρίου μὲ τὶς βουνοκορφές τοῦ Ζυγοῦ.

ΣΚΗΝΗ Α΄

Ἡ σκηνὴ φωτίζεται ἀμυδρά. Ἀκούγονται ὁμοβροντίες μὲ ἀστραπὲς καὶ λάμπρεις, ἐνῶ ἀπ' τὰ παράθυρα καὶ τὶς πόρτες προβάλλουν οἱ σκελετωμένες μορφές τῶν «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων», ξαφνιασμένες καὶ μὲ ἀγωνία τὰ ἐρωτοῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον.

ΦΩΝΕΣ (ὁ ἕνας στὸν ἄλλον ἀνήσυχτοι): Τί τρέχει ἀδέρφια; νᾶχουν πάλι τὰ σκυλιὰ ῥαμαζάνι;

ΕΝΑΣ ΑΝΤΡΑΣ: Ποιὸς ξέρει; κατὰ τὸ πέλαγο γίνεται ὁ χαλασμός...

ΑΛΛΟΣ ΑΝΤΡΑΣ: Μωρὲ μπὰς κι' εἶναι τὰ καράβια μας;

δὲ βλέπεις, οἱ μπόμπες δὲν σκᾶνε, . . . ἔρχονται τὰδερφια μας, . . . φέρνουν τροφές, ἀλήθεια! . . .

ΑΡΓΥΡΗΣ: Ναί, ναί ἔτσι φαίνεσαι, ἀπάνωτους (μὲ ὀργή χειρονομίας) Λύσσαξε σκύλε μπερμπερίνο, ὅπου νᾶναι φτάνει ὁ καπετὰν Ἀντρέας μὲ τὰ βρούκια. . . .

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ (Προεστὴ πρὸς τὴν Ἀλτάνη): Ἀλτάνη μου δὲν πετάγεσαι ἐσὺ μέχρι τοῦ κυρ. Μάγερ, νὰ μάθουμε χαμπέρια, ἢ ἀφεντιά του θὰ ξέρη.

ΦΩΝΕΣ: Μωρὲ ναί, ὁ Ζβίτσερος, στὸ Ζβίτσερο νὰ πεταγόντανε κανεῖς, ποῦ εἶναι ἡ Σάννα; . .

ΑΛΤΑΝΗ: Ποὺ λὲς κυρὰ Ἀντρομάχημ εἶσαι στὰ καλά σου ἐσὺ καὶ οἱ ἄλλοι, ὅλη νύχτα ποῖδς ξεμυτᾶει μέσα στὴ κόλαση τούτη τῆς φωτιᾶς τῶν κανονιῶν; δὲν μουρλάθηκα, κι' ὕστερα ὁ ἄνθρωπος δὲν ξέρει ποὺ ἔχει τὸ μυαλό του τρέχει καὶ δὲν σώνει.

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ: Δίκαιο ἔχεις ἀλλά, πῶς νὰ μαθαίναμε; . .

ΓΕΡΟΧΡΗΣΤΟΣ (προεστὸς): Τί νὰ μάθουμε; δὲν βλέπετε ἐκεῖ (δείχνει) πέρα κατὰ τὸ βασιλάδι π' ἀστράφουν οἱ φωτιές, (μὲ ἐνθουσιασμό) ἀθάνατα ἀσλάνια δῶστε τους, νὰ ξεκουμπήσουν οἱ ἄπιστοι.

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ: Μεγαλοδύναμε. . . κάμε τὸ θάμα σου, βόηθα τὰδερφια μας. . . τύφλωσε τοὺς Ἀγαρινούς.

ΑΛΛΗ ΓΥΝΑΙΚΑ: Α! Βαγγελίστρα μου κι' ὅσα καντήλια ἔχεις νὰ στ' ἀσημώσουμε. . . φωτιὰ νὰ καοῦν οἱ ἄπιστοι. . . (Οἱ κανονιὲς συνεχίζονται. Τὴ στιγμή αὐτὴ ἀκούγεται ἀπ' τὰ παρασκήνια ἢ φωνὴ τοῦ Ζαλογγίτη γέροντα παπᾶ, βαρεῖα καὶ μὲ στόμφο). Εἶδεν ὁ Θεὸς καὶ κατέκαυσε αὐτούς. . . Θάρρος τέκνα μου, . . μὴν εἴμαστε ὀλιγόπιστοι. . . (Προχωρώντας μπαίνει μέσα καὶ μὲ φωνὴ δυνατὴ) Θεοφροῦρητος ἡ πόλις καὶ τεῖχος ἀπροσμάχητον τὸ κάστρο μας. . . ἡ μόνη ἐλπίδα μας. . . Ἐκεῖνη. . . Ἡ Ὑπέρομαχος Στρατηγός.

ΦΩΝΕΣ παπούλημ, παπούλημ, ποῦ αὐτὸ τὸ θάμα! μεγάλη ἡ χάρι της (στὸ διάστημα αὐτὸ ψάλλεται ἀργὰ μέσα ἀπ' τὴ χορωδία τὸ «Τῆ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ» ἀργὰ μέχρι τὸ ἀναγράφουσι ἡ πόλις Σου Θεοτόκε);

ΖΑΛΟΓΓΙΤΗΣ: Ὑπομονή. . . οἱ δικοὶ μας εἶναι. . . μεγάλα τὰ τῆς πίστεως κατορθώματα. . . (συγχρόνως καὶ ἐνῶ ψάλλεται τὸ κοντάκιο γίνονται πυκνότεροι οἱ κανονιοβολισμοὶ καὶ ἀκούονται οἱ φωνὲς τῶν πολεμιστῶν μέσα ἀπ' τὰ παρασκήνια).

ΦΩΝΕΣ "Α, "Α, "Α, άπάνω τους άδέρφια, θάνατος στους κιοτίδες, κάψτε τους άπίστους (χτυπάει ή σάλπιγγα).

ΦΩΝΕΣ ΤΟΥΡΚΩΝ (με δύναμι) Κιαραταλάρ Γκιαούρ ισαλά. . .

ΕΝΑΣ ΑΝΤΡΑΣ: άκούτε, άκούτε τά κανόνια του φρουρίου μας τούς ύποδέχονται. . . κρατάνε άμυνα. . . τά καράβια μας εΐναι.

ΖΑΛΟΓΓΙΤΗΣ: Χαΐρε θάλασσα ποντίσασα Φαραά τόν νοητόν ον, ον, (παραιτείνεται) (φεύγει) (παύουν οί κανονιές και μένουν οί γυναΐκες μέσα στη σκηνή μόνον).

(Μπαίνει μέσα περίπολος άπό τέσσαρες έως πέντε άντρες με επικεφαλής τούς ύποσωματάρχας Γ. ΒΑΓΙΑΝ και ΔΗΜ. ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΝ. Εΐναι νύχτα, κρατάνε ένα φανάρι. Βηματίζουν συζητώντας μεταξύ τους).

ΓΕΡΟΧΡΗΣΤΟΣ: Μωρέ τι τρέχει παλληκάρια; γιατί αυτό τó κανονίδι; ήρθαν τά καράβια μας;

ΒΑΓΙΑΣ: Ήσυχάστε, όπως φαίνεται καλά μαντάτα έχουμε... όπου νάναι σέ λίγο θά μάθουμε.

ΓΕΡΟΧΡΗΣΤΟΣ: "Αμποτε, παλληκάρια και σταγκώσαμε στόν άπάνω κόσμο.

ΒΑΓΙΑΣ: Κουράγιο. . . έχεις δίκαιο, μά τι θέλεις νά γίνης; βλογάει τόν άγώνα ό Παντοδύναμος... τώρα, πού θά μās πάνε οί άπιστοι κιοτίδες. . .

ΜΑΝΘΑΙΝΑ: Παρηγοριές στόν άρρωστο όσο νά βγῆ ή ψυχή του, νισάφ ώστόσο;

Δ. ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ: "Ασε θειά, νά χαρηῆς στα μαύρα χάλια μας. . . άσε τίς γρουσουζλιές. . . έσένα βλέπεις πήρε ή συμφορά στό κλεισμό. . . δέν κάνεις τó σταυρό σου μονάχα. . .

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ: (προεσιή στέκεται στη πόρτα) τι νά ειπῆ κι' αυτή ή μαύρη κι' άλλαλη. . . μη μās συνερίζετε. . . δίκαιο έχετε. . . έτσι ήταν τῆς μαύρης μοίρας μας νά μαρτυράμε δῶ στό πικρό Μισολόγγι. . . "Αν ξεράτε και τó δικό μου σταυρό. . . χάνω τó φῶς μου, τó παιδάκι μου, τόν άγγελό μου. . . τῆν "Ανθούλα μου. . . δέν τῆν βρΐσκει ή αύγή (κλαίει). . . λειώνει άπ' τó πυρετό. . .

ΒΑΓΙΑΣ: (τῆν διακόπτει) Κράτα. . . σέ πιστεύουμε. . . νοιώθουμε τó πόνο σου. . . μά τι θέλεις νά γίνης; νά τó ρΐξουμε; νά πάρη τó χάκι του ό έχτρός; άλλοίμονο τι νά ποῦμε κι' έμεις οί χορτάτοι. . .

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ : Μωρὲ μπόρβο κυρ' Ἀντρομάχη, ποτὲ δὲν τὸ πάντεχα ἀπὸ σένα νὰ κοντέψη. . . παλληκαρομάννα ἐσύ; ντροπή.

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ : συμπαθάτε με. . . δίκηο ἔχετε. . . μὰ οἱ συφορὲς παλληκάρια μου, κι' ἀπὸ σίδερο νᾶναι κανέννας, τὸν λυγίζουν.

ΔΗΜΟΣ : ναί, ἀλλὰ τὰ κλάμματα ταιριάζουν στοὺς δούλους, οἱ κιοτίδες γέρονουν τὸ κεφάλι. . .

ΜΑΝΘΑΙΝΑ : (πρὸς τὴν Ἀντρομάχη) ἤθελές τα καὶ παθές τα, σοῦ τᾶλεγα ἀπ' τὶς προάλλες. . . πότισε τὴ τσοῦπα σου μαντζουράνα καὶ δεντρολίβανο. . . ἐσὺ τίποτε. . .

ΑΛΛΗ ΦΩΝΗ ΓΥΝΑΙΚΑΣ : Καὶ τὴ κυρὰ Καρβούναϊνα, στὰ Καραγκελέϊκα νὰ τὴν ξορκήση στὴ χάση καὶ στὴ φέξη τ' φεγγαριοῦ, . . μπὰς καὶ πῆρε ἀπὸ ἀερικό, τὶ κάθεσαι; . . (οἱ ἄντρες ἀλληλοκοιτιάζονται κοινῶντας εὐθυμὰ τὰ κεφάλια τους).

ΒΑΓΙΑΣ : (σιγὰ στοὺς ἄλλους) ὁ Θεὸς νὰ βάλῃ τὸ χέρι του. . . αὐτὸ μᾶς ἔλειπε ὅλα τᾶχουμε. . .

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ : Κρατᾶτε γιὰ τὸν ἑαυτό σας τὰ γιαιτροσόφια. . . γιάτς καὶ χαρά της κι' ὁ Χριστὸς κοντά της. . . (βάνει στὴ μέση τὸ χέρι της καὶ μὲ τᾶλλο χειρονομεῖ φοβερίζοντας) ἂν παλαβώσατε σεῖς νὰ πάρτε τὰ ὄρη καὶ τὰ βουνά, ἀκοῦς ἐκεῖ; σατανικὲς συνέργιες ἐγὼ δὲν βάνω στὸ κεφάλι μου. . . Χίλιες φορὲς μὲ τὴ στράτα τοῦ Θεοῦ, . . καὶ μαντζουράνα; ἐδῶ δὲ βλογάει, οὔτε ξερὸ χορτάρι.

ΔΗΜΟΣ : Τὸ νοῦ σοῦ θειά Ἀντρομάχη, ἂν ἀκούσης αὐτὲς μὲ τὴ χάση καὶ τὴ φέξη, τὸ ἔχασες τὸ τσουπρὶ ὅσου νὰ φέξη. . .

ΒΑΓΙΑΣ : Τὶ νὰ βασκάνουν ἀπὸ μᾶς μωρὲς γυναῖκες, πὸν γινήκαμε σὰν τὰ ξωτικά ἐδῶ μέσα. . . φέξαμε. . .

ΔΗΜΟΣ : Κι' ὕστερα μπορεῖ οὐ ὠξαποδὸς νὰ διατάξη τὸν ἄλλον τὸν μπεξεβγιέκη νὰ βγῆ καὶ νὰ πάρη τὰ βνά καὶ τὰ λαγκάδια; (πρὸς τὴ Μάνθαινα)—Μάνθαινα αὐτὸς ἐδῶ εἶναι ὁ μοναδικὸς γιατρός μας (δείχνει ἓνα μικρὸ σταυρὸ) ὄπλον σωτήριον.

ΜΑΝΘΑΙΝΑ : Ἄ! χίλιες δόξες νᾶχει. . . ποιὸν ἄλλον ἔχουμε οἱ μαῦρες καὶ οἱ φωτοκαμένες; (κάνει τὸ σταυρὸ της).

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ : Ἐδῶ βλέπουμε ζώντανὰ θαύματα κάθε μέρα κι' ἐσεῖς τσαμπουνᾶτε ὅτι θέλετε; . . Πάρτε τὸν Παπαμπουγάτσα νὰ τῆς κάμη διάβαση. . . καὶ νά, πάρε τοῦτο, τὸ ρακὶ

(τῆς δίνει ἓνα μπουκάλι μὲ ρακί) νὰ πιὲς λίγο, τῶχα γιὰ φάρμακο ἐν ὄρα ἀνάγκης, καὶ λάρωσε, οἱ ὥρες δὲν εἶναι γιὰ μοιρολόγια. . .

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ : "Α! καλὸ νᾶχεις καπετάνιε μου. . . καλὴ λευτεριά νὰ δοῦμε. . . μά, ὄχι, ὄχι, σοῦ χρειάζεται, παλληκάρι μου, μὴ σοῦ τὸ στερήσω. . .

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ : Κράτατο, καὶ κάμε κουράγιο. . . σοῦ λέω.

ΒΑΓΙΑΣ : Πάρτετο ἀπόφασι θειὰ καὶ βάλτε το σεῖς οἱ γυναῖκες ὅλες ἐδῶ μέσα, καλὰ στὸ μυαλό σας, ἀπὸ τώρα, ἢ θὰ πάψετε τὶς κλάψες καὶ τὰ μοιρολόγια σας, ἢ θὰ πέση λεπίδι, κι' ἐγὼ δὲν ξέρω τὶ θὰ γίνη, . . μέχρι τελευταίας πνοῆς ἐδῶ, κι' οὔτινος τὸ λέγει τὸ κουράγιο, . . δὲ θὰ μᾶς πάρετε ἐσεῖς στὸ λαιμό σας τᾶκοῦτε;

ΜΑΝΘΑΙΝΑ : Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, φωτιὰ νὰ μᾶς κάψη, κούφια νᾶναι ἢ ὥρα. . . ἐμεῖς πρῶτες σιὴ γιούργια, τώρα νά. . . ἢ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ θὰ ξεσπάση ἀπάνω τους. "Αχ! ποῦ νὰ ὄψωνται Θεέ μου οἱ τρισκατάραιοι ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. . . (σηκώνει ψηλὰ τὰ χέρια τῆς) φεύγει.

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ : Ἐμένα παλληκάρια μου μὴ μὲ συνερίζετε τὴ δύστηχη. . . τόσο μοῦ κόβει. . . "Αχ! τὶ περιμένετε νᾶχω μυαλό. . . ὁ χάρος καρραουλίζει στὸ κατώφλι μου. . . δίκικοπο μαχαῖρι ὁ πόνος μου ποῦ νὰ τὰ πῶ ἢ μαύρη καὶ ποῦ νὰ τὸν ἀπιθώσω; Δὲν ξέρω ἂν πρέπει νὰ ζῆ κανεὶς στὴ μαῦρη τούτη κόλαση. . .

ΒΑΓΙΑΣ Γιὰ νὰ ζῆ τὸ Μεσολόγγι, γιὰ νὰ λάμψη ἀπὸ δῶ ἢ λευτεριά μας ναί... Κυραντρομάχη καὶ νὰ μὴ γέρνη κανένας τὸ κεφάλι. "Ολοι μας χαροκαμμένης Μάνας εἴμαστε παιδιά... "Ομως γιὰ ὅλους μιὰ εἶναι ἡ Μεγάλῃ Μάνα ποῦ προσκυνᾶμε ποῦ γιὰ δ'αὕτη ζοῦμε καὶ γιὰ δ'αὕτη χύνουμε ποτάμια τὰ αἵματά μας. Τούτῃ Θειά, ἡ αἵματοβαμμένη ἅγια γῆς ἢ λεύτερη τούτῃ λορίδα, τ' ἅγιο προσκυνητάρι τῆς λευτεριᾶς μας τὸ πικρὸ Μεσολόγγι... γιὰ δ'αὐτὸ σταυρωνόμαστε πᾶσα ὥρα καὶ κρατᾶμε ἀτσάλινα γερὰ ταπεινωμένα τὰ λεφούσια τῶν ἀπίστων... ναί, αὐτὸ τὸ ξέρετε καλά τῶχουμε περηφάνεια καὶ τιμῆ...

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ : Ἄλλοίμονο, παλληκάρι μου, μᾶς ξέρουν ἀπ' τὴν καλὴ μας. Εἴμαστε καὶ φαινόμεστε... γι' αὐτὴ τὴν ἰδέα ζοῦμε ἄς μᾶς χτυπᾶνε οἱ συφορές... γιατί ἄλλο φυλᾶμε; Καταραμένη ἢ ζωὴ ποῦναι ξαγορασμένη μὲ ὑποταγὴ . . . μᾶς φτάνει ἢ ἅγια Πί-

τη μας για πείσμα τῶν τυράννων, τῶν ἐλεινῶν αὐτῶν ποῦ οὐράζουσι μέρα νύχτα θὰ κρατήσουμε ὡς τὴν ὕστερη ὥρα . . . ἄς ἰστιάσουσι ; Νᾶμαστε δῶ . . . ἐφτάψυχες.

ΔΗΜΟΣ : Πάρτε το ἀπόφρασι ὁ χάρος δὲν κάνει ξέτασι, θερίζει ἀλύπητα, μακελεύει ρίχνει κορμιὰ κάτου καὶ σηκώνει θρηγῆρους . . . γιόμησε τὸ ἔρημο τὸ Σαράγι . . . τὸ βρωμερὸ ἀσκέρι δὲν κώνεται νύχτα μέρα χτυπᾶμε τοὺς ἀπίστους . . . ὅμως εἶναι θέλησια θεοῦ ὅλες τις θυσίες νὰ τις ὑποστοῦμε . . .

ΒΑΓΙΑΣ : Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ σταθοῦμε ἀλύγιστοι στὶς ποθηρὲς αὐτὲς ὥρες καὶ πρὸ πάντων σεῖς οἱ γυναῖκες, ὁ λύκος στὴν ἰντᾶρα χαίρεται . . .

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ : Ὅρμηγιες τώρα πίσω πίσω παιδιὰ μου, ὁ μᾶρος ρόξασε στὰ χέρια μου, ἄσπρισαν τὰ μαλλιά μου, καθουλιζοντας στ' ἀρματωλίτικα λημέρια . . . Ἄχ ἔφαγα ἐγὼ ποῦ μὲ βλέπεις, ἀρβανιτάδες, ξοθιός, Σοῦλι καὶ πάλι χιλιοδοξασμένο Σοῦλι, χαλάλι σου . . . τὸ βροντᾶμε ἐδῶ . . . κράτα καὶ φτάνουμε . . .

ΔΗΜΟΣ : Μὴ τὸ χολογιέσαι . . . πάλι μὲ χρόνους μὲ καιροὺς τάλι δικό μας θᾶναι, ἀπὸ ἐδῶ θὰ ξεκινήσουμε (ἀκούγοντας ἀραιέσσανοτιές) ἀνεβαίνοντας, τὸ λένε τὰ χαρτιὰ ὁ Ἄγαθάγγελος.

ΜΑΝΘΑΙΝΑ : Α ! ποῦ αὐτὸ τὸ θάμα ; Μεγαλοδύναμη καὶ στὴν Πόλι . . .

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ : Λάρωσε ἡ ὥρα ἔφτασε . . . ὅτι γράφη δὲν ἔγραφε, δὲν πεθαίνει ἡ Ἑλλάδα ποτέ.

ΔΗΜΟΣ : Νὰ ἀκοῦστε (βγαίνει καὶ διαβάζει ἕνα χαρτὶ ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀκοῦνε) Τὴν Πόλη τὴν ἔχτισε Κωνσταντῖνος, τὴν ἔχασε Κωνσταντῖνος καὶ Κωνσταντῖνος θὰ τὴν πάρη ἀμπῶς κάνε, ξύπνησε, ξύπνησε σοῦ λέγω ὁ μαρμαρωμένος . . .

ΒΑΓΙΑΣ : Αὐτὰ νὰ ξέρετε, Πρόφήτης ὁ Ρῆγας . . . τὸ εἶδε τοῦτο τὸ θάμα, κ' ἔτρεξε, δὲν εἶναι πιά ὄνειρο μέσα ἀπ' τὴ Παρουταποθήκη τούτη μιλάει ἡ ψυχὴ τοῦ Γένους πιά. Πέστα ὥρὲ Δῆμο ἐσύ, δὲν τὸν καλοθυμᾶμαι ἐγὼ τὸν ὄρκο ἀπ' τὸ Θούριον τῆς λευτεριάς τοῦ Ρῆγα τοῦ Λεβέντη.

ΔΗΜΟΣ : Ἀμ λέγει πολλὰ καὶ θαυμαστὰ ὁ μακάριος (ἀπαγγέλλει μεγαλοφώνως)

Ἐμπρὸς μὲ μιὰ καρδιά ὄλοι
μιὰ γνώμην, μιὰ ψυχή,
χτυπᾶτε τοῦ τυράννου τὴν ρίζαν
νὰ χαθῆ.

Ν' ἀνάψωμεν μιὰ φλόγα σὲ ὅλην τὴν Τουρκιά.

. ψηλὰ στὰ μπαϊράκια σηκῶστε τὸν Σταυρὸν
καὶ σὰν ἀστροπελέκι χτυπᾶτε τὸν ἐχθρὸν (*πέφτουν κα-
νονιές*).

ΜΑΝΘΑΙΝΑ: Αἰ, τὴν εὐχή μου ν' ἄχῃς λεβέντη μου, κι' ὄλοι
σας, παληὰ μας χρόνια καὶ καιροί, χίλιες φορὲς ὁ Θάνατος γιὰ τὴ
Πατρίδα τὴ γλυκειά, Θάνατος στοὺς ἄπιστους.

ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ: Δίπλα σας μανάδες κι' ἀδελφές. μὲ περι-
φάνεια ζηλευτή, ἀθάνατα ἀσλάνια μας, Σταυραετοὶ τῆς Ρούμελης,
ξεφτέρια τοῦ Μωριά, λιοντάρια τοῦ Σουλιοῦ, ἀπάνωτους... ὁ κόσ-
μος νὰ χαλάσῃ; Μεσολόγγι δὲν παίρνουν . . .

ΜΑΝΘΑΙΝΑ: Ἄς μοῦ πλήγωσαν τὴν καρδιά οἱ συφορές,
ἄς εἶν' καλὰ ὁ Ζάχος μου ὁ λεβέντης ποὺ ξόφλησε τοὺς λογαριασ-
μοὺς μὲ τὸν ἄπιστο Ταχῆρ, τὸ τουφέκι τοῦ μακαρίτη τὸ δουλεύω
μιὰ χαρά.

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ: Τιμὴ καὶ δόξα σὲ σένα, ἕνας λόγος παρα-
πάνω, ποτὲ μὴ ξεχνᾷς πὼς εἶσαι ἀδερφή τάγματωλοῦ Σπαθόγιαν-
νου κείνου τοῦ λιονταριοῦ ποὺ τὸν ἔτρεμε ἢ ἀρβανιτιά... λοιπόν;
ἀπὸ δῶ καὶ πέρα καταλαβαίνεις.

ΜΑΝΘΑΙΝΑ: Ἔνας ἦτανε ὁ μακαρίτης, λιοντάρι . . .

ΒΑΓΙΑΣ: Ἄντε παλληκαρομάνες μας δὲν εἶν' καιρὸς τώρα
γιὰ χωρατὰ ἀδράξτε τὰ καριοφίλια στὶς ντάπιες ἐκεῖ, καὶ φουσέ-
κια, ἢ ὦρα ἢ καλή. . . .

ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ ΜΑΖΙ: Νᾶμαστε ἕτοιμες γιὰ τὴ Λουνέττα. . .
στὴν εὐχή παλληκάρια μας. καλὰ μαντάτα νᾶχουμε. . . .

(Οἱ ἄνδρες τῆς περιπόλου κοιτοστέκονται καὶ κάτι λένε μεταξύ τους
εἶναι εὐθυμοί. Τὴ στιγμὴ αὐτὴ μπαίνουν χαρούμενοι οἱ Ἀγγελιοφόροι
Λαδιᾶς καὶ Κανάτας).

ΣΚΗΝΗ Β'
(*Σκηνικὸ τό ἴδιο*)

ΚΑΝΑΤΑΣ: Γειά σας ἀδερφία Καπεταναῖο.

ΒΑΓΙΑΣ: Καλῶς τὰ Παλληκάρια, ἔ, τί τρέχει ὦρὲ παιδιά;
ἔχουμε εὐχάριστα νέα;

ΚΑΝΑΤΑΣ: (*Χαρούμενος*) Ναί, Ναί, καλὰ μαντάτα καπετά-

νιε μου ἐρχόμαστε ἀπ' τὴν Ἐπιτροπὴ. Μόλις πήραμε τὸ μήνυμα ὁ Γκόρπας μὲ τὸ Μωραϊτάκη καὶ τὸ Ράπεση, μπήκανε πελαγωγά, ἀπ' τὸν αὐλαίμονα τὰ μεσάνυχτα χτές. . . . χαλασμός γίνηκε στὸ Βασιλάδι. . . οἱ ἀρναούτηδες σπάσανε τὰ μοῦτρα τους. . .

ΒΑΓΙΑΣ: Ἔτσι μπράβο, τοὺς ἄξιζε ἓνα γερὸ μάθημα, τοὺς διάβασαν κατ' ἀνέμου τοὺς μετξεβγιέκιδες.

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ: Μωρὸ νὰι σηκώθηκε ὅλος ὁ κόσμος στὸ ποδάρι ἀπ' τὸ καγονίδι. . . . λοιπόν; καὶ τί ἔγινε κατόπιν;

ΛΑΔΙΑΣ: Χαλασμός στὸ πάλαιό (μὲ χαρὰ χειρονομῶντας) ὁ Μιαούλης, ὁ Καπετὰν Ἀνδρέας (κοντανασαίοντας), ὁ Ναύαρχος τσάκισε τοῦ Χουσεϊνη τὰ καράβια. . . .

ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ: Ἄ! νὰ μᾶς ζήσης Ναύαρχε, βοήθα Χριστέ μας, χτυπάτε Ἕλληνες! . . .

ΒΑΓΙΑΣ: Ἔτσι μπράβο τοὺς ἄξιζε, καλὸ μάθημα πήρανε (πρὸς τὸν Ρεντινιάτη) δὲ σ' ἄλεγα ἐγὼ χτές Μήτηρου, οἱ δικοὶ μας εἶναι; Κι' ὕστερα τί ἀπόγινε ὡρὸ παλληκάρια;

ΚΑΝΑΤΑΣ: Ἔσπασε τὸν μπλόκο. . . ἓνα δίκροτο τοῦ Χουσεϊνη τινάχτηκε στὸν ἀέρα. Λαμπάδα ἔγινε, ἄστραψε ὅλο τὸ πέλαο. . .

ΦΩΝΕΣ: Ἀπάνω τους, φωτιά στοὺς ἄπιστους. . .

ΔΗΜΟΣ: Τὰ γένεια σου Κιουταχῆ. . . ποῦ θὰ μᾶς πᾶς σκύλε, μὲ καλὰ παιδάκια ἔμπλεξες! . .

ΒΑΓΙΑΣ: Σὰν ποῦ νὰ λουφάζη τώρα ὕστερα ἀπὸ τὰ τόσα ρεζιλίκια του ὁ κιουτάγιας.

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ: Ἄς εἶν' κιλὰ τὸ Γελαδομάντρι, στοιχειό, θηλειὰ στὸ λαιμό του μ' οὔλο του τ' ἀσκέρι. . .

ΒΑΓΙΑΣ: Λοιπόν; ἄλλο τίποτα;

ΛΑΔΙΑΣ: Μπάσαμε μὲ τὰ μονόξυλα ξεμπίλια ρύζι νά. . . βροχὴ τὰ βόλια, μὰ ποιὸς λογάριζε τὰ χαϊβάνια; . . .

ΒΑΓΙΑΣ: Νὰ μᾶς ζήσουν τ' ἀσλάνια. Ἀτρόμητε Καπετὰν Ἀντρέα σὺ πιστεύεις μονάχα τὸ μαρτύριό μας, ἀδερφέ μας σ' εὐγνωμονοῦμε!

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ: Ἡ Παναγία ἔκαμε τὸ θαῦμα της. . . Ἔ, ἀδ' ἐκεῖ νὰ προπιαστοῦμε. . . ποῦ θὰ μᾶς πᾶνε τώρα οἱ παληκονιαροί. . .

ΚΑΝΑΤΑΣ : Οί άστραπές κι' οί λάμπεις ήταν από την μπαρουταποθήκη του καραβιού

ΒΑΓΙΑΣ : Τώρα τὰ έλεεινά όντα θά λυσάξουν άπ' τὸ κακό τους, άκόμα άκόμα. . . Οί άναντροι βάλθηκαν νά μᾶς κιοτέψουν.

ΚΑΝΑΤΑΣ : Έμεῖς τώρα θά φύγουμε. . . Έχουμε άποστολή. . . Όμως καπεταναῖοι μου προσοχή γιά όνομα του Θεού, νά μὴν τὸ πάρη χαμπάρι ὁ κόσμος, πὼς μπάσαμε τροφές, γιὰτι τότες δὲν εἴμαστε νά σταθοῦμε. . . καταλαβαίνετε. . .

ΒΑΓΙΑΣ : Ναι, Ναι, ἔχεις δίκη. . . ή πείνα βγάξει μάτι. . . Εἶναι φόβος μὴν πέσουν πάνω στὰ σακκιὰ καὶ τότε δὲν τοὺς ξεκολλᾶς.

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ : Δὲν τὸ πιστεύω ἀδελφοποιτέ μου, στή πόλη τούτη ὅλοι εἴμαστε περήφανοι, κανεὶς δὲν παραδέχεται ὅτι πεινάη, ναι, ἀνήμερο θεριὸ ή πείνα, πειρασμὸς χειρότερος κι' άπ' τή φάρα τούτη, του διαβόλου κι' ὅμως εἶναι ἀπίστευτο πὼς νηστικοὶ κάνουμε θάύματα.

ΛΑΔΙΑΣ — ΚΑΝΑΤΑΣ : "Αντε, γειά σας ἀδέρφια, πᾶμε τώρα, γιά τὸν Καπετάν Κίτσο Τζαβέλα, γι' ἀντιπερισπασμὸ στὸν Ἄνεμόμυλο, μὴ μᾶς κάνουν οἱ ἄπιστοι ἐπίθεση κατὰ τὸ μαρκαρίσμα, μὲ τὰ μονόξυλα.

ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ ΟΙ ΑΝΤΡΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΠΟΛΟΥ : "Αντε, ὦρά σας καλή, ἀπάνω τους, καλὸ βόλι, *(φεύγουν)*

ΒΑΓΙΑΣ : *(πρὸς Ρεντινιώτην καὶ τοὺς ἄλλους)* Δίκη ἔχεις καπετάν Μήτρο, ἀλλοίμονο ἂν γονατίζαμε γιά δυὸ σπυριὰ ρῦζι, μὲ χίλιους δυὸ πειρασμούς, τὸ κρῦο, τὴ γύμνια, τὴ λυσσεντέρια καὶ τὸ σκωτωμὸ, κι' ὅμως στεκώμαστε ἀλύγιστοι.

ΔΗΜΟΣ : Τὸ αἶσθημα τῆς λευτερίας βλέπεις, τὸ Ρωμέϊκο φιλότιμο δὲν κρατιέται, δὲν ἔχει ὄρια, ὅ,τι εἶναι γραφτό μας δὲν ξεγράφεται δόξα νὸ ἔχη ὁ Γεραμπής, γιούργια καὶ μὲ τὸ χάρο. . .

(Τὴ στιγμή αὐτὴ μέσα άπ' τὰ παρασκήνια, ἀκούγεται ἡ φωνὴ τῆς ἄρρωστης κόρης Ἄνθούλας, νά καλῆ τὴ μάνα τῆς)

ΑΝΘΟΥΛΑ : Μάνα. . . ἔ. μάνα, μανούλα μου *(πιδὸ δυγατὰ φοβησμένα)* ποῦ εἶσαι ;

ΜΑΝΑ : Ἐδῶμε. Ἐφτασα κόρη μου, ποῦ νά μὴν ἔσωνα καὶ νά μὴν ἔφτανα ἡ πικρὴ κι' ἡ ἄλλαλη *(σιγώτερα τὰ λόγια αὐτὰ)*

καὶ συγχρόνως μπαίνει μέσα ἀπὸ τὸ δεξιὸ πρὸς τὸ ἀριστερὸ μέρος τῆς σκη-
νῆς, πηγαίνοντας στὴν κόρη»).

ΠΕΡΙΠΟΛΟΣ: (στρέφουν καὶ κιντῶνε τὴ μάνα ἀκούγοντας σιωπη-
λοὶ τὰ λόγια τῆς ἄρρωστης καὶ τῆς μάνας τῆς).

ΒΑΓΙΑΣ: Ὡρὲ τί συμβαίνει; . . . "Ἄλλος βόγγος ἀπὸ δῶ, θά-
νατος ἀπὸ κεῖ, ἄρρωστοὶ πάρα πέρα . . . καραουλίζει ὀλόγυρα ὁ
χάρος . . . φτοῦ νὰ πάρῃ ἢ ὀργή . . .

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ: Οἱ μπόμες τῶν ἀπίστων, κάποια θὰ τὴν σώ-
ριασε στὸ δρόμο, ποιὸς ξέρει, ἔσκαψαν τὸν τόπο αὐτὰ τὰ διαβολι-
κὰ σύνεργα . . .

ἈΝΘΟΥΛΑ: (στὴ μάνα τῆς) Μάνα μου . . . ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὁ
ὄμορφος καβαλλάρης ποὺ στέκεται στὴ πόρτα μας; "Ἀχ! νάτος
(δείχνει) γιὰ δὲς ἐκεῖ, μὲ χρυσοκέντητη φέρμελη βυσσιὰ μὲ τὸ πεσ-
λὶ τὸ κόκκινο μὲ τὰ ὀλόχρυσα μάνα μου τσαπράζια κι' ἐκεῖνες οἱ
φλοκάτες τὶ σοῦ λένε; μαλαμοκαπνισμένος ὄλος, μάνα μου ἀ-
στράφτει σὰν τὸν ἥλιο . . . "Ὡχου πῶς μὲ θωρεῖ . . . κι' αὐτὸ τὸ
γρίβο τ' ἄλογο πῶς γλυμιντράει, φωτιὲς πετάει . . . μανοῦλα μου,
σὰν τὸν ἀφέντη "Αἰ Γιώργη, . . . πέστου μαννοῦλα μου νὰ κοπιά-
σῃ, μὴ τὸν περιφρονέσης . . . νάτος, "Α...

ΜΑΝΑ: Ἐσύχασε κόρη μου, φῶς μου, δὲν εἶναι καβαλλάρης,
τὰ παλληκάρια μας περνᾶν καὶ συζητᾶν γιὰ σένα . . . ἦρθαν καὶ
τὰ καράβια μας κουράγιο, γρήγορα θε νὰ γειάνης . . . ἄντε χρυ-
σό μου.

ΠΕΡΙΠΟΛΟΣ: (μὲ θλίψη ἀκοῦνε)

ἈΝΘΟΥΛΑ: Τί λὲς μανοῦλα . . . ἀλήθεια;

ΒΑΓΙΑΣ: Παρηγοριὲς στὸν ἄρρωστο ὅσο νὰ βγῆ ἡ ψυχὴ
του. Ὀνειροπαρμένο τσουπρί, σὰν τί καρβέλια βλέπει ὁ νυστι-
κός . . . "Ἐ, κουράγιο.

ἈΝΘΟΥΛΑ (πρὸς τὴ μάνα τῆς): Τάξε με μάναμ τάξε με
μπρὸς τοὺς Ἁγίους ὄλους, μὴ κλαῖς μανοῦλα μου γλυκειά.

ΜΑΝΑ: Στὴ Παναγιὰ τὴ Δέσποινα θὰ πάω νὰ σ' ἀσημώσω,
κόρη μου.

ΚΟΡΗ: Σημώνουν τὰ Μαγιάπριλα . . . κι' ἔρχονται μέρες
τῶν Βαγιῶν κι' οἱ Μεγαλοβδομάδες. Κρατᾶμε μάνα μου γλυκειά,
ἀλήθεια, κρατᾶν τὰ παλληκάρια μας; κρατάει τὸ Μεσολόγγι μας;

ΔΗΜΟΣ: Καὶ θὰ κρατᾶμε μέχρι συντελία τοῦ αἰῶνα ἐδῶ . . .

PENTINIΩΤΗΣ : *(πρὸς τοὺς ἄλλους)* Τώρα ἐδῶ πὺ τὰ λέμε. Τί νὰ μᾶς πρωτοκάμη κι' ὁ Καπετὰν Ἀνδρέας, λίγο τῶχεις κι' αὐτό ; Ἄς ὄψωνται οἱ πολιτικάντηδες πέρα κεῖ στ' Ἀνάπλι . . . Πανάθεμά τους . . .

ΒΑΓΙΑΣ : Ὁρέ, τώρα θὰ μάθουμε τοὺς ἄκαπνους καλαμαράδες. Αὐτοὶ περιμένουν οὐρανοκατέβατη τὴ λευτεριά . . . πὺ τοὺς ἀφήνει ἢ καταραμένη ἢ διχόνοια τρώγοντα σὰν τὰ σκυλιά . . . Οὔτε τῶνομα οὔτε τ' ἄρματα κάνουν τὸ καλὸ καὶ τᾶξιο παλληκάρι Ἐτουτὴ ἐδῶ τὸ λέει; ἢ περδικοῦλα *(δείχνει τὴ καρδιάς τὸ μέρος καὶ μὲ τᾶλλο χέρι στρίβει τὸ μουστάκι)* γιὰ μιὰ τιμὴ κι' ὑπόληψη ζοῦμε, ἀμπῶς κάνε.

PENTINIΩΤΗΣ : Ναι ἀλλὰ ἔχουνε χρέος ἱερό, ν' ἀνοίξουνε τὰ στραβάτς νὰ δοῦνε τοῦτο τὸ θάμα, τὸ πῶς κρατᾶμε χτυπώντας καὶ ξεφτελίζοντας τὰ λεφούσια τῶν ἀπίστων, ἐδῶ γονατίσαμε ὅλου τὸ δουβλέτι, χίλιες φορὲς τοὺς γράψαμε, τοὺς παραγγείλαμε κι' ὁ Καπετὰν Ἀντρέας τὰ ἴδια . . . Ἑλληνες ξυπνάτε σῶστε τοῦτο τὸ προπύργιο τῆς λευτεριάς . . . Τὸ Μεσολόγγι χάνεται . . . Τὸ ἔθνος κινδυνεύει . . . ἀλλ' αὐτοὶ τοῦ χαβάτς . . .

ΔΗΜΟΣ : Ἄπ' ὄξω ἀπ' τὸ χορὸ πολλὰ τραγούδια λένε . . . ὅμως ἐδῶ τοὺς θέλω νὰ κοπιάσουν ἐκεῖ *(δείχνει τοὺς προμαχώνας)* ἐκεῖ φαίνεται τᾶξιο παλληκάρι, μπροστὰ στὸν ἐχθρὸ παίρνει ὁ ἀξίος τὰ διπλώματα καὶ τὶς τιμές . . . Μακαρία ἢ μνήμη τοῦ ἥρωα Μάρκου Μπότσαρη . . .

ΒΑΓΙΑΣ : Α ! ἂν ζοῦσε τώρα ὁ Μᾶρκος μας . . . ἀλλὰ τιμὴ καὶ δόξα τί λέω, τέτοιος θάνατος ἀξιάζει στὰ καλὰ καὶ τᾶξια παλληκάρια πὺ μέσα τους λαμπαδιάζει τῆς λευτεριάς ἢ φλόγα, ἀμπῶς κάνε . . . πολυτίμο δῶρο ἢ ζωὴ στὸν ἄνθρωπο ἀπ' τὸ Παντοδύναμο . . . ναί . . . καὶ στὸν Ἑλληνα μάλιστα πὺ δὲν λογαριάζει τίποτε ἄλλο, οὔτε σπίτι, οὔτε ἀδέρφια, οὔτε βίος, παρὰ μοναχὰ κρυφὸ καμάρι ἔχει τὴ λευτεριά τῆς πατρίδας, αὐτὸ εἶναι τὸ ἀληθινὸ συμφέρον, αὐτὸς ὁ ἅγιος σκοπὸς μ' ἀτσάλινη πίστι πρέπει νὰ κυβερνήη ὅλους μας . . . ἀμπῶς κάνε . . .

PENTINIΩΤΗΣ : Σωστά, τὰ λέγει καὶ τὸ Ἱερὸ Βαγγέλιο, μ' ὁμόνοια καὶ δικαιοσύνη θὰ δοῦμε φῶς Κυρίου . . . ἀλλοίμονο ἂν γονατίσαμε γιὰ ἓνα φλυτζάνι ρύζι . . . ὁ καθένας ἀδελφοποιτέ μου ἔχει συνείδησι ἄς τὴ ρωτήση τί προσέφερε αὐτὸς γιὰ τὴ πατρίδα.

ΔΗΜΟΣ : Καλὰ τοὺς τὰ χτυπάει κι' ὁ Κύρ Μάγερ στὸ φημερίδα. Οὔτε Μαυροκορδατίστες εἴμαστε οὔτε Κωλετιτίστες . . . ναὶ ἀλλὰ εἴμαστε πρῶτα ἀπ' ὅλα κι' ἀπὸν ἀπ' ὅλα ἐδῶ μέσα Λεωνίδας, Θεμιστοκλῆς . . . εἴμαστε ὅπως τὸτε στὶς Θερμοπύλες, στοὺς Μαραθῶνες, μπορεῖ νὰ μὴν εἴμαστε οἱ πρῶτοι ἐμεῖς, ὅμως δὲν τοὺς ντροπιάζουμε . . .

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ : Νὰ μᾶς ζήσης (τὸν χτυπᾶνε στὶς πλάτες) Λεβέντη τοῦ Μεσολογγιοῦ.

ΔΗΜΟΣ : "Ἐρχεται, ἔρχεται πλούσια ἀγία σεβαστὴ νὰ μᾶς ἀξιῶση ὁ Μεγαλοδύναμος, μοναχά... ἢ λευτεριά..."

ΒΑΓΙΑΣ : "Ἀμποτε λεβέντες τοῦ Μεσολογγιοῦ νὰ τὴ δοῦμε καὶ νὰ γείρω πεθαίνοντας στὴν ἀγκαλιά της γιὰ πάντα. Κράτα καῦμένο Γελαδόμαντρι... φτάνει Δῆμουμ, ἀρκεῖ, τὴν ὑπογράφουμε πᾶσα ὥρα τρέχει μέσα στὶς φλέβες μας. . .

ΔΗΜΟΣ : Τί ἔκαμε λέει ; ἀκόμα, ἀκόμα καπετάνιε μουί μάνα μας ἔχει μιὰ τσούπρα ὁμορφη π'ἀστράφτει σὰν τὸν ἥλιο, χωρὶς αὐτὴν δὲν ἔρχεται ἢ λευτεριά εἶναι ἢ ἀδελφοῦλα της. "Ἐρχεται ἀπ' τὸν οὐρανό, πᾶνε χειροπιαστὲς κι' οἱ δυό. . .

ΒΑΓΙΑΣ - ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ : (μεταξύτους) ὦρέ, μυστήρια εἶναι τοῦτος, πετάει ὁ νοῦς του. Θεοῦ φώτισις ἔχει, ποιά νᾶνε αὐτὴ ἢ ἄλλη ἢ οὐρανοκατέβατη μωρὲ Δῆμο καὶ ποῦ τὴν εἶδες ἐστὶ καὶ τὴν ξέρεις ;

ΔΗΜΟΣ : Τὴν μολογᾶνε τὰ βιβλία, τὰ χαρτιά τὸ λένε, ὁ Κύρ Ἀναστάσης ὁ Παλαμᾶς στὸ κρυφὸ Σχολειό, μὲ δάκρυα κρυφὴ λαχτάρας μᾶς τὴν ἔλεγε, εἶναι ἢ Δόξα, ἢ Δόξα Καπετάνιε μου. Ναί, ναί, (μέσα ἀπ' τὰ παρασκήνια ἀκούγεται ὁ χορὸς, νὰ ψάλλῃ τὸν ὕμνον Δόξα στὴν Ἑλλάδα).

ΒΑΓΙΑΣ : "Α ! ἢ δόξα μεγάλο τὸνομά της, δόξα νᾶχη Κύριος.

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ : Χίλιες φορὲς ὁ θάνατος γιὰ τὴ γλυκεῖα πατριδα, μεγάλες ἰδέες αὐτές, ἐμεῖς πᾶμε γιὰ λευτεριά, δόξες καὶ μεγαλεῖα δὲν ζητήσαμε, ἔχει ὁ Θεός.. ἐμεῖς ξοφλάμε τὸ χρῆμα μᾶς ἔσο κι' ἂν εἶναι βαρὺς ὁ σταυρός, μᾶς φτάνει ἢ πίστη νὰ κρατήσουμε ὡς ἐκεῖ πού πρέπει. . .

ΒΑΓΙΑΣ : Θὰ κρατήσουμε ὡς τὴ στερνὴ τὴν ὥρα, θὰ κρατήσουμε μὲ τὸ αἷμα μας καὶ τὸ παιδεμό μας τῆς λευτεριᾶς . . .

κάστρο τοῦτο, ὅ,τι καὶ νὰ γίνῃ, κι' ἂν Κάστρα πατήθησαν πολλὰ καὶ δῶκαν τὰ κλειδιά τους κι' ἔπασαν καὶ προσκύνησαν. . . τά...

ΔΗΜΟΣ: Τὰ κλειδιά τοῦ Μεσολογγοῦ εἶναι στὶς μπουζες τῶν κανονιῶν μας κρεμασμένα. . . Τοὺς τὸ μηνύσαμε μὲ τοῦ ἀρχηγοῦ μας, τὴν προσταγὴ τοῦ Καπετὰν Θανάση Κώτσικα, ἄς κοιιάσουν λοιπόν;

PENTINIΩΤΗΣ: Οἱ ἄναντροι, ποῦ νὰ τολμήσουν νὰ ἀναμετρηθοῦν μαζί μας, ζητᾶνε μὲ δόλο νὰ μᾶς κιοτέψουν, στενεύοντας κάθε τόσο τὸ κλεισμό. . .

(Τὴ στιγμὴ αὐτὴ μπαίνει μέσα ὁ Μάγερ, βιαστικὸς μὲ ἑλληνικὴν ἐνδυμασίαν πολεμιστοῦ).

ΜΑΓΕΡ: (πρὸς τοὺς ἄνδρας τῆς περιπόλου) Γεῖα χαρὰ ἀγαπητά μου ἀδέλφια, Ἔ, λοιπόν; (μὲ ἐνθουσιασμό) τί τὰ λέτε καὶ τί τὰ μοιλογᾶτε.

ΠΕΡΙΠΟΛΟΣ: Καλὸ νᾶχης, πάνω πού εἴχαμε τὴ κουβέντα σου, τί νὰ ποῦμε; Ἔ, κλαιμε τὴ μοῖρα μας, ἐδῶ κρατᾶμε. . . Περίπολο εἴμαστε. . . ἢ ἀφεντιὰ σου τίποτε νεώτερο. . .

ΜΑΓΕΡ: Θάρρος, Θάρρος. Εὐχάριστα μαντάτα. . .

ΒΑΓΙΑΣ: Λέγε μας λοιπόν καὶ σταγκώσαμε, ἀπ' τὴν ἀφεντιὰ σου περιμένουμε.

ΜΑΓΕΡ: Ἡ Πόρτα καθήρεσε τὸν Κιοιταχῆ ἀπὸ τὴν ἀρχιστρατηγία τῆς Ρούμελης, ὡς ἀνάξιον καὶ ἄχρηστον πλέον. . .

ΦΩΝΕΣ ΜΑΖΙ: Μωρὸ ποῦ νὰ ψωφήσῃ τὸ σκυλί... Ἡ Πονηρὴ ἀλεποῦ δὲν ἔχει ἀνάγκη.

ΒΑΓΙΑΣ: Δὲ μᾶς τὸν στέλνανε ἐμᾶς ἐδῶ, νὰ τὸν συγυρίσουμε ὁμορφα. . .

ΜΑΓΕΡ: Ἀλήθεια σᾶς λέγω, στέλνει Καπουτζήμπαση νὰ τὸν ἀποκεφαλίσῃ.

PENTINIΩΤΗΣ: Ἄμποτε νὰ ξεβρώμαγε ὁ τόπος! . . ἀλλὰ ποῦ περιμένουν τὸν ἄλλον τὸν Κιοιτάγια ν' ἀρθῆ νὰ τὰ ξεμπλέξῃ

ΒΑΓΙΑΣ: Καλῶς νὰ κοιιάσῃ, ὁ Στραβάραπας θὰ μᾶς φοβερύξῃ κι' αὐτὸς μὲ τὰ ρεσάλτα του. Θὰ συγυρίσουμε κι' αὐτόν.

ΜΑΓΕΡ: Κακοκέφαλε Κιοιταχῆ. . . νὰ ποιδὸν ἀφέντη προσκυνᾶς, νὰ πῶς πληρώνεται ἡ ἀλαζωνεῖα καὶ ἡ κενοδοξία σου, νὰ πῶς πληρώνεται ἡ ἀνταμοιβὴ τῶν κόπων σου, δώδεκα μῆνες τώρα εἶδες μὲ τί λέοντες ἔχεις νὰ κάμῃς θηλειὰ στὸ λαιμό σου ὁ φρά-

χτης. . . τὰ κρίματά μας σᾶς ἀνοίγουν τὸ τάφο. Ὁ Θεὸς τῆς δικαιοσύνης καταπολεμεῖ τὸν ἔνοχον καὶ δοξάζει τὸν ἀθῶνον. . . σὺ ὁμῶς ἄπιστε, πίστευες καθὼς σὲ διδάσκει ὁ ψευδοπροφήτης σου.

ΒΑΓΙΑΣ : Νύχτα μέρα μᾶς φοβερίζει μὲ τὰ βαρβαρικά του γιαβᾶς, γιαβᾶς.

ΜΑΓΕΡ : Καὶ νᾶταν μονάχα αὐτό; ἔξη χιλιάδες Γκέγκηδες λιποτάκτησαν.

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ : Ὁχι, θὰ κάτσουνε, κοροῖδα εἶναι νὰ δουλεύουνε τὸ Κιουτάγια ;..

(ἀκούγονται φωνὲς μέσα ἀπ' τὰ παρασκήνια)

ΤΟΥΡΚΟΙ : Μεσιαλά, παλληκάρια, χαλάλι νὰ σᾶς γίνῃ ἐμεῖς οἱ Γκέγκηδες φεύγουμε καὶ σᾶς ἀφηνουμε γιὰ...

ΑΝΤΡΕΣ ΠΕΡΙΠΟΛΟΥ : Κατ' ἀνέμου καὶ κατὰ καπνοῦ νὰ μᾶς ξεφορτωθεῖτε.

ΔΗΜΟΣ : Εἶτε ζῆ, ὅπου λὲς εἶτε πεθαίνει, Κυρ Μάγερ γιὰ μᾶς, ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι, γιὰ προμήθεια εἶναι ὁ λόγος, πληγὴ ἀγιάτρευτη αὐτῆ, ἡ ἀφεντιά σου, τὰ ζῆς καὶ τὰ βλέπεις καλύτερα.. ὁ Θεὸς νὰ βάλῃ τὸ χέρι του. . . ὀκτὼ χιλιάδες στόματα, ἓνα φλυτζάνι ρύζι τρέχα γύρευε.

ΜΑΓΕΡ : Ναι ἔχετε δίκιο θὰ πάω ἐγὼ ἀγαπητοί μου, ἔχετε ὑπομονήν. . . ὁ χορτᾶτος δὲν πιστεύει τὸ νηστικό, μᾶς ἄφηκαν στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, οἱ ἀχάριστοι. Ὁχι, δὲν θὰ τοὺς περάσῃ ἐγὼ θὰ πάω καὶ χρήματα καὶ φάρμακα καὶ τροφὲς κι' ὅτι μπορέσω θὰ φέρω, πεθαίνουμε στοὺς δρόμους, θὰ πέσουνε κι' ἀρρώστειες, δὲν προφταίνουμε νὰ θάψουμε τοὺς ἀδελφούς μας. . . Ἐγκληματικὴ ἀδιαφορία. . . νὰ ὄψωνται. .

ΒΑΓΙΑΣ : Ὁχι, ἐσεῖς Κύρ Μάγερ, φτάνει, ἀρκετά, ἀρκετά, εἶστε ὁ πολύτιμος γιατρός καὶ σωτῆρας μας, μ' αὐτοὺς τοὺς κυρίους ἐμεῖς ἐδῶ, ἂν θελήσῃ ὁ Μεγαλοδύναμος καὶ ζήσουμε, θὰ τὰ ποῦμε... δὲν εἶναι Νιόκαστρο ἐδῶ... αὐτὸ νὰ ξέρουμε.

(Ἐνῆ συγμῆ αὐτῆ μπαίνει μέσα βιαστικῆ ἢ Ἀλιάνη καὶ τὸν καλεῖ).

ΑΛΤΑΝΗ : Κύριε Μάγερ. . . στὸ Νοσοκομεῖο, στὸ Νοσοκομεῖο. . . τρέξετε *(πέφτουνε κανονιές)* ΜΑΓΕΡ. . . Ἐφτασα, νὰ εἰδοποιήσῃς γρήγορα τὸν Ἁγιομαυρίτη στὸ Καψαλεῖκο.

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ : Τί ἔπαθες μωρῆ, τί συμβαίνει; θὰ πεθάνῃ ὁ ἄνθρωπος στὰ πόδια τοῦ πρὶν ἔρθῃ ἡ ὥρα του. . .

ΑΛΤΑΝΗ : Βογγάνε, σὲ κακὰ χάλια, στὸ Νοσοκομεῖο τρεῖς ἀπ' τὴ Λουνέττα, καὶ πέντε ἀπ' τοῦ Τερρίμπιλε, κι' ὁ Γιώτης Γκιώνης.

ΜΑΓΕΡ : *(πρὸς τὴν περίπολο)* Γιάσας, τί νὰ γίνῃ φεύγω παντοῦ τὸ καθήκον *(ΒΑΓΙΑΣ καὶ ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ ἀλληλοκνιτάζονται)*

ΒΑΓΙΑΣ : Ὁρέ... ὁ καπετὰν Γιώτης.

ΔΗΜΟΣ : Τὸ φημερίδα, τὸ φημερίδα νὰ μᾶς στείλῃς *(φεύγουν)*

ΜΑΓΕΡ : Φωτιά καὶ σίδερο, ἀπάνω τους... σὲ λίγο θὰ τὰ στείλω μὲ τὸν Δελαλή.

Σ Κ Η Ν Η ■

(ΣΚΗΝΙΚΟ Τὸ ἴδιο ὅπως καὶ στὴ πρώτη σκηνή. Πρόσωπα τὰ ἴδια)

(Ἀκούγονται ὁμοβροντίες κι' ἀλλαλαγμοὶ μὲ ταμπούρα καὶ σάλπιγγες στὸ τέλος ἀκούγεται ἡ φωνὴ τοῦ Γουρνάρα μέσα ἀπ' τὰ παρασκήνια)

ΓΟΥΡΝΑΡΑΣ : Ἄ λ έ σ τ α. α. α. *(δυνατὰ παρατεινομένη)* Φτοῦ, στοῦ Κιουταχῆ τὰ γένεια. α. α, ξέβγα, Κιουτάγια, νὰ καμαρώσης στὴ πλεῦνα τὰ παλαιοκουφάρια σας, γιαβᾶς, γιαβᾶς, τὸ κεφάλι σου θὰ φᾶς λούφαξε, σκύλε, ε ε... *(πέφτουν κανονιές)* . . .

ΦΩΝΕΣ ΤΟΥΡΚΩΝ : *(ἀπαντοῦν)* Κακοκέφαλοι Γκισούρηδες ράγι ντὲν κάνετε, ἰσαλὰ καὶ θὰ σᾶς ἔχουμε . . *(φωνές)* ᾶ, ᾶ, ᾶ ἀπάνω τους, πάρτε τους. *(Ἡ περίπολος κόβει τὴν συζήτησι κι' ἀκούει, κνιτάζοντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλον μειαξὺ τους).*

ΓΟΥΡΝΑΡΑΣ : Ὅσο ἀκοῦς, τὰ γαῖδούρια νὰ γκαρίζουν ὦρὲ Τοῦρκε μὴν ἐλπίζεις γιὰ Μεσολόγι, μόνον φύλαγε τὸ κεφάλι σου Ἄγα . . .

ΒΑΓΙΑΣ : Εἶναι τὸ Θεριὸ ὁ Γουρνάρας ὁ στέντορας, τοὺς μπῆκε ἀπὸ κακὴ μεριά . . . φοβερίζουν τὰ χαϊβάνια . . .

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ : Πρὸς τοῦ Καπετὰν Μακρῆ, γίνηκε ἡ ἔφοδος . . .

ΒΑΓΙΑΣ : Ναί . . . Πᾶνε γιὰ τὴ τάφρο, τῶβαλαν νὰ τὴν ἀνατινάξουν.

ΔΗΜΟΣ : Χαμένα κορμιά, γνῶσι δὲν βάνουν, αὔριο σᾶν φέξη ὁ Θεός, ἡ πλεῦνα ὡς πέρα θᾶναι σπαρμένη ἀπ' τὰ κορμιά τους κι' ὁ σκύλλος θὰ λυσσάξῃ.

[Μετὰ τὴν παύση τῶν ἀραιῶν κανονιοβολισμῶν καὶ τὴ λήξη τοῦ ἐπεισοδίου τῆς τάφρου, ἀρχίζει τὸ μοιρολόγι τῆς μάνας, γιὰ τὸ θάνατο τῆς θυγατέρας τῆς Ἀνθούλας. Δίπλα ἀπὸ ἓνα σπῖτι δεξιὰ μπαίνουν 4 - 5 γυναῖκες μπροστά, μπροστά, σκυμμένη ἢ μάννα, σ' ἓνα πρόχειρο φορεῖο, πὺ τὸ κρατᾶνε δυὸ ἄνδρες. Ἡ συνοδεία αὐτὴ τῆς πένθιμης πομπῆς μόλις μπαίνει, τότε ἀρχίζουν κι' οἱ φωνῆς τῆς μάνας. Ἡ περίπολος εἶναι πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ στὸ βάθος, ἔχουν σιγαμμένα τὰ νῶτα τους πρὸς τὴ πένθιμη συνοδεία].

MANA : (μόλις μπαίνουν) "Ὠ,χου ἢ μαύρη κι' ἄλλαλη τὶ τὸ κακὸ πὺ μ' ἦρε . . . ἄχ, καταραμένε ἀγαρινέ, ἢ γῆς νὰ μὴ σὲ λειώση.

ΑΝΔΡΕΣ ΣΥΝΟΔΟΙ: (πρὸς τὴ μάνα) Πάψε φτάνει, λάρωσε τώρα, . . . ὅλοι μας στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ χάρου εἴμαστε, δὲν τὴν φέρνει πίσω.—Ἐέγνοιασε. . . λειώσαμε ἐμεῖς πρωτύτερα. . .

ΠΕΡΙΠΟΛΟΣ (γυρίζει καὶ κιντᾶζον ἀμίλητοι γιὰ λίγο).

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΕΙΑΣ "Ἀχ ν' ἐκεῖ πὺ πᾶς νυφοῦλα μας οἱ νιῆς κρατᾶνε τ' ἄρματα καὶ οἱ λιγερῆς τοὺς στόλους, μολόγα τους τὰ βάσανα στὸ μαῦρο Μεσολόγγι.

ΒΑΓΙΑΣ (σιὸς ἄλλους) Ὁρὲ πέθανε τὸ καῦμένο τὸ τσουπρί.. Θεὸς σχωρέσε το, τὶ περιμένεις ;

ΔΗΜΟΣ : "Ἐ, καπετάνιε μου καὶ στὰ δικὰ μας... τί νὰ γίνῃ...

MANA (ἀρχίζει σκυμμένη γὰ μοιρολογία).

"Αφκιαστη κι' ἀστόληστη¹
στὸν χάρο δὲν σὲ δίνω. . .
τὸ στερνὸ τὸ χτένισμα
μὲ τὰ χρυσὰ τὰ χτένια
πάρε ἀπ' τὴ μανοῦλα σου
μαλλάκια μεταξένια.

ΔΗΜΟΣ Τὶ τὴν κλαῖς ; κάθε μέρα παγκύρ δὲ τῶχουμε ;
ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ Ἀχ ἔρημ' τὶ σκοτώνεσαι, δὲ λὲς ἔέγνοιασε μιὰ ὥρα ἀρχήτερα ἀπὸ τοῦτο δῶ τὸ μαρτύριο. . .

MANA (συνεχίζει) Ἀφῆστε με, ἀφῆστε με. . . φῶς μου ξύπνα, πὺ μ' ἀφήνεις ; δὲν ἀκοῦς τὴν πικρομάνα σου ; νύφη μου δὲν

1. Μουσικὸ καίμενο στὸ τέλος

ἀκοῦς τὰ παλληκάρια. . . πέστους κρατᾶμε κόρη μου δώστους κα-
λὲς ἀντάμωσες. . . τὸ Μεσολόγγι ζῆ. : .

ΠΕΡΙΠΟΛΟΣ *(περίπολος πλησιάζει τῇ πένθιμῃ συνοδείᾳ)*

ΒΑΓΙΑΣ : Ἔλα, ἄντε, φτάνει δὲν ταιριάζει νὰ κλαῖμε καὶ νὰ
μοιρολογᾶμε τοὺς ἥρωες δῶ μέσα. . .

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ Ἀπὸ τέτοια ἄλλο καλὸ, ἔβγαλε τὸ χρέος
της, μήπως ὄλοι μας δὲ βάλαμε ὑπογραφή. . . γιὰ θάνατο γιὰ λευ-
τεριά. . .

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΣΥΝΟΔΕΙΑΣ Ἄ! ὁ χάρος μάτιαμ δὲν κά-
νει ξέτασι, ὁ ἓνας χωρίζει ἀντρόγυνα, ὁ ἄλλος χωρίζει ἀδέρφια,
κι' ὁ τρίτος ὁ φαρμακερὸς τῇ μάνα ἀπ' τὸ παιδί της, ἄχ, αὐγὴ
μου, φῶς μου. . .

ΒΑΓΙΑΣ *(πρὸς τοὺς ἄλλους)* Ἄλλος πειρασμὸς καὶ τοῦτος
ἀγιάτρευτος σὰν νὰ μὴ μᾶς ἔφταναν ὅλα τὰ κακὰ *(ἕστερα σιγέφεται*
πρὸς τὴν μάνα τῆς νεκρῆς) Ἄντε, φτάνει ποὺ πέθανε λεύτερη κι' ὄχι
δούλη γιὰτὶ ἄλλο φυλᾶμε; ξοθιὸς ἔφαγε τούτη ἢ γῆ κορμάκια,
ἄγια νᾶναι τὰ κόκκαλά τους κι' ἀκόμα ἀκόμα ποῖος ξέρει *(Ἡ συνο-*
δεία φεύγει σιγὰ σιγὰ περὶ ὧντίας) πόλεμος γίνεται, χαλασμὸς Κυρίου.

ΔΗΜΟΣ Δὲν πεθαίνουν ποτέ, οἱ ἥρωες κι' οἱ μάρτυρες αὐτὸ
νὰ ξέρης. . .

ΑΝΔΡΕΣ ΠΕΡΙΠΟΛΟΥ Θεὸς σχωρέστηνε *(ἀκούγονται κα-*
νονιές) μέσα ἀπ' τὰ παρασκήνια ἀκούγεται ἢ φωνὴ τοῦ παπᾶ νὰ ψάλλῃ τὸ
Μετὰ τῶν ἀγίων ἀνάπαυσον Χριστὲ κλπ. ἀργά).

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ Στριγλιάρικη νύχτα ὀλόγυρα καρραουλίζει
ὁ χάρος. Θόλωσαν τὰ μάτια μας, ἀγριεμάρα καὶ κακό. . . ποτάμια
αἵματα στόμωσαν τὰ καριοφίλια, μέστωσαν τὰ σπαθιά.

ΒΑΓΙΑΣ Σωστὴ κόλασι, τὸ χάλι τοῦτο κανέννας δὲν τὸ
πάντεχε. . .

ΔΗΜΟΣ *(πέφτει σὲ συλλογὴ συνεπαρμένος ἀπ' τὸ μοιρολόγι, σὰν νὰ*
θέλῃ νὰ κλάψῃ τῇ μαύρῃ μοῖρᾳ του. Εἶναι σκυμμένος καὶ λέγει τὰ παρα-
κάτω λόγια).

Πικρὸ Μεσολόγγι, χαλάλι νὰ σοῦ γίνῃ.

Μεγαλοδύναμε βλόγα τὰ σπαθιά βλόγα τὰ καριοφίλια
ποῖος τὸλπιξε, σκέλεθρα νὰ παραδέρνουμε στίς ντάπιες
μὲ τέσσαρους πασσάδες στεριᾶς καὶ τοῦ πελάου.

ΒΑΓΓΙΑΣ: Τί λές μωρὸ μὲ τέσσερους; δὲ λές μὲ δεκατέσσερους, μιλλιούνια, τί μολογᾷς τὸ σκοτωμὸ; δὲν κλαῖς γιὰ τὶς ἀρρώστιες; Ἄχ ἔρμημ' ἀποτόμσε¹ φαίνεται ἡ καρδούλας. Μᾶς φτάνει ἐτούτη ἡ κόλαση, μὴ μᾶς ξανοίγῃς πληγὲς ἀγιάτρευτες... Κι' ἐμεῖς ποιὸς ξέρ σὲ ποιὰ λαγκάδα, θὰ παίρῃ μεθαύριο ἡ ράχη μας ἀέρα. Κακὰ τὰ ψέματα...

ΚΩΣΤΑΝΤΗΣ: Εὐύπνα Δήμουμ ντροπή... μηγάρης κι' εἶσαι νιόνυφη; τοῦ ἀντρειωμένου ὁ θάνατος φέρνει ζωὴ στὴ νιότη.

ΔΗΜΟΣ: Σάμπως τὸ θέλω, δὲν ἔχω ἀνάκαρα οὐ ἔρμος.

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ: Ἰώρα μὲ τὸ δίκηουτ' μὴ τὸν παλεύετε τὸν Δήμο, νειόπαντρο παλληκάρι δὲν εἶναι; (πειραχτικά) κλαίει κι' αὐτὸς τὰ ντέρτια καὶ τὰ παραπονάτ. Τί νὰ γίνῃ ὅμως ἔτσι θέλησε ὁ Μεγαλοδύναμος νὰ βράζουμε ὅλοι μας σ' ἓνα καζάνι, ἄστα, Δήμουμ' ν' κουρεύονται².

ΔΗΜΟΣ: (κνιτάζοντάς τους μὲ ὑποψία) Ἄσε τὰ μέτωρα³ καπετάνε... ξέρετε ἂν μοῦ καίγετε καρφὶ ἐμένα γιὰ τέτοια πισκέσια... πατρίδα λεύτερη κι' ἅγιος ὁ Θεός.

ΒΑΓΓΙΑΣ: Σωστά, ἔτσ' εἶναι, ἀλλὰ θέλω νὰ πῶ ὅτι γάμους δὲν εἶναι καὶ τοῦτος; Πανηγύρι τρικούβεργο. Ἄπο σφαχτὰ ἄλλου καλό. Γάτους, γαιδάρους, ἀρμυρίθρες, ποντίκια ἀλλὰ καὶ τουμάρια ἀράπικα καὶ πάει λέοντας...

ΔΗΜΟΣ: Ναί, ναί, ἐσεῖς χωρατεύετε, κι' ὅμως εἶναι γλυκειὰ ἡ ζωὴ καὶ μᾶς ἀξίζει νὰ τὴ ζήσουμε ἐμεῖς ὅπως πρέπει, ὄχι ὅπως αὐτὰ τὰ χαμένα ὄντα... οἱ δοῦλοι...

(Οἱ ἄνδρες τῆς περιπόλου κνιτάζουν τὸ Δήμο πὸν χλίβεται εὐθυμα καὶ μὲ κάποια εἰρωνεία τὸν πειράζουν).

ΒΑΓΓΙΑΣ: Ἄς λέμε ἐμεῖς, δίκηο ἔχεις νὰ χλίβεσαι μὰ δὲν εἶσαι μόνος ἐσὺ στὸν κλεισμό. Ὅλων μας ἐδῶ μέσα εἶναι βαρὺς κι' ἀσήκωτος ὁ σταυρός... Ὅσο γιὰ τὶς γυναῖκες μας νᾶσαι περήφαγος. Τὶς εἶδες τὶς προάλλες πὼς ἀνέμιζαν τὰ Μπαϊράκια στὴν πλεῦνα τοῦ Σεβράνη. Πρῶτες στὰ γιουρούσια, οἱ παλληκαρομάννες μας δουλεύουν καλλίτερα ἀπὸ μᾶς τὰ καριοφίλια... Εἶδες τὴ μάννα τοῦ Σπαθόγιαννου καὶ τὴ Μπαϊρακτάραινα;

1. Κλονίστηκε ἀπὸ θλίψη ἢ φόβο
2. Ἄστεϊα
3. Νὰ χαθοῦν

ΔΗΜΟΣ: (*Ύστερα από σιωπή*) Ναι ναι, δὲν λέω, ἔχεις δίκη, καπετάνιε μου, ἀλλοίμονο ἂν ἔλλειπαν ἀπὸ τὸ πλευρό μας! Τίς εἶδα καὶ τίς θαύμασα μὲ περηφάνεια ζηλευτή... Κι' ἡ Δέσπω μου μ' ὀρμηὶ λιονταρήσια χούγιαζε ἀπ' τὸ μετερίζι, στὴ ντάπια τοῦ Καπετὰν Μακροῦ, ἐνῶ τὴν ἴδια ὥρα οἱ μπομπάρδες τοῦ ἐχτροῦ σωριάζανε τὸ σπίτι της.

ΚΩΣΤΑΝΤΗΣ: (*Στρατιώτης τῆς περιπόλου*) Κι' ἂν θυμᾶσαι τί τοῦ ἔλεγε...

ΔΗΜΟΣ: Δὲν ἤμουνα ἐκεῖ, πῆγα ν' ἀλλάξω βάρδια στοῦ Φραγκλίνου.

ΚΩΣΤΑΝΤΗΣ: Ἡμουνα ἐγὼ παρὼν... Τοῦ φώναζε δυνατά... Μωρὲ σκύλε, Ταχὴρ Ἀμπάζη ξέβγα μωρὲ. Ὡ μπούραμ πέριμιτὰ—στὴ Σουλιώτικη φοβέρα—ξέβγα μιὰ τρίχα ἀπ' τὸ κιβούρι σου... δὲν πέθανε ἄπιστε τὸ Σουλι. Νᾶμαστε ἐδῶ ἀναστήθηκε στὸ Μεσολόγγι, ἂν σοῦ βαστᾶ, κόπιασε, ντέ...

ΔΗΜΟΣ: Τί λὲς μωρὲ Κωνσταντῆ; καὶ λέω ἐγὼ πῶς κάτι κάνω; Τὴν εἶδες ἔ; (*μ' ἐκδηλῆ χαρὰ ἀνασηκώνεται καὶ μὲ θαυμασμὸν τὸν κοιτάζει στὰ μάτια νὰ μάθῃ γιὰ τὴ γυναικὰ του Δέσπω*).

ΒΑΓΙΑΣ: Ναι ὥρὲ Δῆμο, τάκοῦς; Ἑλληνοποῦλες καὶ μιὰ φορὰ, πὸν κρατᾶμε ψηλὰ τὴ τιμὴ καὶ τὴν ὑπόληψί μας μ' ἀδάμαστη παλληκαριά, κρατᾶνε ἀντάξια τὴ βαρεῖα κι' ἀτίμητη κληρονομιά, μὲ τὴ φλόγα τῆς Ἁγίας Πίστης ἀψηφᾶνε τὸ θάνατο. Ὅλες ἐδῶ μέσα οἱ Μεσολογγιτοποῦλες τῶχουν παγκύρι... Δίπλα στοὺς ἀρρώστους καὶ λαβωμένους στὸ Νοσοκομεῖο, μοιράζονται τὴ θλίψη καὶ τὴ συμφορὰ, γεύονται δίπλα μας τὸ πικρὸ βόλι, μᾶς δίνουν θάρρος καὶ παρηγοριὰ καὶ μὲ τὸ καριοφίλι καὶ τὴ πάλλα πέφτουν ἀτρόμητες στὰ γιουρούσια.

ΔΗΜΟΣ; Μὲ τέτοιες Ἀμαζόνες κρατᾶμε ἅπαρτο τὸ κάστρο τοῦτο, πὸν ταπεινώνει ὄλο τὸ ντουβλέτι τῆς Ἀρβανητιάς ὅσο κι' ἂν ἀλιχτᾶνε τὰ τελώνεια. Κι' ἂν κρατᾶμε τώρα στοὺς πειρασμούς, εἶναι γιὰτὶ αὐτὲς μᾶς φύτεψαν στὰ στήθια μας τὴ παλληκαρήσια φλόγα.

ΒΑΓΙΑΣ: Αὐτὸ ν' ἀκούγεται. Ἐδῶ τὸ λένε Κάρελι, τὸ λένε Μεσολόγγι.... Ποιὸς χαμπερίζει αὐτὰ ἐκεῖ τάντραποδα, πέστα μονάχα πὸν ὁ ζαιρὲς σώθηκε, κι' ἡ πείνα ἄρχισε νὰ μᾶς τρώῃ τὰ σωτικά, καὶ σ' ἂν νὰ μὴν ἔφτανε αὐτὸ τὸ κακό... Νά! ὀρίστε κατάντια

(περνᾶμε λαβωμένοι μὲ δεμένα χέρια καὶ κεφάλια μέφασκιές κι' ἐπιδέσμοις (τρεῖς, τέσσαρες ἄντρες καὶ γυναῖκες ἀμίλητες σκελετωμένες) μέσα ἀπ' τὴ σκηνὴ ἀκουμπῶνιαν σὲ μπασιούνια). — (τραγουδᾶνε τὸ καλύτερα μιᾶς ὥρας, ἐλεύθερη ζωὴ παρὰ σαράντα χρόνια κλπ. ἀργὰ στὸ γνωστὸ τόνο).
'Ορίστε τὸ μαῦρο χάλι μας! Τὸ πάντεχε κανέννας; Σᾶν ξωτικά τὴ νύχτα μισοπεθαμένοι ἀπ' τὴν ἀρρώστεια, τὴ δυσεντερία, ποῦ θερίζει τὰ δέρφια μας. Τὸ κακὸ δὲν ὀχτρεύεται ἄλλο. Ἔτσι ἦταν βλέπετε τὸ μαῦρο ριζικό μας. (Κουνῶντας τὰ κεφάλια τους μὲ θλίψη).

PENTINIΩΤΗΣ: Ναί! Μὴ χειρότερα, Θεέ μου. Ὁρέ, πῶς καταντήσαμε ἔτσι; Μεγάλο τὸ κακὸ: πότε νὰ τελειώση προτοῦ σωριαστοῦμε ὅλοι στοὺς δρόμους... γιὰ ποῦ τέτοια ὦρα, μήπως στὸ βοῖβοντικό; γυρίζουν ἀπὸ βάρδιες φαίνεται....

ΒΑΓΙΑΣ: "Ἄμ, ποῦ ἀλλοῦ; Μήτε σὲ γάμο, μήτε σὲ πανηγύρι. Στὸ Νοσοκομεῖο, κι' ἀπὸ κεῖ γιὰ τὸ μεγάλο ταξίδι τ' ἀγύριστο, ἂν δὲν σωριασθοῦν στὸν δρόμο καὶ δὲν σβήσουν σὰν τὸ κερί. Κι' ὅμως τοῦτο εἶναι τὸ ἀπίστευτο; Μὲ τὴ ψυχὴ στὸ στόμα, μὲ τὸνα πόδι στὸ λάκκο, δὲν τὸ ρίχνουν, περιφρονᾶνε τὸ θάνατο, τραβᾶνε ἴσα γιὰ τὴ Λουνέττα, πολεμῶντας ὡς τὴν τελευταία πνοή....

PENTINIΩΤΗΣ; "Ἄ! Νὰ μὴ βλέπη κανεῖς καπετὰν Γιῶργη καὶ νὰ μὴν ἀκούη στὴ μαύρη τούτη κόλαση, στὸ πικρὸ Μεσολόγγι. Ἡ νίλα σὲ κόβει. Κι' ἐμεῖς ἕνας Θεὸς ξέρει, τὸ πῶς κρατιώμαστε στὰ πόδια μας, σώθηκαν καὶ τὰ φάρμακα, τί νὰ σοῦ προκάμῃ κι' ὁ καυμένος ὁ Μάγερ κι' ὁ Κονταξῆς χαραπαλέβουνε. Χίλια κομμάτια γίνηκαν οἱ ἄνθρωποι....

ΔΗΜΟΣ: (Πρὸς τὸν Ρεντινιώτην Μεσολογγίτην καὶ τοὺς ἄλλους).
Θυμᾶσαι ἀλήθεια. καπετάνιε μου στὸ Μύλο τοῦ Δεσπότη πῶς τραγουδοῦσαμε ὅλοι μας τὰ θούρια τοῦ Ρήγα; (Μέσ' ἀπ' τὰ παρασκήνια ἢ στροφῆ. Ἐυπνήστε τέκνα κι' ἦρθεν ἡ ὦρα, ἦρθεν ὁ Δεῖπνος ὁ Μυσικὸς.)
Κρυφὰ μὲς' στὸ πικρὸ σκοτάδι τῆς σκλαβιάς; Ἄπο βραδύς τὸ πιάναμε στὸν Ἀἰ Νικόλα ἀντάμα ψηλὰ στὸν Νάρθηκα τῆς Ἐκκλησιᾶς γιορτάζαμε τοῦ Γένους τὴν Ἀνάσταση μπροστὰ στὸν Σταυρωμένο κι' ὅλοι δίναμε τὸν ὄρκο τὸν ἱερό: γιὰ λευτεριά, γιὰ θάνατο! Ὅταν σιγὰ τρεμόσβηναν τᾶγια καντήλια ἐμπρός μας, τὸ πρόσωπο τῆς Παναγιᾶς μεγάλωνε ὀλοένα, κι' ἀπὸ τὰ μάτια δάκρυα κυλάγανε θερμά, ἐλπίδες, πόθοι, ὄνειρα ἀναβαν μὲς' τὰ στήθη μας κι' ἀναφτερόνανε οἱ καρδιές μας, πότε νὰ φτάση τῆς λευτεριᾶς ἡ εὐλογημένη ὦρα. Ἡ ἅγια φλόγα τῆς Φυ-

λῆς μέστωνε στήκαρδιά μας παρηγοριῆς κι' ἐλπίδες μὲ τᾶγιο φῶς τῆς πίστεως μας. Καὶ τότε. Ὡ! Τότε θάμα ἀπλοχωριά ὀλόγυρα καὶ φῶς. Μεγάλωνε τὸ Ἱερὸ Βῆμα μὲ τὰ τρανὰ προφητικά λόγια τοῦ γέρο - Ζαλογγίτη..... (πέφτουν κανονιές).

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ: (ἀνασηκώνεται σφίγγοντας τὸ γιαταγάκι μὲ τῶνα χέρι καὶ μὲ τᾶλλο στὴ καρδιά του ταραγμένος). — Φτάνει ὥρῃ Δῆμουμ λάρωσε! μὴ σὲ λαγκεύει ἡ νύχτα, τώρα ὅλα τὰ βρῆκες νὰ τὰ πῆς; Σβῆσε τὰ πάθη ποὺ σὲ φλογίζουνε γιατί δὲν ἀξίζουν νὰ παίρνουν τὴν γενναιότητα τῆς ψυχῆς μας. Δὲν εἶν' καιρὸς γιὰ κλάμματα μῆτε γιὰ μοιρολόγια! Βαρεῖα Τουρκιά μᾶς πλάκωσε, πεζούρα καὶ καβάλλα. Γιὰ ιδέες, βλέπεις ἐκεῖ ψηλὰ (δείχνει) κεῖνο τᾶστέρι τὸ λαμπρό, ποὺ πάει κοντὰ στὴν Πούλια· τί νᾶναι; τὸ μαντεύεις;....

ΔΗΜΟΣ: (Κυττάζει πρὸς τὸν οὐρανὸ ἐνῶ οἱ ἄλλοι προσεκτικὰ παρακολουθοῦνε). Ναί, τὸ βλέπω, καπετάνιε μου. Τὸ βλέπω καὶ τὸ χαίρομαι. Φωτάει τὸ Γολγοθᾶ μας, εἶναι τὸ Μεσολόγγι μας ὁ Αὐγερινός, κι' ἡ πούλια ἡ Ἑλλάδα. Ἡ Μάνα μας ἡ χιλιοπληγωμένη.

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ: Μπράβο λεβέντη, τοῦ Μεσολογγιοῦ μας! Τὰ παλληκάρια πῶχουν ἀστέρι στὴν καρδιά τὸ Μεσολόγγι, δὲν πεθαίνουν ποτέ! Κι' ἡ λευτεριά, εἶναι τοῦ Γένους τὸ ξημέρωμα ποὺ θὰ ξεπροβάλλη πλούσια, ἄγια καὶ σεβαστή. Ἐμεῖς δὲ θὰ ζοῦμε νὰ ἰδοῦμε μὰ πάνω ἐκεῖ ἀπ' τὰ κιβούργια μας θὰ λάμψη, χτίζουμε καὶ Ἐμεῖς στοιχειώνουμε τώρα μὲ τὸν παιδεμό μας, μὲ τὸ αἷμα μας, μὲ τὴ Πίστη μας τὴν καινούργια Ἑλλάδα. Γι' αὐτὴ τὴν καινούργια γενειά, πολεμᾶμε ἐδῶ στὸ Κάστρο τοῦτο, νὰ παραδώσουμε λεύτερη τὴ πατρίδα μὴ μέρη. Ἀπὸ δῶ θὰ πάρουν μαθήματα Δῆμοι, ἀπὸ τοῦτο τὸ μεγάλο σχολειό... (Οἱ ἄλλοι στὰ λόγια αὐτὰ προσέχουν πολὺ καὶ μὲ θαυμασμὸ κουνᾶνε τὸ κεφάλι τους).

ΔΗΜΟΣ: Εὐλογημένα, θεϊκὰ τὰ λόγια σου, ἀλήθεια καπετάνιε μου, ἀλλοίμονο, ἂν τόσα αἵματα, πῆγαιναν χαμένα. Ὅσοι γιὰ τὸ Χριστὸ μαρτύρησαν καὶ κάμανε σᾶν Ἕλληνες τὸ χρέος τους γιὰ τὴ Πατρίδα δὲν θὰ πεθάνουν! Τὰ αἵματα, τὰ δάκρυα, οἱ στεναγμοὶ τούτου τοῦ σταυρωμοῦ μας, θὰ γίνουν προσκυνητᾶρι λατρείας, ὅλες ἐτοῦτες οἱ ψυχῆς ποὺ μέρη νύχτα πολεμᾶνε

τὸν τύραννο, σὰν νὰ σὲ βλέπω καὶ νὰ μὲ βλέπῃς... Τὸ σκελεθρωμένο σήμερα Μεσολόγγι θὰ γίνη ἢ ἱερὴ κολυμβήθρα τοῦ Γένους, ἢ Ἱερουσαλήμ τῆς λευτεριάς.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ: Ἐνῶ τὸ μῖσος, ἡ ὀργή, τὰνάθεμα θὰ συνιρίβῃ αἰώνια τοὺς ἀπίστους. Γιατὶ ὁ παντοδύναμος βλογαίει τὸν ἀγῶνα μας.

ΒΑΓΙΑΣ: Σᾶς ἀφουγκράζομαι, ὠρὲ ἀδέλφια, λεβέντες τοῦ Μεσολογγιοῦ τόση ὥρα, λόγια τρανά, λόγια εὐλογημένα πού τῆ καρδιά μου βαλαντώνουν. Ναί, τοῦτα εἶναι τὰ μεγάλα χρόνια κι' ἄς φαίνωνται τώρα μαῦρα καὶ δύστυχα. Βλέπω κι' ἐγὼ μακρὰ, πάνω ἀπὸ τούτη τῆ κόλασι, τὴν ἀνάστασι τοῦ Γένους, δὲν μπορεῖ... τὸ θέλει ὁ Θεός, αἵματα ποτάμια ναί, μὰ τετρακόσια χρόνια δὲν ξεπληρώνονται εὐκόλα χρωστάει ἀκόμα τὸ συχαμερὸ ἀσκέρι.

ΔΗΜΟΣ: Ἐδῶ, ἐδῶ θὰ ξοφλήσῃ τοὺς λογαριασμοὺς μιὰ: γιὰ πάντα, ἤρθε ἡ ὥρα του.

ΒΑΓΙΑΣ: Τί νὰ σᾶς πῶ καὶ τί νὰ μολογήσω. Κατακαυμένο Σοῦλι περήφανο. Σὰν θυμᾶμαι, ψηλὰ στὴν ἅγια Παρασκευὴ τὸ γέρο Ζαλογγίτη, κορμιὰ πού πέσανε, αἵματα πού χυθῆκανε, τὸ φοβερὸ ξολοθρεμὸ πού πάθανε τὰ μπουλούκια τῶν Ἀρβανιτάδων. Ὁ δοξασμένος Ζάλογγος, πού οἱ παλληκαρομάνες μας, οἱ γυναῖκες μας ἀφοῦ πολέμησαν ἀτσάλινα, γερά, μ' ὀρμὴ λιονταρήσια καὶ ὅλες μαζὶ οἱ ἀντρειωμένες φάρες, οἱ Σουλιώτικες ἔσειραν τὸν ἀθάνατο χορὸ τραγουδῶντας τὸ θάνατο, γκρεμίστηκαν ἀπ' τὰ βράχια τοῦ Ζαλόγγου γιὰ νὰ μὴ γίνουνε σκλάβες (*Μέσα ἀπ' τὰ παρασκήνια ἀκούγεται ἀργὰ ἢ στροφὴ ἀπ' τὸ τραγούδι τοῦ Ζαλόγγου*). [*Κι' οἱ Σουλιώτισσες δὲν ζοῦνε δίχως τὴν Ἐλευθεριά. (δὶς)*] ὦ τῶμορφο Μοναστηρι μας τοῦ Σαμουήλ ἢ θεϊκιὰ μορφὴ ἄστραφτε ἀπὸ φεγγοβολή, βροντοῦσε σὰν τὸν Ὀλυμπο ἢ λαλιά του στὴ κάθε προσταγὴ γιὰ τὴ Πατρίδα, Τουρκοφάγος... ὦ θάμα μπρὸς τὴν ὠραία Πύλη! Ἐκεῖ, ὅταν στέκονταν ὀρθός, σὰν ἄγγελος μὲ δίκοπο σπαθί. Ἐνῶ ὅλοι ἐμεῖς ὀλόγυρα κάτω ἀπ' τὴν ὄμορφη κεροδοσιὰ τῆς Ἐκκλησίας μὲ δάκρυα δίναμε ὄρκο ἱερὸ γιὰ τὴ Πατρίδα τὴ γλυκειά... καὶ νὰ ἡ εὐλογημένη ὥρα σίμωσε τοῦ Σαμουήλ πού προτίμησε νὰ γίνη στάχτη καὶ κουρνιαχτὸς μ' ὄλα τὰ γυναικόπαιδα παρὰ νὰ παραδοθῇ πῆρε τὴ θέσι του ὁ Ρωγῶν...

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ: Δόξα καὶ τιμὴ, χαλάλι τοὺς χίλιες φορὲς.

καὶ στὰ δικά μας νὰ δώσῃ ὁ Θεός ... νὰ πᾶμε μ' ἀκριμάτιστη καρδιά

ΔΗΜΟΣ : Ὁ Ἀθάνατος Γούμενος τὸ βρόντησε παλληκαρίσια ... μὰ ἐδῶ ἄφησε καπετάνιε μου στὸ πόδι του ἀντάξιο διάδοχο ... τὸ Δεσπότη μας Ἰωσήφ...

ΒΑΓΑΣ : Μπουρλοτιέρης... μὲ τὰ οὔλα του.... Δεσπότης καὶ μιὰ φορά, μὲ τὸ σταυρὸ καὶ τὸ καριοφίλι...

ΡΕΝΤΙΝΙΩΤΗΣ : Ἀληθινὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ... ἄγρυπνος τσοπάνος στὸ μαντρί τοῦτο... Θεονήστικος... μαρτυράει μαζί μας σηκώνοντας πρῶτος αὐτὸς τὸ σταυρό... (ἀκοῦνε μὲ θαυμασμὸ τὰ λόγια καὶ κουνᾶναι τὰ κεφάλια τους). Ξενυχτᾶει στὶς ντάπιες δίπλα μας, πατέρας πονόψυχος.

ΒΑΓΙΑΣ : Ἀμπῶς κάνε ἢ νᾶναι ἢ νὰ μὴν εἶναι. Ἡ Θρησκεία πάει μπροστά, στὸ ράσο τὸ ματωμένο χρωστᾶμε τὸ Θάμα τοῦτο... Θεμέλιο ἢ πίστις μ' ἅγιο αἷμα δεσποτάδων καὶ παπάδων καὶ καλογήρων στερεώθηκε, κι' εὐλογήθηκε πρῶτα... ἀμπῶς κάνε...

ΔΗΜΟΣ : Ὁρὲ νάτος, καλὴ του ὥρα ὁ εὐλογημένος, σὰν τὸν ἀφέντη Ἅι Νικόλα, χαρὰ στὸ κουράγιο του... ἔρχεται πρὸς τὰ δῶ, τραβάει γιὰ τὰ προχώματα. (Μέσα ἀπ' τὰ παρασκήνια ἀκούγεται ἡ φωνὴ του βαρειά νὰ ψάλλῃ διακεκομμένα) — Πολλοῖς συνεχόμενος πειρασμοῖς... πρὸς Σὲ καταφεύγω, σωτηρίαν ἐπιζητῶ.

ΦΩΝΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ : Ἀ'. Δέσποτά μας... (σταυροκοποῦνται) νὰ ὄψωνται ὅπως μᾶς κατάντησαν τὰ σκυλιά, τὸ χάκι τους ὅμως δὲν θὰ γίνῃ

ΙΩΣΗΦ ΡΩΓΩΝ : (κρατᾶει σταυρό). Τέκνα μου... ὑπομονή... μὴν ταράττεσθε... τὸ προστάζει τὸ Ἅγιο θέλημά Του... κρίσιμες οἱ στιγμές, μεγάλες... ἐπιβάλλουν τὴν πίκρα τῆς δοκιμασίας στὴ καρδιά... στὶς ντάπιες ἐκεῖ, στὰ προχώματα... μὲ τ' ἀδέλφια μας διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος... μὴ πρὸς Θεοῦ λυποψυχήσωμεν καὶ χάσωμεν ὅ,τι μὲ ἀδιάκοπον αἱματοχυσίαν καὶ θυσίας μεγάλας κερδήσαμεν... (προσπερνᾶ σιγὰ καὶ λέγει αὐτὰ τὰ λόγια, ἐνῶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ τσαπιά, καὶ φινάρια τὸν ἀκολουθοῦν καὶ τοὺς εὐλογεῖ μὲ τὸ σταυρό).

ΑΝΔΡΕΣ ΠΕΡΙΠΟΛΟΥ : Προσκυνοῦμεν ἅγιε Δέσποτα... κι' ἐμεῖς στὶς προσταγές σας. Θυσία θὰ γίνουμε.

ΙΩΣΗΦ ΡΩΓΩΝ : Στρατιῶται τοῦ Χριστοῦ. Εὐλογημένα παλληκάρια... φτάνει ἐσεῖς, ἀρκετά, ὅλοι εἰς τὸ καθήκον... καὶ ἕκα-

PENTINIΩΤΗΣ : Οὐ νὰ γκρεμιστῆ, ἔχει μοῦτρα καὶ κάθεται ὕστερα ἀπὸ τόσα ρεζιλίγια.

ΔΕΛΑΛΗΣ : Γειά σας ἀδέρφια, ἐγὼ τώρα φεύγω, περιμένουν στὶς ντάπιες τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικά». Πάω νὰ τοὺς δώσω τὰ μαντάτα, ἂν καὶ θὰ τὰ ξέρουνε... Πρέπει νὰ δῶ καὶ τὸν Κοκκίνη...

ΒΑΓΙΑΣ : Καλὸ νᾶχης. Ἄντε γειά σου καπετὰν Δελαλῆ, πὲς στὸ κύρ Μάγερ, νὰ γράψῃ νὰ ῥθῆ ὁ καπετὰν Ἄντρεας, γιατί πλάκωσαν οἱ ἀντίχριστοι, σὲ λίγο φτάνουμε κι' ἐμεῖς μόλις φέξει καλὰ κι' ἀλλάξει ἡ περιπολία. (Ὁ Δελαλῆς φεύγει, ἐνῶ αὐτὴ τῆ στιγμῆ ἀκούγεται ἀργὰ ἡ σάλπιγγα νὰ χτυπᾷ τὸ «Νὰ ζῆ τὸ Μεσολόγγι». Ἡ περίπολος μόλις ἀκούει σηκώνεται γιὰ νὰ ἀναχωρήσῃ).

PENTINIΩΤΗΣ : Σηκωθῆτε, ὦρα εἶναι νὰ φεύγουμε, ἀλλάζουν οἱ βάρδιες, τὸ σύνθημα περνάει, ἄρχισε καὶ ψιλὴ φωτιά, ἐμπρὸς καὶ ξενουχτήσαμε πάνω στὰ καριοφίλια, στὶς ντάπιες μας... (Οἱ ἄνδρες τῆς περιπόλου ξεκινοῦν νὰ φεύγουν, ἀποχωρίζονται οἱ τρεῖς στρατιῶτες ἀπὸ τὸν Δῆμον Βλαχόπουλον, ἐνῶ οἱ δύο ὑποσωματάρχαι Βάγιας καὶ Ρεντινιώτης φεύγουν κατόπιν).

ΔΗΜΟΣ : (μονολογῶντας) Φτοῦ νὰ πάρῃ ἡ ὀργή, σκοτάδι πίσσα, γάμος καὶ τοῦτος νὰ σοῦ τύχῃ, ἄτιμε μπερμπερίνε ἔχεις καὶ τρῶς, πονιάζεσαι σκύλε; Παίρνεις τὸ χακί σου ἔ; Ποῦ θὰ πᾶς;

ΚΩΣΤΑΝΤΗΣ : Δῆμο ὦρα καλή, καλὸ βόλι, καλὲς ἀντάμωσες καπεταναῖοι (ἀποχωρίζονται).

ΔΗΜΟΣ : Καλή σου ὦρα ἀδελφοποιτέ, στοῦ Κώτσικα θ' ἀνάψῃ τὸ πελεκουδι...

ΒΑΓΙΑΣ - PENTINIΩΤΗΣ : Γειά σας, ὦρα καλὴ παλληκάρια σὲ λίγο φτάνουμε. Θὰ περάσουμε ἀπ' τὴν Ἐπιτροπή, νὰ δοῦμε τὶ μαντάτα ἔχουμε ἀπ' τὴ Κλείσοβα. (φεύγουν).

Σ Κ Η Ν Η Δ'

(ΣΚΗΝΙΚΟ) Τὸ ἴδιο ὅπως καὶ στὴ πρώτη σκηνή. Πρόσωπα τὰ ἴδια

(Μπαίνει μέσα ὁ ἱερεὺς Παπαγλύκαντος μαζί μ' ἕναν μικρὸν ἔγγονό του ὡς 12 χρονῶν τὸν Τασοῦλα, πὸν τὸν κρατᾷ ἀπ' τὸ ράσο. Ἀπορροφημένος σὲ σκέψεις στέκεται λέγοντας, τὰ παρακάτω λόγια).

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ: Διεπέτασα πρὸς Σέ, τὰς χεῖρας μου, ἢ ψυχὴ μου ὡς γῆ ἄνυδρός σοι. Ἐξελοῦμε εἰς τῶν ἐχθρῶν μου, Κύριε πρὸς Σὲ κατέφυγον... (διακόπτει γιὰ νὰ συνεχίσῃ σκυμμένος καὶ σκεπτικὸς, ὑψώνει στὸν οὐρανὸ τὰς χεῖρας του σηκώνοντας τὸ κεφάλι). Ἔως πότε... Ἔως πότε Κύριε θὰ μολύνουν οἱ ἄπιστοι τὸν ἀμπελῶνα σου; Σπεῦσον ἰλέω ὄμματί σου καὶ ἴδε τὴν κάκωσιν τοῦ λαοῦ σου. (Προχωρεῖ μὲ ἀργὰ βήματα, ἐνῶ ὁ μικρὸς τὸν τραβάει ἀπὸ τὸ ράσο).

ΤΑΣΟΥΛΑΣ: Ἄντε πᾶμε παπποῦ, θὰ μοῦ δώσης τὸν σισανέ, μοῦ τὸν ἔταξες δὲν ξέρω ἐγώ. Ἄν ξανάρθω τὴ νύχτα στὴν ἐκκλησία, νὰ δῆς κι' ἐγώ...

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ: Παιδάκι μου κάμε ὑπομονή, δὲν εἶναι καιρὸς γι' αὐτὴ τὴ δουλειά.

ΤΑΣΟΥΛΑΣ: Ναί... δὲν ξέρω γῶ... μοῦ τ' ὅταξες παποῦ χιτὲς στὴν ἐκκλησία, δὲν ξαναπάω στὸ πετροπόλεμο... Θὰ βγῶ γιὰ καβούρια κι' ἐγώ...

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ: (μὲ ἀγανάκτησι) Πίσω μου σ' ἔχω σατανᾶ... Παιδί μου γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μὴ ξεμυτήσεις... Παραφυλάει ὁ ἄπιστος στὸν Ἀνεμόμυλο... Εἶδες χιτὲς ἢ Δέσπω τοῦ Καρβούνη τί ἔπαθε; μὴ σὲ βάνει παιδάκι μου ὁ πειρασμὸς πᾶμε, ἄντε, καὶ ἢ Ἄρετοῦλα μας εἶναι σὲ κακὰ χάλια...

ΤΑΣΟΥΛΑΣ: Ἄν εἶχα ὅμως τὸ λιάρο κείνη τὴν ὥρα παποῦ δὲ θὰ τὸν σκότωνα; τί νομίζεις... παποῦ, αὐτός, αὐτός, εἶναι πὸν τὸ χάραμα καὶ τὰ μεσάνυχτα φωνάζει... τάχει μὲ σένα... Θέλω τὴ νύφη τοῦ παπᾶ σκούζει...

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ: Τὸ ξέρω, ἄς λήη παιδί μου. (μὲ σιγανὴ φωνή) Μακάριοί, ἔστε ὅταν ὄνειδίσωσι ὑμᾶς. Θὰ τὸν συγυρίσω ὁμορφα κάποτε, μὴ στενοχωρεῖσαι παιδί μου, εἶναι ἀσεβεῖς κυλιῶν-

ται μέσα στο βούρκο σαν τὰ γουρούνια... έλεεινά όντα. Αυτοί παιδάκι μου δεν έχουν άπάνω τους όσιο και ιερό, άγριοι, βάρβαροι, τόσο τους κόβει, όργανα του Τρισκατάρατου, δέ γνώρισαν αυτοί το "Αγιο Βαγγέλιο, πού είναι το φώς τ'άληθινό τής ζωντανής θρησκείας του Χριστού μας, πού είναι ο Θεός και Σωτήρας μας και σταυρώθηκε για μās από άγάπη για να λευτερωθούμε άπ' τή τυραννία του διαβόλου... κι' αυτοί όργη του Θεού είναι... άς άλιχτάνε, μη δίνεις σημασία... Θα τους κάμουν τὰ παλληκάρια μας τό γάμο τους, έννοια τους. (Τή στιγμή αυτή μπαίνουν μέσα ο καπετάν Γιαν Ραζηκώτσικας στο. και ο 'Αργύρης. Ο Παπαγλύκαντος άπορροφημένος δεν τους έχει άντιλειψή. Οι καπεταναίοι κοιτοστέκονται και τόν κοιτάνε.

ΑΡΓΥΡΗΣ: (Πρός τόν Ρυζηκώτσικα). 'Ο Παπαγλύκαντος είναι μ'ένα μικρόν κάπου θά πηγαίνη, ποιός ξέρει, ή στο Νοσοκομείο ή να μεταλάβη κανένα έτοιμοθάνατο, στο Σαράγι.

Γ. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ: (Τόν χαιρετούνε) Παππούλη... έ,παππούλη προσκυνούμε, για ποῦ ή ώρα ή καλή ;

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ: (στρέφει και τους βλέπει) "Α, καλώς τὰ εύλογημένα παλληκάρια μας. "Α! έσύ ήρωα μας καπετάν Γιάννη Τουρκοφάγε... Πάω στο Νοσοκομείο... τήν έγγονή μου τήν έχω σέ κακά χάλια έρρεψε... ή καταραμένη λυσσεντερία βλέπεις...

Γ. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ: Και μη χειρότερα, τί να γίνη ; Περστικά να γίνεται όλοι είμαστε με τ'όνα πόδι στο λάκκο... ή άφεντιά σου, τί μαθαίνεις. Στο χτεσινό γιουρούσι τους μακελέσαμε...

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ: Εῦγε, τί να ξέρω τέκνα μου, δύσκολος, κι' άγκαθερός ο δρόμος, τρέχω και δε σώνω, δόξα τῷ Θεῷ, τὸ κακό είναι πού σώθηκαν κι' εκείνες οι λίγες τροφές, ώσπόσο... χιλιάδες ψυχές... Στενεύει κι' ο κλεισμός, εύτυχῶς πού είναι άκμαίο τὸ ήθικό μας... στοῦ Παντοδύναμου τὰ χέρια, οι έλπίδες, μας κι' ή άπαντοχή μās.

Γ. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ: "Αν χάναμε τήν πίστη, άλλοίμονό μας γλυκειά ζωή, μα άπ' τή τρισκότεινη σκλαβιά, χίλιες φορές ο θάνατος. Σαν πάρα πολὺ τὸ σήκωσαν οι συχαμεροί... πέστε πού σώθηκε ο ζαϊρες και πληρώνουμε άμαρτίες, του κεφαλιού μας φταίξιμο.

ΑΡΓΥΡΗΣ: "Επρεπε ν'άχαμε μεϊς κάνει κουμάντο παππούλη, όχι να καταντήσουμε ψωμοζήτες, έμεϊς, πανάθεμά τους...

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ : "Ε, μᾶς δοκιμάζει τέκνα μου ὁ Θεός· ποιὸς ξέρει, θὰ θέλῃ νὰ βγῆ ἀπὸ τούτη τὴ κολυμβήθρα τὴν ἱερὰ τοῦ Γένους, μέσα ἀπ' τὴ στάχτη τούτη τῆς αἱματοβαμμένης γῆς, ἢ Λευτεριά. Μᾶς προορίζει, γιὰ μεγάλα, τίς εἶδε, ἔνδοξα πεπωμένα. Πρέπει νὰ τὰ ὑπομείνωμεν ὅλα.

ΑΡΓΥΡΗΣ : Μ' ἂν εἶναι ἔτσι παππούλη μου, μεγάλο τῶνομά του, χαλάλι τόσα αἵματα... ὅμως, ἄς μὲ συγχωρέση, ὅαν παρὰ πολὺ τὸ τραβήξε τὸ σχοινί,.. ξεπατωθήκαμε... ρέψαμε, μήπως σήκωσε τὴ ματιὰ του ἀπὸ μᾶς;

Γ. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ : Φόβος εἶναι μὴ βάλλουμε χέρι καὶ στοὺς πεθαμένους παπᾶ! ναί, τὶ τὰ θέλεις καὶ τὶ τὰ γυρεύεις, μαῦρο τὸ χάλι μας. Ἐνα μονάχα νὰ πῆς, πὼς εἴμαστε λεύτεροι καὶ πεθαίνουμε λεύτεροι στὸ Γελαδομάντρι τοῦτο...

ΠΑΠΑΓΛΗΚΑΝΤΟΣ : Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ! (ὕψώνει τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ) Κύριε, μὴ διαγράψῃς τὴν κληρονομίαν Σου ἐκ τῆς Βίβλου Σου.. ἴλεως... Τέκνα μου ὑπομονή, ἄς μὴ γογγύζουμε. Ἄν κλονιστοῦμε αὐτὲς τίς κρίσιμες ἱστορικὲς ὥρες, χάσαμε τὰ πάντα... Ναί, τὸ νοιώθω, βαρὺς ὁ Σταυρός, ἀλλὰ γλυκὺς ὁ Παράδεισος, γιὰ μᾶς ὅλους ἐδῶ μέσα..

Γ. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ : Παππούλη, ὅλα τὰ ξέρουμε αὐτὰ ἄστα νὰ κουρεύονται, ἂν μιλᾶς γιὰ τοῦτον τὸ Παράδεισο, ἄς τὸν χαροῦν ὅσοι εἶναι ἄξιοι, κι' ἔχουν τὴν τύχη νὰ τὸ ζήσουν. Μιὰ κι' ἔπεσε σὲ μᾶς ὁ κλῆρος χαλάλι μας... μὲ τὸ νὰ ζοῦμε καὶ νὰ πεθαίνουμε ἐλεύθεροι, αὐτὸ ἀρκεῖ...

ΑΡΓΥΡΗΣ : Ἄς εἶν' καλὰ οἱ καλαμαράδες, ποὺ μᾶς ἔφεραν σ' αὐτὰ τὰ χάλια, κι' οἱ τουρκολάτρες... Ἄχ! παπούλη μου ἔσπασε πιὰ ἢ ὑπομονή· ὡς πόσο;

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ : Κουράγιο... Ἀνεβαίνουμε τέκνα μου, τὸ Γολγοθᾶ τῆς δόξας μας, ἀντάξια μὲ τὴ βαρεῖα κληρονομιά, ποὺ ὁ Θεὸς μᾶς ἐμπιστεύθηκε νὰ τὴ κρατήσουμε, ὡς τὴν ὕστερη πνοή μας. Δὲν σηκώσαμε ἐμεῖς πρῶτοι ἄδικα χέρια, πολεμᾶμε γιὰτὶ μέσα μας λάμπει ἀδάμαστη ἢ ψυχὴ τοῦ Γένους, γιὰ τὴ λευτεριά: Τὰ πάντα Θυσία... προσταγὴ τῆς Φυλῆς.

ΑΡΓΥΡΗΣ : Αὐτὸ τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς καὶ τῆς λευτεριάς εἶναι δά... ποὺ μᾶς κρατάει καὶ δὲν μᾶς κιοτεύει ἢ πείνα καὶ τὸ θανατικό.

Γ. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ: Φαίνεται όμως παπούλη μου, ότι μεγάλες άμαρτίες πληρώνουμε. "Η εύλογημένη φυλή είμαστε ή καταραμένη, κι' άς με συγχωρέση ο Θεός. Δέν ξέρω τι να πώ; τόσο μου κόβει.

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ: "Οχι, Καπετάν Γιαννάκη πρὸς Θεοῦ μὴ βαρυγομᾶμε ... Εὐλογημένη καὶ τρισευλογημένη φυλή είμαστε. Μεγάλη τιμή, να γράψουμε ἐδῶ καινούργιες Θερμοπύλες. Τὸ προστάζει ὁ Χριστός, κι' ἡ Ἑλλάδα, πὸν τετρακόσια χρόνια τὴ σταύρωναν οἱ ἄπιστοι. Ἐδῶ σπᾶμε ἐμεῖς σήμερα, τὶς ἄλυσσιδες τῆς μαύρης σκλαβιάς· ἀκοῦστε πῶς οὐρλιάζουν; σὰν βρυκόλακες, χυμᾶνε σὰν τὰ ὄρνια, να πατήσουν τὸ κάστρο, γιὰ να σέρνουν σκλάβες τὶς Ἑλληνοποῦλες, στὰ ἄτιμα χαρέμια τους. Χυμᾶνε να πάρουν τὰ παιδιά μας, ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῶν μανάδων τους. Να τ' ἄλλαξοπιστίσουν καὶ να τὰ κάνουν Γιενιτσάρους. Ἄγνές Ἑλληνικές ψυχές... Χριστιανόπουλα. *(στρέφεται κυτιάζοντας πρὸς τὰ τεῖχη)* "Ανομοι, σκυλιά, ὄχτροὶ τοῦ ἀνθρώπου, με τὴ χολὴ καὶ τὸ ξίδι πὸν μᾶς ποτίσατε, με τὰ αἵματα καὶ τὰ μαρτύρια, πὸν μᾶς σταυρώνατε, ἦρθε ἡ ὥρα σας. Θ' ἀνοίξη ἡ γῆς ἐδῶ καὶ θὰ σᾶς καταπιῆ, καὶ τὸ κάστρο τοῦτο στοιχειὸ θὰ γίνῃ καὶ θὰ σᾶς πνίξη. Δέν γονατίζει ἡ Ἑλλάδα *(μὲ δύναμι)* "Οχι, δέν προσκυνᾷ τὸ Μεσολόγγι, σᾶς τὸ λέω ἐγὼ ὁ Γέροντας Λεβήτης τοῦ Ὑψίστου σὲ λίγο *(φοβερίζει)* θὰ χαθῆτε. Εἶν' ἐκεῖ ψηλὰ ὁ Θεὸς τῆς Ἑλλάδας. Τὸ δίκηο, τὸ δίκηο... ἐδῶ πληρώνετε ἀκριβὰ, τὴ βία, τὸ δόλο, τὴ τυραννία, με τὸ αἷμα σας...

ΑΡΓΥΡΗΣ: Μὴ συγχίζεσαι. "Αν τοὺς βασιτᾶ, τὰ ἐλεινὰ ροντα ἄς κοπιᾶσουν, δέν τοὺς φτάνουν τόσα ρεζιλίκια πὸν παθαίνουν. "Αν δέν μπορέσουμε παπούλημ να κρατήσουμε τὸ κάστρο, θὰ κάνουμε ρεσάλτα βγαίνοντας καὶ μακελεύοντας τοὺς κιοτίδες ὄσπου να ξεπατωθοῦνε... σχίζοντας πέρα γιὰ πέρα τὸ ὄρδι... με τὰ λόγια Μεσολόγγι δέν παίρνουν...

Γ. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ: "Α! Πᾶνε παπούλη μου τὰ παληὰ τὰ χρόνια... Ἐπαψε νᾶναι πια ραγιαῖς ὁ Ἑλληνας... πέρασαν τῆς καταφρόνιας καὶ τῆς σκλαβιάς τὰ μαρτύρια... Ἐδῶ μέσα τὰ πεινασμένα λιοντάρια στοίχειωσαν, ἔγιναν οἱ δράκοι ὅπως στὰ παραμῦθια κρατᾶμε τὸ φρούριο τοῦτο, ὄσπου ν' ἄρθῃ ἡ εύλογημένη ὥρα...

ΑΡΓΥΡΗΣ: Θεριά, παππούλη.. στοιχειά άνήμερα, κλεισμένα, άνθρωπινα λιοντάρια, πού σάν χυμήξουνε, άλλοίμονό τους, όχι για να φάνε, αλλά να λυτρωθοῦνε...

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ: Γενναῖα μου παλληκάρια, αὐτοὶ ξέρουν νὰ μετρᾶνε τὴν τιμὴ καὶ τὴν ἔλευθερία μὲ τὸ δόλο, τὴ βία καὶ τὴν τυραννία. Ἐμεῖς μὲ τ' ἅγιο φῶς τῆς πίστεως, μὲ τ' ἅγιο αἷμα τῆς Ἑλληνικῆς καρδιάς, πού κάνει θαύματα...

ΤΑΣΟΥΛΑΣ: (μικρὸς) (περιεργάζεται τὰ ὄπλα τῶν πολεμιστῶν κυτιάζοντάς τους μὲ θαυμασμό κατόπιν στρέφεται πρὸς τὸν Παπαγλύκαντο) Ἄντε, πᾶμε παππού, πᾶμε, ἐγὼ θὰ φύγω... ἂν εἶχα παππού κι' ἐγὼ ἓνα λιάρρο σάν τοῦτον δῶ τοῦ καπετάνιου (οἱ καπεταναῖοι τὸν κυτιάζουνε μὲ θαυμασμό) γιὰ τὸν ἄπιστο κείνον πού βλαστημάει τὴν Παναγίτσα μας...

Γ. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ: Ἄς τσαμπουνᾶνε μικρὲ μου ἥρωα, τοὺς συγυρίζουμε ὁμορφα. Εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ αὐτοί.

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ: Κάμε παιδί μου ὑπομονή Ἄχ... (κυτιάζοντας τοὺς καπεταναῖους, ἔπειτα μονολογῶντας κουνάει τὸ κεφάλι του) —Εὐλογεῖται τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς (τὸ λέγει σιγὰ)— Ἄλλὰ τὸ ἐπιβάλλει τὸ ἅγιο θέλημά του— Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ θὰ συντρίψει τοὺς ἀσεβεῖς. Ὅχι, δὲν θὰ ἐπιτρέψουμε τέκνον μου στοὺς χοίρους καὶ στὰ σκυλιὰ νὰ μολύνουν τ' ἅγια καὶ τὰ ὅσια, τῆς πατρικῆς μας γῆς. Δὲν θὰ ἀφήσουμε νὰ πατήσουν οἱ βάρβαροι τὴν Ἁγία Κιβωτὸ τοῦ Ἔθνους μας. Τὴ λευτεριά μὲ τὸ Πανάγιο αἷμα τοῦ Σταυροῦ του, τὴ χάραξε μέσα στὴ ψυχὴ μας. Σοῦ ἀξίζουν τᾶρματα. Ναί, κανεῖς στὸ μεγάλο τοῦτο προσκλητήριο τῆς φυλῆς δὲν θὰ λείψη. Ἐσὺ ὅμως κράτα αὐτὸ τὸ μπαϊράκι πού σοῦδωκα, εἶναι λάβαρο ἱερό, ἅγιο κειμήλιο τοῦ ἄρματωλοῦ πατέρα σου, ἔχει στὴ μέση τὸ σταυρό, ὄπλο ἀνίκητο κατὰ τῶν τυράννων. Κράτησέ το στὸ κόρφο σου, θὰ τὸ στήσης ἐκεῖ (τοῦ δείχνει) ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα ἐκείνη...

ΤΑΣΟΥΛΑΣ: Ἄμέ; δὲ θὰ τὸ στήσω κάνε; Στοῦ καπετὰν Θανάση Κώτσικα τὴ ντάπια, ὅμως καὶ τὸ ὄπλο ἔ παππού; νὰ χτυπάω τοὺς ἀπίστους (ἀκούγονται κανονιές).

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ: (ταράσσεται κάνει τὸ σταυρό του) Κύριε ἐλέησον, λύσσαξαν οἱ διαβόλοι, πίσω μου σ' ἔχω.

ΤΑΣΟΥΛΑΣ: (φεύγει) Θὰ πάω νὰ βγάλω τὸ φυτίλι.

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ: Μὴ παιδί μου σὲ βάνει ὁ πειρασμός.

ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ: Φρόνημα ὦρέ, μὴ παίζεις μὲ τὴ φωτιά;

ΑΡΓΥΡΗΣ: Μὴ χουγκιάζης λεβέντη μου θὰ τὸ πάρης καὶ ἐσὺ ὅπως τὸ κρατᾶμε μεις σοῦ ἀξίζουν τ' ἄρματα, θὰ κάμης κι' ἐσὺ τὸ χρέος σου... μὰ ἔχε ὑπομονή.

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ: Μὲ σταύρωσε παλληκάρια μου, θέλει ντουφέκι... πέστε του κι' ἐσεῖς, εἶναι νὰ μπῆ στὴ φωτιά, τόσο μικρός; μορεῖ νὰ δουλέψη τὸ καριοφίλι, θὰ σωριαστῆ ψῶφιο, καὶ θεονήστικο...

Γ. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ: "Α! νὰ σοῦ πῶ παππούλημ, δὲν ἔχεις δίκηο καὶ νὰ μὲ συμπαθᾶς, μὴν τὸ κιωτέβης τὸ παιδί, τώρα παππούλη μου, πέταξαν τὰ γράμματα, τώρα ἔχουμε λόγο τ' ἄρματα. Πρῶτα πατρίδα λεύτερη, κι' ἔχει ὁ Θεός.

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ: (σιγά) Μωρὲ παλληκάρια κι' ἐσεῖς... Μὴ πάη θράσο τὸ στερνοπαῖδι.

Γ. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ: Μὴ τοῦ κόβης τὰ φτερά, ἄκουσέ με τί σοῦ λέγω... Αὐτὸ θὰ δουλέψη καλύτερα ἀπὸ μᾶς τὸ καριοφίλι. Τὶς προάλλες σὰν κι' αὐτὸν στὴν ἔφοδο τῶν ἀπίστων, κάμανε θάματα ὁ Σφήκας κι' ὁ Σακκᾶς, δεξι-χέρι τοῦ Κίτσου Τζαβέλα.. ὅλοι ἐδῶ μέσα ἔχουμε χρέος ἱερό, νὰ ξοφλήσουμε μιὰ γιὰ πάντα τοὺς λογαριασμούς μας μὲ τὸν Ἄγαρηνό... ἀπὸ γράμματα ὅλοι τὰ φορτώσαμε στὸν κόκορα, χαρτὶ καὶ πέννα, ἢ πάλλα καὶ τὸ γιαταγάνι, ἐδῶ κρίνεται ἡ λευτεριά.

ΤΑΣΟΥΛΑΣ: (Κυτιάζοντας μὲ χαρὰ τὸν καπετάνιο στρέφεται στὸν Παπαγλύκαντο) "Αντε τ' ἀκοῦς παπποῦ; Ἐσὺ φοβᾶσαι τίς μπόμπες, ἐγὼ ὅμως;

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ: σ,σ,τ. ἐσύ, ὅταν μιλᾶνε οἱ μεγαλύτεροι, πῆρες τὸ χάκι σου ὦρὲ βόμπρα. (ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς καπεταναίους) Παλληκάρια μου ἔχετε δίκηο, σᾶς πιστεύω μὰ πρὶν ἀνάψουνε τὰ καριοφίλια καὶ τὰ γιαταγάνια, ἀνάψανε πρῶτα οἱ καρδιές τῶν ραγιαδῶν ἀπὸ τὴν ἱερὴ φλόγα τῆς πίστεως μας. Μπροστὰ ἡ θρησκεία μὲ τὸ Σταυρό, μὲ τὴ βαρεῖα κληρονομιά τῶν προγόνων μας ἀδερφωμένες, τὰ φῶτα τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἀθάνατης προγονικῆς σοφίας ὁ θησαυρὸς μας, δὲν ξεχάστηκαν μέσα στὸ μαῦρο σκοτάδι τῆς σκλαβιάς, γιὰτὶ ἐνώθησαν σὲ μιὰ λατρεία, σ' ἓνα πόθο μυστικό, γιὰ ἓνα ἱερὸ σκοπὸ, μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ Ἑλληνα καὶ κάμανε

τὸ θάμα τοὺς τὴν ἅγια μέρα τῆς ἐθνεγεροσίας μας. Θέριεψε τὸ δέντρο τῆς λευτεριάς καὶ ἔτσι σήμερα τὸ Μεσολόγγι ἔγινε Ἱερουσαλήμ τῆς Λεβεντιάς... Γιὰ τὴν μπαρουταποθήκην τούτη τέκνα μου, ὅπως τὸ ξέρεί καλά ἡ ἀφεντιά σου καπετὸν Γιαννάκη, ὅλοι μας δουλέψαμε στὴ διπλὴ μάχη τῆς λευτεριάς. Πρῶτα φωτίσαμε τὰ νειῶτα. Χτίσαμε τὰ θεμέλια καὶ κράτησαν μ' ἀδάμαστη παλληκαριά τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα τοῦ Γένους. Ἡ μεγάλη ἰδέα, θέριεψε σὰν τὴ σπίθα κρυμμένη στὴ στάχτη, ὥσπου ἄναψε ἡ πυρκαϊὰ ὡς πέρα καὶ γίνηκε τοῦτο τὸ θάμα.

Γ. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ: Ἄγια νᾶναι τὰ κόκκαλά τους, ὅλοι δώσανε τὸ φόρο τοῦ αἵματος στὴ διπλὴ τούτη μάχη γιὰ τὴν λευτεριά, ξεκληρίστηκε ἡ γενεὰ μας, γιὰ νὰ ἀναστηθῇ ἡ Ἑλλάδα. Οἱ σχολὲς τοῦ Γένους καὶ τὰ κρυφὰ σχολεῖα ἄναψαν τὴν παλληκαρῖσια φλόγα κι' ἀδράξαμε τὰ ὄπλα κατὰ τοῦ τυράννου. Λοιπὸν ὅλοι στ' ἄρματα, κοινὸ τὸ χρέος μας.

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ: Τίνος δὲ ραγίζεται ἡ καρδιά, παλληκάρια μου; ὅλοι δὲ χαροπαλεύουμε μέρα νύχτα, μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα; Μὰ νὰ τὸ χαραμίσω τοῦτο τὸ στερονοπαίδι στὸ σκύλλο ἀπὸ ἀποκοτιά του; Καὶ πάλε λέγω καὶ τὸ ἄλλο, κανένας δὲ θὰ λείψῃ στὸ μεγάλο τοῦτο προσκλητήριο. Μιὰ καὶ εἶναι γραφτὸ ἀπὸ τὸ Θεό, ὅλα γιὰ τὴν Ἑλλάδα! Ὑστερα τί ἀξίζει νὰ ζῆ, κανεὶς καὶ νὰ εἶναι γενίτσαρος στὸν τύραννο; Ἄς πάη ἐπιτέλους καὶ αὐτὸ θυσιά εὖσομη στὸν βωμὸ τοῦτο τῆς ἐλευθερίας. Μὴ τὸ κουρσέψουν ἀλήθεια οἱ Ἀγαρηνοί, *(σηκώνει τὰ βλέμματα στὸν οὐρανὸ)* Δέξου Θεέ μου, τὸν μικρὸ Ἰσαάκ, Γεννηθῆτω τὸ θέλημά Σου! Ἄντε παιδί μου στὴν εὐχὴ μου καὶ ὅ,τι εἶπεν ὁ Κύριος. Κανεὶς δὲν θὰ λείψῃ, σᾶς τὸν παραδίδω, τὰ μάτια σας τέσσερα τέκνα μου... *(ἐνῶ μέσα ὁ χορὸς ψάλλει ὁ Χριστὸς ἀρχηγὸς μας καὶ σιραυῶτες ἐμεῖς).*

ΤΑΣΟΥΛΑΣ: Εὐχαριστῶ παπποῦ. *(τοῦ φιλεῖ τὸ χέρι καὶ ὁ Παπαγλύκαντος τὸν εὐλογεῖ)* Τώρα θὰ ἰδῆ ὁ σκύλλος ἐκεῖνος, σὰν ξεμίτιση τ' ἀπόβραδο ἀπ' τὸ κίосκι του, νὰ μάθῃ νὰ ξαναβλαστημήσῃ ἄλλη φορὰ τὸν Χριστούλη μας.

ΑΡΓΥΡΗΣ: Ἐννοια σου, μείνε ἡσυχος παππούλη. Νὰ τὸν χαιρώμαστε, θὰ τὸν πᾶμε ἐμεῖς ὅπου θέλει.

Γ. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ: Ἄντε ὦρὲ λεβέντη στὴ ντάπια

ποὺ εἶναι καὶ ἄλλα παλληκαρόπουλα νὰ πάρῃς τὸ βάπτισμα. Δὲν θὰ λείψῃ κανεὶς.... Λοιπὸν τὴν εὐχὴ σου παππούλη, νὰ τὸν χαιρώμαστε, ἐμεῖς φεύγουμε.

ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ: (*Ὁ Τασοῦλας χαίρεται, κρατῶντας τὸ μπαϊράκι*). Στὴν εὐχὴ Παλληκάρια μου καλὰ μαντάτα νᾶχουμε κι' ἀπ' τὴν Κλείσοβα. Θάνατος στοὺς βαρβάρους (*συγκινημένος πέφτουν κανονιές*). Ἐμπρὸς στὸν δρόμο τῆς ἱερῆς θυσίας δὲν θὰ λείψῃ κανεὶς. (*σηκώνει τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν*). Χαῖρε δι' ἧς ἐγείρονται τρόπαια, Χαῖρε δι' ἧς ἐχθροὶ καταπίπτουσιν (*φεύγει*).

ΑΥΛΑΙΑ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ

Μεσολόγγιον τῆ 29 Ἰουλίου

Τὸ ἡμερολόγιον τῆς πολιτορίας θέλει διηγηθῆ μ' ὅλην τὴν συνήθη εὐκρίνειαν τὰ διατρέξαντα, καὶ ἐξαιρέτως τὰ ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς ἐφόδου ἕως τῆς ἐξόδου. Ὁ Συντάκτης μακρὰν τοῦ νὰ προσθέσῃ μ' ἐξω τῆς ἀληθείας, θέλει ἐγκωμιάσει μόνον τὸν ζῆλον, τὴν σταθερότητα καὶ τὸ ὄντως εὐγενές τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἀνδρείων ὑπερασπιστῶν τοῦ φρουρίου τούτου.

Τὸ Μεσολόγγιον, τὸ προπύργιον τοῦτο τῆς Ἑλλάδος ἀφ' οὗ κατήντησεν εἰς τὴν ἐσχάτην ἔνδειαν τῶν πολεμικῶν ἐφοδίων καὶ λοιπῶν εἰς τροφήν ἀναγκαίων, ἀφ'

οὗ μέγα μέρος τοῦ τοίχους κατεκρημνίσθη ἀπὸ τὸ ἐχθρικὸν πῦρ, ἀφ' οὗ τὰ περισσότερα πυροβόλα του ἐβάλθησαν εἰς ἀδράνειαν, ὃ δὲ θηριώδης ἐχθρὸς διὰ τῶν μηχανῶν του ἀπεκατέτισεν αὐτὸ ἀνίκανον τοῦ νὰ θεωρεῖται πλέον ὡς φρούριον, ἐκράτησ.

Ἡ ἄπειρος Πρόνοια, ἣτις μᾶς ἐπροστάτευσεν ὀφθαλμοφανῶς εἰς τὸν πλέον μέγαν κίνδυνον δὲν θέλει μᾶς ἐγκαταλείψει ποτέ· αὕτη θέλει κάμει νὰ θριαμβεύσῃ ἢ σημαῖα τοῦ Σταυροῦ, καὶ θέλει καταβάλει τὴν τῆς ἡμισελήνου· ὃ δὲ Ἑλληνας προσκυρῶν τὸν ὕψιστόν του Ὑπέρομαχον δὲν θέλει λησμονεῖ ποτέ, ὅτι ὅλα τὰ κατορθώματά του εἶναι τοῦ Θεοῦ βουλῆ καὶ θελήσει.

Ἀπόσπασμα φωτοτυπίας ἐκ τοῦ φύλλου τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν»

ΠΡΑΞΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΣΚΗΝΗ Α'

ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΙΑ Α' ΕΙΚΟΝΑΣ

(Στὸ σπῆτι τοῦ Μάγερ. Δωμάτιο χαμηλοτάβανο, χαρτιά καὶ μερικὰ βιβλία ἐπάνω σ' ἓνα τραπέζι πρὸς τὸ μέσον τοῦ δωματίου, μία λάμπα πρὸς τὸ βορεινὸ μέρος, πίσω ἓνα παράθυρο. Δεξιὰ διαγράφεται ἡ σκιά ἐνὸς χειροκινήτου πιεστηρίου τῆς ἐποχῆς καὶ μερικὲς κάσες μὲ τυπογραφικὰ στοιχεῖα, δίπλα του κάθεται ὁ Μεσθενεύς, κί' ἀριστερά ὁ Παυλίδης διεορμηνεύς. Ὁ Μάγερ κάθεται στὸ τραπέζι καὶ διαβάζει ἐνῶ ἀκούονται ἀραιὲς κανονίαι, ἰαχές. ταμπούρα καὶ σάλπιγγες).

ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ! (Κυττάζει ἔξω) Ἔρχονται οἱ βάρβαροι, πλάκωσαν τὰ σκυλιά, οἱ ὀρδὲς τῶν ἀπίστων, τὰ μαῦρα κύματα τῶν ἀντραπόδων τοῦ Μπραχίμη. Καῦμένο Μεσολόγγι μας, κράτα!...

ΜΑΓΙΕΡ: Ἄς κοπιᾶσουν, ν' ἄμαστε ἐδῶ· ὅσοι κι' ἄν εἶναι. Θὰ τοὺς συντρίψωμε, δὲν εἶναι οἱ πρῶτοι.

ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ : Θα δώσουμε τώρα και σ' αὐτὸν τὸ παλληκαρῶ μαθήματα γερά, μὲ τοὺς Φραντσέζους του.

ΜΑΓΕΡ : *(σηκώνεται)*

ὦ! Τρακόσιοι σηκωθῆτε και ξανάρθετε σὲ μᾶς
Τὰ παιδιὰ σας θελ' ἰδῆτε πόσο μοιάζουνε μὲ σᾶς
(και συνεχίζει) Ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται· μὰ ἐδῶ και ἡ ἴδια θαμπωμένη ἀπ' τὸ θαῦμα τοῦτο εὐλαβικὰ θὰ προσκυνήσῃ τὸ βωμὸ τῆς θεϊκῆς λευτεριάς. *(σηκώνεται χτυπώντας τὸ χέρι του πάνω στὸ τραπέζι και κουνώντας τὸ κεφάλι του)*. Ἡ δολία ἱερὰ συμμαχία, χαίρεται τώρα μὲ τὶς σατανικὲς μηχανόρραφίες τῆς. Μ' ἀλαζονεία και σαδισμό μὲσα στὰ ἀνακτοβούλια τῆς Εὐρώπης, καταπατεῖ θεῖον και ἀνθρώπινον δίκαιον, προδίδει τὴν Χριστιανικὴν ἰδέαν και τὰς ὑψηλὰς ἀρχὰς τῆς ἀνθρωπίνης τιμῆς και ἀξιοπρεπείας, τῆς δικαιοσύνης και τῆς ἀγάπης, ὑψώνοντας τὸν Σταυρὸ τῆς Ἑλλάδος, στὸν Γολγοθᾶ τοῦ αἵματος και τῶν δακρῶν. Ἀλλά... ὑπάρχει ἐκεῖ ψηλὰ Θεὸς δικαιοκρίτης, τιμωρὸς τῆς βαρβαρότητος και τῆς τυραννίας... ὁ Θεὸς τῆς Ἑλλάδος...

ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ : Ἄχ! ὀλομόναχοι ἐμεῖς, σὲ μιὰ τόσο φρικτὴ πάλῃ παραδομένοι στὶς δολοπλοκίες ἐνὸς ἀντιχριστιανικοῦ συστήματος Εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας... προφήτης ὁ Κυρ Σολωμός.

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες και ξανάρθεσ μοναχὴ.

Δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες ἀν ἡ χρεῖα τὲς κουρταλῆ

ΜΑΓΕΡ : Ναι, ναι, ἀγαπητέ μου, ἀλλὰ δὲν εἶναι και ἀδύνατες... δὲν βλέπεις; Τὸ θαῦμα τοῦτο συγκλονίζει τὴν Οἰκουμένην! Θα τὶς ἀνοίξουμε ἐμεῖς ἐδῶ... Θα τὶς σπάσωμε... Ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, οἱ σκοτεινὲς δυνάμεις τοῦ κακοῦ.

ΠΑΥΛΙΔΗΣ : Τὸ φιλλεληνικὸ πνεῦμα φουντώνει... τὰ ἀνακτοβούλια ἐκβιάζονται, κι' οἱ Τουρκολάτρες τρέμουν, κατησχυμένοι...

ΜΕΣΘΕΝΕΥΣ : Ἀλήθεια ἀπίστευτο! Μιὰ φοῦχτα ἐμεῖς νὰ ἀψηφᾶμε τὰ λεφούσια τῶν ἀπίστων. Μ' ὅλα τὰ δεινὰ και τοὺς πειρασμοὺς προβάλλουμε τὰ λαβωμένα στήθια μας, στὸ ξεκίνημα τῶν ἀμέτρητων βαρβαρικῶν στιφῶν, πὸν ζητοῦν νὰ ἐξαγοράσουν τὴν τυραννία και τὴν βαρβαρότητα μὲ τ' ἀνθρωπιστικὰ ἰδεώδη τῆς ἐλευθερίας.

ΠΑΥΛΙΔΗΣ : ὦ! ξεῖν ἀγγέλλειν... τὸ ξέχασες; Βάρδιες ἀλλάζουν οἱ Τρακόσιοι μὲ τὴ Φρουρά μας...

ΜΑΓΕΡ : Οἱ ἐλεεινοί, οἱ ἀχάριστοι, μὲ πείσμα δὲν θέλουν ν' ἀναγνωρίσουν μέσα μας τὸ αἷμα τῶν ἀρχαίων ἡρώων, τὴν δύναμι τῆς ὑπεροχῆς, τὴν ἀκατάλυτη ἰδέα τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς ποὺ ξεκινάει ἀπ' τὰ βάθη τῶν αἰώνων. Γιατὶ Ἑλλάδα ἐσήμαινε καὶ πάντοτε σημαίνει ἀνώτερο ἰδανικό. Ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια θὰ θριαμβεύση.

ΠΑΥΛΙΔΗΣ : Εἶναι πικρὰ ἡ ἀλήθεια, τὰ κανόνια μας ὁμως θὰ τοὺς ξυπνήσουν· θὰ πάρουν μαθήματα ἐλευθερίας καὶ δικαιοσύνης.

ΜΑΓΕΡ : Καὶ τώρα ἀκοῦστε ἀγαπητοί μου, τὶς τελευταῖες εἰδήσεις, θὰ τὶς περάσουμε στὸ φύλλο 92. « Σήμερον οἱ Ἄραβες ἐπλησίαζον μὲ ὄλην τὴν πομπὴν προπορευομένου τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἀπὸ πίσω ἀκολουθοῦντος τοῦ ἰππικοῦ, ἕξ δὲ σημαῖαι ἐκυμάτουν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς των. Ἡ μουσικὴ καὶ τὰ τύμπανα ἀντήχουν εἰς τὰ ὦτα μας. Ἦδη τὸ θέατρον τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου εἶναι τῷ ὄντι μία χάριτα παριστάνουσα τὰ τρία μέρη τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Ἡ ἀπτόητος φρουρά μας, δὲν ἐταράχθη ποσῶς, διὰ τὴν νέαν ταύτην ἐνίσχυσιν τοῦ ἐχθροῦ. Περὶ τὴν μεσημβρίαν τὸ ὕψωμα τῆς ἐνώσεως ἐκινδύνευσεν σοβαρῶς καὶ μαζί μὲ αὐτὸ καὶ ὀλόκληρον τὸ φρούριον. Αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ ἔδειξαν καὶ πάλι ἀξιοθαύμαστον ἡρωϊσμόν, πρωτοστατοῦντος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωσήφ, μεταφέροντες ἐπὶ τῶν ὤμων των ξύλα καὶ χῶμα, διὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ προμαχώνος τούτου. Ὁ Ἰμπραὴμ εὐρίσκειται εἰς διαρκῆ ἀναβρασμὸν διὰ τὴν προχθεσινὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, διασπάσαντος τὸν κλοιὸν καὶ ἐνισχύσαντος δι' ὀλίγων τροφῶν τὴν πολιορκημένην πόλιν... Ὅλα τὰ γιγαντιαῖα ἔργα τῶν Τούρκων δὲν εἶναι παρὰ θεωρία Ἐπισκόπου καὶ καρδιά μυλωνᾶ. Ἐνας λαβύρινθος μὲ ἐγκαρσίας γραμμὰς χωρὶς σοβαρὰν σκοπιμότητα. Οἱ διπλωμάτες περιμένουν νὰ κανονίσουν τὴν πολιτικὴν των κατεϋθύνουν ἀναλόγως τῆς ἐκβάσεως τῆς πολιορκίας. Οἱ Φιλλέληνες ἀγωνιοῦν μὲ ἐλπίδα νὰ ἰδοῦν τὸν λυτρωμὸν της... (καὶ συνεχίζει) Λοιπὸν ; πῶς τὰ βλέπετε ἀγαπητοί μου ;

ΠΑΥΛΙΔΗΣ : Ὁ γέγραφε γέγραφε... Νᾶμαστε ἐδῶ... παρῶν... ἡ Ἑλλάς...

ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ : Δὲν εἶναι οἱ πρῶτοι... Πέρσαι, Μῆδοι, Ἄραβες, Σλαῦοι, Φράγγοι, ὅλες τοῦ διαβόλου οἱ φάρες... Περάσαν... δασκαλεύτηκαν... κι' ἔγιναν καπνός... Κι' αὐτοὶ οἱ βάρβαροι θὰ περάσουν... ἀθάνατη Ἑλλάδα κράτα... φώτιζε τοὺς λαούς...

ΜΑΓΕΡ : Τρισένδοξο Μεσολόγγι.. Βράχε, εἶσαι τὸ φρούριο τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ κόσμου σήμερα, ἐπάνω σου θὰ συντριβοῦν τὰ κύματα τοῦ βορρᾶ καὶ τῆς Ἀνατολῆς... (ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Πανλίδη τοῦ δίνει τὸ χειρόγραφο) λάβε το ἀγαπητέ μου... νὰ τὸ μεταφράσης τὸ συντομότερο γιὰ νὰ σταλῇ στὰ φιλελληνικὰ κομιτάτα τῆς Εὐρώπης.

ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ—ΠΑΥΛΙΔΗΣ : Μείνατε ἥσυχος, ἀπόψε μάλιστα (αὐτὴ τῆ στιγμῇ χτυπάει ἡ πόρτα καὶ μπαίνει μέσα ἡ Ἀλτάνη μὲ τὴ μικρὴ ἀδερφή της τῆ Κρινιώ).

ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ : Ἐμπρός, ποιὸς εἶναι ; περάστε...

ΑΛΤΑΝΗ μὲ τὴ ΚΡΙΝΙΩ (μπαίνουν) : Ἐμεῖς εἴμαστε, νὰ μᾶς συγχωρεῖτε πὸν ἤρθαμε νὰ σᾶς ἐνοχλήσουμε.

ΜΑΓΕΡ : ὦ ! Ἐσεῖς, Ἀλτάνη, καλῶς ἦλθατε. Τιμὴ μας εἶναι, περᾶστε. Ἐχομε ἱερὸν καθῆκον τὰ πάντα νὰ προσφέρωμεν.

ΠΑΥΛΙΔΗΣ : Ἐγὼ πηγαίνω, Κύριε Μάγερ, μὲ ζητᾶνε στὴν ἐπιτροπή...

ΜΑΓΕΡ : Ναί, ναί... στὸ καλό, μὴ ξεχάσετε τοῦ Ἐυνάρδου τὴν ἐπιστολή.

ΑΛΤΑΝΗ : (κάθεται σ' ἕνα πρόχειρο κάθισμα) Ἐξέρω πὸς οἱ στιγμὲς αὐτὲς δὲν εἶναι κατάλληλες γιὰ ἐπισκέψεις, ἔλα ὅμως πὸν ἡ ἀνάγκη μ' ἔκαμε... θὰ τὴν εἶδατε τῆ μάνα μας. Ἄχ, ψήνεται ἀπὸ τὸν πυρετό... παραμιλάει Θεέ μου. Τὶ λέτε γιὰτὸ μου γι' αὐτὸ, ὑπάρχουν ἐλπίδες.

ΜΕΣΘΕΝΕΥΣ : Λίγο ζουμι ἀπὸ γαιδουράκι θὰ τὴν ἀνακούφιζε... ἀλήθεια... ἡ Βαρβάραινα τὴ κανόνισε φίνα τὴ μαργιόλο της.

ΚΡΙΝΙΩ (φτύνει) : Φτοῦ... Ἐμεῖς σὰν καλὰ ἔχομε γαλέττα.

ΑΛΤΑΝΗ : Κράτα γιὰ τὴν ἀφεντιά σου... τὴ συνταγὴ αὐτῆ.. γελᾶς μὲ τὴ δυστυχία μας.

ΜΑΓΕΡ : Ἐλα πᾶψε... ἀστιεύεται... Μὴν ἀνησυχῆς ἡ κατὰστασις της δὲν ἐμπνέει ἐπὶ τοῦ παρόντος σοβαρὸν κίνδυνον. Τὴν ἐξήτασα μὲ τὸν Ἄγιομαυρίτη. Εἶναι γενικὸ τὸ κακό. Ἡ φο-

βερή επιδημία της λυσσεντερίας. Ξεασθενεί φοβερὰ τὸν ὄργανισμό· σώθηκαν καὶ τὰ φάρμακα, πρᾶγμα ποὺ φοβερὰ μ' ἀνησυχεῖ. Νὰ ἦταν μονάχα οἱ τραυματίες, εἶναι καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀσθενῶν, ποὺ ἀξάνει κάθε μέρα.

ΑΛΤΑΝΗ: "Ἀχ Θεέ μου, τί ἦταν τὸ μαῦρο χάλι μας; γιατρέ μου, ἀπ' τὸ Θεὸ καὶ στὰ χέρια σου, τὴ μάνα μου κάμε ὅ,τι μπορῆς. Τέτοιο θάνατο δὲν τὸ θέλω, χίλιες φορές στίς ντάπιες νὰ βγάλουμε τὸ ἄχτι μας ἀπ' τὰ σκυλιὰ ποὺ νὰ ὄψωνται ἐν ἡμέρα κρίσεως. *(κλαῖνε καὶ οἱ δύο)*

ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ: Οἱ ἄπιστοὶ μονάχα λιποψυχάνε· κανεὶς δὲ χάνεται ἀπὸ δῶ μέσα. Ἀλλοίμονο ἂν γονατίσωμε τώρα.

ΜΑΓΕΡ: "ὦ! Δὲν ταιριάζει σὲ σᾶς γενναῖες Μεσολογγιτοποῦλες, νὰ λιποψυχᾶτε, δὲν εἶναι στιγμὲς αὐτὲς γιὰ κλάματα. Τώρα πρέπει νὰ δείξουμε τί ἀξίζουμε στοὺς ἀπίστους. Μὲ τὸ μέτωπο ψηλὰ κι' ἀτσάλινη τὴ θέλησή μας, νὰ κρατήσωμε ὡς τὴν ὕστερη ὥρα...

ΚΡΙΝΙΩ: Μὰ ὥσπὸσο, κύριε Μάγερ, ἀλυχτᾶμε μὲ τὴ ψυχὴ στὸ στόμα... Τρυπάει τὴν καρδιά μας ὁ πόνος γιὰ τὴν γλυκειὰ μας μαννοῦλα, πάλεψε μὲ τὸ χάρο χίλιες φορές, ὥσπου νὰ μᾶς ἀναστήση.

ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ: Δὲ λὲς νὰ τὴν ἀναπάψη ὁ Θεός... *(φεύγει)*

ΜΑΓΕΡ: Μεγάλο σας τὸ δίκιο, συμμερίζομαι τὸν πόνο σας, μὰ τί νὰ πῶ κι' ἐγὼ ποὺ ἄφησα τοὺς δικούς μου, κι' ἤρθα στῆς Μεγάλης τούτης Μάνας τὴν ἀγκαλιὰ ποὺ τὴν σταυρώνουν οἱ ἄπιστοὶ κάθε μέρα. Ἡ Μητέρα Ἑλλάδα εἶναι ἐπάνω ἀπ' ὅλα, κι' αὐτὴ πρέπει νὰ λευτερώσουμε ἀπ' τὰ δεινά.

ΑΛΤΑΝΗ: Κι' ἐσεῖς ἀληθινὰ περισσότερο ἀπὸ μᾶς. "Ἀχ ὅλοι στὸ κατῶφλι τοῦ χάρου βρισκόμαστε. *(Ἀπευθύνεται πρὸς τὴν Κρινιώ τὴν ἀδελφὴ της)* Κρινιώ μου, ἐσὺ νὰ πεταχτῆς ἀδελφοῦλα μου νὰ δῆς τὴ μάνα μας, τὴν ἀφήσαμε μόνη καὶ κύτταξε νὰ συμπήσης τὴ φωτιὰ νὰ βράσουν οἱ ἀρμυρίθρες.

ΚΡΙΝΙΩ: Εἶν' ἡ Ἄννοῦλα μας κοντά της, μὴ φοβᾶσαι κι' ἄλλες μαζί, φκιάνουν καὶ φυσέκια. "Ἀφησέ με λίγο, εἶναι νὰ μὴ βλέπης καὶ νὰ μὴν ἀκοῦς, ὁ βόγγος στὸ Σερᾶγι σοῦ τρυπάει τὴ καρδιά.

ΜΑΓΕΡ: "Ἄς καθήση... Καθήσε Κρινιώ, θὰ ἔλθω κι' ἐγὼ σὲ λίγο νὰ τὴν ἐπισκεφθῶ, Ἀλτάνη.

ΑΛΤΑΝΗ : Ἔχετε τόσες δουλειές... νὰ μὴ σᾶς ἀπασχολοῦμε.

ΜΑΓΕΡ : Ποῦ σώνονται Ἀλτάνη, τὰ βάσανα... ἄς ξεχάσου-
με γιὰ λίγο τὶς πίκρες. Στὸ ἴδιο καζάνι βράζουμε ὅλοι μας...

ΚΡΙΝΙΩ : Θυμᾶσαι, ἀλήθεια Ἀλτάνη μου, μιὰ μέρα ὥραϊα
τοῦ Ἀπρίλη; ἐδῶ στὸ πικρὸ Μεσολόγγι, ἐγὼ εἶχα πλέξει ἕναμεγάλο
στεφάνι μὲ ὥραϊα λουλούδια. Ἐμένα μ' εἶχανε κάμει βασίλισσα καὶ
χόρευα τότε πλάϊ στὶς ἄλλες κοπέλλες καὶ τοὺς εἶπα κλέφτικα τρα-
γούδια. Κι' ἄλλοτε ξανά, ἦτανε Μάρτης στῆς Παρθένας τῆ γιορτῆ,
μ' εἶχε ντύσει ἠ μανοῦλα μας, (κλαίει) ἀγγελάκι μ' ἕνα κρίνο
στὸ χέρι. Τὸ θυμᾶσαι;

(Μέσα ἀπ' τὰ παρασκήνια ἀκούγεται ὁ χορὸς ἀργὰ νὰ τραγουδᾷ τὰ
παρακάτω λόγια):

Τὰ οὐράνια κρίνα τώρα ⁽¹⁾
στὴ γῆ μοσκοβολοῦνε
καὶ στ' ἄστρα ἀντιλαλοῦνε
τραγούδια μυστικά.
Σὲ παραδείσια χώρα
λευκὲς ψυχὲς πετοῦνε
τὸ Πλάστη μας καλοῦνε
νὰ λάμψη ἠ λευθεριά.

ΑΛΤΑΝΗ : Ἀχ! Ναί, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ! τὰ θυμᾶμαι ὅλα
ἀδελφοῦλα μου, μὰ περασμένα ζητᾶμε μεγαλεῖα! ὅλο τὰ θυμᾶσαι
καὶ ὅλο κλαῖς. Τώρα τι γίνεται, ἐδῶ στὴν κόλαση τούτη, ποῦ μὲ τὸ
χάρο πιασμένες τῶν ἀντρειωμένων μας οἱ ψυχὲς πολεμᾶνε. Ἀχ
πᾶνε. ἔσβησαν οἱ ὄμορφες ἐκεῖνες αὐγὲς καὶ στὴ λίμνη μας δὲν
ροδίξει τὸ φῶς ὅπως πρῶτα τῆς αὐγῆς καὶ τὸ γέλοιο εἶναι σβησ-
μένο...

ΚΡΙΝΙΩ : Ἀχ : τὸ νοιώθω, τὸ βλέπω νᾶξερεις πὼς λαχτα-
ράει ἠ καρδιά μου, κὺρ Μάγερ, νὰ εἶναι Ἀπρίλης μεσ' τὴ κόλαση
ἐμεῖς... ἐτούτη ἀπηύδησα, χωρὶς λίγο ψωμάκι οὔτ' ἕνα λουλου-
δάκι ἕνα κρίνο, ἄχ ὅλα, ὅλα σβῆσαν στὴν ἔρημη γῆ μας, τὸ πικρὸ
Μεσολόγγι. Αἶμα καὶ φωτιά, Θεούλη μου, λυπήσου μας...

ΜΑΓΕΡ : Κρινοῦλα μὴν κλαῖς, Θάρρος! Θὰ φυτρώσουν ξα-

(1) Ἴδε μουσικὸ κείμενο στὸ τέλος

νά ἐδῶ μέσα λουλούδια, ἀμάραντα. Κι' ὁ ἄγγελος θὰ ξεπροβάλλη μὲ τὸ κρίνο τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, φέροντας τὸ χαρμόσυνο μήνυμα τῆς λευθεριᾶς καὶ στεφάνια ἀπὸ τριαντάφυλλα θεϊκὰ θὰ πλέξῃς ξανά... Ἀπὸ τούτη ἐδῶ τὴν αἵματοβαμμένη γῆ, θ' ἀκουσθῇ τό, Ἑλλάς ἀνάστα χαῖρε! Κατάλαβες; (ἀκούονται κανονιές)

ΚΡΙΝΙΩ: Μὰ ἂν εἶν' ἔτσι χίλιες φορὲς τότε ἄς πεθάνουμε νὰ ἰδῇ Ἀνάσταση τὸ Γένος μας, γιὰ νὰ ζήσῃ τὸ Μεσολόγγι μας. Φεύγω τώρα, ἐγὼ πάω στὴνμανούλα μου, ἄργησα... (φεύγει)

ΑΛΤΑΝΗ: Ἄντε χρυσό μου στὴ μάνα καὶ φουσέκια γιὰ τὰ παλληκάρια ἔφτασα. Πρόσεχε τὶς μπόμπες.

ΜΑΓΙΕΡ: Δόξα σὲ σένα ἀθάνατη παιδούλα, ἀθῶο ἀγγελοῦδι (σιγὰ) στὸ καλό... Γιατὶ ὅποιος θάνατος κι' ἂν εἶναι, γιὰ μᾶς ὅλους ἐδῶ, εἶναι δόξα, εἶναι τιμὴ, εἶναι ἀθανασία. Οἱ ἐθελούσιοι μάρτυρες τῆς Ἰδέας, δὲν πεθαίνουν ποτέ, δὲν χάνονται, ἀνασταίνονται μέσα ἀπὸ τὴν τέφρα τῶν ἐνδόξων τούτων ἡρώων. Μὲ ὅλα τὰ δεινὰ καὶ τὰ μαρτύρια, ὅλοι μας χωρὶς ἐξαιρέσει, ἐπείραμε τὴν μεγάλην ἀπόφασιν νὰ κρατήσουμε, ἢ ἐλπίδα μας δὲν χάθηκε, θὰ λάμπῃ. Θὰ νικήσουμε τοὺς πειρασμούς.

ΑΛΤΑΝΗ: Ἀλλοίμονο, οὔτε πέρασε ποτὲ ἀπ' τὸ μυαλό μας, κούφια νᾶναι ἢ ὥρα πού τ' ἀκούει... Μὰ δὲν εἶναι ἓνα καὶ δύο τὰ κακὰ πού μᾶς βρῆκαν στὸ μαῦρο τοῦτο κλεισμό, πολεμᾶμε νύχτα - μέρα μὲ τὸ χάρο... Κι' ὕστερα οἱ ἀρρώστειες σωριάζουν στοὺς δρόμους τ' ἀδέρφια μας... Κι' ἐσεῖς χίλια κομμάτια γινηκάτε, τὶ νὰ μᾶς πρωτοκάνετε, ἀρκετά...

ΜΑΓΙΕΡ: Κουράγιο, Ἀλτάνη. Τώρα πρέπει νὰ δείξουμε τὸ μεγάλο παράδειγμα τῆς αὐτοθυσίας καὶ τῆς ὑπομονῆς. Χρειάζεται θάρρος, ἡρωϊσμός, ν' ἀκουσθῇ παντοῦ ἢ φωνὴ τῆς αἰσιοδοξίας μας... Τὸ ἀθάνατον ὄχι, τῶν προγόνων μας, πρὸς τοὺς βαρβάρους. Ναι νοιωθῶ τὴ μεγάλη τούτη συμφορὰ, μὰ τί θέλετε νὰ γίνῃ; Ὅλοι θὰ τραβήξουμε πρὸς τὸ δρόμο τοῦ ἱεροῦ καθήκοντος. Τὸ ἠθικὸ μας εἶναι ἀκμαῖο, ὥσπου νᾶρθουν τὰ γράμματα ἀπ' τὸν Καραϊσκάκη...

ΑΛΤΑΝΗ: Βδομάδες τώρα, ἀπηυδῆσαμε. Ποῦθε νᾶρθοῦν τὰ γράμματα πού γιόμισαν καὶ τὰ ρηχὰ ταράτσες καὶ λαντσόνια; Μᾶς ἔζωσαν ὀλόγουρα οἱ ἄπιστοι... τὸ λεφοῦσι τῆς Ἀραπιάς, ὅλο στένεύουν τὸν κλεισμό μας. Καὶ αὐτοὶ πάλι τί περιμένουν; δὲν βλέ-

πουν τὸ μαρτύριό μας; Μαγαριστήκαμε, μολευτήκαμε ἀπ' τοὺς σκύλλους καὶ τὰ ποντίκια... Ἄχ, ὡς πότε;

ΜΑΓΕΡ: Μὴ λιποψυχᾶς, ἔχε θάρρος. Δὲν μᾶς φοβίζουν ὄσοι κι' ἂν εἶναι, ὁ κλεισμός θὰ σπάσῃ, μπροστὰ στὴν ἀδάμαστη πάλληκαριὰ τῶν ἡρώων μας, εἴμαστε ὅλοι μας ὑπερήφανοι καὶ θαυμάζουμε τὴν λεβεντιὰ τῶν γυναικῶν τῆς πόλεως, ποὺ παραστέκουν δίπλα μας, μ' ἀφθαστὸ ἡρωϊσμὸ στίς ντάπιες, στοὺς τραυματίας καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἐφόδους κατὰ τῶν ἀπίστων.

ΑΛΤΑΝΗ: Ἄ! ὄσο γι' αὐτό, τὸ ξέρετε πολὺ καλά, δὲν τὸ ρίχνουμε, χαϊρόμαστε τὸν μόχθο μας, τραγουδᾶμε τὴν πίκρα μας, ἀλύγιστοι συνεχίζουμε τὰ πάθη μας.

ΜΑΓΕΡ: Ὅ,τι γράφεται μὲ τὸ αἷμα μας δὲν ξεγράφεται, εἶναι ὑπέρτατος νόμος, ἱεροῦ καθήκοντος. Ὁ κάθε ἕνας, ἀπὸ ἡμᾶς ἀπὸ τὸν μικρότερον ἕως τὸν μεγαλύτερον, δείχνει ἀδάμαστον καρτεριὰν καὶ ἀξιοθαύμαστον μεγαλοψυχίαν. Ὁλος ὁ κόσμος, ἡ Οἰκουμένη, ὀλόκληρη μένει ἐκθαμβη ἀπὸ τὸ θαῦμα τοῦτο τῶν Ἐλευθέρων Πολιορκημένων. Ἀπὸ τὴν ἱερὰν αἱματοβαμμένην γῆν τοῦ Μεσολογγίου κρίνεται ἡ ἐλευθερία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» δὲν παύουν νὰ ἐξαποστέλλουν εἰς ὀλόκληρον τὸν πολιτισμένον κόσμον τὸν ἀφθαστον ἡρωϊσμὸν καὶ τὰ κατορθώματα τῆς ἡρωϊκῆς φρουρᾶς ποὺ γράφει μὲ τὸ αἷμα τῆς καινούργιες Θερμοπύλες καὶ Μαραθῶνες. *(πέφτουν κανονιές)*

ΑΛΤΑΝΗ: Κι' ἀλήθεια αὐτὸ εἶναι ἀπίστευτο, δώδεκα μῆνες τώρα, κρατᾶμε ἔξω ἀπὸ τὸ κάστρο μας, μιὰ φούχτα ἐμεῖς ὅλοι-ὄλοι, τὴν ἀνθρωποθάλασσα τῆς Ἀραπιάς. Πεινασμένα φαντάσματα, ἀρρωστημένα, γυμνά, παραδαρμένα, ἀπὸ χίλια δυὸ κακά, ν' ἀντιμετωπίζουμε ἀπανωτές, τίς ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν. Σὰν εἶχαν φιλότιμο, θᾶπρεπε νὰ γκρεμοτσακισθοῦν ἀπὸ δῶ, ὕστερα ἀπὸ τόσους ἐξευτελισμοὺς ποὺ παθαίνουν. Κι' ὕστερα τί σοῦ λέει κι' ἐκείνη ἡ βρωμερὴ Φραγγιά, οἱ πληρωμένοι δοῦλοι τῶν ἀπίστων κι' ἐλεινῶν, τοῦ Μπραχίμη καὶ τοῦ Κιουταχῆ...; κατάρρα Θεέ μου... τὸ μαῦρο ξόδι τους ν' ἀκούσω.

ΜΑΓΕΡ: Ἐννοια σου μὴν ἀνησυχῆς, πληρώνουν πολὺ ἀκριβὰ τὴν ἀτιμὴν προδοσίαν τους, ἄλλωστε τοὺς ξέρουμε πολὺ καλά. Ἀλήθεια, τί μπορεῖ νὰ περιμένῃ κανεὶς ἀπὸ τὰ περιτρίμματα αὐτὰ τῆς Εὐρώπης, ὄργανα τυχοδιωκτικὰ, σέρνονται πίσω ἀπὸ τὰ ἀν-

δράποδα τῆς Ἀραπιᾶς. Τῆς ἐνδόξου Γαλλίας τέκνα; καὶ χριστιανοί;
Ἐξωμόται, ν' ἀκολουθοῦν τοὺς τυράννους πατρωνάς των καὶ νὰ
τοὺς ὑπηρετοῦν σιὰ ἐγκληματικά των σχέδια. Ποιός τὸ περιμένει;
O tempora, O more.

Σ Κ Η Ν Η Β'

ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΙΑ Α' ΕΙΚΟΝΑΣ

(ΣΚΗΝΙΚΟ τὸ ἴδιο. Πρόσωπα. Σάννα, ψυχοκόρη τοῦ Μάγερ. Δευτέρης
ἀδερφός της, ὑπηρετῆς τοῦ τυπογραφείου ὁ Μάγερ καὶ ἡ Ἀτλάνη)

ΣΑΝΝΑ: (μπαίνοντας μέσα κρατῶντας ὄπλο, βιαστική κι ἀναμαλ-
λιασμένη) Τοὺς τσακίσαμε... Γειά σας. Κύρ Μάγερ, Ἀλτάνη μου
τί κάνεις ;.. τοὺς κιοτῆδες...

ΑΛΤΑΝΗ—ΜΑΓΕΡ: Καλῶς τὸ θεριό· λέγε τὰ νέα σου...

ΣΑΝΝΑ: Στὴν πρώτη γιούργια τοὺς τσακίσαμε, χάλασε ὁ
κόσμος στοῦ Μπότσαρη τὴ ντάπια. Χιούμηξαν οἱ μαῦροι, Θεούλη
μου, τί κουτεντέδες.. σὰν τὰ βώδια, μαῦροι βουρκόλακες... σὰν τοὺς
ὄξαποδῶ· τοὺς μακελέψαμε... νὰ καὶ τούτη, νὰ καὶ κείνη... Εἶναι
σπουδαγμένοι βλέπεις· στὰ ρεσάλτα· γέμισαν τὰ χαντάκια, ἀμέ; τί
τοὺς πέρασε.

ΜΑΓΕΡ: Ὠραία περίφημα... κύρ Μπραχίμη· ἡ νέα τάξις
πραγμάτων, νὰ τοὺς χαιρέσαι...

ΣΑΝΝΑ: Ὁ στραβάραπας ἔλεγε τὶς προάλλες στὸν ἄλλονε
κιοτῆ· αὐτὸ τὸ γελιοῖο φράχτη καῦμένο, δὲν μπόρεσες νὰ κυριέψης...

ΜΑΓΕΡ: Ἀλλοιμονότου τὸ τί ἔχει νὰ πληρώσῃ μὲ τοὺς
Φραντσέζους .. θὰ τὰ ποῦμε...

ΛΕΥΤΕΡΗΣ (Ὁ μικρὸς ὑπηρετῆς τοῦ τυπογραφείου ποὺ κάθεται
στὴν ἄκρη καὶ παρακολουθεῖ τὴ συζήτησι, ἀνάσκηκνεται): Ναί, ναί ἀλή-
θεια κύρ Μάγερ, αὐτὰ τὰ χαϊβάνια, τοὺς εἶδα μὲ τὰ μάτια μου
στοῦ Φραγκλίνου ἀξιωματικοὶ τοῦ Μπραχίμη στενοβρακάδες μὲ
λουφία... Χά, χά (γελάει).

ΣΑΝΝΑ: Δευτέρη, ἄντε γιὰ κανένα καβούρι καὶ ξελιγώθηκα.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ: Ἄσε με μωρή, ἄσε τὶς παλληκαριές... ὕστερα.
Παραφυλάει ὁ Ἀράπης... ξέρω ἐγὼ νὰ νυχτώσῃ.

ΑΛΤΑΝΗ: (μὲ θανάσμαδ τὸν κυττάζει) Εἶδες ἀλήθεια, τὰ
ἐλεεινὰ ὄντα, Δευτέρη μου; ἄντε καὶ ποῦ θὰ πᾶνε οἱ ἄπιστοι!

ΛΕΥΤΕΡΗΣ: (μὲ ἐνδιαφέρον παρακολουθεῖ) Χθὲς πάλι, ἀπὸ

την ντάπια τοῦ Δεσπότη δὲν ἔβριζαν τὸν πυροβολητὴ Γουρνάρα ; ὅτι θὰμποῦνε μέσα, νὰ τοὺς ἔχουμε ἔτοιμα καὶ παστρικά κορίτσια ζαῖρὲ καὶ ζόδι, ἕνας Ἀράπης μ' ἓνα Λεβαντίνο...

ΜΑΓΕΡ : Λοιπὸν καὶ τί ἀπόγινε ;

ΛΕΥΤΕΡΗΣ : Βάστα ν' ἀκούσης ντέ ; ... τότε εἶδαμε τὸν Μπακατσέλλο πὺ πήγαινε ξυστά, μ' ὀλόρθο τὸ γιαταγάνι, ὥσπου τοὺς ζύγωσε... Ὑστερα σηκώθηκε τοὺς πῆρε στὸ πόδι, χαλάζι οἱ σφαῖρες, φωνές, κακό, αὐτοὶ τῶδωκαν στὰ πόδια λαγοί, φωνάζουν οἱ Τουρκαλάδες, μιὰ πιστολιὰ στὸν Ἀράπη τὸν ξάπλωσε, ὁ ἄλλος πέταξε τὸ ὄπλο του χάμου σκούζοντας. Ἀμάν - ἀμάν καπιτάν. Μωρὲ τί ἀμάν καί ξερό σας, τὸν δένει καὶ σούρνοντάς τον τόν ἔφερε μέσα στὸ Ταμπαχανέ.

ΜΑΓΙΕΡ : Μπράβο μικρέ μου ἥρωα, ἐσὺ ποῦ ἤσουνα ; τί ἔκανες ;

ΣΑΝΝΑ : Στὸν πετροπόλεμο ποῦ ἄλλοῦ ; ἄκαπνος ὁ καῦμένος. Ἐμπρὸς φουσέκια δὲν εἶναι γιὰ χορατὰ (φεύγει...)

ΛΕΥΤΕΡΗΣ : Σάννα πάψε ἐσὺ γιατί... Τί ἤθελες νὰ κάνω ; Οὔχα-οὔχα φωνάζαμε μέσα ἄπ' τὶς τουφεκίθρες, ἀπάνω τους καπετάν Γῶγο... τὸν φέρανε μέσα ὕστερα καὶ τὸν εἶδα, εἶχε φούσκα φλουριά, μετζίτια, στὸ ζουνάρι του... μπαρτὸν - μπαρτὸν μᾶς ἔλεγε... ἄς ἔχει χάρι ποῦνε βαφτισμένος, σὰν δὲν ἔχει φιλότιμο ὁ μασκαρᾶς, πὺ πολεμᾶει τοὺς χριστιανούς... μωρὲ καλὰ τοὺς εἶπα ἐγὼ, δὲν μ' ἀκούσανε.

ΜΑΓΙΕΡ : Δίκηο ἔχεις λεβέντη μου. Νὰ μᾶς ζήσης. Βλέπεις Ἀλτάνη, αὐτὴ εἶναι ἡ χρυσὴ νεότης, τὸ μέλλον τῆς φυλῆς μας, τὰ ἀθάνατα Ἑλληνικά νειᾶτα, φλογισμένα μὲ τὴ πίστη, ἑνσαρκώνουν τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀθάνατης Ἑλλάδος. (πρὸς τὸν Δευτέρη) Ἄντε τώρα νὰ δοῦμε, πότε ἐσὺ θὰ μᾶς φέρης ἓναν Ἀράπη τοῦ Μπραχίμη, τὸ λέει τὸ κουράγιο σου ;

ΛΕΥΤΕΡΗΣ : Ποιό, ἄστε με ντέ ; ἄς μὴν ἔχω ἄρματα. Νά, μ' αὐτὴ ἐδῶ τὴ μαγκούρα (κρατάει μιὰ μαγκούρα) ξέρω ἐγὼ ὅταν τραβᾶνε ροῦμι γκαρίζουν, βλαστημᾶνε, τρικιλίζουνε' τότε τοὺς τραβάω μιὰ μαγκουριά... μωρὲ ξέρω ἐγὼ, ἀφήστε με ντέ ;

ΑΛΤΑΝΗ : Ἀπάνω τους λεβέντη μου, ξεφτέρι μου, μὴ βιάζεσαι ὅμως, σ' ἀξίζουν τᾶρματα, θᾶρθη κι' ἡ ὥρα πὺ θὰ δράξης τὸ καριοφίλι περήφανα κι' ἐσύ, ψυχὴ δὲν θὰ μείνη.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ : (ἀπαγγέλει χειρονομώντας)

“Οποιοσ τυράννοσ δὲν ψηφεῖ
κι’ ἐλεύθεροσ στὸν κόσμο ζῆ
δόξα τιμὴ ζωὴ του
εἶν’ μόνο τὸ σπαθὶ του...”

ΜΑΓΕΡ : Μπράβο λεβέντη μας. Ἔχομε ἐδῶ στὸ κεμερί ἕνα
λιάρο πού κόβει τρίχα στὸ φτερό... ἄντε τώρα μπράβο, νὰ μᾶσ φέ-
ρης μαντάτο ἀπ’ τὸ Σαράγι, πὼσ πᾶνε οἱ ἄρρωστοι κι’ οἱ λα-
βωμένοι.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ : Μὰ γιόμισε Κύρ Μάγερ, βογγᾶνε, στενάζουν
οἱ λαβωμένοι. Χτὲσ πῆγα, θὰ ξαναπάω. Θὰ μοῦ τὸ δώσης ἔχω τὸ
λόγο σου; (*Ἐνῶ φεύγει ἀκούεται μέσα ἀπ’ τὰ παρασκήνια ἡ φωνὴ τοῦ*
Μουεζίνη : Ἄλλᾶξ Ἄλλᾶξ τημπάρ μπελανὶ βερσὶν) γκαρίζε ἀκοῦτε;.. ὁ
γάϊδαροσ... μασιαλᾶ, μασιαλᾶ. (*τὸν κοροῦδεύει*)

ΜΑΓΕΡ : Οὐρλιάζει ὁ ἄπιστοσ μπερμπερίνοσ, λυσσάει ὁ κα-
κὸσ δαίμων. Ποιὸσ ἀκούει τὸν θεομπαίχτη, κάμε ἐσὺ τὸν σταυρὸ
σου νὰ ξεκουμπήσουν οἱ ἄπιστοι, ἄντε μπράβο.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ : (*φεύγοντας*) Μωρὲ ξέρω ἐγὼ, ἀφήστε με ντέ.
(*κουνώντας τὸ κεφάλι του*) Κύρ Μάγερ... ξέρεις, ὁ κύρ Στεφανίτησ
ἔσφαξε τὸν Ἀράπη καὶ τὸν μαγεῖρεψε· μωρὲ δὲν τρώγω πού νὰ
πεθάνω τώρα γιά.

ΑΛΤΑΝΗ : Ποιόν Ἀράπη; Θεὸσ φυλάξει.

ΜΑΓΕΡ : Τὶ νᾶκανε, θεριὸ ἢ πείνα... νὰ κρατηθῆ στὰ πόδια
του. (*πρὸσ τὴν Ἀλτάνη*) γιά τὸ σκυλάκι του λέγει.

ΑΛΤΑΝΗ : (*Καθισμένη*) Σκέπτομαι πολλὲσ φορὲσ καὶ λέγω
κι’ εἶν’ ἀλήθεια πὼσ βαρυγκομάω καὶ ἄσ μὲ συγχωρέση ὁ Παντο-
δύναμοσ τὶ ζήλεψε ἀπὸ μᾶσ τοὺσ φτωχοὺσ καὶ περιφρόνεμένουσ
ραγιάδεσ, τοὺσ ξερριζωμένουσ ἀπ’ τὰ φρικτὰ μαρτύρια τῆσ αἵμα-
τοβαμμένησ τούτησ γῆσ, μέσα στὴν κόλαση τούτη τῆσ φωτιᾶσ, ἀπὸ
μὰ πόλη τόσο μικρὴ κι’ ἀσήμαντη χωρὶσ ἱστορία;

ΜΑΓΕΡ : Ὅχι δὲν ἔχεισ δίκηο Ἀλτάνη, ραγιάδεσ ἐμεῖσ; δοῦ-
λοι; Ἀλλοίμονο ποτὲ αὐτὸ μὴν τὸ ξαναπῆσ. Πολιορρημένοι ναί!
ὅμωσ ἀδούλωτοι... στὸ φρόνημα. Ἐλεύθεροι, γιγάντιοι στὸ σθέ-
νοσ. Δὲν Ζηλεύει ὁ Θεὸσ... ἀγαπᾶ. Αὐτὸσ ἔδωκε τὴν ὁμορφιὰ τῆσ

ψυχῆς σας, ὁ Θεὸς τῆς ἀθάνατης Ἑλλάδος, ἔδωκε, ναί, αὐτὴ ἔδωκε τὴν ἀρετὴν, τὴν ἀλήθειαν, τὴν σοφίαν, τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀθάνατης πνευματικῆς κληρονομίας, ποὺ ἀκτινοβολεῖ μέσα στὸ κατακύλισμα τῶν αἰώνων. Ἡ Οἰκουμένη θαμπώνεται σήμερα, ἀπὸ τὸ θαῦμα τῶν ἡρώων τοῦ Μεσολογγίου. Γιὰ τὴν ὁμορφιὰ τῶν θανάτων μας, μᾶς ἐρωτεύεται ἡ Οἰκουμένη. Σ' αὐτὴν ἔδωκε τὴν εὐλογημένη γῆ καλλιεργεῖται τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα. Στὸ μισογκρεμισμένο τοῦτο ἄπαρτο φράχτη τὰ παλληκάρια τοῦ Μεσολογγίου μὲ τὰ γυμνά τους σπαθιά ὅταν ὀρμᾶνε κι' ὁ χάρος τοὺς φοβάται. Σὲ τοῦτον ἔδωκε τὸν αἱματοβαμμένο φράχτη γράφεται ὁ ὑπέρτατος νόμος τῆς ζωῆς μας, τῆς τιμῆς μας καὶ τῆς ἀξιοπρέπειας τῆς Ἑλλάδος. Ἐδῶ φράσσονται τὰ κύματα τῆς Ἀσίας. Ἐδῶ ὁ Ἡρακλῆς σπάει τὰ ἄτιμα δεσμὰ τοῦ Νέσου. Ἐδῶ μὲ τὸ αἷμα μας δίνουμε στὸ βάρβαρο μαθήματα ὅπως στὸ Πέρση ἄλλοτε γιὰ νὰ ἐπιζήσουμε σὰν ἀθάνατη Φυλὴ. Κρατᾶμε τὸν ἠθικὸ θηραυρὸ ποὺ μᾶς ἐμπιστεύθηκε ἡ Θεῖα Πρόνοια καὶ ἐπειδὴ ἔχουμε συνείδησι τοῦ θανάτου πιστεύουμε στὴν νεκρανάστασι τῆς Ἑλλάδος. Πρέπει νὰ γνωρίζῃς Ἀλτάνη, πὼς δὲν κινεῖται τίποτε στὸ Σύμπαν, ποὺ νὰ μὴν ἔχη Ἑλληνικὴ τὴν καταγωγὴν του.

ΑΛΤΑΝΗ: Εὐλογημένα τὰ λόγια σας κύρ Μάγιερ, μιλάτε σὰν τὸ πιὸ γνήσιο παιδί τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι ἀλήθεια πὼς εἶμαστε ὅλοι μας ὑπερήφανοι γιὰ τὴν γενιά μας. Τὸ δείχνουμε ἄλλωστε κι' ἐμεῖς ἔδωκε οἱ γυναῖκες, μπορεῖ νὰ μὴ ξέρουμε πολλὰ γράμματα ὅμως στ' ἄρματα πρῶτες, στίς ντάπιες, ἐμεῖς κρατᾶμε τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν.

ΜΑΓΕΡ: Γενναία μου Μεσολογγιτοπούλα. Νὰ εἶσαι πάντα περήφανη γιὰ τὴν ἀθάνατη γενιά σου καὶ πολὺ περισσότερο, διότι γεννήθηκες μέσα σ' αὐτὴν ἔδωκε τὴν ἱερὴν κι' αἱματοβαμμένην γῆν τῆς Ἐλευθερίας... Ναὶ ἀπλοῖκοι, φτωχοί, ὅπως εἶπες, ψαράδες ἐξωμάχοι, μὰ πλούσιοι ὅμως σὲ ὑψηλὰ αἰσθήματα, ἀδούλωτοι στὸ φρόνημα, μεγαλόψυχοι, ἀδάμαστοι στὴν παλληκαριά, ἀληθινοὶ Ἀπόστολοι ἰδανικῶν ποὺ ἀνταλλάσσουν τὸ ἀγκίστρι καὶ τὸ δίχτυ μὲ τὸ καριοφίλι καὶ τὸ σπαθί. Ὅχι μὲ τὴν ὀρμὴν τῆς παραφορᾶς μὰ μὲ τῆς βαρειᾶς κληρονομίας τὴν φλόγα στὴν καρδιά, νικᾶμε τοὺς πειρασμούς. Ἡ ἔννοια τοῦ ἱεροῦ καθήκοντος, ἔδωκε μέσα, στίς σκελετωμένες μορφὰς τῶν ἡρώων εἶναι ὁ νόμος ὁ ἱερὸς τῆς ζωῆς μας,

για τὸ πολύτιμο δῶρο τῆς λευτεριᾶς, ποὺ τρέχει μέσα στὸ αἷμα τοῦ Ἑλληνοῦ. Σκοπός μας ὑπέρτατος εἶναι ἡ Ἀνάστασις τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὸ Προσπύργιο τοῦτο τοῦ Μεσολογγίου. Ἀπὸ ἐδῶ θὰ εὐαγγελίσωμεν τὴν Οἰκουμένην, ὅτι ἡ αἰωνία Ἑλλάς πάντα πρώτη γράφει μὲ τὸ αἷμα τῆς καινούργιες Σαλαμίνας καὶ Μαραθῶνες. Γιατὶ ἡ κτηνώδης βία καὶ ἡ βαρβαρότης εἶναι θεομίσητον ἔργον τῆς κακίας, ἐνῶ ἡ ἐλευθερία τῶν ἀθανάτων...

ΑΛΤΑΝΗ: "ὦ, ὁ Θεὸς σᾶς ἔστειλε ἐδῶ, ἄγγελο παρήγορο νὰ μᾶς ἐμψυχώσετε μέσα στὴ μαύρη τούτη κόλαση, τὸ πικρὸ Μεσολόγγι, ὅπως τόσοι εὐγενεῖς φιλέλληνες...

ΜΑΓΕΡ: "ὦ! Τώρα θεωρῶ τὸ ἑαυτό μου εὐτυχῆ, ποὺ μὲ τὴν πέννα βουτηγμένη στὸ αἷμα τῶν ἡρώων τοῦ Μεσολογγίου, γράφεται ἡ Ἱστορία μας γιὰ νὰ καταπλήξῃ μὲ τὸ θαῦμα τῶν παιδιῶν τῆς Ἑλλάδας τὴν κοιμισμένη Εὐρώπη...

Κι' ὅπως μερικὰ ἄτομα, τοιοῦτοτρόπως καὶ μερικαὶ πόλεις διαλέγονται ἀπ' τὸ Θεὸ διὰ νὰ διαδραματίσουν ἓνα μεγάλο σωτήριο ρόλο εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἱστορίαν. Νὰ τὸ Μεσολόγγι, ἀστράφτει καὶ βροντᾷ μὲ δόξαν Ὀλύμπιον... Ποιὸς ξέρει ἄρα γε σὲ ποιὸ δάσος ἐκεῖ τοῦ Ζυγοῦ (*δείχνει τὸν Ζυγὸ*) καὶ τῆς Βαράσοβας παρθένες θεόπεμπτες ὑφαιναν ἀόρατες τὰ μεγάλα του πεπρωμένα... Ἐπλησίασαν εἰς τὰ κοιμισμένα νερὰ τῆς Τουλίδας καὶ τὰ ἀκρογιάλια τῆς διὰ νὰ τῆς ψιθυρίσουν τὸν ἀθάνατον ὕμνον τῆς παληᾶς Σαλαμίνας, νὰ μᾶς ἀναστήσουν ἀπὸ τὴν ἀφάνεια καὶ νὰ μᾶς εὐλογήσουν...

ΑΛΤΑΝΗ: Ἀλήθεια τὸ θυμᾶμαι, μὲ λόγια μαγικὰ τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα μας τὴ θέρμωμαν, τὰ προφητικὰ λόγια τοῦ σεβαστοῦ μας Σχολάρχῃ, Γρηγόρη Παλαμᾶ «Ἑλληνόπουλα σᾶς ἐξορκίζω στὸ αἷμα τὸ ἅγιο τῆς Φυλῆς· ποτὲ μὴ ξεχάσετε πὼς εἴσθε τὸ χρυσὸ μέλλον τῆς πατρίδας· Κρατᾶτε γερὰ παιδιά μου, τὴν ἅγια πίστη, τῶν προγόνων τὴ βαρεῖα κληρονομία. Ἑλληνες, σᾶς ἔχει γεννήσῃ ἡ μοῖρα, κι' ἀπάνω ἀπ' ὅλα Χριστιανοί, φιλή προνομιούχα, Ἑλληνικὴ ἀθάνατη προωρισμένη νὰ ζήσῃ καὶ νὰ μεγαλοουργήσῃ, ἐλεύθερη, δοξασμένη, σεβαστὴ κι' ἅγια». Πότε θὰ λάμπῃ Θεέ μου ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἡ τραγὴ κι' εὐλογημένη; ποιὸς θὰ βρεθῇ νὰ τραγουδήσῃ καὶ τὰ δικά μας κατορθώματα; ποιὸς θὰ πλέξῃ τὸ μνημόσυνο μας, ποιὸς θὰ συνθέσῃ καὶ τὶς δικές μας ρα-

ψφδιες, τὰ ὅσα μὲ τὸ αἷμα μας δῶ μέσα στὸ κάστρο τοῦτο τὸ Μεσολόγγι τὸ πικρὸ, γράφονται γιὰ τὴν τιμὴ, τὴ δόξα καὶ τὴ λευτεριά;

ΜΑΓΕΡ: Καρτέρει Ἀλτάνη, σὲ λίγο, οἱ σάλπιγγες τῆς Δευτέρας Παρουσίας θ' ἀκουσθοῦν... θὰ συγκλονήσουν τὴν οἰκουμένη... ναί. Οἱ ἀναστάσιμες τοῦ ἔθνους καμπάνες θὰ χτυπήσουν χαρμόсуна. Ὁ ὑπέρτατος νόμος τοῦ καθήκοντος, θ' ἀκολουθήσῃ τὸ δρόμο τῆς ὑψηλῆς θυσίας, δρόμο θ' ἀνοίξουν τὰ σπαθιά, θεοβροντή, φοβέρα θ' ἀστράψουν τὰ καριοφίλια. Μπροστὰ γοργὴ ἢ φτερωμένη νειότη πὺ πιστεύει στὸ δρόμο τῆς θυσίας. Παῖδες Ἑλλήνων ἴτε. Καὶ τότε, ὦ τότε οὐρανοφόρα ἢ λευτεριά θὰ ξεπροβάλλῃ... Δόξα σὲ σένα κι' ὡσαννὰ Μεσολόγγι, θὰ τραγουδήσῃ ἢ Πλάση ὅλη καὶ θὰ ξυπνήσουν οἱ ἀρχαῖοι ψαλμοδοὶ νὰ κρούσουν μὲ τὴν λύρα τους ξανὰ τῆς ἀθάνατης μητέρας Ἑλλάδος τὸ «χαῖρε ὦ χαῖρε λευτεριά». *(πέφτουν κανονιές)*

ΑΛΤΑΝΗ: Ἀχ πότε θ' ἀνέβουμε, πότε μὲς' τοῦρανοῦ τὸ φῶς καὶ τὴν λαμπράδα, ὅξω ἀπὸ τὴν μαύρη τούτη κόλαση; Σιμώνουν καὶ τὰ μαγιάπριλα, μάγεμμα ἢ φύση κι' ὄνειρο, ξύπνησε μεθυσμένη ἀπ' τ' ἄρωμα τῶν λουλουδιῶν, πῶς βαλαντώνει τὴν καρδιά μου, μέσα στὴν μαύρη τούτη ἀπελπισιά; γιὰ δὲς τὸ Ζυγὸ καὶ τὴ Βαράσοβα! νᾶχα φτερὰ νὰ πέταγα, σπάζοντας τὶς ἀλυσσίδες πὺ μᾶς μαραζώνουν, τοὺς πειρασμούς, λύτρωση Θεέ μου... νὰ σχίσωμε τοὺς ἀπίστους καὶ βρωμερούς.

ΜΑΓΕΡ: Καρτέρει Ἀλτάνη, ὅλες οἱ σκελετωμένες ἐδῶ μέσα ὑπάρξεις πὺ σέρνονται μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα, αἰ σκιαὶ τῶν ἀγγέλων πὺ ἀργοσβήνουν, ὅταν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἔλθῃ, θὰ γίνουν ἡμίθειοι, λιοντάρια, ἀψηφῶντας τὸν θάνατο.

ΑΛΤΑΝΗ: ὦ, αὐτὸ πὺ κάνετε ἐσεῖς γιὰ μᾶς, εἶναι τόσο μεγάλο καὶ θαυμαστό;

ΜΑΓΕΡ: Ποιὸ πρᾶγμα, Ἀλτάνη; Τί θέλεις νὰ εἰπῆς; Ὅτι δηλ. κάνω τὸ καθήκον μου, σὰν ἓνας ἀπλοῦς στρατιώτης, στὴν μεγάλη μάχη τῆς Ἑλευθερίας;

ΑΛΤΑΝΗ: Καὶ κάτι πολὺ περισσότερον, ὁ πολύτιμος γιατρὸς καὶ σωτῆρας μας, μέσα στὴν πολυβασανισμένη τούτη πόλη.

ΜΑΓΕΡ: Οὐδέποτε θὰ παύσω νὰ ἐργάζωμαι ἕως τὴν τελευταία στιγμή γιὰ τὴν εὐτυχία καὶ τὴν ἀνακούφιση τῆς δοξασμένης

αὐτῆς πολιτείας καὶ τὸ αἷμα μου ἀκόμη εἶμαι ἕτοιμος νὰ προσφέρω, εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον βωμὸν τοῦ καθήκοντος, διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος.

ΑΛΤΑΝΗ : Ἀλήθεια, τὶ χρωστάγατε ἐσεῖς νὰ ρηῖτε νὰ θαφτῆτε σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν κόλαση τῆς φωτιᾶς καὶ τῆς φρίκης, ν' ἀφήσετε τὴν ὠραία σας πατρίδα, τὴν ἐλεύθερη καὶ εὐγενικὰ καὶ νὰ γεύεσθε τὶς συμφορὰς τὶς δικές μας;

ΜΑΓΕΡ : *(Καθισμένος ὅπως εἶναι, σηκώνεται ταραγμένος, πιάνει τὴν Ἀλτάνη ἀπὸ τοὺς ὤμους καὶ μὲ φωνὴ πού τρέμει ἀπὸ συγκίνηση τῆς λέγει)* Ἀλτάνη δὲν ἔχεις δίκην νὰ τὸ λὲς αὐτό. Ναί, ἀλήθεια εἶναι πὼς εἶναι ὁμορφος τόπος ἡ Ἑλβετία καὶ πολλὰς φορὰς τὴν νοσταλγῶ, μὲ τὰ φτερὰ νῆς ἀγάπης τὴν ἀγκαλιάζω, ὅμως τὰ χιόνια τῶν βουνῶν τῆς δὲν εἶναι περισσότερον λευκὰ ἀπὸ τὴν περήφανη ὁμορφιὰ τῆς Ἑλλάδος, τὴν δική σας λεβεντιά. Οὔτε ἡ λίμνη τῆς πατρίδος μου καθρεφτίζεται πλέον ὠραία καὶ ἱερὰ ἀπὸ τὸ οὐράνιο φῶς τῆς ἀθάνατης πατρίδος σας. Φῶς πού καθρεφτίζεται μέσα στὴν ἠρεμὴ καὶ ὄνειρεμένη λιμνοθάλασσα· ὅμως πάνω ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τὴν ἐδική σας ὑπερήφανη κυματίζει ὡσὰν αἰθέριος ἥλιος ἡ δόξα τοῦ Μεσολογγίου. Μέσα ἀπὸ τὴν κόλαση αὐτὴ τοῦ ἀργοῦ θανάτου ἡ Ἑλευθερία μετεωρίζεται ἐκτυφλωτικὴ πάνω ἀπ' τὶς αἵματοβαμμένες ντάπιες καὶ τὰ προχώματα. ὦ! αὐτὴν καὶ μόνον, Ἀλτάνη, αἰσθάνομαι ὡς ἀληθινὴ ἱερὴ μου πατρίδα! Αὐτὸ τὸ φῶς πού ἀστράφτει καὶ βροντᾷ σὰν τὸν Ὀλυμπο καὶ φλογίζει τὰς καρδιὰς τῶν παλληκαριῶν, εἶναι δι' ἐμὲ τὸ πολυτιμώτερον ἀγαθὸν *(ἐκστατικὰ τὴν κυττάζει μὲ θαυμασμό καὶ στὸ πρόσωπό της ὁραματίζεται τὴν Ἑλλάδα ἐλεύθερη νὰ ξεπροβάλλῃ μέσα ἀπὸ τὰ εἰρήπια τοῦ Μεσολογγίου)* Ἑλλάδα... ὄραμα θεῖον, μητέρα φωτεινὴ τῶν λαῶν, σάλπιγξε, σάλπιγξε, ἀθάνατη Μητέρα, εὐαγγελίζου γῆ χαρὰν μεγάλην, ὦ ναί, σὲ εἶδα! πληγωμένη καὶ αἰμόφυρτη μὲ τὸ μαρτυρικὸ ἀκάνθινο στεφάνι στὸ κεφάλι φέρνοντας τὸν Σταυρὸν σου, νὰ δέχου τὴν ταπεινώσιν καὶ τὸν ἐξευτελισμὸν τῶν δημίων σου. Νὰ περιφέροσαι, στὶς ἀλῆς τῆς Εὐρώπης, ζητῶντας βοήθειαν καὶ συμπόνοια, γιὰ νὰ σοῦ λύσουν τὰ δεσμά, τὶς ἀλυσσίδες τῆς τυραννίας.. "Ἡμῶνα ἀκόμη φοιτητῆς, σὰν τὸ θυμᾶμαι, τὸ σάλπισμα τῶν φιλελλήνων γιὰ τὴν λευτεριὰ τῆς Ἑλλάδος, ὁ φλογερὸς Ἑϋνάρδος μᾶς ἔδωσε φτερά. Τότε ξύπνησε ἐντὸς μου δίκκοπο μαχαῖρι ὁ ἱερὸς πόθος τῆς ἐκδικήσεως κατὰ τοῦ

τυράννου, ἔτρεξα νὰ κτυπήσω τὴν ἀδικία καὶ τὴν ἀχαριστία, τὴν βία καὶ τὸ δόλο, ἔτρεξα κοντὰ σου Ἑλλάδα ν' ἀγκαλιάσω τὸν αἱματωμένο σου Σταυρό, νὰ προσφέρω τὰ πάντα γιὰ σένα, στὸ ἀγαπημένο σου μαρτυρικό τέκνο, τὸ Μεσολόγγι. Στὴν Ἱερουσαλήμ αὐτὴν ἐδῶ τῆς λεβεντιάς ἡ Θεία Πρόνοια με ἔταξε καὶ με τὴν πέννα καὶ με τὸ καριοφίλι νὰ προσφέρω τὰ πάντα καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα μου καὶ τὴν ὑστάτην πνοή μου, θυμίαμα καὶ ἱερὴ σπονδή, γιὰ τὴν λευτεριά σου, γιὰτὶ σοῦ ἀξίζει Ἑλλάδα, εἶσαι ἡ φωτεινὴ Πατρίδα κάθε πολιτισμένου ἀνθρώπου... ἡ Πατρίδα τῶν Πατρίδων (συγκινεῖται κατεβάζοντας τὸ κεφάλι πέφτουν κανονιές).

ΑΛΤΑΝΗ: (τὸν κυτιάζει. ἔκθαμβη, ἀναλύεται σὲ δάκρυα καὶ με λόγια διακεκομμένα ἀπὸ λυγμούς, ὑψώνοντας τὸ βλέμμα ψηλά λέγει) ὦ θεϊκὰ λόγια ἀθάνατα... Οὐράνιε Πατέρα μας κάμε τὸ θαῦμα σου, λυπήσου τὴν Ἑλλάδα, τὸν περιούσιον λαόν σου, τὸ Μεσολόγγι τὸ πικρό, ποὺ μᾶς σταυρώνουν κάθε μέρα οἱ ἄπιστοι, κτύπησε με τὸ σπαθί σου Κύριε, τὸ μολυσμένο ἀσκέρι τοῦ κακοῦ, δέξου τὸ αἷμα τὸ ἅγιο τῶν μαρτύρων Σου, τιμώρησε τὴν ἀδικία καὶ τὸν δόλο. Σὲ Σένα (Μέσα ἀπ' τὰ παρασκήνια ἀρχὰ ἀπ' τὸ χορὸ ψάλλεται ὁ ὕμνος «Σὲ Σένα Πλάστη καὶ Θεὲ ἐτούτῃ τῇ στιγμή»...) στηρίζουμε τὴν ἐλπίδα μας, δῶσε μας τὴν λευτεριά, νὰ ξεκουμπήσουν τὰ σκυλιά. Γιὰ τὴν Ἀγάπη Σου Κύριε πεθαίνουμε, γιὰ νὰ μὴ γίνουμε σκλάβοι, ἄς γίνῃ τὸ Ἅγιο θέλημά Σου... Ἄχ πότε, πότε θὰ λάμψη ἡ ἅγια αὐτὴ μέρα; (πέφτει μπροστὰ του με λυγμούς, ἐνῶ ὁ Μάγερ τὴν συγκρατεῖ με καταφανῆ συγκίνησι).

ΜΑΓΕΡ: Θάρρος γενναία μου Μεσολογγιτοπούλα, σὲ λίγο ἡ εὐλογημένη ἡμέρα θὰ λάμψη, ἡ λευτεριά βγαλμένη μέσα ἀπὸ τὴν ἱερὴ τούτη κολυμβήθρα τῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων τῆς πίστεως θ' ἀστράψῃ οὐρανοφόρα, πλούσια, ἅγια καὶ σεβαστὴ, με τῆς δόξας τὰ φτερά... ἔλα σήκω, δὲν εἶναι καιρὸς γιὰ θρήνους, οἱ δοῦλοι ἀπελπίζονται δὲν πεθαίνουν ποτὲ οἱ ἥρωες, τ' ἀδέλφια μας πέρα στὸ Σεράγι βογγοῦν, πηγαινε νὰ σταθῆς, δίπλα τρὺς ἄγρυπνη μάνα στοργικὴ, κι' ἀδελφὴ τοῦ ἐλέους. Ὅλοι στὸ ἱερό καθῆκον. (τὸν κυτιάζει ἐκστατικὰ)

ΑΛΤΑΝΗ: Σᾶς ἀγαπήσαμε ἐμεῖς. (διστακτικὴ) ὦ! Ναι, σᾶς ἀγαπήσαμε, σὰν ἥρωα ἀτρόμητο ποὺ ἤρθε νὰ λευτερώσῃ τὴν πατρίδα, μας μὰ ὄχι πιά ξένον, δικό μας ἥρωα, δικό μας παιδί, καὶ γὼ

σᾶς ἐκτιμῶ τόσο... γιατί μεσ' στην καρδιά σας μυροβολοῦν οἱ ἀγιώ-
τεροι τοῦ Γένους μας πόθοι... Ἄχ γλυκεῖα ἡ ζωὴ... θέλω νὰ ζή-
σω... μά...

ΜΑΓΕΡ: Ἀλτάνη μου, μεθάει καγεις ἀπ' τὴ φλόγα τῆς λευτε-
ριᾶς καὶ δὲν μπορεῖ ν' ἀκούσῃ πιά... ὅσο κι' ἂν ὁ πειρασμὸς μοῦ
κρυφοκαίει τὰ στήθη, ὁ ἔρωτας τῆς πατρίδος. Θυσία τὰ πάντα γιὰ
τὴν ἰδέα.

ΑΛΤΑΝΗ: *(μόλις συγκρατεῖται ἀπὸ τὴ συγκίνησι, φεύγοντας σιγὰ
μονολογεῖ)* Ὡ ναί, τ' ἀδέρφια μας, τ' ἀδέρφια μας, σ' εὐγνωμονοῦ-
με κύριε Μάγερ *(τὸν κυτιάζει καὶ συνεχίζει)* Ἀγάπητὲ καὶ ἔρωτᾶς ἀ-
πάνω ἀπ' ὅλα μᾶς καλοῦνε, γιὰ τὴ λευτεριά τῆς πατρίδας, τὸ Με-
σολόγγι μας νὰ ζῆ.

ΜΑΓΕΡ: *(Ἐνῶ φεύγει τὴν κυτιάζει καὶ κουνῶντας τὸ κεφάλι του
λέγει)* Μακαρία ἡ μνήμη τοῦ Βύρωνος...

«Σὰν λυπᾶσαι τὰ νειᾶτα σου, τὶ σ' ὠφελεῖ νὰ ζῆς

Ἡ γῆ τοῦ τίμιου θανάτου, εἰν' ἐδῶ πέρα».

*(Σιγὰ κλείει ἡ αὐλαία, ἐνῶ μέσα ἀπὸ τὰ παρασκήνια ἀργά, ψάλλει ὁ
χορός:*

Βωμὸς στὸ μέτωπό σου θυμᾶσαι μιὰ φορὰ
τᾶγιαζὰν Μεσολόγγι τῆς δόξας τὰ φτερά.

*Ἡ οἰκία τοῦ Βύρωνος ὅπως ἦταν στο Μεσολόγγι
(σκίτσο τῆς ἐποχῆς τοῦ 1824)*

Πέντε μῆνας μετὰ τὸν Θάνατον τοῦ Βύρωνος τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1824 ὁ Πρόεδρος Ὅστεν, λοχαγὸς τότε τοῦ Αὐστριακοῦ στρατοῦ περιερχόμενος τὴν Ἑλλάδα φθάνει καὶ στὸ Μεσολόγγι. Ξεναγούμενος ὑπὸ τοῦ Μάγερ καὶ τῶν λοιπῶν περιέρχεται τὴν ἀθλίαν πόλιν καὶ φθάνει εἰς τὴν οἰκίαν ὅπου ἀπέθανεν ὁ Βύρων. Εἶναι πλησίον τῆς ἀποβάθρας καὶ τὴν εὐρίσκει ὡς τὴν ὠραιότεραν ἴσως ὅλων. Ἡ οἰκία αὕτη ἔχει ἀρχοντικὴν ἐμφανισιν. Ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν Χ. Καψάλη. Ἡ αὐλή της εἶναι εὐρύχωρος ἀλλὰ καὶ χορταριασμένη. Τέσσαρα παράθυρα τοῦ ἰσογείου βλέπουν πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τοῦ ἐπάνω πατώματος πέντε. Ὁ Δρ. Μάγερ τότε προσθέτει ὅτι ὁ Λόρδος ἀπέθανεν εἰς τὰς ἀγκύλας του. Οἱ ἔνοικοι ἀποδίδουν τὴν αἰτίαν τῆς ἀσθενείας του εἰς ἀπερίσκεπτον θαλάσσιον λουτρόν, ὅπου μετὰ τοῦ γραμματέως του Πέτρου Γάμπα καὶ τῶν συνοδῶν του Σουλιωτῶν μετέβη ἔφιππος εἰς τὴν Τουρλίδαν. Ὁ Μάγερ τονίζει ὅτι ὁ ἀείμνηστος Λόρδος Βύρων, ἐπιστρέφων ἔφιππος ἐκ τῆς Φοινικιάς μετὰ τοῦ Γάμπα κατελείφθησαν ὑπὸ σφοδρᾶς καταιγίδος καὶ ὅτι τὰ ἐνδύματά του βράχθηκαν καὶ συνεπεία τῆς βροχῆς αὐτῆς ἐκρουολόγησεν σοβαρῶς. Περὶ τοῦ θανάτου του, τὰ Ἑλληνικὰ Χρονικὰ γράφουν τὰ ἑξῆς. Ὁ Ὑπέρτιμος οὗτος ἀνὴρ ὁ λαμπρὸς Λόρδος Νόελ Βύρων μετὰ δεκαήμερον ἀσθένειαν φλογιστικοῦ ρευματικοῦ πυρετοῦ, ὅστις εἶχεν εἰσελθεῖ ἕως εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ἐξέπνευσε σήμερον περὶ τὸ ἑσπέρας εἰς τὰς ὥρας 11 λ. 40 καὶ 5 λ. 40. Δὲν ἔπαυσεν ἔτι ζῶν ὁ λαμπρὸς φιλέλληνα νὰ παρασταίῃ τοὺς εὐνοϊκοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος σκοπούς του. Ὁ ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ζῆλος του μεγάλως μᾶς ἐνεθάρρυνε καὶ μᾶς ἔδιδε τὰς πλεον χρηστὰς ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἐλπίδας.

Πικρῶς θλίβεται καὶ κατάκαρδα λυπεῖται ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος στερούμενος τοιοῦτου πατέρα καὶ εὐεργέτου. Εἰς ὅλων τῶν πατριωτῶν τὰ πρόσωπα ἢ θλίψις καὶ κατῆφεια φαίνονται ζωγραφισμένα. Ἀλλὰ περισσότερον κλαίει καὶ ἀναστενάζει ὁ λαὸς τοῦ Μεσολογγίου, διότι αὕτη ἡ πόλις εἶχε τὴν καλὴν τύχην νὰ συγκαταριθμῆ μεταξὺ τῶν πολιτῶν της, ἀνδρα τῶν ἀρετῶν καὶ προτερημάτων τοῦ λαμπροῦ Λόρδου. Αἱ πρὸς αὐτόν, τοῦ ἔθνους μας ἐλπίδες ἀπέτυχον καὶ πλεόν δὲν μᾶς μένει παρὰ νὰ κλαίωμεν ἀπαρηγορήτως τὸν τόσον σκληρὸν δι' ἡμᾶς θάνατον.

1) Ἀγνοοῦμεν διὰ ποίας αἰτίας δὲν ἠθέλησεν ὁ λαμπρὸς Λόρδος νὰ συγκατανεύσῃ εἰς ὅσας παρακλήσεις εἶχε κάμει πρὸς αὐτόν ὁ ἰατρός του Γ. Βρούνος καὶ ὁ ἰατρός τῆς εταιρίας I. Μίλιγκεν διὰ νὰ τὸν φλεβοτομήσωσιν ἀπῆλθεν εἰς τὴν αἰωνιότητα.

Καὶ τῆς Θουσίας τῆς πιὸ ἀψηλῆς ἐγίνηκες τὸ σύμβολο
κι' ὁ Θρῦλος τῆς ἀντρείας
Κι' αἰώνια θα μοσκοβολάει, Βύρων προφήτη ὁ τάφος σου
ἀπ' ἀνθη ἐλευθερίας

Σ. ΣΚΙΠΗ (ῶδῃ στὸ Λόρδο Βύρωνα

Σ Κ Η Ν Η Γ '

Σ Κ Η Ν Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α Γ ' Ε Ι Κ Ο Ν Α Σ

ἮΟ Ἰάκωβος Μάγερ κάτω ἀπὸ ἓνα μεγάλο λυχνάρι γράφει σκυμμένος ἐπάνω σ' ἓνα τραπέζι φορτωμένο χαρτιά. Εἶναι ἀπορροφημένος σὲ σκέψεις, στηρίζει τὸ μέτωπό του στὸ δεξιὸ χέρι. Δεξιά του κάθεται ὁ Μενσθενεύς, καὶ σ' ἓνα μικρὸ τραπέζι ἀριστερὰ ὁ Παυλίδης μὲ τὸν Ἀναστάσιον Παλαμᾶν σχολάρον τῷ Μεσολογγίου, καὶ τὸν πρόκριτον Δροσίνην, γενικὸν φροντιστὴν τῷ πολέμου στὸ Μεσολόγγι.

ΜΑΓΕΡ: (κρατεῖ στὰ χέρια του ἓνα ἀπ' τὰ χειρόγραφα τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» τὸ διαβάζει ἀργὰ μεγαλοφώνως ἐνῶ οἱ ἄλλοι προσεκτικὰ τὸν ἀκοῦνε. Ὁ Μενσθενεύς γράφει) Γράφε ἀγαπητέ μου, Μενσθενέα. Σεβαστοὶ μου πρόκριτοι, ἀκούσατε τὸ μήνυμα.

Α. ΠΑΛΑΜΑΣ: Μετὰ χαρῶς τέκνον μου, σᾶς ἀκούομεν.

ΜΑΓΕΡ: «Γενναῖοι Ἀμερικανοὶ ἡ ἱστορία σας εἶναι δι' ἡμᾶς ὁ ὁδηγὸς τῶν πράξεών μας, ἡ ἰδική σας σταθερότης εἶναι δι' ἡμᾶς τὸ πρωτότυπον. Σεῖς εἴσθε ἐλεύθεροι. Οἱ Ἕλληνες αὐτὸ ἐπιθυμοῦν ὡσαύτως καὶ δι' αὐτὸ ἀγωνίζονται, δι' αὐτὸ μαρτυροῦν. Ὑπομείνατε πολλὰς δυστυχίας καὶ ἡ σταθερότης σας τὴν ὑπερνίκησεν. (οἱ ἄλλοι κουνᾶνε μὲ θλίψη τὸ κεφάλι τους) ὑπεμείναμεν καὶ ἀκόμη ὑπομένομεν μέχρις ἐσχάτων μὲ ἐγκαρτέρησιν μεγάλας καὶ πολυειδεῖς κακουχίας καὶ ἐδείξαμεν ὅτι ἡ σταθερότης τῶν ἀδελφῶν μας τοῦ ἄλλου ἡμισφαιρίου, εἶναι τὸ παράδειγμά μας, καὶ, ὅτι ἐμάθαμε νὰ ἀποκαθιστάμεθα ἀξιοὶ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς τιμῆς των». (τὸ ἀφήνει, σηκώνει τὰ μάτια του καὶ κνιτᾶζει μὲ θανμάσμο ψηλά. Μετὰ κνιπᾶ στὸ τραπέζι ἀποφασιστικὰ τὸ χέρι του καὶ ἀνασηκώνεται λέγοντας ἀπενθυνόμενος πρὸς τοὺς προκρίτους) Ἔ, πῶς τὸ βλέπετε;

Α. ΠΑΛΑΜΑΣ: Ὑπέροχον, ἔξοχον, μόνον στὸν ἔνδοξο λαὸ τοῦ Βάσιγκτων θὰ πρέπη νὰ ἐλπίζωμεν, καὶ πουθενὰ ἄλλοῦ, ἔχομε πικρὰν πεῖραν.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ: Ναί, Βεβαίως, συμφωνῶ. Ὁ ἔνδοξος πρόεδρος

των ὁ Μονρόε, τὸ διεκήρυξε «τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος μοῦ γεμίζει τὸ νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μὲ τὰ εὐγενέστερα καὶ ὠραιότερα αἰσθη-
ματα, εἶναι ἄξιοι τῆς ἐλευθερίας των».

ΜΑΓΙΕΡ: Ἄξιοι καὶ ὑπεράξιοι τοῦ ὀνόματός μας Ἕλληνες, τὸ ἀποδεικνύομεν ἄλλωστε, ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν, ὅτι ἡ ἐλευθερία εἶναι ἡ λάμψη τῆς ἴδιας μας ψυχῆς, ὅτι μέσα μας γεννιέται καὶ τρέφεται καὶ γιγαντώνεται, μέσα μας ἔχει τὸ θρόνο της. Ἀπὸ δῶ ξεκίνησε μητέρα ἡ Ἑλλάδα φωτίζοντας τοὺς λαούς.

Α. ΠΑΛΛΑΣ: Δὲν χάνεται ποτὲ ἡ ἀδάμαστη ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων, ἀνασταίνεται ἐδῶ, στὸ Μεσολόγγι ἡ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς φυλῆς, στὸ πνεύμονα τοῦτο καὶ τὴν καρδίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐδῶ οἱ ἀθάνατοι ἥρωες τῆς ἐνδόξου φρουρᾶς μας σηκώνουν τριάντα αἰῶνων ἀγωνιστικὴν παράδοσιν. Θὰ κρατήσωμεν ὡς κόριν ὀφθαλμοῦ τὸν ἀνεκτίμητο Θησαυρὸ πού ἡ Θεῖα Πρόνοια μᾶς ἐμπιστεύθηκε. Τὸ «ΕΝ ΤΟΥΤῳ ΝΙΚΑ» τοῦ Μ. Κωνσταντίνου θὰ συντρίψῃ τὴν ἀπιστίαν καὶ πάλιν. Πάνω ἀπ' τὶς ντάπιες καὶ τὰ προχώματα τὰ μπαϊράκια κυματίζουν περήφανα.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ: Ὁ ἀρχιβάσβαρος στενάζει καὶ κλαίει πικρὰ τὴν στέρησι τοῦ μαχιμωτέρου στρατοῦ του.

ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ: Λύσσα κακιὰ νὰ τὸν θερίσῃ δὲν τοῦ φτάνουν τόσοι ἔξεντελισμοί;

ΜΑΓΕΡ: Ἀκόμα, ἀκόμα, ἡ παντοδυναμία τῆς ιδέας τῆς ἐλευθερίας θὰ γίνῃ θεοβροντή, θὰ συντρίψῃ τοὺς ἀπίστους, θ' ἀστράψῃ σ' ἄν μετέωρο ἡ δόξα μας, τὸ Μεσολόγγι συγκλονίζει τὴν Οἰκουμένην. Ἡ στιγμὴ τοῦ παγκοσμίου παραδείγματος πλησιάζει καὶ γιὰ μᾶς. Πόσο προφητικοί, θεόπνευστοι! εἶναι οἱ στίχοι τοῦ ποιητοῦ μας, τὸ θαῦμα τοῦτο τῆς χαρᾶς τῆς ἱστορίας τὸ βλέπει σὲ λίγο στὸ Μεσολόγγι ἐδῶ (τὸ ἀπαγγέλλει μεγαλωφῶνως ὄρθιος) νὰ ξεπροβάλλῃ καὶ τὴ λευτεριά μας νὰ τὴν ἀγκαλιάζουν ἀπὸ χαρὰ τὰ τέκνα τῆς γῆς τοῦ Βάσιγκτων. (διαβάσει δυνατὰ).

Γκαρδιακὰ χαροποιήθη
καὶ τοῦ Βάσιγκτων ἡ γῆ
καὶ τὰ σίδερα ἐνεθυμήθη
πού τὴν ἔδεναν καὶ αὐτή.

ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ: Καλότυχοι αὐτοὶ ποὺ συντρίψανε μιὰ γιὰ πάντα τὶς ἄλυσσιδες τῆς σκλαβιάς, ἐνῶ ἐμεῖς!.. ἀκαρτέρι, κι' ἀκαρτέρι, μᾶς πλέκουν ἐγκώμια ὅλοι τους, λίγοι ὅμως θυσιάζονται γιὰ τὴ λευτεριά μας, λίγοι ὑποτάσσουν τὰ πάθη καὶ τὰ ταπεινά συμφέροντά τους γιὰ τὸ δίκαιο καὶ τὴ Λευθεριά μας. "Ἄχ Θεέ μου ὡς πότε;

ΔΡΟΣΙΝΗΣ: Ἄγαπητέ μου, ἄς μὴν εἴμεθα ὀλιγόπιστοι. Ἐλάχιστους ἀγῶνας ἴσους μὲ τὸν Ἑλληνικόν, ἐλάχιστους θυσίας ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία. Καὶ μεγάλα ἰδανικὰ πρέπει νὰ ξέρης, ἀπαιτοῦν μεγάλας θυσίας!

ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ: Νὰ οἱ Ἀμερικανοί, θυσιά τὰ πάντα, λαὸς ποὺ ξέρει τὶ θὰ πῆ λευτεριά καὶ τὶ δικαιοσύνη, ξέρει νὰ ζῆ καὶ νὰ πεθαίνη γιὰ τὴν τιμὴ καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια.

ΠΑΛΑΜΑΣ: Ἡσύχασε ἀγαπητέ μου, ὅπου νὰ εἶναι φτάνει, Μακάριοι οἱ ὑπομένοντες: Θὰ ξεπροβάλλῃ λαμπροφόρα σὲ λίγο, μέσα ἀπὸ τὸν λάκκο τοῦτο τοῦ αἵματος καὶ τῶν δακρῶν. Πρέπει νὰ διέλθωμεν τὸν Γολγοθᾶ μὲ ἐγκαρτέρησι καὶ ὑπομονή, διὰ νὰ φθάσωμε εἰς τὴν Ἀνάστασιν, χρειάζεται ἀκόμη ἀγῶν, ἀγῶν μέχρις ἐσχάτων καὶ ὁ ἀγῶν τῶν ἡρώων μας διέρχεται τὴν κρισιμωτέραν καμπὴν τῆς ἱστορίας.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ: Σωστά, ὅλοι ἀποροῦνε. Ἡ Εὐρώπη ἀνάστατη ἀπὸ ἀγωνία. Κρατάει ἀκόμα τὸ Μεσολόγγι; ρωτᾶνε καὶ ξαναρωτᾶνε τὰ Φιλελληνικὰ κομιτάτα.

ΜΑΓΕΡ: Καὶ θὰ κρατᾶ μὲχρι θανάτου, τὸ αἷμα τοῦτο τῶν ἡρώων μας ρέει κάτω ἀπ' τὸ θρόνο τοῦ Παντοκράτορος, ζητάει ἐκδίκησι. Ἐκεῖνος (δείχνει) θ' ἀνοίξῃ τὸν δρόμον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Τὰ τέκνα τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους χαίρονται δευτέραν ἀθανασίαν. Ὁ περιούσιος λαὸς Του, δὲν μπορεῖ, ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲν λησμονεῖ ὁ Θεός.

ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ: Ναι, πολλοὶ οἱ κλητοί, ἀλλὰ λίγοι οἱ ἐκλεκτοί. Θέλω νὰ εἰπῶ ὅτι πληρώνουμε ἐμεῖς τώρα τὶς ἁμαρτίες καὶ τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων, ποὺ νὰ ὄψωνται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως καὶ νᾶναι μαζί τους χριστιανοί, ὕπουλοι ἐχθροί, ἀλλά...

ΔΡΟΣΙΝΗΣ: Ἔσται δίκης ὀφθαλπὸς ὅς τὰ πάνθ' ὄρεῖ.
(δείχνει ψηλά)

ΜΑΓΕΡ: Ἄ, τοὺς Τουρκολάτρεις ἐννοεῖς ; πὺ ἀνταλάσσουν τὸν Τίμιο Σταυρὸ μὲ τὸ ἄλ-Κοράν, τοὺς ξέρομε...

ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ: Ἀνάξιοι τοῦ ὀνόματος χριστιανοί, πολιτισμένοι ἡγεμόνες. Ἐν ὀνόματι τῆς νομιμότητος ἢ βαρβαρότης καὶ ἢ τυραννία πρέπει νὰ ἐπιζήσουν, χάριν τῶν συμφερόντων τους...

ΜΑΓΕΡ: Ὁ Μετερνίχος ὁ Ἰούδας, ὁ δοῦλος τῶν δούλων τῆς Πόρτας μὲ κνισμὸ τὸ διατυμπανίζει. Ἐκεῖ κάτω οἱ ἐπαναστάτες Ἑλληνες πρέπει νὰ καταπνιγοῦν. Πὺ εἶναι τώρα; τρέμει ψυχοραγεῖ, βλέποντας ν' ἀνοίγεται ἐδῶ ὁ τάφος του...

ΠΑΛΑΜΑΣ: Θάρρος, τοὺς φτάνει ὁ ἐξευτελισμὸς· ὁ Μετερνίχος, δὲν εἶναι ἄξιος μπροστὰ σ' ἓνα ἡμίθεο τῆς φρουρᾶς μας.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ: Εἶναι ἢ εὐγνωμοσύνη αὐτὴ γιὰ τὸς δεῖξαμε τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς, τὰ φῶτα τῆς ἀθάνατης Ἑλληνικῆς σοφίας.

ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ: Τὸ θέλει ὁ Θεός, νὰ μεταλάβουν νὰ ἐξαγνισθοῦν μέσα ἀπ' τὸ Ἅγιο τοῦτο δισκοπότηρο τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων, γιὰ νὰ ξαγοράσουν τὸ χρέος τους, ἀπὸ τὴν ἱερὴ τούτη θυσία τῶν ἡρώων τῆς ἐλευθερίας... Τὰ κρίματά μας θὰ τοὺς πνίξουν.

ΠΑΛΑΜΑΣ: ὦ! Τὸ Ἅγιο δισκοπότηρο τῆς φυλῆς μας...
» Ὅσοι πιστοὶ προσέλθετε».

ΜΑΓΕΡ: ὦ ἀγαπητέ μου Μενσθενέα, οἱ δειλοὶ μόνον ἀπελπίζονται καὶ τρέμουν, οἱ γενναῖοι ἐγκατεροῦν, ἢ νίκη στεφανώνει πάντοτε τοὺς ὑπομένοντας ἄχρι θανάτου. Αἱ Θερμοπύλαι χαίρονται δευτέραν ἀθανασίαν. Τὸ πῦρ καὶ ὁ σίδηρος εἶναι τὰ μόνα μέσα τῆς διαλλαγῆς μὲ τοὺς τυράννους καὶ τίποτε ἄλλο. Τὸ τέρας μὲς τὰ πόδια μας σὲ λίγο θὰ σφαδάζη.

ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ: Τρέμω Κύρ Μάγερ ναί, ὅταν σκέπτομαι ὅτι τώρα χύνονται ποτάμια αἵματα καὶ κρατᾶμε γερὰ τὴ λευτεριά στὰ χέρια μας, τρέμω καὶ παρακαλῶ τὸν Ὑψιστο νὰ βάλλη τὸ χέρι του ἢ τώρα, ἢ ποτέ.

ΠΑΛΑΜΑΣ: Τὰ θελήματα τοῦ Ὑψίστου εἶναι ἀμετάβλητα καὶ ἐξάπαντος θὰ ἐκπληρωθῶσι, ἀπαρᾶβιαστος ἢ ἐξουσία Του, ὅσα θελήσῃ νὰ πράξῃ, εἶναι προωρισμένα νὰ γίνουν (ὑψώνει τὸ χέρι του δείχνοντας) ἢ ὁ λαὸς αὐτὸς θὰ καταστῇ λαὸς ἐλεύθερος καὶ ἄξιος τῶν ἀθανάτων προγόνων του ἢ (μὲ σιγανὴ φωνή) ὃ μὴ γένοιτο, μυριάκις ν' ἀποθάνῃ.

ΦΩΝΕΣ : "Όχι... ποτέ...

ΔΡΟΣΙΝΗΣ : "Όχι, θά ἐπιζήση, εἰς πείσμα τῶν ἀνέμων καὶ τῶν πειρασμῶν. Τῆς Ἑλλάδος ἡ ἀποστολὴ εἶναι θεία. Νὰ χρησιμεύῃ σ' ὅλες τὶς ἐποχὰς ὁδηγήτρα λαμπάδα, φωτίζοντας τοὺς λαοὺς Ἡ Ἑλλὰς προώριστα νὰ ζήσῃ καὶ θά ζήσῃ. *(πέφτουν κανονιές)*

ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ : *(μὲ δύναμι)* Γιατὶ ξέρεῖ νὰ ζῆ καὶ νὰ πεθαίνη, ἀλλὰ καὶ νάναστένεται μὲσ' ἀπ' τὴ στάχτη τοῦ χαμοῦ της.

ΜΑΓΕΡ : Ἡ νίκη εἶναι στὴν ἀπόφαση τοῦ θανάτου. Ἡ ἀδάμαστη παλληκαριὰ καὶ τὸ ἀκμαῖο ἠθικὸ φρόνημα τῆς ἀθάνατης φρουρᾶς μας τὸ διακηρύττουν ἐδῶ, κατωχρῶνονται τὰ δικαιώματα τῶν ἐλευθέρων λαῶν ἡ δικαιοσύνη καὶ ὁ ἀνθρωπισμός, στὸ φράχτη τοῦτο. "Όχι μὲ λόγια καὶ πομπὲς καὶ ὑποσχέσεις καὶ διπλωματίες καὶ θεωρίες ἀπατηλὲς' μόνον μὲ τὴ φωτιά καὶ τὸ σίδηρο γιὰ τὴ τιμὴ καὶ τὴ δόξα.

ΠΑΥΛΙΔΗΣ : Ὁ ὄφις πρέπει νὰ χτυπηθῆ θανάσιμα στὸ κεφάλι, ναί.. Στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ Πύλη πού ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀρετὴν κι' εὐλογημένοι καὶ τρισευλογημένοι ἐκεῖνοι πού θά τὴν περάσουν.

ΠΑΛΑΜΑΣ : Ἐνας, καὶ μόνον ἓνας δρόμος, στὸ Ἑλληνα ὑπάρχει δύσκολος, ναί, ἀλλὰ ἀθάνατος, ὁ δρόμος τῆς θυσίας, γιὰ τὴ λευτεριά... ἴτε παῖδες Ἑλλήνων...

ΔΡΟΣΙΝΗΣ : Μακάριος ἐκεῖνος πού θά ἀγωνισθῆ περνώντας τὴν Ὠραίαν αὐτὴν Πύλην τῆς Ἀθανασίας καὶ θά κλείσῃ τὰ μάτια του κάτω ἀπ' τὸν ἐλεύθερο οὐρανὸ τῆς ΕΛΛΑΔΟΣ.

Σ Κ Η Ν Η Δ'

(Πρόσωπα : Τρελλὴ μάνα καὶ συνοδοί...)

ΔΡΟΣΙΝΗΣ : Λοιπόν, εἶναι ὥρα νὰ πηγαίνωμε ἐμεῖς. Ἔχουμε σὺνάξι στὸ Καφαλεῖκο ἀρχοντικό. Θᾶναι ὅλοι οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ δημογέροντες, ὁ Κύρ Χρῆστος ὁ Καψάλης θέλει νὰ μᾶς ἀνακοινώσῃ κάτι τὸ σοβαρὸ, ἦρθε κι' ὁ Κύρ Σπύρος Τρικούπης ἀπὸ τὸ Ζάντε καταλαβαίνεις... σὲ περιμένουμε θᾶναι κι' ὁ Θέμελης...

ΜΑΓΕΡ : Ναί, βεβαίως τὸ ἐπιβάλλουν οἱ στιγμές... Θᾶρθω κι' ἐγὼ σὲ λίγο *(κουνώντας τὸ κεφάλι του)* πρέπει νὰ θέσωμεν ἔλεγχον.

στην ἐπιτροπή τῶν διανομῶν, δὲν μπορεῖ ὁ καθέννας νὰ κάμνη τοῦ κεφαλιοῦ του.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ : Γι' αὐτὸ εἶναι ὀπωσδήποτε ἀπαραίτητον ἡ παρουσία σας (αὐτὴ τὴ στιγμή πίσω ἀπ' τὰ παρασκήνια ἀκούγονται θόρυβος καὶ φωνές καὶ μπαίνουν μέσα ὁ Γκόρπας καὶ μιὰ γυναῖκα κρατῶντας τὴ Μαλάμω).

ΦΩΝΗ ΑΝΔΡΟΣ : Ἄντε μωρὴ Μαλάμω, θέλεις παρακά-
λια ; δὲν θὰ σὲ φάη ὁ γιατρός, μηγάρης κι' εἶσαι νιόνυφη ;

ΤΡΕΛΛΗ ΜΑΝΑ : (μὲ ἄγριο βλέμμα κοιτιάζοντας) Στρούγλα ἐσὺ κακιά, θὰ μοῦ τὸ πληρώσης, (φοβερίζοντας καὶ δαγκώνοντας τὸ χέρι της) τοῦ γυιοῦ μου τοῦ μονάκριβου, τὸ κρεῖμα θὰ σὲ πνίξη...

ΜΑΓΕΡ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΟΙ : (ρωτᾶνε) Ἔ, τί τρέχει ; τί συμβαίνει ; (κουνῶντας τὰ κεφάλια τους μὲ θλίψη κοιτιάζοντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλον).

ΜΑΓΕΡ : Τὴν βάρεσαν ; ποιά εἶναι ; τί ἔπαθε ;

ΓΚΟΡΠΑΣ : Μακάρι νᾶταν χτυπημένη (πλησιάζει σιγά καὶ τοῦ λέει ἀφήνοντας τὴν τρελλὴ γυναῖκα ἀμαρυσμένη μὲ βλέμμα ἀγριεμένο καὶ θολὸ νὰ τοὺς κοιτιάζη παράξενα) Γιατρέ μου σάλειψε, ξυλοπάραθη-
κε, τὰ μεσάνυχτα τὴ βρῖκαν οἱ σκοπιές στὸν Ἄνεμόμυλο, μὲ ἀντρί-
κια ἄρματα, ἄστα, ἄστα.

ΤΡΕΛΛΗ ΜΑΝΑ : Ἄμὲ σὰν κι' ἐσᾶς ποὺ εἶστε δειλοὶ σὰν
τὶς γυναῖκες σας ; Μπορλοτιέρισα θὰ τοὺς τινάξω στὸν ἄερα
τοὺς ὀχτρούς... μὲ λὲν Μαλάμω ἐμένα...

ΜΑΓΕΡ : (κάνοντας νόημα νὰ σωπάσουν) ἤσυχια, ἤσυχια ἀπό-
λυτη.

ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΥΝΟΔΟΣ : Γιατρέμ ἀπ' τὴ μέρα ποὺ σκοτώ-
θηκε τὸ μακαρίτικο παιδί της, εἶδαμε καὶ πάθαμε.

ΓΚΟΡΠΑΣ : Λοιπὸν ποὺ λὲς (μὲ σιγανὴ φωνή) σήκωσε τὸν
κόσμο στὸ πόδι, μοιρολογῶντας, ἀνασκάλευε τὸ μνήμα τοῦ πεθα-
μένου γυιοῦ της, σὰν ξωτικό, ἀνεμίζοντας τὸ μπαῖράκι της.

ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΥΝΟΔΟΣ : (κουνῶντας θλιμμένα τὸ κεφάλι της)
Ποιὸς ἔχει ἀτσάλι τὴν καρδιά νὰ κάθεται νὰ βλέπη... Ἄχ μαύρη
καὶ φωτοκαμένη. Τὶ σοῦτανε...

ΓΚΟΡΠΑΣ : Τῆς κόλλησε στὸ μυαλὸ ἡ ἰδέα πὼς ζῆ τὸ μακαρίτι-
κο, κλαίει, σκούζει, στὸ μνήμα του, καὶ ρίχνει τουφεκιές.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ : Συμφορὰ μας. Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

ΜΑΓΕΡ : (τὴν πλησιάζει) Ἔ Μαλάμω τί κάνεις ; ἄντε λεβέν-
τισα Μεσολογγιτοπούλα, τοὺς τσάκισες τοὺς Ἀρβανίτες, σοῦ ἀξί-
ζουν τᾶρματα... μὴ ξαναβγῆς ὅμως ἔξω ἀπ' τὸ κάστρο, γιὰ ὄνομα
τοῦ Θεοῦ καὶ παραφυλάει ὁ Ἀράπης...

ΓΚΟΡΠΑΣ : "Ελα μωρή στά συγκαλά σου, μίλα στὸ γιατρὸ δὲν ντρέπεσαι ;

ΤΡΕΛΛΗ MANNA : Μᾶς πλάκωσε τοῦ Θεοῦ ἡ κατάρα α α (παραιτίνεται)

ΜΑΓΕΡ : (κάνει νόημα) ἤσυχία μὴν τὴν ἀποπέρουμε.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ : "Ελα μπράβο, ἄντε κάθησε ἐδῶ. Νά, πιές και λίγο ρακί νὰ συνέλθης, (τῆς δίνει ρακί, αὐτὴ δὲν τὸ παίρνει, γυρίζει τὰ νῶια και τοὺς κοιτάζει μ' ἄγριο βλέμμα).

ΤΡΕΛΛΗ MANA : (ξεφεύγει ἀπ' τὴ σύνοδό της κι' ἀνασηκώνεται) Ἄφῃστε με, Ἄφῃστε με, νὰ κάψω τοὺς ἄπιστους (σηκώνει τὰ χέρια) τὸ αἷμα τους, τὸ αἷμα τους νὰ πιῶ ὅσες οἱ τρίχιες μου τόσων ὀχτρῶν κομμάτια νὰ φάω. Ξύπνα λεβέντημ σταυραετὲ και βάλε τύρματά σου. (Μέσ' ἀπ' τὰ παρασκήνια ὁ χορὸς ἀορὰ τραγουδάει τὸ)

Γιὰ βάλε Δῆμομ τάργυρὸ σπαθὶ
μὲ τὸ χρυσὸ θηκάρι...
σὲ κλαῖν τὰ μάτια μου.

ΜΑΓΕΡ : (Τὴν καθουσχάζει) "Ελα, "Ελα μαζὶ νὰ πᾶμε στὴ ντάπια νὰ τοὺς χτυπήσουμε· αὐτοὶ ἐδῶ εἶναι ὄλοι τους κιοτῆδες (κάνοντας νόημα στοὺς ἄλλους)

ΤΡΕΛΛΗ MANA : Κύρ Σβίτσερε, Σβίτσερερέ μου (μὲ δυνατὴ φωνή) Ἐσὺ τὴ δουλειά σου.

ΠΑΛΑΜΑΣ : (στρεφόμενος πρὸς τὸν Μάγερ και τοὺς ἄλλους) ὀργὴ Θεοῦ, φρίκη, σφαγὴ, φοβέρα, ξολοθερμός, πείνα, τρέλλα, ἔγκλημα, συμφορά· φεύγουμε, φεύγουμε, Κύριε Μάγερ ὁ Θεὸς νὰ τὴν ἐλεήσῃ (Φεύγουν)

ΜΑΓΕΡ : Στὸ καλὸ ἀγαπητοί μου... και (καί τὸς λέει μυστικά).

ΔΡΟΣΙΝΗΣ : Ἄλοιμονο, χαθήκαμε... αὐτὸ ἔλλειψε...

ΤΡΕΛΛΗ MANNA : Νάτος σταθῆτε μοῦ φωνάζει, ὁ Δῆμος μου δὲν πέθανε (δείχνει μὲ τὸ χέρι της στὸν τοῖχο) Ἄχ λεβέντη μου παιδάκι μου... και σεῖς μωρὲ κακοῦργοι γελᾶτε μὲ τὸν πόνο μου ; χτυπᾶτε, χτυπᾶτε, τὰ σκυλιά, τί κάθεστε κιοτῆδες ; (γελάει παράξενα) Χά, Χά, Χά! (ἀνασηκώνεται λέγοντας και χειρονομώντας) φέрте ἐμπρός... φλογέρες και ταμπούρλα, γάμος χαρὸς τραγοῦδια...

ΜΑΓΕΡ : (πρὸς τὴ συνοδὸ μὲ σιγανὴ φωνή) κλονισμὸς εἶναι, θὰ συνέλθῃ. (τοὺς κάνει νόημα)

ΓΚΟΡΠΑΣ : Καλὸ μελὰ γενιάστηκα.. Κακὰ σημάδια, δὲν μ' ἄρέσει γιατρὲ (σιγὰ στὸ γιατρὸ) μπάς και βρυνκολάκισσε;..

ΤΡΕΛΛΗ MANA : (σηκώνεται ξανά κι' ἀρχίζει νὰ τραγουδάῃ τὸ παρακάτω τραγοῦδι, κρατώντας ἓνα μπαϊράκι και χορεύοντας)

Τ' ἔχεις σέρσιγγαμ και κλαῖς ;
μὲ φοροῦν καλὲς κακιὲς
μὲ φορεῖ και τ' ἀρμουρίκι
ἢ κόρη τοῦ Καλαμπαλίκη

ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΥΝΟΔΟΣ : ὦ συφοριασμένη μου, τί ἦταν τὸ μαῦρο ριζικό σου ! ποιά βαρειά κατάρα σὲ βαραίνει ; (κάνει τὸ στανρό της)

ΤΡΕΛΛΗ ΜΑΝΑ : (ἐξακολουθεῖ νὰ τραγουδάη μὲ χαμόγελο τρελλὸ κι' ἄλλοτε διακόπτει και ρίχνει ἄγρια βλέμματα στὴ συνοδὸ της φοβερίζει χειρονομῶντας) Καρβούναινα, Καρβούναινα, στρίγλα κακιὰ γειτόνισσα μὲ μάγιεψες, ποὺ νὰ καῖς. (Και συνεχίζει) «Ὁ ἥλιος ἐβασίλεψε, Δῆμομ, βασίλεψε και τὸ φεγγάρι ἐχάθη κι' ὁ λαμπερὸς Αὐγερινὸς ποὺ πάει κοντὰ στὴ Πούλια σὲ γλυκοχαιρετᾶνε κι' ἡ δόλια ἢ μαύρη μάνα σου σ' ἀναζητᾶει και κλαίει κι' ἄκου τ' ἀηδόνι σου λαλεῖ, Μπούμ-μπούμ-μπούμ» (ἀκούγονται ἀραιὲς κανονιές). (και συνεχίζει).

ΤΡΕΛΛΗ ΜΑΝΑ : Ξύπνησε, ξύπνησε ! Χτυπάτε ! Πλάκωσαν τὰ φουσάτα κι' ἐγὼ τραβάω γιὰ τὸ τάμα μου, τὸ τάμα μου, κεῖνο ποὺ μοῦπε χτές, σὰν ἦρθε τὸ βασιλεμμα.

ΜΑΓΕΡ : Ἡσύχασε, ποῖδ τάμα σου ; τί σοῦ εἶπε ;

ΤΡΕΛΛΗ ΜΑΝΑ : Νὰ ρίξω τρεῖς στὸ μνήμα του ν' ἀκούση νὰ ξυπνήση, νὰ ρίξω τρεῖς και πέντε και νὰ πεθάνω ἀντάμα του. Θέλει γιὰ ὕστερη φορὰ ν' ἀκούση τὴ φωνή του, τὸ θλιβερὸ τραγούδι μας τὸ παραπονεμένο «Νὰ ζῆ τὸ Μεσολόγγι, νὰ ζῆ, νὰ βασιλεύη». (Μὲ δυνατὴ φωνή) Κρατᾶμε Δῆμοσο (χειρονομῶντας και κυττάζοντας τοὺς ἄλλους).

ΜΑΓΕΡ : Μήπως δὲν ἔχεις δίκηο ; Καὶ ξαναπέστω ἄλλη μιὰ φτωγή μου πικρομάνα πρὶν βασιλέψει ὁ ἥλιος...

(Μέσα ἀπ' τὰ παρασκήνια ὁ χορὸς λέει τὸ τραγούδι) :

Γιὰ πέστε το ἄλλη μιὰ φορὰ, πέστε το τρεῖς και πέντε,

νὰ ζῆ τὸ Μεσολόγγι

τὸ θλιβερὸ τραγούδι μας τὸ χιλιοειπωμένο

νὰ ζῆ τὸ Μεσολόγγι.

Ηίναξ Γ. ΚΑΣΟΛΑ

‘Ο Χρηστος Καψάλης ανατινάσσεται εἰς τὸ ἀέρα μετὰ τὰ γυναικόπαιδα.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ «ΚΛΕΙΣΜΟΥ»

*‘Αραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιάς, τόπ’ Ἄγγλου
πέλαγο μέγα πολεμᾶ, βαρεῖ τὸ καλυβάκι
κι’ ἄλλοιά! σὲ λίγο ξέσκεπα τὰ λίγα στήθια μένονν
ἀθάνατ’ εἶσαι, πού ποτὲ βρογιτὴ δὲν ἦσυχάζεις;*

Δ. Σολωμὸς («Ἐλεῦθεροι Πολιορκημένοι»)

«Κράτα καῦμένο Μεσολόγγι»

Τὸ μαγευτικὸ τραγοῦδι τῆς ἀνοιξῆς πού μετὰ «χίλιες βρούσες χύνεται μετὰ χίλιες γλῶσσες κρένει» κατὰ τὸν Ἐθνικὸ ποιητὴ, διαγείρει συγκλονιστικὰ τὸν ψυχικὸ κόσμον, τῶν πολιορκημένων. Ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ ζωὴ τώρα γίνεται πιδό γλυκειά, γιὰτὶ παλεύουν μέσα τους ὁ ὁμορφος κι’ ἀγγελικὸς κόσμος τῆς ἀρετῆς, ὁ νόμος τοῦ πνεύματος ἢ ἰδέα καὶ τὸ βίωμα τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ, τὸ ἰδανικὸ τῆς πίστεως καὶ τῆς λευτεριᾶς μετὰ τοὺς πειρασμοὺς τοὺς ὄρατους καὶ ἀόρατους. Εἶναι γλυκειά ἢ ζωὴ, κι’ ὁ θάνατος μαυρίλα, μὰ ἔλα πού εἶναι γλυκύτερος τῆς λευτεριᾶς ὁ πόθος, γι’ αὐτὸ καὶ τρέμει ἢ ψυχὴ στὴν ἔσχατη δοκιμασία καὶ ξαστοχᾶ τὸν ἑαυτὸ τῆς, διπλὸς πειρασμὸς ὁ ὄρατος τῆς φύσης γύρωθε πού εὐωδιάζει καὶ ἀνασταίνει ἀπὸ περισσεῖες χάρες καὶ τῆς ψυχῆς μέσα τῆς ὁ ἐφιιάλτης τῆς πείνας, τῆς ἀρρώστειας πού προσπαθοῦν νὰ τοὺς κιοτέψουν. Εἶναι ὁμως ἀνίκανοι νὰ παρασύρουν τοὺς ἥρωες μακρυνὰ ἀπὸ τὸ χρέος τους, ἀγωνίζονται μετὰ τὴν ἐλπίδα τοῦ θριάμβου καὶ τῆς λευτεριᾶς. «Ἡ δυνάμις σου πέλαγος κι’ ἢ θέληση μου βράχος». Ἡ ἔννοια τοῦ χρέους στὸ Ἅγιο βῆμα τῆς ψυχῆς τους εἶναι ἠθικὴ προσταγή.

Πολιτεῖες, πού πολιορκήθηκαν καὶ φρουρές, πού ἀντιστάθηκαν μετὰ γενναιότητα καὶ καρτερία, δὲν λείπουν ἀπὸ τὴν Ἱστορία. Ἀλλὰ τὸ Μεσολόγγι δὲν εἶναι Ἱστορία, εἶναι ποίηση, γραμμένη μ’ αἷμα καὶ φλόγα, ἀπὸ τὴν πιδό καθαρὴ καὶ ὑψηλὴ πνοή, πού ὁ Θεὸς ἔχει φυσήσει σ’ ἀνθρώπινα στήθη. Ἡ ἱερὴ σύναξη τῶν πιδό εὐγε-

νικῶν καὶ ἀγνῶν μαρτύρων τῆς χριστιανωσύνης θ' ἀναγνώριζε καὶ στὸν τελευταῖο μαχητὴ τῆς φρουρᾶς ἕνα ἀδερφό του ἰσάξιο. Καὶ ἡ ἔσχατη ἀπὸ τὶς ἀνώνυμες γυναῖκες τοῦ Μεσολογίου ἦταν ἄξια νὰ φορέσει τὸ φωτιστέφανο τῆς ὁσιότητος.

«Ὅταν τὰ φάρμακα καὶ τὸ τελευταῖο ἶχνος τροφῆς — ἂν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ τὸ φῶς καὶ τὸ ἀλμυρὸν τῆς θάλασσας καὶ τὸ κρέας τῶν σκυλλῶν καὶ γατῶν — εἶχον ἐκλείψει ἀπὸ τὸ στενωὸς πολιορκούμενο ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ καὶ Ἱμπραῆμ ἐπὶ ἕν ἔτος Μεσολόγγι, ὅπου σκελετοὶ εἰς τοὺς προμαχώνας του ἐκράτουν τὸν ἀγῶνα καὶ ἀνθρώπινα σκιά ἐκινουῦντο εἰς τοὺς ἐρημωμένους ἀπὸ τὸν λοιμὸν δρόμους του, ὅταν «ὁ ἀποκλεισμός εἶναι τόσο στενός ὥστε οὐδὲ εἶδῃσιν δὲν εἶναι τρόπος· εἴτε νὰ στείλωμεν εἴτε νὰ λάβωμεν» — ὡς ἔγραφε περὶ τὰς Σκρόφας ἐπὶ τοῦ πλοίου «Ἄρης» τὴν 9 Ἀπριλίου ὁ Νούαρχος Ἀνδρέας Μιαούλης πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ζακύνθου, — ὅταν «ὁ πόλεμος δὲν ἔλειπεν ἡμέρα καὶ νύκτα καὶ θαναζόμαστε πῶς βασιτᾶν οἱ Ἕλληνες, χωρὶς ψωμί, τώρα τόσαις ἡμέραις, τρώγοντας χόρτα καὶ τοὺς γαῖδαρους» — ὡς ἔγραφε τὴν 10 Ἀπριλίου ἐκ τοῦ Πεταλᾶ ὁ ψάλτης τῆς Ἐλευθερίας Διονύσιος Σολωμὸς πρὸς τὸν Διονύσιον Ρώμαν εἰς Ζάκυνθον, — ὅταν «τὸ Μεσολόγγι ἐκινδύνευε καὶ κινδυνεύει ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ὅπου καρνεροῦν τὴν ἔλευθερίαν νὰ τοὺς ἔλθῃ οὐρανοκατέβητη ἢς ἐρωτήσουν τὴν συνέδῃσίν νων τί ἔκαμαν δι' αὐτοὺς τοὺς προμάχους τῆς ἔλευθερίας μας ;» — ὡς ἐδημοσίευσε ἡ ἐφημερὶς «Ἀθηναῶν» τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 29 τῆς 8 Μαρτίου 1826 φύλλον της — ὅταν ὁ ὑποσωματάρχης Γεώργιος Βάγιας μετὰ τοῦ ἀξιωματικοῦ Γούλα Ρεντηνιώτη διεπίστωσαν ὅτι καὶ κομμάτια θανόντος παιδιοῦ εἶχον φαγωθῆ ὑπὸ τῆς οἰκογενείας του ἐκ της πείνης — ὡς ἀναγράφει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του ὁ Ἀντιστράτηγος Ἀρτέμιος Μίχος — καὶ πᾶσα ἐλπίς ἦτο πλέον ματαία, 4 χιλιάδες προασισταὶ μὲ τοὺς γέροντες καὶ τὰ γυναικόπαιδα πῆραν τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐξέλθουν τῆς ἡρωικῆς πόλεως διασχίζοντας τὰς τριάντα χιλιάδας τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ ὕστερα ἀπὸ ὀλονύκτιο δραματικὴ ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τοῦ Θανάτου ποῦ μονάχα ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος ξεπερνᾷ κι' ὅπου διαδραματίζονται σκηναὶ ἀσυλλήπτου ἡρωϊσμοῦ, κι' ἐγκατερέσως καὶ συνθέτουν πίνακας ἀνταξίους τῆς Ἰλιάδος καὶ τῶν Θερμοπυλῶν.

Μόνοι, κατὰ μοῖν οἱ ἥρωες πρόμαχοι τοῦ Μεσολογγίου εἰς ὥρας καθ' ἃς οἱ ἐν Ναυπλίῳ κυβερνῶντες πολιτικοὶ κατετρίβοντο μὲ τὰ προσωπικά, καὶ ὅλος ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν εἶχεν σταματήσῃ, καὶ ἡ ἀπογοήτευσιν εἰς τὰς τάξεις τῶν πατριωτῶν ἐπήρχετο, εἰς μόνον τὸν Θεὸν στηρίζοντες τὰς ἐλπίδας, νικῶντας τοὺς πειρασμοὺς ἐπέεραν τὴν κυκλοῦσαν τὸ φρούριον τάφρον διὰ τριῶν γεφυρῶν τεθεισῶν ἐπὶ τῶν προμαχῶνων Λουνέτας, Ρῆγα καὶ Μοντάλεμπεργκ προτιμήσαντες νὰ εὗρουν ἔνδοξον θάνατον παρὰ νὰ παραδώσουν μὲ συνθήκην τὴν ἱερὰν πόλιν τῶν μεγάλων ἡρωϊσμῶν καὶ θυσιῶν. «ὦ Ἕλλάς πατρὶς τῶν περικλεσεστάτων ἡρώων, ἀγλάισμα τῶν Μουσῶν, μητὴρ τῶν ἀμιμήτων τεχνῶν, τοῦ Κόσμου, ὁ θαυμασμός ΝΙΚΑ ΝΙΚΑ ἀνευφημοῦσι πρὸς Σε πάντες οἱ λαοί», Λουδοβίκος Α' Βασιλεὺς Βαυαρίας.

ΠΡΑΞΗ ΤΡΙΤΗ

ΣΚΗΝΗ Α΄

ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΙΑ Α΄ ΕΙΚΟΝΑΣ

Σύναξι στρατηγῶν καὶ καπεταναίων στὸ προαύλιο τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Στὸ βάθος φαίνονται οἱ προμαχῶνες καὶ οἱ τάμπιες. Δεξιὰ διαγράφεται κατὰ τὸ ἥμισυ ἡ ἐκκλησία καὶ ἀριστερὰ ὀρθώνεται ἓνα προτείχισμα μὲ ἓνα μπαϊράκι στὴ κορυφή. Στὴ μέση ἓνα τραπέζι. Δεξιὰ κ' ἀριστερὰ κάθονται οἱ στρατηγοὶ Νικόλαος Φωτομάρας, Δημήτριος Μακρῆς, Θανάσης Ραζηκώτσικας, Μῆτσος Κοντογιάννης, Νότης Μπότσαρης, Δημήτριος Δεληγεώργης, Κίτσος Τζαβέλλας, Μιχαὴλ Κοκκίνης μηχανικὸς καὶ ὁ Γ. Μάγερ μὲ τὸ Γ. Παπαδιαμαντόπουλο στὸ κέντρο.

Ι. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ : Φίλοι μου, ἀγαπητά μου ἀδέλφια! Ἡ κατάστασις εἶναι ἀπελπιστικὴ ὅπως τὸ βλέπετε καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι. Σᾶς ἐκάλεσα ἐδῶ ν' ἀνταλλάξουμε σκέψεις γιατί εἶναι κρίσιμες οἱ στιγμές. Τὸ νησάκι ποὺ προστάτευε ἀπ' τὸ Νοτιᾶ τὴν πόλιν μας τὸ Βασιλάδι, ἀφοῦ πάλαιψε μὲ τὰ δόντια πάρθηκε ἀπὸ τοὺς ἀπίστους. Τὸ ἀθάνατο παλληκάρι μας ὁ στρατηγὸς Σπύρος Πεταλούδης, μ' ὅλη τὴν ἥρωϊκὴ φρουρά, ἀφοῦ πολέμησαν λιονταρίσια ξεκάνοντας χιλιάδες τουρκαραπάδες ἀνατινάχτηκαν τὴν τελευταία στιγμὴ στὸν ἀέρα. Τὸ ἴδιο κ' ὁ ἥρωας τοῦ Ντολμᾶ τὸ λατρευτὸ μας παλληκάρι ὁ Γρηγόρης Διακατᾶς ἔπεσε μ' ὅλη τὴν ἀθάνατη φρουρά του. (Οἱ στρατηγοὶ μὲ θλίψη κουνᾶνε τὸ κεφάλι τους λέγοντας). Μακαρία ἡ μνήμη τους. Μὲ δόξα καὶ τιμὴ ἔβγαλαν τὸ χρέος τους.

ΝΟΤΗΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Χάσαμε τ' ἀσλάνια μας, κόπηκαν τὰ χέρια μας, ὅμως γλύτωσαν μιὰ γιὰ πάντα, τοῦλάχιστον ἔσφλησαν τὸ χρέος τους γιὰ τὴν πατρίδα. Ἄμποτε κ' ἐμεῖς νὰ πᾶμε τ' ἀκριμάτιστη καρδιά...

Α. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ : Πολὺ ἀκριβὰ θὰ τὸ πληρώσουν οἱ ἄπιστοι, φτάνει νᾶρθῃ ἡ ὥρα ἐκεῖνη καὶ βλέπουμε, ἄς κοπιᾶσουν ἂν τοὺς βαστᾶ, ἄς κάμουν τὰ χαϊβάνια. ρεσάλτο νὰ τοὺς δοῦμε, καὶ τότε τὰ λέμε.

Ι. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ : (συνεχίζει) Λοιπὸν ὁ Μισοῦλης δὲν μπορεῖ πιά νὰ μπᾶσῃ οὔτε ἓνα ζεμπίλι ρύζι καὶ χλίβεται ἀπ' τὸ κακό του, παραδέρνοντας γύρω ἀπὸ ὄξυες καὶ Σκρόφες, γιατί

ὁ κλειὸς στένεψε πολὺ κι' ἔχουν πιαστεῖ ὅλα τὰ μπουγάζια ἀπ' τὰ Ἀλτζερίνικα καὶ τὰ Ἀράπικα μπρίκια,

ΚΙΤΣΟΣ ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ : Θὰ τὸν οπάσουμε ἐμεῖς ἄρχοντα κὺρ Γιάννη γιατί φυλᾶμε ἐδῶ ; Ποιὸς μπροστὰ ποιὸς πίσω ὅ,τι ἔγραψε δὲν ξεγράφει, τὰ σατανικά τους σχέδια τὰ ξέρουμε, ἀλλὰ δὲν θὰ τοὺς περάσει, ὅσο κι' ἂν τοὺς δασκαλεύουν οἱ Φραντσέζοι..

Δ. ΜΑΚΡΗΣ : Τῶβαλαν οἱ ἀντίχριστοι νὰ μᾶς ἀπομονώσουν στενεύοντας ὁλόγυρα καὶ χτυπώντας ἀπανωτά. Θὰ χτυπήσουν καὶ τὴ Κλείσοβα.

Ι. ΔΕΛΗΓΕΩΡΓΗΣ : Αὐτὸ νὰ τὸ περιμένουμε ὁπωςδήποτε, γι' αὐτὸ θὰ πρέπη νὰ τοὺς φέρουμε ἀντιπερισπασμό... χτὲς φάνηκαν τὰ μπαϊράκια ἀπ' τ' Ἀλτζερίνικα τοῦ Χουσεΐνη στὸ Πατραϊκό...

ΚΙΤΣΟΣ ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ : Τὴ Κλείσοβα θὰ τὴ κρατήσουμε μὲ τὰ δόντια, θὰ πλέξη τὸ μοσχάρι στὸ αἷμα, καλῶς νὰ κοπιᾶσουν.

Δ. ΜΑΚΡΗΣ : Νὰ μᾶς συμπαθᾶς κὺρ Γιάννη ποὺ σὲ διακόψαμε ἔχουμε βλέπεις πολλὲς δουλιὲς νὰ κουμαντάρουμε, πολλὲς πλήγες...

Ι. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ : Γι' αὐτὸ κι' ἐγὼ φίλοι μου, σᾶς κάλεσα στὴ μεγάλη καὶ κρίσιμη τούτη σύναξη νὰ λάβουμε τὰ μέτρα μας καὶ ἀπάνω ἀπ' ὅλα νὰ λάβουμε σταθερὲς ἀποφάσεις γιὰ τὸ κάστρο... Ἐμεῖς ἐδῶ μέσα χαροπαλαῖμε μέρα νύχτα κι' εἶναι θαῦμα τὸ πῶς κρατᾶμε. Δυὸ χιλιάδες σιδερένιες σφαῖρες καὶ μπόμπες γκρεμίζουν τὰ σπίτια μας, σκοτώνουν τ' ἀδέρφια μας, τὰ παιδιά μας κι' ἐμᾶς (ἀκούγονται ἀραιὲς κανονιές).

Α. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ : Ἄν δὲν μπορέσουμε κὺρ Γιάννη μου, νὰ κρατήσουμε τὸ κάστρο, θὰ κρατήσουμε τὴ λευτεριά μας θὰ κλειστοῦμε μέσα στὰ γερά, σπίτια καὶ θὰ τιναχτοῦμε στὸν ἄερα τοὺς τᾶπαμε στὶς μπουῦκες τῶν κανονιῶν μας εἶναι τὰ κλειδιά κι' ἂν τοὺς βαστῶ ἄς τολμήσουν.

Μ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ : Αὐτοὶ ὅπως βλέπω πᾶνε ξανά ν' ἀρχίσουν ταὺς μουστακερέδες.

Ι. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ : Ἀποθνήσκομεν, ἀλλὰ δὲν παραδιδόμεθα... τελείωσαν τὰ ψέματα.

ΝΟΤΗΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἄντε παιδιά μ' νὰ κρατήσουμε ὡς ἐκεῖ ποὺ πρέπει τὴ τιμὴ καὶ τὴν ὑπόληψη, νὰ βαστάξουμε νὰ μὴν ἀφήσουμε μπόρτζι πίσω μας οὔτε εἰς τὸν Θεὸν οὔτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅπως μᾶς φωτίσῃ ὁ Θεός. Εἴμαστε νικηταὶ τοῦ

ἐχθροῦ. Ἄς ὄψωνται ἐκεῖνοι πού δὲν ἐφρόντισαν γιὰ τὴν προμήθεια. Ὑπεράνθρωπες θυσίες προσφέραμε ὡς τώρα, μὰ χαράμι νὰ μὴ γίνουμε στοὺς ἀπίστους. (Μέσα ἀπὸ τὰ παρασκήνια μιὰ φωνή): Χαλάλι νὰ σοῦ γίνῃ μωρὴ μάνα Ἑλλάδα, νισάφ' ὁ ἔρμος ἀπόκαμα, τί ἄλλο νὰ σοῦ δώσω πικρὸ μου Μεσολόγγι;

Ι. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΥΟΥΛΟΣ: Ἐσὺ τί λές καπετὰν Θανάση Ραζηκώτσικα;

Α. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ: Ἀρχοντα κὺρ Γιάννη, ἐγὼ εἶμαι τῆς γνώμης νὰ νταγιαντήσουμε ἀκόμη μιὰ βδομάδα. Ξανά νὰ στείλουμε ἄνθρωπο νᾶχη φτερὰ στὰ πόδια νὰ πάη στὸν Καραϊσκάκη γιὰ νᾶρθη αὐτὸς ἀπέναντι μαντιάτι νὰ μᾶς φέρῃ. Ὑστερσ μὴ γίνῃ καὶ κανένα θαῦμα κι' ἔρθουν τὰ Σπετσονυδριώτικα, ὁ καπετὰν Ἄντρεας.

ΜΙΑ ΦΩΝΗ: Οἱ ἀπόξω καρτερᾶνε τὸ γάμο μας ἂν ἤθελαν τόσο καιρὸ τόσοσ φορὲς.

Δ. ΜΑΚΡΗΣ: Χαμένος κόπος πολιτάρχη μου, ἄς μὲ βγάλ' ὁ Θεὸς ψεύτη μακάρι. Οἱ ἄπιστοι ἔπιασαν ὅλα τὰ μπουγάζια, παραδέρνει ὁ Μιαούλης τόσο καιρὸ τώρα, τραβᾶει τὰ μαλλιά του πού δὲν μπορεῖ νὰ μπάσῃ μέσα στὸ κάστρο θροφές. Κι' ἂν πέσῃ κι' ἡ Κλείσοβα, ὅσους κι' ἂν φάει ἀραπάδες διάφορο καὶ καλὸ δὲν ἔχομε. Δὲν ὑπάρχει τρόπος οὔτε νὰ στείλωμε οὔτε νὰ λάβωμε εἶδησι... Λοιπόν;

ΦΩΝΕΣ: Νὰ βγοῦμε... Θάνατος στοὺς ἀπίστους.

Μ. ΚΟΚΚΙΝΗΣ: Ὅπως καταντήσαμε... σκωθῆτε σεῖς οἱ πεθαμένοι νὰ μποῦμε μεῖς οἱ ζωντανοί!

Ν. ΦΩΤΟΜΑΡΑΣ: Τί λές; Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, πολιτάρχη καπετὰν Θανάση, δὲν ἀγροικᾶς τί γίνεται; Παρηγοριὲς νὰ λέμε τώρα πίσω-πίσω; Οὔτε κνούπ' δὲν μπορεῖ νὰ ξεμυτίσῃ. Ποῦθε νὰ πᾶν τὰ γράμματα καὶ ποῦθε νὰ περάσουνε; γιόμισε ἡ λίμνη ἀπὸ μαῦρα κοράκια Ἀλτζερνίκα, παπαρούνιασε ὁ κάμπος, ὀλόγυρα πεζούρα καὶ καβάλλα ἀπὸ Τουλεμάνιδες... Ὅλες οἱ φάρες τοῦ διαβόλου πλάκωσαν κι' ἀλιχτᾶνε γιὰ μιὰ μπουκιά τὸ φράχτη πού θὰ τοὺς σταθῇ θηλειὰ στὸ λαιμό. Τί θάμα νὰ γένη τώρα πίσω-πίσω; Ἐνα εἶναι τὸ θάμα, ὅσο τὸ κρατᾶμε νὰ βγοῦμε πέρα, πρὶν σωρια στοῦμε

ΦΩΝΕΣ: Νὰ βγοῦμε! νὰ βγοῦμε! Δὲν ὀχτρεύεται ἄλλο!

Σ Κ Η Ν Η Β΄

(Μαχμοιμπέης κι' ἄλλοι Τούρκοι)

ΑΡΓΥΡΗΣ (μπαίνει μέσα βιαστικός, ἀπενθνόμενος πρὸς τοὺς καπεταναίους) Σεβαστοί μου καπεταναίοι... Σήκωσαν μπαϊράκι... ἄγνάντια οἱ σκοπιές καὶ βλέπω νὰ τραβᾶνε κατὰ δῶθες εἶναι τρεῖς ἀπ' τοῦ Ἁγᾶ Μπρανούση τῆ σκηνή... διατάξτε...

Α. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ : Νὰ πάψουν οἱ φωτιές κι' ἀπὸ τὰ δύο μέρη καὶ νὰ δοθῇ τὸ σύνθημα.

ΝΟΤΗΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Καλῶς νὰ κοπιᾶσουν, ναί, πάρε καὶ σὺ Ἀργύρη ἓνα μανδηλι καὶ βάλετο στὸ κοντὸ καὶ κάμε τους συνιάλο ὅσο νὰ μποῦνε νὰ δοῦμε τί ζητᾶνε.

ΑΡΓΥΡΗΣ : Ἀμέσως καπετάνιε μου... (φεύγει).

ΦΩΝΕΣ : Ἔρχονται, ἔρχονται, οἱ μπουταλάδες...

ΤΟΥΡΚΟΙ : (εἶναι τρεῖς ὑπὸ τὸν Μαχμοὺτ μπειρη, χαιρετᾶνε, προσκυνῶντας) Σελάμ ἄλεκίμ... σαμπαλάρ, χαλείρ, σούν, μασιαλά... παλληκάρια.. γειά σας.

Ν. ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Χὸς κελντιμιζ (καλῶς ὀρῖσατέ). Ἔ τί κάνετε, πῶς πᾶνε τὰ κέφια σας, τί κάνουν οἱ βιζυράδες σας, τί τὰ λένε...

ΜΑΧΜΟΥΤΜΠΕΗΣ : Ὅλοι καλὰ εἶναι καὶ θέλουν νὰ πιᾶσουν δουλειές (διαπραγματεύσεις). εἶστε καλὰ παλληκάρια.

Ν. ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἄν θέλουν αὐτοὶ καὶ ἡμεῖς ἔτοιμοὶ εἶμαστε. Ἄν δὲν θέλουν ὀλίγον μᾶς πειράζει.

ΜΑΧΜΟΥΤΜΠΕΗΣ : Ἐγὼ ἔκανα τὸν αὐθέντην μου Βεζύρη νὰ στρέξῃ νὰ σᾶς χαρίσῃ τὰ ἄρματα, μᾶ...

Ν. ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ (τὸν διακόπτει) : Ξαίρεις πότε ἤμπορεῖ νὰ μᾶς τὰ χαρίσῃ ὅταν μᾶς τὰ πάρῃ (κινητὰ ταῖς πιστόλαις μὲ χέρι). Εἶδὲ ὅσον τὰ ἔχομεν εἰς τὸ ζουνάρι τὰ ὀρῖζομεν ἑμεῖς καὶ δὲν εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν του νὰ τὰ χαρίσῃ. Παρὰ νὰ φυλάξῃ καὶ τὰ δικά του. (πέφτουν κανονιές καὶ μιὰ κοντὰ στοὺς Τούρκους, σκύβουν καὶ τρικλίζουν νὰ πέσουν).

ΜΑΧΜΟΥΤΜΠΕΗΣ : Αὐτοὺς τοὺς διαβόλους τοὺς σκιαζομε σεις ἀπὸ τίς πολλές τίς συνηθήσατε.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΙ : Πάρα πολὺ φοβηθήκατε κρίμας πὺ εἶστε παλληκάρια.

ΜΑΧΜΟΥΤΜΠΕΗΣ : Ὁχι. Ἄς τὸ εἰποῦμε ἀλλέως. Ὁ Βεζύρης ἀπεφάσισεν καὶ δὲν θέλει ἄρματα.

Ν. ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: "Ε, τότες ἄς πέσωμεν εἰς τὴν κουβέντα ἴσα καὶ παστρικά.

ΤΟΥΡΚΟΙ: κάμετε ράγι, ὁ ἀφέντης εἶναι καλός...

Ν. ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Ἡμεῖς εἴμεθα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ πουλιά ὅπου τὰ λένε νυχτοπούλια ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνη ἡ ὥρα τῆς νύχτας σᾶς πατοῦμεν στὴν κοιλιὰ καὶ διαβαίνουμε.

ΜΑΧΜΟΥΤΜΠΕΗΣ: Πάρα πολὺ περήφανα ὀμίλεις καπετὰν Νότη καὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους καμμιά δουλειὰ δὲν σιάζομεν.

ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ: "Ολοι νὰ ἔβγωμεν μικροὶ καὶ μεγάλοι μὲ τὴν τιμὴ μας καὶ τὰ πράγματά μας καὶ ὅποιος θέλει ἄς ἔλθῃ νὰ τὸν προσκυνήσῃ ἔπειτα.

ΜΑΧΜΟΥΤΜΠΕΗΣ: "Οπου θὰ εἰπῇ τοῦτο, θέλετε ὅλοι τὴν ἐλευθερίαν σας. (*Φεύγουν*)

ΟΛΟΙ ΜΑΖΟΙ: Μάλιστα σὲ μᾶς ἀξίζει ἡ λευτεριά...

ΤΟΥΡΚΟΙ: Ἔχετε ὑγείαν.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: "Ωρα καλήν.

ΜΑΓΕΡ: Ἀποθνήσκομεν ἀλλὰ δὲν παραδιδόμεθα, ὄχι...

Κ. ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ: Τόλμησε ὁ Κιουτάγιας νὰ ζητήσῃ ἄρματα, τετρακόσια χρόνια τὰ κρατήσαμε ἅγια, τιμημένα κι' ἀχνίζουν ἀπ' τὸ αἷμα τους...

Ι. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ: Νὰ ὀρισθῇ τὸ συμβούλιον τοῦ θανάτου

Σ Κ Η Ν Η Γ'

(*Πρόσωπα τὰ ἴδια*)

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ: Μιὰ κι' εἴμαστε, φίλοι μου, ὅλοι ἐδῶ, ἔχομε ἀκόμα ἓνα ἱερὸ χρέος νὰ κάνουμε.

ΝΟΤΗΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: "Ο,τι ἡ ἀφεντιά σου μᾶς προστάζει, Κύρ-Γιάννη... Κάστρο τὰ στήθια τῶν παλληκαριῶν, θυσία τὰ πάντα, ὁ κόσμος νὰ χαλάσῃ Μεσολόγγι δὲν πέρνουν. "Ολοι εἴμαστε πρόθυμοι.

Μ. ΚΟΚΚΙΝΗΣ: Σὰν τί θέλεις νὰ μᾶς πῆς κύρ Γιάννη;

Ι. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ: Γιὰ τὴν ἄλλη μάχη ποὺ δίνουμε, ἀδελφοί μου, ἐδῶ μέσα στὸ Μεσολόγγι. Τὴν μάχη τὴν πνευματικὴ ποὺ θεωρεῖται τὴν ἀντίσταση κι' ἀντιλαλεῖ ὡς τὰ πέρατα τὸ θάμα τοῦτο τῶν ἐλευθέρων πολιορκημένων.

ΡΑΖΙΚΩΤΣΙΚΑΣ: Νὰ σᾶς ἀκούσωμε καὶ ὅλοι νὰ γίνουμε θυσία.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ: Εὐχαριστοῦμε, ἀγαπητοί

μου φίλοι, σὲ σᾶς ἀνήκει ἡ δόξα κι' ἡ τιμὴ. Ἐσεῖς κρατᾶτε στὰ χέρια σας τὴν λευτεριά τῆς Πατρίδας. Στὸ Μεσολόγγι γράφεται ἡ ἔνδοξη ἱστορία τοῦ Ἑθνους μας, ὅπως τὸ βλέπετε. Ἀπὸ τοῦτο τὸ Προπύργιο κρίνεται ἡ Ἀνάσταση τοῦ Γένους καὶ ἡ ἱστορία μας γράφεται καὶ μὲ τὸ καριοφίλι καὶ μὲ τὴν πέννα βουτηγμένη στὸ αἷμα μας. Θέλω νὰ πῶ γιὰ τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» τοῦ εὐγενικοῦ μας ἀπὸ δῶ τέκνου (δείχνει τὸν Μάγιο), τοῦ κυρ Μάγιο.

ΝΟΤΗΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Μεγάλη μας τιμὴ κι' εὐγνωμοσύνη. Ἀκοῦς λέει ; Ἐχομε χρέος ἱερὸ, εἶν' ὁ σωτήρας μας μέσ' τὴν αἱματοβαμμένη πόλη, χίλια κομμάτια νὰ γίνουμε. Εἶναι νὰ γίνεταί λόγος ;

Ι. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ : Ἀκριβῶς αὐτὸ ζητῶ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ βουβαθῆ ἡ φωνὴ τῆς αἰσιοδοξίας μας, δὲν πρέπει νὰ σταματήσουν μὲ κανένα τρόπο τὰ «Ἑλληνικὰ χρονικὰ».

ΜΑΓΕΡ (Στὸ ἄκουσμα τῆς λέξεως «Ἑλληνικὰ χρονικὰ» ταράσσεται καὶ μὲ δυνατὴ φωνὴ λέγει) : Ὅχι, ποτὲ δὲν θὰ σταματήσουν τὰ «Ἑλληνικὰ χρονικὰ» παρὰ μονάχα ὅταν νεκρωθῆ τὸ χέρι ποὺ τὰ γράφει.

Ι. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ : Τὸ ξέρουμε μέγαλε μας φίλε, πῶς ἤλθες ἐδῶ ἀπὸ τόσο μακρὰ μὲ τὴ φλόγα τῆς ἀγάπης γιὰ τὴν λευτεριά τῆς Ἑλλάδας στὴν καρδιά, γιὰ νὰ πεθάνης μαζί μας. Οἱ ἐλεύθεροι πολιορκημένοι σ' εὐγνωμονοῦν. Ἡ ἀδάμαστη παλληκαριά σου, οἱ μεγάλοι ἀγῶνες σου, μέσα στὴν πόλη τούτη τοῦ ἀργοῦ θανάτου, μᾶς δίνουν θάρρος καὶ παρηγοριά.

ΜΑΓΕΡ : Εὐχαριστῶ, εὐχαριστῶ, ἀγαπητοί μου φίλοι ὅ,τι πολύτιμο εἶχα τὸ πρόσφερα, περιμένω τὴν ὥρα μαζί σας τὴ μεγάλη νὰ δώσω καὶ τὴ ζωὴ μου στὸ βωμὸ τοῦτο. Τὸ ὑπογράφω μαζί σας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Ν. ΦΩΤΟΜΑΡΑΣ : Ὡρὲ νὰ βγαίνη καὶ νὰ παραβγαίνη τὸ φύλλο, ἀκοῦς λέει, μᾶς ἔσωσες κυρ Μάγιο. Γράφουνε τὸν παιδεμό μας, τὸν κατατρεγμό μας. Οὐλὸς ὁ κόσμος κι' ὁ ντουτιᾶς νὰ μολογήη τὸ χάλι μας. Νὰ τ' ἀκοῦνε καὶ νὰ τὰ βλέπουνε ἐκεῖνοι ἀπὸ ἔξω, γράψια...

ΜΑΓΕΡ : Μείνατε ἡσυχοί, ἀγαπητοί μου φίλοι, γράφονται μὲ τὸ αἷμα μας. Οὐδέποτε θὰ παύσω ν' ἀνοίγω τὰ μάτια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, οὐδέποτε θὰ παύσω νὰ ἐργάζομαι γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ πλήθους, γιὰ τὴν ἀληθινὴ ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδας θὰ προτιμήσω νὰ πεθάνω παρὰ νὰ παύσω νὰ προσφέρω μαζί σας στὸν ἱερὸ τοῦτο βωμὸ ὅλας μου τὰς δυνάμεις. Τὸ Μεσολόγγι πλέον εἶναι ἡ ἀληθινὴ πατρίδα μου.

Α. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ : Ἀλλοίμονο ἂν λείπατε καὶ σεῖς τί θὰ γινώμαστε ; Χίλια κομμάτια γίνατε, παντοῦ, στὸ τυπογραφεῖο,

στο νοσοκομείο, στὶς ντάπιες μοιράζεσθε τὴ θλίψη καὶ τὸν πόνο μαζί μας. Γεύεσθε στὴν μαύρη τούτη κόλαση τὸ πικρὸ φαρμάκι τῆς μαύρης μοίρας μας.

ΜΑΓΕΡ : Ἦρωες ἀδελφοί μου, τίποτε δὲν προσφέρω, σεῖς εἶσθε οἱ ἄρχοντες καὶ δημιουργοὶ τῆς ἱστορίας. Σὲ σὰς ἀνήκει ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ ἔθνους καὶ γιὰ σὰς τὸ Μεσολόγγι γράφει σήμερα μὲ τὴν πέννα βουτηγμένη στὸ αἷμα τὴν ἀθάνατη ἱστορία του. Τὰ «Ἑλληνικὰ χρονικά» ἐκφράζουν τὰ ἀθάνατα ρήματα καὶ τὰς πράξεις τῶν ἐνδόξων προγόνων σας, ποὺ κρατᾶτε ἀντάξια τὴν βαρεῖα κληρονομιά. Τὰ «Ἑλληνικὰ χρονικά» εἶναι τὰ φύλλα τῆς καρδιάς μας ποὺ εὐαγγελίζονται στὰ ἔθνη ὅτι ἡ Ἑλλάδα ποτὲ δὲν πεθαίνει !

Ι. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ : Τώρα εἶσαι τὸ ἐκλεκτὸ παιδί τῆς Ἑλλάδας ἔχεις ἀγκαλιάσει τὸ Μεσολόγγι μὲ τὴν φλόγα τῆς ψυχῆς σου. Μὲ τὸ ἠθικὸν ὄπλον ἀνὰ χεῖρας τὸ τόσον πολύτιμον ὄργανον «Τὰ Ἑλληνικὰ χρονικά» ἐκερδίσαμε τὴν μάχη τῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ πολιτισμένου κόσμου.

ΦΩΝΕΣ : Λοιπὸν νὰ βοηθήσουμε ὅ,τι εἶναι νὰ γίνῃ ἀπόψε.

Ι. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ : Θ' ἀρχίσῃ ἀπὸ αὐριο ἡ μεταφορά.

ΜΑΓΕΡ : ὦ εὐχαριστῶ ἀγαπητά μου ἀδέλφια ἀλλὰ τὸ πρόβλημα κι' αὐτό. Ἔχω πρὸς τὸ παρὸν λάβει τὰ προφυλακτικὰ μέτρα· τὸ μετέφερα σὲ ἀσφαλέστερο μέρος.

ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ : Θυσία νὰ γίνουμε... ἀκοῦς λέει, ὅ,τι θέλῃ ἡ ἀφεντιά σου.

ΜΑΓΕΡ : Θ' ἀρχίσουμε μεθαύριο τὴ μεταφορὰ μὴ καταστραφῇ ἀπὸ τὶς βόμβες τῶν ἀπίστων τὸ τόσον πολύτιμον τοῦτο ὄπλο μας.

Ι. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ : Χαθῆκαμε· αὐτὸ μᾶς ἔλλειπε τώρα.

ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ : Πάγει καλῶς· στὶς προσταγές σας.

(Ἀκούγονται δυνατὲς ὁμοβροντίες, ἀνατίναξις τυπογραφείου. Ταράσσονται καὶ κυτᾶνε δεξιὰ κι' ἀριστερά).

Μ. ΚΟΚΚΙΝΗΣ : Μωρὲ γερὴ κανονιά, κάπου ἐδῶ, ποιὸς ξέρει. (Μικρὴ σιωπή).

ΦΩΝΕΣ : Ναι, ναι, γερὴ ζημιὰ. Μπομπάρδα, μπομπάρδα. (μικροδιακοπή. Σὲ λίγο)

ΑΛΤΑΝΗ : Ἀφῆστέ με, ἀφῆστέ με (κυτπῶντας τὴν πόρτα λαχανιασμένη μπαίνει μέσα).

Μ. ΚΟΚΚΙΝΗΣ : Ἡ Ἀλτάνη! Τί τρέχει, τί συμβαίνει Ἐλτάνη;

ΑΛΤΑΝΗ : Ἀφῆστέ με. Θέλω τὸν Ἰάκωβο (φωνάζοντας). Τὸ τυπογραφεῖο! τὸ τυπογραφεῖο! (λαχανιασμένη τρικλίζοντας).

Ν. ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ : Ἄ! κακὰ τὰ σημάδια, θλιβερὰ μαντάτα;

Α. ΡΑΖΗΚΩΤΣΙΚΑΣ : Ἐ, λοιπόν; λέγε Ἀλτάνη. Τί συμβαίνει κόρη μου;

ΑΛΤΑΝΗ (*μόλις κρατιέται στὰ πόδια της λέγει διακεκομμένα*): Οἱ μπόμπες, οἱ μπόμπες, τῶν ἀπίστων! Θεέ μου, τὸ ἀνατίναξαν! (*πέφτει λιπόθυμη*).

ΜΑΓΕΡ : Τετέλεσται. (*Ἐπικρατεῖ μικρὰ σιωπή. Ὅλοι κουνᾶνε τὰ κεφάλια τους μὲ θλίψη*). (*Ὁ Μάγερ στανρώνει τὰ χέρια του*) καὶ τώρα;

ΚΟΚΚΙΝΗΣ : Συμφορὰ μας! Νὰ ὄψωνται. Νὰ ὄψωνται.

Ν. ΦΩΤΟΜΑΡΑΣ : Τώρα εἴμαστε καλά. Γράψε ἀλλοίμονο.. πάει καὶ τὸ φημερίδα μας.

Δ. ΜΑΚΡΗΣ : Ὡρὲ τῶβυλαν τὰ σκυλιὰ ὡς ἐκεῖ, νὰ μᾶς κόψουν τὴ φωνή, οἱ ἀντίχριστοι...

ΜΑΓΕΡ : Ἡ φωνή μας ἔχει πλέον φθάσει στὸν Πλάστη, γιὰτὶ εἶναι ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα. Ἐκφράζει τὰ Ἅγια Θείματα. Σκιαὶ ἀγγέλων πλέον μαρτύρων καὶ ἡρώων ψυχαί, ποὺ ζητοῦν κάτω ἀπ' τὸ θρόνο του ἐκδίκηση κατὰ τῶν τυράννων.

Ι. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ : Θάρρος, θάρρος, ἀγαπητέ μου φίλε (*τὸν χιυπάει στὸν ὄμο*) ἂν ἔλειψε ὁ δημοσιογράφος δὲν ἔπαυσε νὰ ζῆ ὁ πολῦτιμος γιαιτρὸς καὶ σωτήρας μας! Θὰ προσφέρῃς πολυτιμώτερες τὶς ὑπηρεσίες σου. (*στρεφόμενος πρὸς τὴν Ἀλτάνη*) Κι' ἐσὺ Ἀλτάνη κουράγιο, γενναία Μεσολογγιτοπούλα... Ἀλλοίμονο ἂν χάσουμε τὸ ἠθικὸ μας... πρέπει νὰ τὸ δείξουμε τὸ τί ἀξίζουμε.

(*Ἡ Ἀλτάνη σνέρεχεται κάπως, τὴν ὑποβαστάζουν*).

ΜΑΓΕΡ : μὲ ἀδημονία) Καὶ ὁ Μενσθενεύς; τὸ τελευταῖο μας μήνυμα;

ΑΛΤΑΝΗ : Εὐτυχῶς καὶ τραυματίσθηκε ἐλαφρά. Τὸν μεταφέραμε στὸ Νοσοκομεῖο ἀμέσως. (*ἡ Ἀλτάνη ἀπαντᾷ διακεκομμένα*).

ΜΑΓΕΡ : Καὶ τὸ μήνυμα Ἀλτάνη μου; Τὸ τελευταῖο μήνυμα, πρὸς τὸν Στάγγωπ, τὸ στοιχειοθετοῦσε...

ΑΛΤΑΝΗ : Εὐτυχῶς... Νάτο, πάρτε το, μοῦ τῶδωσε τὴν τελευταία στιγμή ἀπ' τὸ πληγωμένο του χέρι, νὰ σᾶς τὸ φέρω ἀμέσως.. (*τὰ λόγια αὐτὰ τὰ λέγει διακεκομμένα ἀπ' τὴ συγκίνηση διὰν δίνει τὸ μήνυμα*).

ΜΑΓΕΡ : Δόξα τῷ Θεῷ (*κνιτάζοντας ψηλά*). Τουλάχιστον... ἐσώθη, Πολῦτιμε, ἀδελφέ, ὁμόψυχε, ἀγαπητέ μου φίλε, στὸ ἱερὸ καθήκον! Χαῖρε! ζῶμεν καὶ βασιλεύομεν. Δὲν κόπηκε, ὄχι ἡ φωνή μας, ἡ φωνή τῆς Ἑλλάδος, ἡ φωνή τῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων τοῦ Μεσολογίου, ἡ φωνή τοῦ Θεοῦ ποὺ ἀκούει ἐτούτη

τὴν ὥρα τοῦ μυστικοῦ μας δείπνου. Τὸ «Λάβετε φάγετε καὶ πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες». Τὸ Πανάγιο αἷμα του εἶναι αἷμα τῶν τέκνων του, ἐδῶ στὸ Γολγοθᾶ τοῦτο, ποὺ διαλαλεῖ καὶ συγκλονίζει τὴν Οἰκουμενὴν, διὰ τὰ πλέκη αἰώνιον τὸ μνημόσυνον τῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων τῆς ἱερᾶς αὐτῆς πόλεως τῶν Ἐλευθέρων πολιορκημένων. Καὶ τώρα ἀγαπητοί μου ἀκούσατε, ἀκούσατε τὸ κύκνειον ᾠσμα μας. Παραδιδόμεθα εἰς τὴν ἱστορίαν, εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους, τῆς ἀνθρωπότητος. *(Ἀρχίζει νὰ διαβάσῃ μεγαλοφώνως καὶ μὲ συγκίνησιν τὸ τελευταῖο ἀπόσπασμα πρὸς τὸν φίλον του Στάνχωπ ἐνῶ αἱ ἄλλοι τὸν ἀκοῦνε μὲ θαυμασμό).*

Δ. ΜΑΚΡΗΣ: Ἔτσι ὅπως εἶναι μὲ τὸ αἷμα μας βαμμένον στείλετο. *(Ἀρχίζει μέσα ἀπ' τὰ παρασκήνια σιγὰ νὰ κτυπήῃ τὸ πένθιμο ἐμβατήριον τοῦ Σοπέν).*

ΜΑΓΕΡ: Καταντήσαμεν εἰς τοιαύτην ἀνάγκην, ὥστε νὰ τρεφώμεθα ἀπὸ τὰ πλέον ἀκάθαρτα ζῶα. Ὑποφέρομεν ἀπὸ διαφόρους ἀσθενείας. Χίλιοι ἐπτακόσιοι τεσσαράκοντα ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας ἔχουν ἤδη ἀποθάνει. Περισσότεροι ἀπὸ ἑκατὸ χιλιάδες βόμβαι, ριφθεῖσαι ἀπὸ τὸν ἐχθρόν, κατέστρεψαν τοὺς προμαχῶνας καὶ τὰ οἰκήματά μας. Τὸ ψῆχος μᾶς βασανίζει ἔνεκα τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως ξύλων. Μὲ ὅλας τὰς στερήσεις ταύτας εἶναι ἀξιοθαύμαστον θέαμὰ νὰ βλέπῃ κανεὶς τὸ θάρρος καὶ τὸ ὑψηλὸν φρόνημα τῆς φρουρᾶς μας. Εἰς ὀλίγας ἡμέρας ὅλοι αὐτοὶ οἱ γενναῖοι θὰ εἶναι σκιαὶ μόνον ἀγγέλων, μάρτυρες ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ τῆς ἀδιαφορίας τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου δι' ὑπόθεσιν ἣτις ἦτο ἰδική του. *(πέφτουν κανονιές).*

ΦΩΝΕΣ: Νὰ ὄψωνται, νὰ ὄψωνται... ἄς τοὺς κρίνει ὁ Θεός.

ΜΑΓΕΡ: Ἐξ ὀνόματος ὄλων τῶν ἀνδρείων μας σᾶς ἀναγγέλω τὴν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ μεθ' ὄρκου ληφθεῖσαν ἀπόφασίν μας νὰ ὑπερασπίσωμεν σπιθαμὴν πρὸς πρὸς σπιθαμὴν τὸ ἔδαφος τοῦ Μεσολογγίου καὶ νὰ συνεταφιασθῶμεν ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως, παρὰ νὰ ἀκούσωμεν πρότασιν τινα περὶ παραδόσεως. Ζῶμεν τὰς τελευταίας μας στιγμᾶς. Ἡ ἱστορία θέλει μᾶς δικαιώσῃ καὶ οἱ μεταγενέστεροί θὰ θρηνησοῦν τὴν συμφορὰν μας. *(μὲ δυνατὴ φωνή)* Ἐμὲ καθιστᾷ ὑπερήφανον ἢ σκέψις ὅτι τὸ αἷμα ἐνὸς Ἑλβετοῦ ἐνὸς ἀπογόνου τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου, μέλλει νὰ συμμιχθῇ μὲ τὸ αἷμα τῶν ἡρώων τῆς Ἑλλάδος. *(Πρὶν τελειώσει τὸ πένθιμο ἐμβατήριον μὲ μιὰ ἀποθέσιν ἠχῶν ἕνα φορτίσιμον ἀρομονίου γεμίζει τὴ σκηνὴ μὲ τοὺς μελαγχολικοὺς του τόνους ἐνῶ μέσα ἀπ' τὰ παρασκήνια συγχρόνως ἀκούεται τὸ «Ἐλευθερία ἢ θάνατος ἔνδοξος».*

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

συμμερινοῦς	ἀντὶ	σημερινοῦς
χαλαιπούς	»	χαλεπούς
ἡμίθεοι	»	ἡμίθεοι
Καριοφίλλι	»	Καριοφίλι
Λεβήτης	»	Λευίτης
τις συγκρούσις	»	τις συγκρούσεις
στήν	»	τήν
ΠΑΠΑΓΛΗΚΑΝΤΟΣ	»	ΠΑΠΑΓΛΥΚΑΝΤΟΣ
σκύλος	»	σκύλλος
Κύκλος	»	Κύκνος
χρόνια	»	γρόσια
οντα	»	όντα
ἄρρεικτον	»	ἄρρηκτον
ΜΕΣΘΕΝΕΥΣ	»	ΜΕΝΣΘΕΝΕΥΣ
σᾶν	»	σάν
πλέον	»	πλέον
ΜΑΓΙΕΡ	»	ΜΑΓΕΡ
Ἐξελοῦμε	»	ἐξελοῦμαι
Παππούλη	»	Παπούλη
δίκειο	»	δίκηο
ἀντιλειφτῆ	»	ἀντιλειφθῆ
νειάτα	»	νειᾶτα
συντομότερο	»	συντομώτερο
Εὐλογεῖται	»	Εὐλογεῖτε
τη	»	τήν
ΠΑΛΛΑΣ	»	ΠΑΛΑΜΑΣ
Δῆμοι	»	Δῆμοι
ν' ἄχαμε	»	νᾶχαμε
τὸ χακί	»	τὸ χάκι
σῆκωσε	»	σῆκωσε
ὠδάς	»	ὠδάς
ἔτρεξε	»	ἔστρεξε
ἔλειπε	»	ἔλειπε

